

Sakskart for møte i Programrådet for masterstudiet i rettsvitenskap

J.nr.: 2015/1025

Tid og sted: Tirsdag 10. November kl. 12.15-15.15 på Kollegieværelset 1.etg. DA

Sak 1 s. 5-9	Protokoll Protokollen fra møtet i PMR 13. oktober er allerede godkjent
Sak 2	Erfaringer fra studieårene, LLMs, JSU og nytt fra Trygve
Sak 3 s. 10-12	Diskusjonssak: Prosedyrekonkurranser Det bes om at PMR diskuterer momentene som fremgår av notatet. Notat fra Eline Sørensen
Sak 4 s. 13-20	Vedtakssak: Institusjonell støtte til internasjonale prosedyrekonkurranser Notat fra Julie Orning Notat fra Gentian Zyberi E-post fra Gentian Zyberi Vedlegg Forslag til vedtak: Fakultetet gir ikke godskrivning for undervisningstimer for lærere som bistår med veiledning eller annen oppfølging av studenter som deltar i prosedyrekonkurranser i tilfeller hvor dette kan trekke undervisningsressurser bort fra fag i Masterstudiet i rettsvitenskap. Fakultetet stiller normalt ikke midler til disposisjon for deltakelse i prosedyrekonkurranser.
Sak 5 s. 21-23	Vedtakssak: Omgjøring av HUMR-emnet HUMR5134 The Right to Peace til valgemne på 5. studieår Notat fra Cecilia Bailliet Forslag til vedtak: Emnet "The Right to Peace" endrer kode fra HUMR5134 til JUS5134 fra og med våren 2016.

	Studenter med opptak til PECOS-program og HUMR-program unntas fra forkunnskapskravet for valgemner på masternivå for dette emnet.
Sak 6 s. 24-77	Vedtakssak: Alternative vurderingsformer Arbeidsgruppens innstilling om alternative vurderingsformer Fremleggsnotat fra Marius Fuglum Redegjørelse og kostnadsoversikt PMR bes ta stilling til om det er ønskelig å gå videre med en nærmere redegjørelse for multiple choice på JUS4211 Forslag til vedtak: For JUS2211 vedtas følgende endringer: · En semesteroppgave på max 6000 ord · En skoleeksamen, 4 timer · En muntlig eksamen, ca. 20 min. En presentasjon av den innleverte semesteroppgaven, som forsvarer og utdyper oppgaven. For JUS3211 vedtas følgende endringer: · Rettshistorie skilles ut som et eget emne på 8 studiepoeng · Emnet evalueres med hjemmeeksamen som går over 4 dager med ordgrense på 4000 ord. · Skoleeksamen for JUS3211 foreslås videreført som en 6 timers skoleeksamen.
Sak 7 s. 78-81	Vedtakssak: Forslag til alternativ hovedlitteratur i emnet Erstatningsrett Vurdering fra Erling Hjelmeng Notat fra Morten Kjelland Vedlegg Forslag til vedtak: "Lærebok i erstatningsrett" innføres som alternativ hovedlitteratur i emnet Erstatningsrett på 1. studieår fra og med høsten 2016.
Sak 8 s. 82-108	Vedtakssak: Forslag til alternativ hovedlitteratur i emnet Sivilprosess Samlefil litteraturendringer v/Christine Havgar Notat fra Anne Robberstad

	Forslag til vedtak: "Norsk sivilprosess" innføres som alternativ hovedlitteratur i emnet Sivilprosess på 4. studieår fra og med våren 2016. Anne Robberstads forslag til endringer i den vedlagte samlesaken vedtas med virkning fra og med våren 2016.
Sak 9 s. 109-115	Vedtaks sak: Nedleggelse av emnet JUS5101 Criminology og opprettelse av nytt emne; Kriminologi Emnema Kriminologi Forslag til vedtak: Emnet JUS5101 Criminologi legges ned slik at emnet kan opprettes på norsk i stedet. PMR innstiller til at dekanen vedtar valgmenet "Kriminologi" opprettet med oppstart fra og med våren 2016.
Sak 10 s. 116-174	Diskusjonssak: Periodiske emneevalueringer Notat fra Elisabeth Ulleberg
Sak 11 s. 175-191	Orienteringssaker: Skriftlige orienteringssaker: - Rapport fra tilsynssensor vedrørende 2. studieår - Desembermøtet i PMR blir flyttet til mandag 14. desember kl. 12.15-15.15
Sak 12	Saker tatt på fullmakt: Godkjent ny faglærer i semiobligatorisk emne på 4. studieår; Rettsfilosofi. Ny faglærer er Inga Bostad. Godkjent endringer i hovedlitteraturen i emnet JFEXFAC04 fra og med høsten 2015. Godkjent endret eksamensform i emnet JUS5930 Comparative Public Law. I stedet for en 4 timers skoleeksamen vil det bli gjennomført en tre ukers hjemmeeksamen. Godkjent endringer i hjelpemiddelreglementet for emnet JUS5630 Privacy and Data Protection fra og med våren 2016. Godkjent endringer i litteraturen for emnet JUR1910/JUS5910 Women's Law and Human

	Rights.
Sak 13	Eventuelt

Protokoll fra møte

J.nr.: 2015/1025

Tid og sted: Tirsdag 13. oktober kl. 12.15-15.15 på Kollegieværelset 1.etg. DA

Tilstede: Trygve Bergsåker, Christoffer Eriksen, Inge Lorange Backer, Cecilia Bailliet, Christine Havgar, Mads Baardseth og Josefine Ardem

Forfall: John Asland, Lasse Simonsen og Tarjei Bekkedal

Fra administrasjonen : Julie Orning og Elisabeth Ulleberg

Observatører: Ida Stabrun og Marius Fuglum

Referent: Eline Sørensen

Sakene ble diskutert i følgende rekkefølge: 1-14. Sakene 6, 7, 9, og 11 var utsatt på forhånd.

SAK 1	Protokoll Protokoll fra møtet i PMR 1. september var allerede godkjent.
SAK 2	Erfaringer fra studieårene, LLMs, JSU og nytt fra Trygve 1. studieår: Forfall 2. studieår: Kommer tilbake med orientering under sak 5 og sak 8. 3. studieår: Forfall 4. studieår: Studieårsansvarlig informerte om dårlige erfaringer med bruk av podcast. Det må bli enklere å bruke, og enklere tilgang på brukerstøtte. Mye av forelesningstiden går tapt når det er problemer med podcasten. Det er også viktig at det blir enklere tilgang på vann i DA. 5. studieår: Forfall LLM: Den eksterne evalueringskomitéen skal levere rapport 15. januar. LLM-ansvarlig informerte om økende frustrasjon blant de internasjonalt ansatte. De opplever at deres kompetanse ikke blir verdsatt, og at det kun er fokus på de obligatoriske fagene. Det er et ønske om at fakultetet skal se på hvordan man kan få til nye tiltak, og ikke kun si nei til nye forslag. JSU: JSU er fornøyde med at det ser ut til at fakultetet ikke går videre med å innføre 3+2. Trygve: Studiedekananen kom med påminnelse om at arbeidet med å integrere etikk i fagene må fortsette. 29. oktober gjennomføres undervisningsdagen, og det er ønskelig at mange deltar. Under spørretimen for 1. og 3. studieår var det få lærere som deltok i forhold til studenter denne gangen, så det skal jobbes videre med å rekruttere lærere. Det var godt oppmøte blant både lærere og studenter under spørretimen for 2. og 4. studieår. Det kom tilbakemelding om at datoene burde klarlegges semesteret før, og det ble foreslått at innkalling til lærere sendes i Outlook. Det kom også tilbakemeldinger om at lokalet ikke var stort nok, og at man derfor burde vurdere nye steder å arrangere spørretimen. Fellesprosjektet vedrørende samordning av Masteroppgaver mellom UiO, UiB og UiTø er i

	ferd med og sluttføres. Det er visse forskjeller fra fakultet til fakultet, men det samkjøres der det er mulig.
SAK 3	Vedtaks sak: Forbud mot bruk av armbånds sur og andre klokker under eksamen Det var uenighet i PMR rundt spørsmålet om man skal forby klokker på generelt grunnlag, eller om man kun skal legge inn forbud mot smartklokker. JSU mente at man ikke kunne forby klokker på generelt grunnlag, siden vanlige armbånds sur ikke kan gi noen fordeler under eksamen. Administrasjonen argumenterte med at det er vanskelig å skille en smartklokke fra andre klokker, og at det derfor er problematisk å ha en regel hvor man kun forbyr smartklokker. Videre ble det kommentert at hensynet til å forhindre fusk under eksamen burde veie tyngre enn hensynet til at studentene skal ha muligheten til å ta med egen klokke da det er klokke på datamaskinene som studentene bruker. Et PMR-medlem kommenterte at klokkene på datamaskinene ikke nødvendigvis viser helt lik tid og at det derfor er bedre at studentene har med sine egne klokker. Trygve Bergsåker, Cecilia Bailliet og Christine Havgar stemte for vedtaksforslaget slik det forelå. Christoffer Eriksen, Inge Lorange Backer, Mads Baardseth og Josefine Ardem stemte for at fakultetet kun skal forby smartklokker under eksamen. Vedtaks sak: Det vil ikke være tillatt å medbringe smartklokke til eksamen fra og med høsten 2015. Hjelpemiddelreglementet må oppdateres deretter.
SAK 4	Vedtaks sak: Samlesak: Forslag til endringer i litteratur, hjelpemidler, læringsutbytte og fagbeskrivelser for våren 2016. Under behandling av samlesaken ble det bestemt at behandlingen av endringer i litteraturen for emnet Sivilprosess utsettes til neste møte i PMR. Ansvarlig faglærer anmodes om å uttale seg til neste møte om manuskriptet som alternativ hovedlitteratur i faget. Det ble informert om at faglærergruppen i emnet Rettsfilosofi har blitt utvidet. Det har også blitt inntatt artikler om kritisk teori og feminisme i litteraturen. Studieårsansvarlig for 2. studieår orienterte om at det står oppført feil litteratur i JFEXFACo4. «I språkets bilde» har kommet i ny utgave. Begge er alternativer til hovedlitteraturen. Dette vedtas på fullmakt. Sensorene som skal sensurere ved eksamen i emnet må orienteres om dette. Vedtaks sak: Forslag til endringer i litteratur, hjelpemidler, læringsutbytte og fagbeskrivelser for våren 2016, med unntak av i emnet Sivilprosess, vedtas.
Sak 5	Vedtaks sak: Etikk i forvaltningsretten Det forelå et forslag fra studieårsansvarlig med utgangspunkt i et forslag fra ansvarlig faglærer. Forslaget ble vedtatt med en liten justering. Det ble ikke vedtatt endringer i

litteratur, men det ble bemerket at man ville komme tilbake til dette.

Vedtak:

- De foreslåtte læringskravene vedtas med virkning fra og med våren 2016.

Under "Hva lærer du":

Kunnskaper

Studenten skal ha kjennskap til (nytt kulepunkt)

- Etske spørsmål som ansatte i forvaltningen offentlig forvaltning kan bli stilt overfor

Ferdigheter (nytt kulepunkt):

- Reflektere over etiske problemstillinger i forvaltningen

- Det forutsettes at det settes av tid til å presentere etiske problemstillinger og refleksjon i undervisning i alminnelig forvaltningsrett.

- Fagmiljøet i alminnelig forvaltningsrett oppfordres til å jobbe videre med å finne egnet litteratur som kan gi en mer inngående behandling av etiske problemstillinger og refleksjon i den alminnelige forvaltningsretten. Ansvarlig faglærer i alminnelig forvaltningsrett bes om å fremme forslag om å innta slik litteratur i faget, slik at endringer kan tre i kraft med virkning fra våren 2017.

**Sak
6**

Diskusjonssak: Prosedyrekonkurranser - Utsettes

Sak 7

Vedtaks sak: Institusjonell støtte til internasjonale prosedyrekonkurranser - Utsettes

**Sak
8**

Diskusjonssak: Alternative vurderingsformer

PMR ble enige om å ha en foreløpig diskusjon uten å trekke inn kostnadsaspektet siden tallene er så generelle.

Studieårsansvarlig for 2. studieår kommenterte at ingen av faglærerne på 2. studieår som har vært med på å diskutere det forelagte forslaget ønsker å gjennomføre arbeidsgruppens forslag for 2. studieår, og han hadde noen kritiske innvendinger til prosessen.

Fagmiljøet på 2. studieår er positive til en endring, men ønsker ikke å kutte ut skriftlig eksamen. Studieårsansvarlig kommer nå til å gå inn i en uformell gruppe som skal komme frem til et vedtaksforslag som fremlegges på neste møte.

JSU orienterte om at de har gjennomført et allmøte hvor de alternative vurderingsformene ble diskutert. Den eneste endringen studentene ønsker er å skille ut rettshistorie som eget emne med hjemmeeksamen. JSU ytret også bekymring til forslaget om at studentene må oppnå karakter C eller bedre for å bestå, da det i tilfelle blir mange studenter som ikke vil bestå emnet Forvaltningsrett. Det er heller ikke mulig å påvirke karakteren i emnet når oppgaven kun står til bestått/ikke bestått.

JSU ønsket videre følgende føringer for det videre arbeidet med emnet Rettshistorie:

- Avklaring på om gjennomføring av eksamen går på gjentakskvoten.

- Skal eksamensoppgaven lages i oppgaveutvalget?
- Når skal den nye eksamensformen fases inn, og blir det behov for en overgangsordning?
- Omfang og eksamenstid

Det er delte meninger i fagmiljøet til forslaget om eksamensformen multiple choice på 4. studieår, men hovedparten er negativ. En viktig grunn til forslaget må være å dekke alle de tre emnene under samme eksamen, men dette kan imøtekommes på andre måter. For eksempel kan det gis kontrollspørsmål i de emnene som ikke dekkes av hovedoppgaven. LLM-ansvarlig kommenterte at det ikke er problematisk å gjennomføre eksamen som multiple choice, fakultetet må bare få erfaring med eksamensformen.

Studieårsansvarlig på 4. studieår kom også med innspill om at JUS4111 kan være et emne som egner seg til muntlig eksamen. Dette kan i så fall ha betydning for vurderingsformen på 2. studieår. I forbindelse med dette, kommenterte studieårsansvarlig for 2. studieår at det er en generell skepsis mot en selvstendig karakter på muntlig eksamen, siden det er en fare for at tilfeldigheter styrer karakteren.

Saken skal vedtas på PMR-møtet 10. november. Frem til møtet vil det foregå en prosess hvor de ulike alternativene utredes.

Sak 9	Diskusjonssak: Periodiske emneevalueringer - Utsettes
Sak 10	Diskusjonssak: Tekst i sensorbrev for masteroppgaver Det fremkom kritiske bemerkninger til deler av forslaget til sensorbrev. Studiedekanen diskuterer videre med fakultetene i Bergen og Tromsø.
Sak 11	Diskusjonssak: 3+2 v/Christoffer Eriksen - Utsettes
Sak 12	Orienteringssaker
SAK 13	Saker tatt på fullmakt: Det er vedtatt at privatisteksamen, JUR4000P, vil bli gjennomført som digital eksamen - Bachelorgrad i rettsvitenskap fra Universitetet i Stavanger er forhåndsgodkjent som JUS2111 og ett valgemne på bachelornivå i mastergraden i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet i Oslo. Ex.phil og Juridisk forprøve avlagt ved Universitetet i Stavanger godskrives også i mastergraden i rettsvitenskap. - Godkjent endringer i tilleggslitteraturen i emnet Avtalerett i JUS3111 - Godkjent ny faglærer i emnet Fast eiendoms rettsforhold i JUS1211. Ny faglærer er Gert-Fredrik Malt.

SAK 14	Eventuelt LLM-ansvarlig informerte om at Malcolm Langford er interessert i å overta ansvaret for Engelsk for jurister. Det er behov for en emneansvarlig med mer juridisk kompetanse, og fakultetet har nå en fast ansatt med den rette bakgrunnen for å påta seg ansvaret. Han ønsker å koble det opp mot emnet Comparative Public Law.

Publisert 21. okt. 2015 12:53 - Sist endret 23. okt. 2015 12:50

Dato:
24.09.2015

Prosedyrekonkurranser

Bakgrunn for saken:

Det arrangeres i dag mange ulike prosedyrekonkurranser, både nasjonalt og internasjonalt. Studentene som deltar i slike konkurranser bruker mye tid på dem, og ønsker derfor å få deltakelsen godskrevet som studiepoeng her ved fakultetet. Det kommer stadig inn nye søknader, og det har derfor blitt gitt forhåndsvedtak om fritak for valgemner i flere omganger, men fakultetet har ikke hatt en samlet gjennomgang av slike konkurranser, og hvordan vi skal håndtere det lokalt.

Prosedyrekonkurranser som gir fritak for valgemner i dag:

På nåværende tidspunkt er det flere prosedyrekonkurranser som gir fritak for valgemner på Master i rettsvitenskap. Hvilke konkurranser som gir fritak fremgår av forhåndsvedtak om utdanning som godkjennes i Master i rettsvitenskap nr. 8: (<http://www.uio.no/studier/program/jus/innpassing-forhandsvedtatt/>)

Deltagelse i Den nordiske prosedyrekonkurransen, Nasjonal prosedyrekonkurranse (ELSA) eller Nordisk prosedyrekonkurranse i immaterialrett godskrives etter søknad som ett valgemne. Deltagelse etter innledende runde i ESA Moot Court godskrives etter søknad som ett valgemne. Deltagelse i prosedyrekonkurransen JESSUP godskrives etter søknad som inntil to valgemner. Deltagelse i Telders prosedyrekonkurranse godskrives etter søknad som ett valgemne. I konkurransene der prosedyren foregår på engelsk vil deltagelse kunne gi fritak for kravet om et engelsk valgemne.

I slike konkurranser er det flere private advokatfirmaer som bidrar med veiledning, men vi har også interne lærere som bidrar i dette arbeidet. Tidligere søknader om godskrivning for slik veiledning har konsekvent blitt avslått med henvisning til at dette er et tilbud for få studenter. Private firmaer er store aktører og dette er noe fakultetets lærere gjør frivillig.

Det har også blitt opprettet noen emner som tar utgangspunkt i prosedyrekonkurranser. Ett av disse er JUS5912, obligatorisk emne på PIL. Noen av studentene som avlegger dette emnet går videre til Telders International Law Moot Court Competition. Veilederne for denne konkurransen er kun interne lærere, her involveres ikke de private firmaene. Disse får ikke godskrevet undervisningstimer for veiledningsarbeidet.

Eksamensseksjonen
Postadr.: Postboks 6706 St. Olavs plass,
0130 OSLO
Kontoradr.:

Telefon: 22 85 95 00
Telefaks: 22 85 96 58
postmottak@jus.uio.no
www.jus.uio.no
Org.nr.: 971 035 854

Det er vanskelig å oppgi et eksakt tall på antall søknader om godskriving vi har mottatt på fakultetet siden alt arbeidet gjøres manuelt, men oversikten nedenfor viser et omtrentlig tall på hvor mange studenter ved fakultetet som kan delta i de forhåndsgodkjente prosedyrekonkurransene i løpet av et år.

Følgende konkurranser har vi forhåndsvedtak på ved Det juridiske fakultet:

- *Den nordiske prosedyrekonkurransen; 6 deltakende studenter*
- *Telders International Law Moot Court Competition; ett lag sendes fra UiO med 2-4 deltakende studenter*
- *JESSUP; opp mot 5 studenter på ett lag*
- *Nordisk prosedyrekonkurranse i immaterialrett; ett norsk lag bestående av ca. 4 studenter*
- *Nasjonal prosedyrekonkurranse (ELSA); ett lag bestående av 2 studenter*
EEA Moot Court Competition; ett lag har opptil 4 deltakere

Dette er en grov oversikt, og det er ikke nødvendigvis slik at alle konkurransene har et årlig bidrag fra fakultetet.

Flere av konkurransene premierer vinnerlaget i form av reiser, penger og traineeship.

Problemstillinger:

En administrativ utfordring med godkjennelse av prosedyrekonkurranser er at vi ikke har en god teknisk løsning for å registrere dette i utdanningsplan. Ekstern utdanning må godkjennes manuelt; det lar seg ikke gjøre med vanlig oppmelding og protokollføring slik som vi gjør ved interne emner. Dette innebærer derfor at det blir et økt administrativt arbeid med registrering av slike konkurranser. Fakultetet får heller ikke godskrevet studiepoengsproduksjon for konkurransene siden de gir fritak for et valgemne.

I 2003 ble det vedtatt at fakultetet bidrar med totalt kr. 20 000 per år til Den nordiske prosedyrekonkurransen, forutsatt at fakultetet stiller med ett lag.

Vi har blitt orientert om at studentene som deltar i prosedyrekonkurranser og får dette godskrevet som studiepoeng på fakultetet, ikke får godkjent studiepoengene av Lånekassen. Dette innebærer at de ikke får stipend for gjennomføringen.

Det er flere positive sider ved prosedyrekonkurranser. Studentene får erfaring i prosess på en måte man ikke ellers får gjennom studiet, og fakultetet får internasjonal anerkjennelse der vi sender lag som kommer langt i konkurransene. Det er også noe vi tror studentene har glede av.

Det ønskes at PMR diskuterer følgende momenter:

- Hvor kan vi sette grensen? Bør vi for eksempel si at det kreves deltakelse i finalen for å godkjenne konkurransen som fritak for studiepoeng?
- Er det et problem at konkurransene gagnar en liten gruppe studenter?
- Ønsker vi å prioritere konkurranser? Disse konkurransene konkurrerer med fakultetets tilbud om utenlandsopphold, praksisplasser og valgemner på fakultetet.
- Tidligere var det en ansvarlig for Den nordiske prosedyrekonkurransen (Lucy Smith). Burde fakultet ha en ansvarlig ansvarlig lærer for prosedyrekonkurranser?
- Er det et problem at vinnerne av prosedyrekonkurransen mottar pengepremie og andre premier?
- Fakultetet mottar søknader om godskriving for læreres veiledning i prosedyrekonkurranser. Dette vil kunne medføre en stor reduksjon i antall timer som benyttes til undervisning. Ønsker vi at fakultetet skal bruke undervisningsressurser på dette ved å godskrive for læreres deltakelse?

Saksbehandler:

Eline Sørensen

22845774, e.t.s.sorensen@jus.uio.no

Til: PMR

Dato:
06.10.2015

Institusjonell støtte til internasjonale prosedyrekonkurranser

Det vises til spørsmål fra Gentian Zyberi om institusjonell støtte til internasjonale prosedyrekonkurranser.

Fakultetet har tidligere mottatt søknader fra lærere om godskriving for veiledning av studenter i forbindelse med deltakelse i prosedyrekonkurranser. Disse søknadene har blitt avslått. Dette er undervisningstid/veiledning som kommer få studenter til gode. Det er et stort udekket behov for interne lærerressurser i de obligatoriske fagene, og dersom fakultetet åpner opp for godskriving av interne lærere for veiledning i forbindelse med prosedyrekonkurranser vil undervisningsressursene på masterstudiet bli ytterligere redusert.

Videre vises det til notat fra Eline Sørensen under sak 6 om prosedyrekonkurranser.

Vedtaksforslag:

Fakultetet gir ikke godskriving for undervisningstimer for lærere som bistår med veiledning eller annen oppfølging av studenter som deltar i prosedyrekonkurranser i tilfeller hvor dette kan trekke undervisningsressurser bort fra fag i Masterstudiet i rettsvitenskap.

Fakultetet stiller normalt ikke midler til disposisjon for deltakelse i prosedyrekonkurranser.

Med hilsen

Julie Orning
Seksjonssjef, Studieseksjonen

Studieseksjonen
Postadr.: Postboks 6706 St. Olavs plass,
0130 OSLO
Kontoradr.:

Telefon: 22 85 95 00
Telefaks: 22 85 96 58
postmottak@jus.uio.no
www.jus.uio.no
Org.nr.: 971 035 854

Fra: Gentian Zyberi, Norsk senter for menneskerettigheter, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

Til: PMR/Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

Emne: **Institusjonell støtte til internasjonale prosedyrekonkurranser**

Kortfattet sammendrag

Internasjonale prosedyrekonkurranser tilbyr en **unik læringsmulighet for jusstudenter**.¹ Deltakelsen i slike konkurranser gjør det mulig for studentene å kombinere juridisk forskning og skriving med praktiske prosessferdigheter, og forbereder dem til deres fremtidige karrierer. Det juridiske fakultet, og Universitetet i Oslo (UiO) generelt, drar også nytte av slik deltakelse. Den illustrerer kvaliteten på utdanningen ved UiO og sikrer universitetet internasjonal eksponering og anerkjennelse. Dette igjen bidrar til **UiOs økte internasjonale prestisje og rangering**.

Av disse grunner bør slik deltakelse få institusjonell støtte av det juridiske fakultet. Med passende tilsyn/veiledning og støtte får deltakerne en uvurderlig læringserfaring og forbedrer samtidig sine profesjonelle framtidsutsikter. UiO sin strategi for internasjonale prosedyrekonkurranser bør inneholde:

- Styrke den positive tradisjonen og erfaringen med Telders og ELSAs European Human Rights Moot Court;
- Utvide og dekke andre prosedyrekonkurranser som er av interesse for de ulike instituttene²;
- Anskaffe vedvarende institusjonell støtte fra fakultet til prosedyrekonkurranser;
- Henvende seg til advokatfirmaer og andre kilder for finansiell støtte; og
- Innarbeide ferdighetsorientert (praktisk)læring inn i læreplaner.

For å sikre kontinuitet, belønne de som er involvert (lagledere og studenter) og institusjonalisere denne praksisen/undervisningsmetoden ønsker vi å be PMR/Det juridiske fakultet å vurdere følgende:

1. **Sørge for finansiell støtte fra fakultet som dekker utgiftene knyttet til deltakelse i prosedyrekonkurranser (beløpet varierer fra konkurranse til konkurranse);**
2. **Gi 10 ECTS studiepoeng til studenter som deltar og gjennomfører en prosedyrekonkurranse;**
3. **Bevilge 90 timer for de vitenskapelig ansatte som er involvert i treningen av lagene til undervisning og veiledning.**³

Introduksjon

Lag fra UiO som har deltatt i internasjonale prosedyrekonkurranser har oppnådd gode resultater i løpet av de siste årene. I april 2012 vant et UiO lag finalen i Telders International Law Moot Court Competition (Telders); i februar 2015 ble UiO sitt lag rangert som nr. 6 blant 16 finalister i ELSA

¹ Det juridiske fakultet har tradisjonelt vært involvert i nasjonale og regionale prosedyrekonkurranser organisert av ELSA (se <http://elsa.no/om-elsa/academic-activities/ta-den-globale-utfordringen/> and <http://elsa.no/om-elsa/academic-activities/den-nasjonale-finalen-i-prosedyrekonkurransen/>) og the Nordic Human Rights Competition, organisert av ulike advokatfirmaer (se <http://www.schjodt.no/karriere/studenter/prosedyrekonkurranser.aspx>).

² PMR bør ha en oversikt over alle prosedyrekonkurranser som Fakultetet er involvert i.

³ For en oversikt over mengde arbeid som går til forberedelsene av et lag til en prosedyrekonkurranse, se vedlegg A.

Human Rights Moot Court; og i mai 2015 ble UiO sitt lag rangert som nr. 4 blant 24 deltakende lag i Telders konkurransen. UiO bør aktivt etterstrebe større internasjonal synlighet og prestisje ved å sende studentlag til flere prosedyrekonkurranser.

Deltakelsen i prosedyrekonkurranser vil gi jusstudentene en erfaring som er rik på både teoretisk innhold og praksis, og som kan sammenliknes med gjennomføringen av et vellykket praksisopphold. Med passende tilsyn/veiledning og institusjonell støtte vil deltakelsen utgjøre en unik læreopplevelse for jusstudentene. Faktisk utgjør en slik erfaring et av høydepunktene i deres studieløp. På likende vis (og kanskje enda mer enn i andre former for undervisning, slik som forelesninger, lesing og oppgaveskriving) trenes deltakerne i å resonere, skrive og argumentere logisk og konsist innenfor en gitt tematikk på en helhetlig og engasjerende måte. I tillegg styrker slik deltakelse den internasjonale profilen til det juridiske fakultet ved UiO. Derfor bør dette initiativet støttes og anerkjennes som en grunnkjerne i våre studieprogrammer, og ikke som en aktivitet som gis ad hoc støtte.

Utvelgelsen av prosedyrekonkurranser

Følgende liste gir en oversikt over prosedyrekonkurranser som er av interesse for de ansatte på det juridiske fakultet:

- *Telders* – den største og mest prestisjefylte i sitt slag innenfor folkeretten i Europa.
- *Jean Pictet* - den største og mest prestisjefylte i sitt slag innenfor humanitærretten.
- *European Law Moot Court Competition (ELNC)* - den største og mest prestisjefylte i sitt slag innenfor Europaretten.
- *ELSA Human Rights Moot Court* – meget prestisjefyllt prosedyrekonkurranser innenfor menneskerettigheter, organisert av ELSA i Strasbourg i lokalene til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen.

Andre konkurranser som gradvis kan inkluderes, avhengig av ressurser og interesse, er følgende:

Spesialisering	Navn på konkurransen	Sted
Menneskerettigheter	ELSA European Human Rights Moot Court Competition ⁴ (EHRL)	Strasbourg (Frankrike)
Folkerett	• Telders Moot Court • Philip C. Jessup International Law Moot Court Competition⁵ (“Jessup”)	Haag (Nederland) Washington, D.C. (USA)
Internasjonal strafferett og internasjonal humanitærrett	• ICC Trial Competition⁶ • Jean Pictet⁷	Haag (Nederland) Varierer
Internasjonal handels- og investeringsrett	• Willem C. Vis International Commercial	Wien (Østerrike)

⁴ Se <http://www.elsa.org/mootcourt/humanrights.html>.

⁵ Se <http://www.ilsa.org/jessuphome>.

⁶ Se <http://www.icc-trialcompetition.org/cms>.

⁷ Se http://www.concourspictet.org/index_en.htm.

	Arbitration Moot ⁸ (“Vis”)	
	• Foreign Direct Investment International Arbitration Moot (FDI) ⁹	Varierer

Omkostninger

Den totale omkostningen for deltakelse i prosedyrekonkurranse ligger mellom 50 000 - 150 000,- NOK (avhengig av om man må reise til den andre siden av havet, eks. Jussup). I år valgte Det juridiske fakultet å allokere midler til deltakelse i maksimalt tre prosedyrekonkurranser.

- **Finansiering og annen støtte**

Å sikre finansiering, spesielt til å dekke deltakeravgift og reiseutgifter, bør være en prioritet i fakultetets strategi. Potensielle sponsorer kan være Utenriksdepartementet som kan støtte ulike internasjonale prosedyrekonkurranser blant annet Telders, Jessup og ICC Moot Court; Finansdepartementet som kan støtte konkurranser innenfor handels- og investeringsrett; private advokatfirmaer; Norges Røde Kors, Amnesty International Norge, Den norske Helsingforskomiteen, samt Nobel- og Nansen-relaterte institusjoner for konkurranser innenfor menneskerettigheter og/eller humanitærrett, slik som Jean Pictet.

Institusjonell støtte

Dette initiativet har bred støtte blant de vitenskapelig ansatte på Norsk senter for menneskerettigheter, Institutt for offentlig rett og Institutt for privatrett.

- **For studenter**

For å sørge for at deltakelsen i prosedyrekonkurranser ikke rammes av tilfældigheter og ad hoc bestemmelser er det viktig for studentene å få **10 ECTS studiepoeng** for deres deltakelse. Omfanget av både selvstendig og veiledet arbeid som studentene må legge ned vil lett oppfylle UiO sine emnekrav.

- **For de vitenskapelig ansatte/lagtrekere**

De vitenskapelig ansatte som er involvert i å trene opp UiO-studentene bruker mye tid på både administrative oppgaver samt veiledning. Slik det fremkommer av vedlegg A, må lagtrekere velge ut lag og trene dem i både skriveferdigheter og i prosederingen av en sak for retten i en periode som strekker seg over flere måneder. På bakgrunn av dette foreslås det at **90 undervisningstimer** er et fornuftig antall timer som må allokere til dette formålet.

Konklusjon

Prosedyekonkurranser er høyt verdsatt blant studenter som en form for erfaringsbasert læring, og har potensiale til å synliggjøre UiO og dens internasjonale profil. Det oppfordres på bakgrunn av dette å gi dette initiativet den nødvendige oppmerksomheten og institusjonelle støtten den krever.

⁸ Se <http://www.cisg.law.pace.edu/vis.html>.

⁹ Se <http://www.fdimoot.org>.

Vedlegg A

Typical Seasonal Timetable of a Moot Court Competition (drawn from Telders; may vary somewhat from competition to competition)				
	Competition schedule	Team schedule	Supervision schedule	Administrative schedule
July			- Planning team & supervision schedule - Preparing memorial writing phase	- Fund-raising - Negotiating academic accreditation - Budgeting
Aug.			- Forming team of supervisors - Promoting competition	- Preparing promotion material
Sept.		- Team formed - Preparatory workshops	- Selecting team members - Running preparatory workshops	
Oct.	- Case announced	- Case analysis - Memorial research & writing	- Analysing & discussing case - Running research, review & discussion sessions (issues 1 & 2) - Recruiting judges & bailiffs for oral pleading practice	
Nov.	- Application due	- First (pre-clarification) draft memorials due	- Running research, review & discussion sessions (issue 3) - Creating oral pleading practice timetables	- Preparing application & registration material - Regular contact with competition organisers begins
Dec.	- Registration details due - Request for case clarifications due - Case clarifications issued - Participation fee invoice sent	- Detailed feedback received, discussed & incorporated - Clarifications incorporated - Second (post-clarification) draft memorials due	- Providing detailed feedback on first draft memorials	
Jan.	- Memorials due - Memorial reviewer	- Detailed feedback received, discussed &	- Providing detailed feedback on second	- Preparing memorial submission

	nominations due	incorporated - Final adjustments & formatting - Final memorials prepared & submitted - Oral pleading practice sessions	draft memorials - Running oral pleading practice sessions	- Preparing nomination material
Feb.		- Oral pleading practice sessions	- Running oral pleading practice sessions	- Arranging competition travels
Mar.	- National pre-selection rounds (not in Norway so far) - Participation fee due - Opponent memorials sent	- Oral pleading practice sessions - Opponent memorials analysed & discussed	- Running oral pleading practice sessions - Analysing & discussing opponent memorials	- Preparing participation fee payment
Apr.	- Semi-final rounds - Final round	- Oral pleading practice sessions - Dress rehearsals - Travel to/from competition venue	- Running oral pleading practice sessions - Organising dress rehearsals - Accompanying team to/from competition venue	- Publicity
May				
June		- Debriefing	- Preparing debriefing - Summarising debriefing	

Dear Cecilia,

Further to our conversation, please find attached some reflections addressing the teaching hours for coaches and names of persons interested and involved in international moot courts .

1. The time factor and teaching hours for coaches

Teachers need to be compensated with teaching hours for their input. Coaching students for participating in moot courts is a time-consuming exercise. Asking teachers to do this in their free time is unreasonable in view of the considerable time involved and the contribution and the close relationship this exercise has to teaching students practical and theoretical legal skills and the international profiling of the Faculty.

Giving those coaching the teams a total of 90 hours per moot court round does not fully cover all the time which coaches actually spend. But at least it provides an incentive for those who are dedicated to this form of legal education to do so, while fulfilling part of their teaching duties.

In terms of numbers: if the UiO Law Faculty participates in 5 (five) international moot courts per year, that means the Faculty has to give a total of 450 teaching hours (to be divided among the coaches and co-coaches on the basis of their contribution), which is approximately the workload of one teacher for one semester. This means that international moot courts do not drain teaching resources!

2. Persons interested and involved in international moot courts competitions

Coaching UiO students for participating in international moot court teams would be an activity involving both senior and junior academic staff.

Some of the people who are interested and have been involved in coaching students participating in international moot courts at the UiO are:

Gentian Zyberi
Ole Kristian Fauchald
Anna Andersson
Daniel Behn
Sofie Hogestol
Nino Tsereteli

The international moot court competitions would provide a splendid opportunity for junior staff at the Law Faculty, that is PhD candidates, to get some experience with mentoring/coaching students, while engaging in this activity under the guidance of the more senior staff.

Please feel free to amend and send this information to the PMR. Also, I'm happy to provide any further clarifications, should that be necessary.

Best wishes,

Gentian

ELSA WTO Moot Court Competition (EMC²) – den største og mest prestisjefylte i sitt slag innenfor internasjonal handelsrett.

Spesialisering	Navn på konkurransen	Sted
Internasjonal handelsrett	ELSA WTO Moot Court Competition ("EMC ² ") ¹	Geneva (Sveits)

---

¹ <http://elsamootcourt.elsa.org/>

Professor Cecilia M. Bailliet

University of Oslo
Postbox 6706 St. Olavspl.
0130 Oslo
N-Norway

Visiting address:

Karl Johansgt. 47

Telephone: 47 22850234

Telefax: 47 22850041

Web-adr.: <http://www.jus.uio.no/ior/>

Dato: 30 October 2015

Your ref.:

Our ref.:

Request to change the code for HUMR5134 to JUS5134

I created the course 5134 The Right to Peace and am pleased to state that we are the only law school in the world to offer a legal class on Peace. The aim is reverse the normalization of violence within international law (use of force, targeted killings, extraordinary renditions, etc.), as the UN Charter seeks to promote peace through international law and institutions. I have now published a textbook with Oxford University Press: Promoting Peace through International Law (co-edited with Kjetil M. Larsen 2015).

<https://global.oup.com/academic/product/promoting-peace-through-international-law-9780198722731?cc=no&lang=en&#>

This textbook will serve as the primary reading material for the class. As a result of this, we will change the syllabus to emphasize the legal topics and seek to increase the number of law students in the class. Hence, I request that the code of the class be changed to JUS. The Director of the Masters Program in Human Rights, Gentian Zyberi, approves of the change. The lecturers include myself, Gentian Zyberi, Gro Nystuen, Bård Andreassen, and Jemima Garcia Godos.

The Table of Contents of the Book forming the new syllabus is as follows (Chapters 1,2,3, 4,8,9, 11, 12, 14, 16 and 17 will be assigned, 232 pages total):

Part I

1. The normative scope of peace and its exceptions Cecilia Bailliet & Kjetil M. Larsen
2. The politics of peace and law: Realism, internationalism and the cosmopolitan challenge, Kristoffer Liden and Henrik Syse
3. Normative foundation of the international law of peace, Cecilia M. Bailliet
4. The good faith obligation to maintain international peace and security and the pacific settlement of disputes, Simon O'Connor and Cecilia M. Bailliet
5. Protecting which peace for whom against what? A conceptual analysis of collective security, Pal Wrange
6. Protection of human rights and the maintenance of international peace and security: Necessary precondition or a clash of interests?, Ola Engdahl
Part II Preconditions of peace
7. Human rights violations and conflict risk - a theoretical and empirical assessment, Kjersti Skarstad
8. Traps of violence: A human rights analysis of relationships between peace and development, Bard A. Andreassen
9. Environmentally sustainable development and peace: The role of international law, Christina Voigt
10. World peace through world trade? The role of dispute settlement in the WTO, Ole Kristian Fauchald
11. The potential of the Arms Trade Treaty to reduce violations of international humanitarian law and human rights law, Gro Nystuen and Kjolv Egeland
Part III Civil society participation in the promotion and safeguarding of peace
12. Non-discrimination and equality as the foundation of peace, Vibeke Blaker Strand
13. Refugees and peace, Maja Janmyr
14. Barely begun: The inclusion of women as peacemakers, peacekeepers, and peacebuilders in international law and practice, Cornelia Weiss
Part IV Institutional implementation of peace
15. United Nations peace operations and international law: What kind of law promotes what kind of peace?, Kjetil Mujezinovic Larsen
16. It's about trust: Transitional justice and accountability in the search for peace, Jemima Garcia-Godos

17. The role and contribution of international courts in furthering peace as an essential community interest, Gentian Zyberi
18. International fact-finding mechanisms - lighting candles or cursing darkness?, Cecilie Hellestveit
19. The constitutional dimension of peace, Azin Tadjini
20. Education for peace: Epilogue, Maria D. Sommardahl

Cecilia Bailliet

Innstilling fra arbeidsgruppen for alternative vurderingsformer

Mars 2015

Innhold

I INNLEDNING.....	4
1. Arbeidsgruppens oppnevning, mandat og sammensetning	4
2. Nærmere om gruppens arbeid	5
3. Bakgrunnen for arbeidet.....	6
II PERSPEKTIVER PÅ ARBEIDET	7
1. Det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket	7
2. Læringsmål og læringsutbytte for masterstudiet i rettsvitenskap.....	8
3. Arbeidsgruppens refleksjoner.....	9
III LOVER OG FORSKRIFTER	12
IV AKTUELLE VURDERINGSFORMER.....	16
1. Innledning.....	16
2. Oversikt over aktuelle vurderingsformer	16
2.1 Innledning.....	16
2.2 De enkelte vurderingsformene	17
2.2.1 Skriftlig skoleeksamen	17
2.2.2 Muntlig eksamen	19
2.2.3 Klasseromeksamen.....	20
2.2.4 Hjemmeeksamen	21
2.2.5 Semesteroppgave (fordypningsoppgave, bacheloroppgave, lite forskningsprosjekt).....	23
2.2.6 Mappeevaluering	25
2.2.7 Midtterminprøve.....	25
2.2.8 Multiple choice, flervalgs- og flersvarsprøve	26
2.2.9 Muntlig presentasjon	27
2.2.10 Deltakelse og aktivitet i undervisningen	27
2.2.11 Simulert rettsak («mock trial», «moot court»), prosesspill og liknende.....	28
2.2.12 Medstudentrespons.....	28
2.2.13 Obligatorisk aktivitet.....	29
2.2.14 Praksis	29
2.2.15 Gruppeevaluering – individuell evaluering.....	30
2.2.16 Andre idéer til ettertanke.....	30

V ARBEIDSGRUPPENS FORSLAG	31
1. Innledning.....	31
2. Semesteroppgave og muntlig eksamen – JUS2211.....	32
3. Hjemmeeksamen – JUS3211 – rettshistorie.....	37
4. Multiple choice – JUS4211	39
5. Valgemner	40
VI ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER	41
VII Signaturer.....	44
VIII VEDLEGG	44

I INNLEDNING

1. Arbeidsgruppens oppnevning, mandat og sammensetning

Arbeidsgruppe for alternative vurderingsformer og eksamensinnhold (Master i rettsvitenskap) ble oppnevnt av dekanatet 26. juni 2013 som ledd i det pågående studiekvalitetsprosjektet.

Mandatet lyder slik:

«Arbeidsgruppen skal utarbeide et forslag til alternative vurderingsformer til skoleeksamen i Masterstudiet i rettsvitenskap. Formålet er å oppnå varierte vurderingsformer på jusstudiet.

Arbeidsgruppen skal vurdere hvilke emner som best egner seg for andre vurderingsformer enn skoleeksamen, og skal vurdere om dette kan ses i sammenheng med de obligatoriske elementene i studiet. Arbeidsgruppen skal vurdere flere alternative vurderingsformer.

Arbeidsgruppen må vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av de forslag som legges frem.»

Arbeidsgruppens sammensetning er:

Leder, professor dr. juris Trygve Bergsåker, Institutt for privatrett

Professor dr. juris Ulf Stridbeck, Institutt for offentlig rett

Professor dr. juris Morten Kjelland, Institutt for offentlig rett

Elisabeth Reien, seniorkonsulent, Studieseksjonen

Marius Stene Fuglum, rådgiver, Eksamenseksjonen

Christian Nicolai Skjold, JSU

Professor dr. juris Kåre Lilleholt (leder av arbeidsgruppen oktober 2013- desember 2013)

Professor dr. juris Kirsten Sandberg (leder av arbeidsgruppen august 2013-oktober 2013)

Anders Lie, JSU, medlem av arbeidsgruppen høsten 2013

Andreas Bjørklund, JSU, medlem av arbeidsgruppen våren 2014

Professor dr. juris Lee Andrew Bygrave var med i arbeidsgruppen i startfasen, men har senere ikke kunnet delta i drøftingene. Han har ikke vært med på å utarbeide gruppens endelige forslag. Skifte av studiedekan høsten 2013 og nytt skifte ved overgangen 2013–2014 har ført

til forsinkelse av arbeidet, siden det har vært oppfattet som en forutsetning at arbeides skal ledes av studiedekanen.

2. Nærmere om gruppens arbeid

Arbeidsgruppen ser det slik at gruppens arbeid bør omfatte å

- beskrive bakgrunnen for ønsket om flere og mer varierte vurderingsformer
- redegjøre for hvilke ferdigheter og kvalifikasjoner det er ønskelig å måle ved vurderingen
- redegjøre for hensyn som gjør seg gjeldende ved valg av evalueringsformer, herunder sammenhengen mellom læring og evaluering
- kartlegge de vurderingsformene som vi finner hos oss og andre steder
- vurdere eventuelle nye evalueringsformer ut over disse
- vurdere hvilke evalueringsformer som bør benyttes, samt hvilke emner i masterstudiet som passer for de enkelte vurderingsformene

En utredning av alternative vurderingsformer reiser spørsmål på flere plan:

(1) prøvingsformer (eksamensformer): skriftlig, muntlig, skoleeksamen, hjemmeeksamen osv. I forskrift om studier og eksamener ved Universitetet i Oslo omtales prøvingsformene som «eksamensformer», se § 5-1. Dette omfatter også prøvingsformer som ikke er eksamen i tradisjonell forstand, f. eks. masteroppgaver og deltakelse i obligatoriske aktiviteter. Se nærmere nedenfor under III.

(2) karaktersystemer (bedømmingssystemer): A-F, bestått/ikke bestått, godkjent/ikke godkjent. I universitets- og høyskoleloven (uhl.) omtales karakterer som «vurderingsuttrykk», se § 3-9 og nedenfor under III. Ifølge § 3-9 sjette ledd regnes bare bestått/ikke bestått og gradert skala A-F som «vurderingsuttrykk». Evalueringsresultatet godkjent/ikke godkjent er altså ikke et «vurderingsuttrykk» etter loven.

(3) sensurordninger: en eller to sensorer, intern eller ekstern sensor, klagemulighet osv.

Vi bruker stort sett uttrykkene «evalueringsform» og «vurderingsform» om hverandre. Uttrykkene omfatter alle de tre elementene som er nevnt foran: eksamensform, karaktersystem og sensurordning. I noen sammenhenger vil det fremgå at det først og fremst er eksamensform som diskuteres, selv om temaet er angitt å være «evalueringsform» og dermed noe videre enn dette.

Vi benytter stort sett ordet «karakter» i stedet for «vurderingsuttrykk». Det er i noen sammenhenger naturlig å omtale også evalueringresultatet godkjent/ikke godkjent som «karakter».

Til tross for mandatets ordlyd – «alternative vurderingsformer og eksamensinnhold» – ser ikke arbeidsgruppen innholdet i eksamensoppgavene som eget tema. Vi diskuterer ikke slikt som valg mellom praktikum- og teorioppgaver ved skriftlig skoleeksamen, bruk av domsanalyse som oppgavetype, praktikumoppgavens kompleksitet osv. Vi har likevel noen bemerkninger som berører innholdet i noen sammenhenger, for eksempel ved omtalen av muntlig eksamen, hvor det redegjøres for ulike opplegg (forhåndsbestemt tema med en viss tid til forberedelse eller frie spørsmål uten forberedelse), og hvor det konkluderes med en anbefaling.

Vi nevner spesielt at vi ikke tar opp spørsmålet om kandidatene bør kunne velge mellom flere oppgaver ved skriftlig skoleeksamen. Flere oppgaver som kandidatene kan velge mellom, er svært vanlig ved eksamener ved UiO og andre steder. Det er det ingen tradisjon for dette ved Det juridiske fakultet, i hvert fall ikke innenfor de obligatoriske emnene i masterstudiet i rettsvitenskap.

Arbeidsgruppens forslag forholder seg til dagens studieordning, og vil kunne gjennomføres innenfor rammene av denne. Forslaget innebærer likevel en liten justering av studieordningen for JUS3211, se nedenfor under V.3.

3. Bakgrunnen for arbeidet

Arbeidet med alternative vurderingsformer ble opprinnelig satt i gang som en del av et større studiekvalitetsprosjekt. En viktig bakgrunn for studiekvalitetsprosjektet er Læringsmiljøundersøkelsen i 2012, som omfattet Universitetet i Oslo i tillegg til noen andre høyere læresteder.¹ I denne undersøkelsen var et av flere funn at studentene ved Det juridiske fakultet i Oslo ønsker mer varierte vurderingsformer. Et av spørsmålene i undersøkelsen lød slik: «I hvor stor grad opplever du at din kompetanse blir målt på en god og hensiktsmessig måte (eksamen, karaktergivende innleveringer og aktiviteter)?» Undersøkelsen viser at om lag ¼ av studentene synes at deres kompetanse i liten grad måles på en god og hensiktsmessig måte. Denne andelen er høyest ved Jurdisk fakultet, Samfunnsvitenskapelig fakultet og Utdanningsvitenskapelig fakultet.

Læringsmiljøundersøkelsen førte til en prosess, som skulle utvikle seg til det nevnte studiekvalitetsprosjektet. I sluttrapporten fra prosjekt «Studiekvalitet» fra årsskiftet 2013-2014 er det opplyst at utredningen av alternative vurderingsformer er et av flere tiltak som

¹ <http://www.umb.no/statisk/forsiden/LMU%20Gallup%202012.pdf>

ennå ikke er sluttført. Under gruppens arbeid har studentrepresentanten i Arbeidsgruppen formulert følgende bakgrunn for studentenes ønske om mer varierte vurderingsformer:

«Uansett hvilken vurderingsform man velger, så vil man alltid måle "noe annet" i tillegg til det man ønsker å måle. Ved dagens sekstimers eksamen vil man f. eks. i tillegg til å måle juridiske kunnskaper også måle kandidatens evne til å prestere under stress, til å skrive "godt nok" på første forsøk og antageligvis en del andre egenskaper og ferdigheter som i større eller mindre grad går ut over det man "egentlig" skal måle. Dersom man for eksempel velger en form for "avhandling"/fordypningsoppgave vil de studentene som har gode dybdekunnskaper, som er flinke på over tid å skrive "enda bedre" (i motsetning til "godt nok" på kort tid) og som evner å se komplekse sammenhenger o.l. få mer nytte av disse andre egenskapene, mens en muntlig eksamen vil kunne være en fordel for de som er flinke til å ordlegge seg muntlig på stående fot, som har en selvsikker fremtoning mv.

Ingen av disse vurderingsformene er i mine øyne i seg selv "bedre" enn andre, og flere av disse egenskapene er jo ting man til en viss grad skal lære seg på studiet og som kan være gode å ha for en jurist. Men variasjon vil være et gode i seg selv fordi disse "andre" tingene man (ufriwillig) tester vil variere, slik at vurderingsformen blir mindre "skjev". Når man konsekvent tester én type eller samling utenforliggende egenskaper blir det en urettferdig fordel for en gruppe studenter, og denne bør utjevnes ved å ha flere vurderingsformer.

Oppsummert: Ved å innføre et utvalg forskjellige vurderingsformer vil eksamensordningen som sådan bli mindre urettferdig, ved at man i større grad vil "spre" fordelene og ulemper ved den enkelte vurderingsform, kontra én vurderingsform som gir urettferdige fordeler til en gruppe studenter som har naturlig anlegg for å gjøre det bra på nettopp denne vurderingsformen.»

II PERSPEKTIVER PÅ ARBEIDET

1. Det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket

I Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk NKR er læringsmål og læringsutbytte delt inn i tre grupper av kvalifikasjoner som studentene skal ha etter endt studium: kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Målene om 1) kunnskap, 2) ferdigheter og 3) generell kompetanse er forklart slik:²«Kunnskaper er forståelse av teorier, fakta, begreper, prinsipper, prosedyrer innenfor fag, fagområder og/eller yrker/yrkesfelt eller bransjer.

Under ferdigheter beskrives evne til å anvende kunnskap til å løse problemer og oppgaver. Det er ulike typer ferdigheter – kognitive, praktiske, kreative og kommunikative ferdigheter.

Med generell kompetanse forstås evnen til å anvende kunnskap og ferdigheter på selvstendig vis i ulike situasjoner gjennom å vise samarbeidsevne, ansvarlighet, evne til refleksjon og kritisk tenkning i utdannings- og yrkessammenheng.»³

² <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Kompetanse/NKR2011mvedlegg.pdf>

³ Se side 6 i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk

2. Læringsmål og læringsutbytte for masterstudiet i rettsvitenskap

Arbeidet med vurderingsformer innenfor masterstudiet i rettsvitenskap bør ses mot de overordnede målsettingene for studiet. Opplysninger om dette finner man i læringsmål og læringsutbytte for programmet på fakultetets nettsider⁴, hvor kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse etter fullført studium er nærmere beskrevet:

«Kunnskaper

Kandidaten skal ha:

- God kunnskap om juridisk metode
- God kunnskap om retten på de fagområder som omfattes av studiet
- God kunnskap om sammenhengen mellom internasjonal og nasjonal rett
- God kunnskap om de verdiene som ligger til grunn for retten
- God kunnskap om vekselvirkningen mellom rett og samfunn
- God kunnskap om retten i et historisk perspektiv
- God kunnskap om etiske utfordringer og juristers rolle i samfunnet
- Spesialisert kunnskap innen fagområder som dekkes av masteroppgaven

Ferdigheter

Kandidaten skal kunne anvende juridisk metode til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger på en kritisk, selvstendig og etisk måte. Dette innebærer å kunne:

- Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold
- Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål, også på ukjente rettsområder
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig og presis måte
- Utrede rettsreglene innen ulike rettsområder
- Bidra til å utforme lovforslag, avtaler, vedtekter og andre juridiske dokumenter
- Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsreglene
- Gjennomføre et avgrenset forskningsprosjekt under veiledning og i tråd med forskningsetiske normer

Generell kompetanse

Kandidaten skal kunne bruke de juridiske kunnskapene og ferdighetene på selvstendig vis til å:

- Gjennomføre ulike typer juridiske arbeidsoppgaver
- Løse nye problemer og bidra til nytenking i en rettslig sammenheng
- Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen

---

⁴ <http://www.uio.no/studier/program/jus/hva-lerer-du/>

- Reflektere over jussens forhold til andre fag
- Identifisere etiske og yrkesetiske problemstillinger relatert til jussen og håndtere disse på en forsvarlig måte
- Samarbeide med jurister og andre profesjoner om rettslige problemstillinger
- Formidle juridiske resonnementer til jurister, andre profesjoner og allmennheten
- Fremme rett og rettferdighet»

I programbeskrivelsen for masterstudiet i rettsvitenskap finnes det også et avsnitt om juss og etikk:

«Jurister skal alltid legge til grunn høye etiske standarder og de skal kjenne og følge normene for faglig og akademisk redelighet. Gode jurister skal ha så vel menneskelige som faglige ferdigheter. Gjennom studiet vil du få kunnskap om forholdet mellom jussen og samfunnet, om reglers virkning og utvikling. Utdannelsen gir deg store muligheter til å påvirke andre menneskers tilværelse og til å delta i utforming av samfunnet. Med dette følger et stort ansvar.»

Beskrivelsen av læringsmål og læringsutbytte gir, sett i sammenheng med innholdet i kriteriene for læringsutbytte i nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk NKR (kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse), grunnlag for en forventning om bredde i vurderingsformer ved masterstudiet i rettsvitenskap.

Arbeidsgruppen anser det viktig at vurderingen av studentene er egnet til å måle tilegnelsen av kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse som beskrevet i læringsmålene og læringsutbyttet ovenfor, inkludert bevissthet om og forståelse av forholdet mellom juss og etikk.

3. Arbeidsgruppens refleksjoner

I tillegg til de føringene som følger av NKR og læringsmålene for masterstudiet i rettsvitenskap, er det en del andre hensyn som er av betydning ved vurderingen av innføring av flere evalueringsformer i masterstudiet i rettsvitenskap:

Arbeidsgruppen anser det viktig i seg selv at evalueringsformene har en bredde og et mangfold som gjør at studentene oppfatter den totale vurderingen i løpet av studiet som relevant og rettferdig. Vi har i lys av dette tatt som utgangspunkt for arbeidet at bredde og mangfold i vurderingsformer er positivt i seg selv, uavhengig av sikre holdepunkter for hva de forskjellige vurderingsformene er egnet eller ikke egnet til å måle, og uavhengig av sikker viten om andre positive og negative sider ved de forskjellige evalueringsformene.

Det er viktig at den samlede vurderingen av studenten gjennom studiet gir fremtidige arbeidsgivere gode holdepunkter for å kunne bedømme søkere til forskjellige typer stillinger. Forskjellige arbeidsplasser med ulike typer stillinger kan innebære ulike krav og forventninger til dem som skal fylle stillingene. Det samlede settet av vurderingsformer bør derfor si noe om forskjellige sider ved den enkelte kandidatens kvalifikasjoner og egenskaper, samtidig som den samlede vurderingen også gir grunnlag for å bedømme kandidatens samlede faglige kvalifikasjoner.

Arbeidsgruppen legger vekt på samspillet mellom læring og evaluering. Det er grunn til å tro at de vurderingsformene som benyttes på et emne eller et program, har betydning for studentenes arbeidsmåter, studieteknikker og studievaner. Dette gjelder både prøvingsformen og karaktersystemet. Studentene vil naturlig legge opp sine arbeids- og studievaner slik at de best mulig treffer den prøvingsformen som de senere skal gjennom. En prøve som først og fremst måler positiv kunnskap, vil kunne fremme pugging og tilegning av slik kunnskap, mens en prøve som måler ferdigheter i juridisk metode og argumentasjon, vil kunne fremme studievaner som fører til at studentene tilegner seg slike ferdigheter. En evaluering med karakterer bestått/ikke bestått kan tenkes å føre til at studentene ikke anser det nødvendig å arbeide mot et like høyt faglig nivå som når evalueringen skjer etter gradert skala A til F.

Også på andre måter kan det være samspill og sammenheng mellom undervisning og prøving. Semesteroppgaver, andre skriftlige innleveringer og muntlige presentasjoner samt tilbakemeldinger av annen art til studentene i løpet av undervisningsperioden kan inngå i evalueringen av studenten, samtidig som studentens arbeid og tilbakemelding på dette fremmer læringen innenfor emnet. Også sluttevaluering i form av hjemmeeksamen vil normalt ha positiv betydning for læringen innenfor emnet.

Forskjellige prøvingsformer står i ulik stilling når det gjelder mulighet for klage over bedømmelsen (sensuren) og mulighet for gjentak av emnet. En karakter som er satt etter muntlig prøve, lar seg ikke overprøve ved klage (ut over saksbehandlingen og andre formelle forhold). Andre prøvingsformer kan gjøre det vanskelig for studenten å fremstille seg til ny prøving etter gjentak av emnet. Også dette er hensyn som teller i diskusjonen av forskjellige former for prøving.

Vi ser ikke bort fra at de evalueringsformene som benyttes, kan ha betydning for karakter- og konkurransepress blant studentene. Også studie- og læringsmiljøet mer generelt kan påvirkes av evalueringsformene. Viktigheten av et godt fysisk og psykisk lærings- og studiemiljø er kommet til uttrykk i universitets- og høyskoleloven § 4-3. Karakter- og konkurransepress innenfor masterstudiet i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet i Oslo er ofte omtalt, gjerne som et negativt element i studiemiljøet. Arbeidsgruppen vil for sin del bemerke at konkurranse mellom studentene og opptatthet av gode karakterer verken kan eller bør fremstilles som udelt negativt. Det er likevel en vanlig oppfatning at det er ønskelig å lette dette presset. Denne virkningen kan tenkes å inntre dersom evalueringen delvis skifter fra graderte karakterer til bestått/ikke bestått. Virkningen kan også inntre som følge av mer omfattende bruk av prøvingsformer hvor evalueringen kan påvirkes av andre faktorer enn den kunnskapen, de ferdighetene og den generelle kompetansen som studenten har tilegnet seg.

Ved noen prøvingsformer kan studenten trekke på ressurser som kan medføre en viss usikkerhet om hvorvidt prestasjonen, slik den er kommet til uttrykk gjennom karakteren, fullt ut gjenspeiler hans eller hennes individuelle faglige nivå. Hjemmeeksamen, masteroppgave, semesteroppgave og andre skriftlige innleveringer kan være eksempler på dette. Det kan være en fare for at studenten får bedre karakter enn hans eller hennes faglige nivå skulle tilsa. Et annet eksempel kan være prøving på gruppebasis, med felles karakter for alle i gruppen. Her kan det for øvrig også være en viss fare for at noen får dårligere uttelling enn det faglige nivået skulle tilsa. Alle disse prøvingsformene har åpenbare positive sider, både som ledd i mangfoldig og realistisk evaluering, og som ledd i en fruktbar vekselvirkning mellom læring og evaluering. Demping av karakter- og konkurransepresset og bedring av studie- og læringsmiljøet kan også følge av større vekt på samarbeid, presentasjoner, medstudentrespons og annet i undervisning og evaluering. Arbeidsgruppen er innforstått med at det ikke nødvendigvis vil være full enighet om en målsetting om å redusere karakterpresset ved fakultetet. Det må likevel kunne legges til grunn at det ikke er en målsetting å stimulere til karakterpress, og det kan derfor vanskelig telle negativt at en vurderingsform kan antas å bidra til mindre karakterpress og konkurranse i studiet, eller at den mer generelt kan bidra til et bedre studie- og læringsmiljø.

Konkurranse og karakterpress henger sammen, men kan også betraktes hver for seg, med ulike virkninger for studiet og lærings situasjonen. Måltrettet arbeid mot gode karakterer er i seg selv positivt, i hvert fall så lenge dette ligger innenfor rimelige grenser, og ikke går ut over god psykisk og fysisk helse, sosial omgang og andre kvaliteter i livet. Konkurransespektet ved karakterpresset kan være mer betenkelig, selv om heller ikke dette er uten positive sider. Konkurransen mellom studentene om gode karakterer kan skyldes forfengelig og ønske om å skille seg ut fra andre, men henger antakelig mest sammen med forventet fremtidig konkurranse om attraktive stillinger. Konkurransen kan gi seg utslag ut over arbeid for gode karakterer for egen del. Konkurransen kan også gi grunnlag for ønsker om å motvirke gode karakterer for medstudenter. Arbeidsgruppen har ikke grunnlag for å hevde at dette er et reelt problem, eller hvor omfattende problemet er i tilfelle. Vi ser likevel dette som et mulig problem for etablering av fruktbart samarbeid mellom studentene i studiesituasjonen. Samarbeid som ledd i læring er positivt, både i seg selv, og fordi samarbeid kan fremme god læring. En konkurransesituasjon som kan motvirke læringsfremmende samarbeid, må derfor regnes som negativt. Arbeidsgruppen vil anse det som en fordel om større bredde i prøvingsformer kan fremme samarbeid og annen positiv interaksjon mellom studentene. Mens dagens dominerende skriftlige skoleeksamen er utpreget individuelt orientert, med gode vilkår for konkurranse mellom enkeltstudenter, vil andre evalueringsformer kunne fremme samarbeid og deling i studieprosessen. Gruppeprøving av studenter med felles karakter for alle i gruppen vil, alt etter ordningens utforming, kunne stimulere til fruktbart samarbeid, som igjen kan bidra positivt i læringsprosessen. Det samme gjelder evaluering av individuelle prestasjoner som er fremkommet etter samarbeid mellom studenter.

Arbeidsgruppen ser at prøvingsformer som gir grunnlag for tvil om hvorvidt karakteren gjenspeiler den enkelte studentens faglige nivå, kan være uheldig for arbeidsgivere ved

ansettelse av jurister. Dette kan være en viktig innvending mot omfattende bruk av prøvingsformer som for eksempel hjemmeeksamen. Arbeidsgruppen vil på den annen side vise til at karakterene i de forskjellige emnene vil fremgå av kandidatens vitnemål. Bokstavkarakterer medfører at kandidatens samlede faglige nivå ikke lenger kan uttrykkes og rangeres gjennom en enkelt tallverdi med to desimaler. Når prøvingsformen i de forskjellige emnene er kjent, vil arbeidsgivere kunne gjøre seg opp en mening om søkeren ut fra karakterfordelingen mellom emner med tradisjonell og moderne prøving.

Innføring av flere vurderingsformer vil måtte få betydning for fakultetets tilbud om øvingsoppgaver underveis i studiet av det enkelte emnet. I dag tilbys studentene å levere en eller flere fakultetsoppgaver som øvelse og kontroll på eget nivå i løpet av semesteret forut for eksamen. Ved avslutningen av et kurs tilbys studentene å levere kursoppgaver. Fakultets- og kursoppgaver er lagt opp etter mønster av praktikums- og teorioppgaver slik disse vanligvis er ved skriftlig skoleeksamen i dag. De har likevel et begrenset omfang sammenlignet med en vanlig seks timers eksamen. Dersom vurderingsformen endres for et emne, må det overveies også å endre tilbudet om øvingsoppgaver forut for sluttvurderingen. Dette er ikke egentlig et hensyn ved vurderingen av nye prøvingsformer, men bør likevel nevnes i denne sammenhengen.

III LOVER OG FORSKRIFTER

Det følger av universitets- og høyskoleloven (uhl.) § 3-9 første ledd at universiteter og høyskoler skal «sørge for at kandidatenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvet og vurdert på en upartisk og faglig betryggende måte». Dette er en selvsagt premiss for arbeidet med forslag til nye evalueringsformer. Det samme gjelder fortsettelsen: «Vurderingen skal også sikre det faglige nivå ved vedkommende studium.»

Ifølge uhl. § 3-3 tredje ledd fastsetter universitetets styre bestemmelser om bl. a. «vurderingsformer».

Forskrift om studier og eksamener ved Universitetet i Oslo⁵ har følgende bestemmelse i § 5-1:

«(1) Ved Universitetet i Oslo kan følgende eksamensformer benyttes hver for seg eller sammen for det enkelte emnet:

- hjemmeeksamen
- klinisk prøve
- mappeeksamen

---

⁵ FOR-2005-12-20-1798, fastsatt av universitetsstyret med hjemmel i universitets- og høyskoleloven.

- masteroppgave
- muntlig presentasjon, individuell
- muntlig presentasjon i gruppe
- muntlig prøve, individuell
- muntlig prøve i gruppe
- praksis
- praktisk prøve
- rapport
- skriftlig oppgave, individuell
- skriftlig oppgave i gruppe
- skriftlig prøve, individuell
- deltagelse (bare for obligatoriske aktiviteter)
- øving (bare for obligatoriske aktiviteter)

(2) Fakultetet kan i program- eller emnebeskrivelsen fastsette at visse obligatoriske aktiviteter skal være godkjent eller at visse eksamener skal være bestått før oppmelding til eller gjennomføring av den enkelte eksamen.»

Om karaktersystemer bestemmer uhl. § 3-9 sjette ledd at vurderingsuttrykket uansett eksamensform «skal være bestått/ikke bestått eller en gradert skala med fem trinn fra A til E for bestått og F for ikke bestått».⁶ Det følger av dette at «godkjent/ikke godkjent» ikke regnes som «vurderingsuttrykk» (karakter). Innenfor de obligatoriske emnene i masterstudiet i rettsvitenskap brukes godkjent/ikke godkjent som kriterium for rett til å fremstille seg til avsluttende eksamen i emner med innslag av obligatorisk aktivitet (JUS2211 og JUS3111). Dette er i samsvar med det som er bestemt om obligatoriske aktiviteter i forskrift om studier og eksamener ved Universitetet i Oslo § 5-1 annet ledd.

Om sensur bestemmer uhl. § 3-9 annet ledd at sensorer oppnevnes av universitetets styre. Dette gjelder sensorer ved «eksamen, prøve, bedømmelse av oppgave eller annen vurdering når resultatet inngår på vitnemålet eller innregnes i karakter for vedkommende studium». Videre heter det at det «skal være minst to sensorer, hvorav minst én ekstern, ved bedømmelse av kandidatens selvstendige arbeid i høyere grad». Denne bestemmelsen innebærer at det skal være to sensorer, hvorav minst en ekstern, ved bedømmelse av masteroppgaver (som i masterstudiet i rettsvitenskap har emnekoder JUR5030 og JUR5060). Loven har ikke krav om antall sensorer eller bruk av ekstern sensor ved andre vurderinger.

---

⁶ Kvalitative beskrivelser av kriteriene for de forskjellige karakterene er gitt i § 6-1 på bokmål, nynorsk og engelsk.

I forskrift om studier og eksamener ved UiO heter det i § 6-2 tredje ledd: «Fakultetet oppnevner sensorer.» Arbeidsgruppen legger til grunn at verken denne bestemmelsen eller uhl. § 3-9 annet ledd er til hinder for at prestasjoner kan bedømmes av kurslæreren alene når vurderingen gjelder slikt som skriftlige innleveringer, muntlige presentasjoner og andre aktiviteter som foregår i klassen som ledd i løpende undervisning. Krav om to sensorer er det som nevnt ifølge loven bare ved bedømmelse av masteroppgaven (JUR5030 og JUR5060). Arbeidsgruppens vurderinger og forslag omfatter ikke masteroppgaven.

Ifølge forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-2 annet ledd skal det ordinært være minst to «bedømmersensorer» ved muntlig eksamen. Fakultetet kan gjøre «unntak for visse typer løpende vurderinger/eksamener hvor dette kan være vanskelig å praktisere».

Ifølge forskriften § 6-1 fjerde ledd skal karakterskalaen bestått/ikke bestått «være et selvstendig vurderingsuttrykk uten sammenheng med den graderte karakterskalaen», dvs. skalaen med karakterer fra A til F. Dette innebærer at terskelen for bestått kan settes høyere enn grensen mellom F (ikke bestått) og E (bestått) etter den graderte karakterskalaen.

Anonymitet ved sensur skal sikres etter nærmere bestemmelser i § 6-3. Ved skriftlig eksamen med tilsyn skal anonymiteten sikres «så langt det er faglig eller praktisk mulig» (første ledd). Det fremgår av annet ledd at det ikke er et absolutt krav til anonymitet ved «eksamen uten tilsyn». Fakultetet skal i emnebeskrivelsen fastsette på hvilken måte kandidatens anonymitet kan sikres.

Kandidatens rett til begrunnelse for og klage over karakterfastsetting reguleres i uhl. § 5-3. Retten til begrunnelse følger av første ledd. Denne retten gjelder uansett vurderingsform, også ved muntlig eksamen. Nærmere regler om begrunnelse finnes i første, andre og tredje ledd. Kandidaten har ifølge fjerde ledd rett til å klage over karakteren. Denne retten gjelder ifølge femte ledd ikke ved bedømmelse av muntlig prestasjon, og heller ikke ved «vurdering av praksisstudier eller lignende som etter sin art ikke lar seg etterprøve». Hvis karakteren er fastsatt på grunnlag av både skriftlig og muntlig prøve, og klageren får medhold i klage over bedømmelsen av den skriftlige delen, skal det ifølge § 3-9 annet ledd femte punktum holdes ny muntlig prøve til fastsetting av den endelige karakteren.

Ved klage over karakterfastsettingen skal klagerens anonymitet ifølge § 6-3 tredje ledd sikres dersom dette er praktisk mulig.

Forprøver kan ifølge § 5-3 femte ledd annet punktum bare påklages når prøven ikke er bestått.

Ved klagesensur skal det ifølge § 3-9 femte ledd første punktum benyttes «minst to nye sensorer, hvorav minst én ekstern». Dette gjelder selv om det ved opprinnelig sensur bare var en sensor. Krav om to sensorer, hvorav minst en ekstern, for masteroppgaver og ved klagesensur er gjentatt i forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-2 første ledd. Det er her presisert at «den eksterne bedømmersensoren [må] hentes utenfor institusjonen», dvs. utenfor UiO.

Vi kan ikke se at noen av gruppens overveielser og forslag i det følgende står i fare for å komme i konflikt med gjeldende regler om eksamen og sensur.

Det følger av uhl. § 1-6 første ledd at «[u]niversiteter og høyskoler skal ha et tilfredsstillende internt system for kvalitetssikring», og at «[s]tudentevalueringer skal inngå i systemet for kvalitetssikring». Ifølge § 3-9 første ledd siste punktum skal det «være ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene».

IV AKTUELLE VURDERINGSFORMER

1. Innledning

Arbeidsgruppen har innhentet opplysninger om vurderingsformer som benyttes ved en del høyere læresteder i Norge og andre land. Materialet er overveldende, og lar seg ikke gjengi i en rapport som denne, heller ikke i konsentrert form. Vi konstaterer likevel at evalueringsformene konsentrerer seg om visse hovedformer. Nedenfor under 2 gjøres det rede for de vurderingsformene som arbeidsgruppen betrakter som mest aktuelle for oss. Noen av disse beskrives grundig, andre mer overfladisk.

Som vedlegg til rapporten er inntatt fullstendige oversikter over evalueringsformer som i dag benyttes ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.

2. Oversikt over aktuelle vurderingsformer

2.1 Innledning

Den kunnskapen som arbeidsgruppen har tilegnet seg om vurderingsformer ved andre institusjoner, viser som nevnt at disse konsentrerer seg om visse hovedformer. Noen steder er hovedvariantene justert med tilpasninger og tillegg. Arbeidsgruppen går ikke inn på spesielt tilpassede varianter som ikke kan ses å ha interesse for masterstudiet i rettsvitenskap. Det er en fordel i seg selv at arbeidet med innføring av alternative vurderingsformer tar utgangspunkt i enkle og lite kompliserte hovedvarianter av de forskjellige evalueringsformene.

Arbeidsgruppen har ikke kommet frem til nye evalueringsformer som ikke er kjent fra før.

Nedenfor gis det en oversikt over en del vurderingsformer som etter arbeidsgruppens oppfatning kan være aktuelle i masterstudiet i rettsvitenskap. Oversikten omfatter også vurderingsformer som benyttes i dag. Det gis indikasjoner på sterke og svake sider ved de forskjellige vurderingsformene, både sett opp mot de kvalifikasjonene som det anses ønskelig å måle og ut fra andre relevante hensyn. Vi gjør oppmerksom på at vi ved utarbeiding av oversikten først og fremst har hatt de obligatoriske emnene i masterstudiet for øye. Innenfor valgemnene kan det gjøre seg gjeldende andre hensyn enn de som gjør seg gjeldende for de obligatoriske emnene. Særlig viktig i denne sammenhengen er det at noen valgemner er små målt i antall studenter, med den økte muligheten dette gir for evalueringsformer som er velegnet for små grupper, bl. a. løpende evaluering av deltakelse i timen og annen løpende evaluering som ledd i undervisningen i emnet. Selv om vi ikke har foretatt særlige vurderinger ut fra de hensynene som kan gjøre seg gjeldende for forskjellige valgemnene, regner vi likevel med at oversikten har interesse også for valgemnene.

Arbeidsgruppen har ikke diskutert eller vurdert evalueringsformer for ex phil og ex fac.

Arbeidsgruppen foreslår at fakultetet i første omgang utvider bruken av fire velkjente vurderingsformer i forhold til den bruken som gjøres av disse i dag. De fire er (1) hjemmeeksamen, (2) semesteroppgave, (3) muntlig eksamen og (4) flervalgs- eller flervalgsprøver («multiple choice»). Alle disse er i bruk ved fakultetet også i dag, men arbeidsgruppen foreslår utvidet bruk ved at de delvis erstatter tradisjonell skoleeksamen som vurderingsform på obligatoriske emner i masterstudiet i rettsvitenskap. Tradisjonell skoleeksamen vil likevel beholde plassen som den viktigste vurderingsformen også i den nærmeste fremtiden. Forslagene er begrunnet og nærmere beskrevet nedenfor under V.

Digital eksamen behandles ikke spesielt i det følgende. Bruk av PC i stedet for penn og papir med digital innlevering og oversendelse av besvarelsen til sensorene er en viktig nyskaping som ledd i en naturlig utvikling innenfor flere sektorer i universitetsverden som i verden for øvrig. Digitalisering av eksamen kan gi nye muligheter med hensyn til bruk av rettskilder, og kan således gi grunnlag for modernisering og forbedring av evalueringsformer som benyttes i dag. Dette kommenteres noen steder i det følgende. Digital eksamen regnes likevel ikke som en egen «ny» evalueringsform i det følgende.

2.2 De enkelte vurderingsformene

2.2.1 Skriftlig skoleeksamen

Skriftlig skoleeksamen (eksamen under tilsyn) er den vurderingsformen som er mest brukt i jusstudiet i Norge, både tradisjonelt og i dag. Eksamensoppgaven kan være teoretisk eller praktisk, eller den kan ha innslag av begge deler. Tidsrammen for eksamen varierer. I dag er seks klokketimer den vanlige tidsrammen for skriftlig skoleeksamen i obligatoriske emner i masterstudiet i Oslo. Også kortere eksamenstid forekommer i noen emner. I valgemenene er vanlig eksamenstid fire timer.

Skriftlig skoleeksamen ved Det juridiske fakultet i Oslo kjennetegnes ellers ved at besvarelsene vanligvis sensureres av to sensorer og bedømmes etter gradert karaktersystem A-F.

Skriftlig eksamen gjennomføres tradisjonelt med penn og papir, og med et begrenset antall lovlige hjelpemidler (lovsamling mv.). Digital eksamen er under innføring. Høsten 2014 er alle skoleeksamener i obligatoriske emner fra annet til fjerde studieår digitale, og i tillegg arrangeres digital eksamen i en del valgemen. Dette innebærer at kandidatene benytter PC under eksamen, besvarelsene leveres digitalt til sensur og blir sendt ut til sensur elektronisk. Digital eksamen kan innebære nye muligheter for bruk av hjelpemidler under eksamen. Dette kommenteres andre steder i denne rapporten.

Tradisjonell skriftlig skoleeksamen er egnet til å teste kunnskaper og forståelse, skriftlig fremstillingsevne og evne til å ferdigstille et arbeid innenfor en gitt tidsramme (under tidspress). Praktikumsoppgaver tester ferdigheter i analyse og metodebruk i form av

problemidentifikasjon og problemformulering, rettskildebruk, avveininger mellom rettskilder og hensyn. Teorioppgaver tester evnen til å utrede rettsregler og reelle hensyn mv. på et rettsområde. Evnen til å foreta rettspolitiske vurderinger av rettsreglene og til å se sammenhenger mellom nasjonal og internasjonal rett kan testes i teorioppgaver dersom oppgaven legger opp til det.

Tradisjonell skoleeksamen er velkjent og velprøvd med hensyn til gjennomføring og sensur. Oppgaven kan lages slik at den omfatter flere temaer innenfor emnet. Oppgavesettet kan inneholde både en begrenset praktikum (som kan omfatte flere problemstillinger om flere enkelttemaer) og en begrenset teorioppgave innenfor rammen av en seks timers eksamen. Tradisjonell skoleeksamen er fleksibel med hensyn til testens bredde, dybde og vanskelighetsgrad. Karakteren kan etterprøves ved klage. Evalueringsformen skaper ingen særlige problemer knyttet til gjentak.

Tradisjonell skriftlig skoleeksamen oppfyller ikke alle de ønskene man kan og bør ha til en god evalueringsordning. Det finnes svakheter både ved prøvens innhold og ved dens ytre forutsetninger. Løsningen på praktikumsoppgaver vil måtte skje på et grunnlag som vanskelig kan være realistisk sammenlignet med den praktiske virkeligheten, særlig på grunn av begrenset tilgang til relevante kilder og manglende mulighet for å fremskaffe ytterligere opplysninger om faktum. Uavhengig av oppgavetype vil eksamensprestasjonen kunne avhenge av kandidatens dagsform, uten at prestasjoner over lengre tid verdsettes eller måles. Bare skriftlig fremstillingsevne testes, ikke muntlig formidlingsevne. Det er vanskelig å fange opp etiske vurderinger i testen, med mindre oppgaven dreier seg om nettopp dette.

Skriftlig skoleeksamen har ikke noe selvstendig innslag av læring knyttet til selve evalueringen, slik f. eks. semesteroppgave og hjemmeeksamen har (se nedenfor om disse). Det er en fare for at forberedelse til skriftlig skoleeksamen ikke gir grunnlag for de beste læringsstrategiene for studentene.

Betegnelsen «åpen bok»-eksamen brukes gjerne om en variant av skriftlig skoleeksamen der kandidatene har anledning til å ta med hjelpemidler i form av litteratur, domsamlinger, lovforarbeider osv. Den ekstreme varianten er at det ikke er noen begrensninger på hva kandidatene kan bringe med til eksamen. Mer begrensede varianter er at kandidatene kan ta med noen definerte hjelpemidler, f. eks. pensumlitteraturen (den anbefalte hovedlitteraturen) i faget. Åpen bok-eksamen gir grunnlag for mer realistisk metode og rettskildebruk enn tradisjonell skoleeksamen, og reduserer kanskje også behovet for innlæring (pugging) av pensumlitteraturen og vidløftige innarbeidelser av hjelpemidler. Mest realistisk er den ekstreme varianten med adgang til å bringe med hjelpemidler etter kandidatens eget valg. Praktiske problemer med ubegrenset adgang til å medbringe hjelpemidler til eksamensbordet har tidligere medført at eksamensformen er blitt forkastet ved Det juridiske fakultet i Oslo. Modifiserte varianter reiser ikke nødvendigvis praktiske problemer i samme grad.

Digital eksamen gir mulighet for tilgang til en mengde rettskilder og andre hjelpemidler uten slike praktiske problemer som oppstår ved papirbasert åpen bok-eksamen.

Digital eksamen kan for øvrig tenkes ordnet slik at kandidatene har tilgang til noen rettskilder og andre hjelpemidler, uten å ha full tilgang til internett under eksamen. Tilgangen kan f. eks. begrenses til Lovdata. Arbeidsgruppen ser at det her er mange spennende og fremtidsrettede muligheter, som kan gjøre skriftlig digital skoleeksamen til en mye mer realistisk prøve enn dagens skriftlige skoleeksamen. De mulighetene som digital skoleeksamen kan gi, kan tilsa en viss tilbakeholdenhet med å bytte ut skriftlig skoleeksamen med andre eksamensformer i dagens situasjon.

2.2.2 Muntlig eksamen

Muntlig eksamen gjennomføres hovedsakelig på to forskjellige måter. Den tradisjonelle måten i jusstudiet er at kandidaten besvarer spørsmål eller blir bedt om å redegjøre for et tema innenfor læringskravene for emnet, uten noen forhåndsinformasjon om hvilke enkelttemaer som vil bli tatt opp. En mer moderne variant er at kandidaten får noe tid til å forberede et tema som han eller hun så skal redegjøre for muntlig. Temaet kan være teoretisk, eller prøven kan ta utgangspunkt i et praktisk tilfelle (case), som skal diskuteres og løses. Teoretiske temaer kan være oppgitt eller selvvalgt fra kandidatens side. Kandidatens redegjørelse kan følges opp av spørsmål fra eksaminators (sensors) side. Det er ingen klar grense mellom muntlig eksamen på den ene siden, og muntlig presentasjon av et tema, et oppgavesvar eller en rettslig utredning på den andre (men utenfor «muntlig eksamen» og inn under «presentasjon» faller stort sett tilfeller hvor fremstillingen gjelder et selvstendig arbeid, gjerne med selvvalgt tema, hvor også andre enn sensorene er til stede ved fremføringen, typisk andre studenter i den undervisningsgruppen (klassen) som kandidaten tilhører). Også simulert rettssak («mock trial», «moot court»⁷) kan ligge opp mot muntlig eksamen, men er likevel noe annet enn muntlig eksamen i tradisjonell forstand. Presentasjoner og simulert rettssak omtales noe nærmere nedenfor.

Muntlig eksamen kan benyttes alene eller som supplement til andre vurderingsformer. I jusstudiet fantes tidligere en ordning hvor det etter skriftlig skoleeksamen ble gitt en foreløpig karakter, som kunne justeres etter muntlig tilleggseksaminasjon. Denne ordningen benyttes fortsatt for 60 sp masteroppgaver (JUR5060), og den ble benyttet en periode som supplement til skriftlig hjemmeeksamen. Formålet med muntlig tilleggseksamen kan være å gi et bredere og bedre grunnlag for evalueringen, eller formålet kan være å kontrollere at det virkelig er den aktuelle kandidaten som har stått for den skriftlige delen av eksamen (hjemmeeksamen mv.).

Muntlig eksamen tester kunnskaper og muntlig fremstillings- og formidlingsevne. Testen kan legges opp slik at den også prøver evne til resonnement, god rettskildebruk og metode. Kandidaten kan få anledning til å utdype eller forklare mulige ufullstendigheter eller uklårheter i sitt første forsøk eller første svar på eksaminators spørsmål. Misforståelser kan

⁷ <http://www.jus.uio.no/nifs/forskning/arrangementer/gjesteforelesninger-seminarer/sjorett/2015/02-02-mock.html>

oppklares. Kandidaten kan ledes inn på rett spor, og følgefeil av innledende feil kan unngås. Testen er fleksibel, med muligheter for god bredde i temaer som testes.

Som ved skriftlig skoleeksamen vil kandidatens prestasjon kunne avhenge av dagsformen. I tillegg kan selve eksamenssituasjonen være vanskelig å håndtere for noen kandidater. Bedømmelse og sensur kan være usikker, og den kan kanskje påvirkes av faktorer som strengt tatt ikke er relevante for bedømmelsen.

Muntlig eksamen har i likhet med skriftlig skoleeksamen ikke noe selvstendig innslag av læring knyttet til selve evalueringen, bortsett fra den læringen som ligger i forberedelse av oppgitt tema eller case.

Karaktersystemet kan være graderte karakterer A-F eller bestått/ikke bestått (eventuelt godkjent/ikke godkjent). Ifølge forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-2 annet ledd skal det ved muntlig eksamen ordinært være to sensorer. Det er vanskelig å tenke seg muntlig eksamen med graderte karakterer med bare en sensor. Det er for øvrig ikke noe krav om at minst en av to sensorer skal være ekstern, men dette kan fastsettes av fakultetet i emnebeskrivelsen, se § 6-2 annet ledd siste punktum.

Bedømmelsen ved muntlig eksamen kan ikke overprøves ved klage. Muntlig eksamen skaper ingen spesielle problemer for gjentak av emnet.

Ifølge uhl. § 3-9 tredje ledd skal muntlig eksamen være offentlig, med mindre hensynet til gjennomføringen av eksamen tilsier noe annet. Det er en viss adgang til å gjøre unntak for offentlighet i det enkelte tilfellet.

Ressurs- og kostnadsbruken ved muntlig eksamen vil avhenge av opplegget.

2.2.3 Klasseromeksamen

Med klasseromeksamen menes en kort skriftlig eksamen i klasserommet, ofte som avslutning på et kurs eller et emne. Besvarelsen rettes og bedømmes gjerne av kurslæreren alene. Klasseromeksamen kan være eneste evaluering, eller den kan være et supplement til hjemmeeksamen, mappeevaluering, gruppeevaluering eller annen hovedevaluering. Det kan benyttes graderte karakterer A-F (der karakteren eventuelt kan være satt som felleskarakter sammen med annen evaluering), bestått/ikke bestått eller godkjent/ikke godkjent (som nevnt foran under III, regnes sistnevnte bedømmelse ikke som karakter («vurderingsuttrykk») etter universitets- og høyskoleloven). Klasseromeksamen med varighet 45 minutter og med bestått/ikke bestått som karakter ble inntil våren 2013 benyttet i JUS2211 Obligatorisk kurs i forvaltningsrett. Fra høsten 2014 er klasseromeksamen her erstattet med 24 timers hjemmeeksamen med godkjent/ikke godkjent som bedømmelse.

Klasseromeksamen er en slags lettvariant av skriftlig skoleeksamen. Det er begrenset dybde og bredde i testen, og sensuren er mindre betryggende, hvis oppgaven rettes og bedømmes av kurslederen alene. Det må antas at karakteren kan overprøves ved klage.

Prøven er enkel og rimelig i gjennomføring. Klasseromeksamen skaper ingen spesielle problemer for gjentak av emnet.

2.2.4 Hjemmeeksamen

Hjemmeeksamen innebærer at kandidaten leverer en oppgavebesvarelse som er utarbeidet over en viss tid, uten andre begrensninger i bruk av hjelpemidler enn det som følger av et krav om at innleveringen skal være et selvstendig arbeid av kandidaten selv. Tidsrom og omfang kan variere, fra noen timer og begrenset omfang til et par uker med større omfang.

Hjemmeeksamen på 24 timer er innført i JUS2211 Obligatorisk kurs i forvaltningsrett med virkning fra høsten 2014, med omfangsbegrensning på 2000 ord. Hjemmeeksamen (innleveringen) kan være selve vurderingsgrunnlaget for emnet, eller den kan være en prekvalifisering for annen avsluttende evaluering. I sistnevnte tilfelle vil bedømmelsen gjerne være godkjent/ikke godkjent, uten karakter. Innleveringen kan også være ledd i en mer omfattende mappeevaluering, se nedenfor. Når innleveringen utgjør hele eller en del av evalueringen i emnet, kan enten graderte karakterer A-F eller bestått/ikke bestått benyttes.

Antall sensorer vil kunne være avhengig av karaktersystem (herunder godkjent/ikke godkjent) og evalueringens betydning for den samlede evalueringen i emnet. Karakteren kan overprøves ved klage. Hvis hjemmeeksamen er en prekvalifisering for adgang til å gå opp til senere eksamen, følger det av forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-4 annet ledd at fakultetet i emnebeskrivelsen kan «fastsette at klageprosedyre kan finne sted allerede etter separat prøve når resultatet er til hinder for videre studieprogresjon i semesteret».

Hjemmeeksamen skaper ingen spesielle problemer for gjentak av emnet.

Ved studieordningen av 2004 ved Det juridiske fakultet i Oslo ble det innført en stor hjemmeeksamen med påfølgende muntlig prøve. Denne ordningen ble avsluttet våren 2008 blant annet som følge av stor ressursbruk (som for en stor del var knyttet til den muntlige prøven) og en opplevelse av urettferdig forskjell mellom studenter avhengig av muligheter for hjelp fra fagpersoner innenfor familien eller andre steder.

Alt etter omfang og tidsramme kan det være en uklar grense mellom hjemmeeksamen og semesteroppgave (fordypningsoppgave). Hjemmeeksamen går stort sett ut på å besvare en oppgave som er felles for alle (eller mange), mens temaet for semesteroppgave vil variere fra student til student, og kan gjerne være selvvalgt av studenten.

Hjemmeeksamen kan benyttes alene eller i kombinasjon med skriftlig skoleeksamen, muntlig eksamen, flervalgs-/flersvarsprøve eller annen tilleggsevaluering. Oppgaven kan bevares i gruppe eller individuelt.

Hjemmeeksamen innebærer evaluering på et grunnlag som er realistisk sammenlignet med det virkelige arbeidslivet, ved at kandidaten kan benytte alle relevante hjelpemidler, inkludert samarbeid med andre og diskusjoner med fagpersoner, og ved at det er gitt en tidsramme for arbeidet, noe som ofte vil forekomme i det virkelige arbeidslivet. Evalueringsformen kan fremme innlæring og studiemåter som tilstreber ferdigheter i analyse og metode fremfor pugging og læring av positivt rettsstoff. Hvis oppgaven besvares i gruppe, vil evne til samarbeid komme til nytte i oppgaveløsningen og dermed i evalueringen. I prinsippet vil alle elementer i læringsmål og læringsutbytte som er beskrevet for masterstudiet i rettsvitenskap, kunne testes ved hjemmeeksamen. Prestasjonen er ikke avhengig av kandidatens dagsform, med mindre tidsperioden for eksamensarbeidet er svært kort. Bedømmelsen kan overprøves ved klage.

Hjemmeeksamen gir grunnlag for et bedre samspill mellom evaluering og læring enn f. eks. skriftlig skoleeksamen. Samspillet gjelder både studentenes valg av læringsstrategi, som ikke trenger å være innrettet mot å skulle prestere ved skriftlig skoleeksamen, og selve arbeidet med oppgaveløsningen, som i seg selv medfører læring innenfor oppgavens faglige tema.

På den annen side kan hjemmeeksamen, som allerede nevnt, oppfattes som urettferdig ved at kandidater med faglige ressurser i familie- og vennekretsen kan få hjelp til oppgaven som andre kandidater ikke får. Dette kan skape urettferdig og uakseptabel ulikhet mellom kandidatene, eller i hvert fall en uheldig forestilling om dette.

Også deltakelse i kollokviegrupper kan innebære urettferdig og uakseptabel ulikhet, eller en uheldig forestilling om dette. Grupper som er sammensatt av faglig sterke studenter, kan gi drahjelp til mindre sterke studenter. Selv om det ikke er gitt at dette kan sies å være uheldig eller uakseptabelt, kan det etter omstendighetene oppfattes som urettferdig av studenter som ikke har innpass i sterke kollokviegrupper.

Hjemmeeksamen stiller krav til plagiatkontroll, og det kan også være ønskelig med annen form for kontroll av at forutsetningen om selvstendig arbeid er oppfylt.

Ressursbruk knyttet til hjemmeeksamen lar seg neppe beskrive generelt. Hjemmeeksamen og annen innlevering av begrenset omfang med bedømmelse godkjent/ ikke godkjent eller eventuelt bestått/ikke bestått må antas å kunne sensureres av bare en sensor. Andre hjemmeeksamener bør bedømmes av to sensorer, og sensuren vil kunne være arbeidskrevende på grunn av omfanget av innleveringen og store variasjoner i innhold som følge tidsrammen og muligheten for å benytte alle hjelpemidler.

Individuell hjemmeeksamen vil i utgangspunktet være mer ressurskrevende pr student enn hjemmeeksamen som besvares i grupper.

Hvis hjemmeeksamen suppleres av annen evaluering, f. eks. en muntlig prøve slik det var etter studieordningen av 2004, vil ressursbruken påvirkes av dette.

2.2.5 Semesteroppgave (fordypningsoppgave, bacheloroppgave, lite forskningsprosjekt)⁸

Semesteroppgave⁹ er et selvstendig skriftlig arbeid som gjøres i løpet av et semester eller del av et semester, og som resulterer i en innlevering til bedømmelse. Arbeidet kan gjøres individuelt eller i grupper. Det kan være begrenset til en periode på for eksempel 3-4 uker, eller det kan foregå over en større del av semesteret. Veiledningen kan være begrenset til godkjenning av tema og problemstilling for oppgaven, samt individuell veiledning eller gruppeveiledning i starten, eller veiledning kan tilbys også underveis i skriveprosessen, på individuell basis eller gruppebasis. Oppgaven kan inngå i en samlet vurdering som en del av slutt karakter for emnet, eller som prekvalifisering til avsluttende evaluering. Bruk av betegnelsen «semesteroppgave» indikerer et omfang som gjør det naturlig med karakter ut over godkjent/ikke godkjent som prekvalifisering. Karaktersystemet kan være graderte karakterer A-F eller bestått/ikke bestått.

Det kan være et uskarpt skille mellom semesteroppgave og større hjemmeeksamen. Se om dette ovenfor under omtalen av hjemmeeksamen.

Semesteroppgaven kan benyttes som vurderingsform alene eller i kombinasjon med andre vurderingsformer.

En semesteroppgave gir nyttig og verdifull trening i å finne og formulere problemstillinger samt å finne og anvende rettskilder. Et selvstendig arbeid som dette, gjerne forholdsvis tidlig i studiet, kan virke som inspirasjon for studentene. Oppgaven tester evne til selvstendig arbeid, muligens noe bedre enn hjemmeeksamen. Studentene lærer – og testes i – å utvikle argumenter og å trekke konklusjoner. Semesteroppgaven kan ses som en oppfølging av fakultetets satsing på tidlige metodekurs slik som «Rettskilder til fots», og kan også være nyttig som trening til masteroppgaven senere i studiet. Arbeidsgruppen anser det verdifullt at studentene gjennom en slik evalueringsform øves og testes i *anvendelse* – ikke bare *omtale* – av rettskildelæren. Synspunktet forsterkes av at studentene gjennom denne typen *aktiv* rettskildeb bruk antas å ville rette økt oppmerksomhet mot metodespørsmål generelt, og at vi dermed vil se økt opptatthet av juridisk metode når studentene videre i studiet (og i arbeidslivet) studerer sekundærkilder (lærebøker mv.). Dette fanger inn en viktig sammenheng mellom evalueringsform på den ene siden, og undervisningsform og ønskede læringsstrategier på den andre siden. Oppgaven vil kunne være et viktig ledd i studiet, læringen og forståelsen av et emne. For øvrig vil fordelene ved denne evalueringsformen i det vesentlige være de samme som for hjemmeeksamen. I prinsippet kan alle elementer i læringsmål og læringsutbytte som er beskrevet for masterstudiet i rettsvitenskap, testes ved en semesteroppgave.

⁸ Arbeidsgruppens tidligere studentmedlem Anders Lie har skrevet et notat om «fordypningsavhandling» og studentenes begrunnelse for å ønske dette. Notatet er tatt inn som vedlegg 4.

⁹ Som overskriften viser, har arbeidsgruppen vært noe i tvil om hva en slik oppgave som omtales her, bør kalles. Vi er blitt stående ved «semesteroppgave» som en passende betegnelse

Som redegjørelsen foran viser, kan det være en smaksak om en semesteroppgave som beskrevet foran først og fremst betraktes som en læringsform eller som en evalueringsform. Når studentene får karakter på oppgaven og karakteren kommer på vitnemålet, er oppgaven i alle tilfelle en evalueringsform. I tillegg vil arbeidet med oppgaven ha et sterkt innslag av læring. Læringsaspektet er minst like sterkt som for hjemmeeksamen.

På den annen side er det mulig at studentenes totale læring kan påvirkes negativt av en semesteroppgave ved at det brukes mye tid på et smalt tema til fortrensel for bredere studier. Dersom den enkelte studenten skal kunne velge tema mer eller mindre fritt, vil læringskravene i emnet og innholdet i hovedlitteraturen kunne komme i bakgrunnen.

Den mulige urettferdigheten som følge av ulike muligheter for hjelp og bistand som er nevnt under beskrivelsen av hjemmeeksamen foran under 2.2.4, kan gjøre seg gjeldende også ved bruk av semesteroppgave som evalueringsform.

Også muligheten for at oppgaven ikke er et selvstendig arbeid fra studentens side og behovet for tiltak for å sikre mot fusk vil kunne gjøre seg gjeldende for semesteroppgaver som for hjemmeeksamen.

En hovedutfordring med en semesteroppgave som beskrevet vil være den ressursbruken den krever, særlig for lærestedet, men også for studentene. Semesteroppgaven vil være tidkrevende for studentene, og det kan være at den oppfattes slik at læringsutbyttet i bredde og dybde ikke står i forhold til den tiden og de ressursene for øvrig som vil gå med til oppgaven. For lærestedet vil veiledning og oppfølging av studentene underveis i arbeidet kreve betydelige ressurser. Et velfungerende opplegg med semesteroppgave vil forutsette veiledning og annen oppfølging i startfasen av skriveprosessen og underveis i denne. Studentene kan ikke bare overlates til seg selv i denne prosessen. Ressursbruken vil avhenge av omfanget av nødvendig veiledning og oppfølging og om dette skal ytes individuelt overfor hver enkelt student eller på gruppebasis.

Ved en semesteroppgave som beskrevet vil det normalt være naturlig at det deltar to sensorer ved bedømmelsen. Karakteren kan overprøves ved klage. Hvis semesteroppgaven er en prekvalifisering for adgang til å gå opp til senere eksamen, følger det av forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-4 annet ledd at fakultetet i emnebeskrivelsen kan «fastsette at klageprosedyre kan finne sted allerede etter separat prøve når resultatet er til hinder for videre studieprogresjon i semesteret».

Det følger av forskrift for studier og eksamener ved UiO § 5-6 tredje ledd at fakultet i emnebeskrivelsen kan «fastsette at en semesteroppgave eller tilsvarende som har fått et bestått eksamensresultat ikke kan leveres på nytt i bearbeidet form».

2.2.6 Mappeevaluering

Mappeevaluering kjennetegnes i hovedsak av at studentene leverer flere skriftlige arbeider i løpet av semesteret (emnet), at de får løpende tilbakemeldinger og eventuelt også karakter på innleveringene, og at endelig karakter i emnet fastsettes på grunnlag av en samlet vurdering av prestasjonene gjennom semesteret. Den praktiske gjennomføringen av mappeevaluering forutsetter i utgangspunktet at det er kurslæreren alene som setter karakter. En variant av mappeevaluering kan være at studentene må få et visst antall innleveringer godkjent av kurslæreren (prekvalifisering), men at sluttkarakteren fastsettes på annet grunnlag, eventuelt på grunnlag av en enkelt innlevering, som kan bedømmes av en eller to sensorer.

Vurderingsformen kan benyttes alene eller i kombinasjon med andre evalueringsformer.

Ved mappeevaluering måles studentene ved sitt arbeid gjennom et helt semester. Dagsform ikke er avgjørende. En løpende evaluering som denne gjennom semesteret kan på den annen side oppfattes som urimelig ved at faglig nivå i begynnelsen av emnet teller i bedømmelsen også når studenten viser faglig fremgang gjennom semesteret.

I uhl. § 5-3 fjerde ledd siste punktum er det fastsatt egne regler for klage over «løpende vurdering». Institusjonen (universitetet) kan selv bestemme om det skal klages over det enkelte elementet i bedømmelsen, eller først når det samlede resultatet for faget eller emnet er kunngjort. I forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-4 første ledd er det bestemt at eventuell klageprosedyre i tilknytning til karakterfastsettelsen ved «løpende vurdering som skal eller kan inngå i eksamen i et emne», skal «finne sted først når det samlede resultatet fra emnet er kunngjort».

Det er ingen egen regulering av adgang til gjentak av emnet når studenten har fått karakter etter mappeevaluering. Dette innebærer at det vil være adgang til gjentak.

2.2.7 Midtterminprøve

Midtterminprøve er en prøve som arrangeres i løpet av semesteret (emnet), og som kan være en del av grunnlaget for endelig karakter eller en prekvalifisering for å kunne gå opp til slutteksamen, i så fall gjerne med bedømmelse godkjent/ikke godkjent. Det følger av forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-4 annet ledd at fakultetet i emnebeskrivelsen kan «fastsette at klageprosedyre kan finne sted allerede etter separat prøve når resultatet er til hinder for videre studieprogresjon i semesteret». Obligatoriske hjemmeoppgaver i JUS2211 og JUS3111 kan ses som en form for midtterminprøve.

En midtterminprøve må antas å gi studentene læringsmessig utbytte gjennom den tilbakemeldingen de får i løpet av semesteret om sitt faglige nivå.

Ressursbruken knyttet til midtterminprøve vil avhenge av opplegget.

Hvis bedømmelsen er en del av grunnlaget for karakteren i emnet, vil den kunne overprøves ved klage. I forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-4 første ledd er det bestemt at eventuell klageprosedyre i tilknytning til karakterfastsettelsen ved «løpende vurdering som skal eller kan inngå i eksamen i et emne», skal «finne sted først når det samlede resultatet fra emnet er kunngjort». Hvis midtterminprøven er en prekvalifisering for adgang til å gå opp til senere eksamen, følger det av forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-4 annet ledd at fakultetet i emnebeskrivelsen kan «fastsette at klageprosedyre kan finne sted allerede etter separat prøve når resultatet er til hinder for videre studieprogresjon i semesteret».

2.2.8 Multiple choice, flervalgs- og flersvarsprøve

Multiple choice er en velprøvd evalueringsform på flere samfunnsområder, også – og kanskje først og fremst – utenfor høyere utdanning. Vurderingsformen innebærer i utgangspunktet at kandidaten velger mellom flere oppgitte svarmuligheter, hvor bare ett svar kan sies å være korrekt (såkalt flervalgsoppgave). Prøven kan også utformes slik at flere svaralternativer er korrekte (såkalt flersvarsoppgave). Prøven kan enten bestå i korte kunnskapsspørsmål, eller den kan arrangeres i mer avansert form med korte cases med flere svaralternativer, hvorav bare ett er korrekt. Dersom den korte varianten velges, kan det bygges opp en beholdning av oppgaver (spørsmålsreservoar) som kan brukes over tid. Dette vil være ressurskrevende i oppstartsfasen, men lite ressurskrevende i driftsfasen.

Flervalgs- og flersvarsprøve kan benyttes alene eller i kombinasjon med andre evalueringsformer, eventuelt som prekvalifisering til endelig evaluering i emnet.

Blant fordelene ved multiple choice er at testen er lite ressurskrevende, eventuelt bortsett fra oppstartsfasen, se ovenfor. Også sensuren er lite ressurskrevende, særlig varianten med korte kunnskapsspørsmål. Testen kan favne bredt innenfor læringskravene, forutsatt at man har utviklet tilstrekkelig bredde i spørsmålsbeholdningen. Testmetoden sikrer kontroll med et minstemål av kunnskaper. En annen styrke ved denne evalueringsformen er at den fremmer likebehandling av studentene, idet selve bedømmingen ikke avhenger av den enkelte sensorens skjønn. Det bør være tilstrekkelig med en sensor. Med moderne digital teknologi vil formentlig sensuren kunne skje elektronisk. Tiden fra prøven avlegges til sensuren er ferdig kan være begrenset, alt etter hvordan ordningen utformes.

Studentene kan benytte tidligere eksamensoppgaver i sin forberedelse til eksamen, og finne ut hvor det er hull i kunnskapen. Multiple choice kan derfor indirekte være et nyttig ledd i læringen.

Metoden med korte kunnskapsspørsmål tester bare ren kunnskap, ikke slikt som analytiske og metodiske ferdigheter, evne til å identifisere problemstillinger osv. Testmetoden kan fremme innlæring (pugging) fremfor forståelse. Kandidaten kan få god karakter uten god

problemforståelse. Varianten med korte cases er noe bedre i så måte. Svakheterne ved metoden vil være mer avgrenset dersom multiple choice-prøven benyttes for å vurdere om studentene har et minstenivå av kunnskap og forståelse, for eksempel som ledd i en prekvalifisering før ordinær eksamen med bedømmelse godkjent/ikke godkjent, eller som en mindre del av en større eksamen.

Multiple choice er ikke uttrykkelig nevnt i oversikten over eksamensformer i forskrift om studier og eksamener ved UiO § 5-1 første ledd. Arbeidsgruppen ser det slik at punktet om «skriftlig prøve, individuell» omfatter bl. a. multiple choice, og at denne prøvingsformen derfor kan benyttes ved Universitet i Oslo.

Karakteren som gis ved multiple choice, vil i prinsippet kunne påklages (men prøvingsformens karakter vil i praksis innebære begrenset mulighet for å nå frem med klage). Hvis prøven er en prekvalifisering for adgang til å gå opp til senere eksamen, følger det av forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-4 annet ledd at fakultetet i emnebeskrivelsen kan «fastsette at klageprosedyre kan finne sted allerede etter separat prøve når resultatet er til hinder for videre studieprogresjon i semesteret».

2.2.9 Muntlig presentasjon

Muntlig presentasjon av et tema kan enten være et selvstendig element i en evaluering, eller presentasjonen kan være basert på en skriftlig innlevering. Presentasjonen skjer i klassen med medstudenter til stede. Dette skiller muntlig presentasjon fra muntlig eksamen.¹⁰

Evaluering gjennom muntlig presentasjon kan være ledd i en løpende evaluering gjennom emnet, hvor også andre elementer inngår i evalueringen. Evalueringsformen vil inngå i en vekselvirkning med læringen, i og med at studenten selv må forberede presentasjonen og dermed det temaet som skal presenteres. Det er mulig at muntlig presentasjon som ledd i evaluering bør forutsette at det gis opplæring i muntlig presentasjonsteknikk.

Ifølge forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-2 annet ledd skal det ved muntlig eksamen ordinært være to sensorer. Det kan gjøres unntak for «visse typer løpende vurderinger/eksamener hvor dette kan være vanskelig å praktisere».

2.2.10 Deltakelse og aktivitet i undervisningen

---

¹⁰ Som nevnt foran under 2.2.2, er en muntlig eksamen som hovedregel offentlig. Det er noe annet enn slik organisert tilstedeværelse som kjennetegner en presentasjon.

Det kan stilles krav om at studentene deltar aktivt med muntlige innlegg i klassen. Det forventes i så fall at studentene stiller godt forberedt, og at de deltar i diskusjoner og analyser. Hver enkelt student må yte selvstendig medvirkning til problemformuleringer og løsninger. Godkjent aktivitet kan være vilkår for å fremstille seg for avsluttende evaluering (prekvalifisering), og kan i prinsippet også gi grunnlag for karakter. Evaluering av aktiv deltakelse vil innebære en fruktbar vekselvirkning mellom evaluering og læring. Slik evaluering vil i praksis måtte begrenses til deltakelse i mindre grupper (klasser). Evalueringen foretas av læreren.

Evalueringsformer som ikke passer i store studentgrupper, vil innenfor masterstudiet i rettsvitenskap i utgangspunktet passe best i valgemner med få studenter. De kan også benyttes i emner med flere studenter, herunder i obligatoriske emner i masterstudiet, dersom studentene deles i mindre undervisningsgrupper. Man kan da tenke seg evaluering på grunnlag av deltakelse og aktivitet, og også f. eks. mappeevaluering (som også passer best i mindre grupper), selv om det samlede antall studenter i emnet er stort. En motforestilling mot dette er at evalueringen (vektlegging, nivå osv.) kan komme til å variere fra gruppe til gruppe, siden evalueringen utføres bare av kurslæreren. Dette kan skape ulikhet og urettferdighet i forholdet mellom studenter i samme kull (på samme studietrinn). Denne effekten kan igjen motvirkes ved at det ikke gis karakter, men bare bestått eller ikke bestått.

Ifølge forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-2 annet ledd skal det ved muntlig eksamen ordinært være to sensorer. Det kan gjøres unntak for «visse typer løpende vurderinger/eksamener hvor dette kan være vanskelig å praktisere».

2.2.11 Simulert rettssak («mock trial», «moot court»), prosesspill og liknende

Simulert rettssak kan arrangeres i mange forskjellige former. Praktisk gjennomføring, ressursbruk m. v. vil avhenge av opplegget. Simulert rettssak kan benyttes i evalueringen, både som gruppeevaluering og som utgangspunkt for individuell evaluering. Simulert rettssak er nyttig som ledd i læring.

Selv om arbeidsgruppen finner det klart at simulert rettssak kan være nyttig som ledd i både læring og evaluering, går vi ikke nærmere inn på simulert rettssak som evalueringsform i denne rapporten.

2.2.12 Medstudentrespons

Medstudentrespons innebærer at studentene «retter» og kommenterer hverandres skriftlige arbeider eller muntlige presentasjoner. Medstudenter kommenterer skriftlige innleveringer, eller de kan opptre som opponenter på skriftlige innleveringer eller muntlige presentasjoner. Medstudentenes respons kan være eneste tilbakemelding på arbeidet, eller det kan etterfølges

av tilbakemelding og evaluering fra læreren. Ved skriftlige arbeider kan det leveres en bearbeidet versjon til læreren etter medstudentenes kommentarer.

Medstudentrespons har vært prøvd på JUS1111. Dette er i utgangspunktet mer en læringsmåte enn en evalueringsmåte, men kan også inngå i evalueringen av studentene.

2.2.13 Obligatorisk aktivitet

Obligatoriske aktiviteter kan være enten obligatorisk oppmøte eller obligatoriske bidrag i form av innleveringer eller presentasjoner. Obligatorisk oppmøte gir i seg selv ikke grunnlag for evaluering, men kan være prekvalifisering som vilkår for sluttevaluering i emnet. Også obligatoriske innleveringer og presentasjoner kan være slik prekvalifisering, men kan dessuten inngå i evalueringen, med gjerne med karakter bestått/ikke bestått eller godkjent/ikke godkjent (som egentlig ikke er «karakter» i universitets- og høyskolelovens forstand).

Masterstudiet i rettsvitenskap har i dag innslag av obligatoriske aktiviteter i JUS2211 og JUS3111 (begge med krav om både obligatorisk oppmøte og obligatorisk innlevering, på JUS3111 er det i tillegg en obligatorisk muntlig presentasjon), samt på JUS4111 Metode og etikk (med krav om obligatorisk oppmøte i undervisning i etikk). Gjennomførte obligatoriske aktiviteter er i alle disse emnene vilkår for fremstilling for slutteksamen.

Det følger av uhl. § 3-10 annet ledd at gjennomført obligatorisk undervisning eller praksis kan settes som betingelse for oppmelding til eksamen. Obligatorisk aktivitet er for øvrig nærmere regulert i forskrift om studier og eksamener ved Universitetet i Oslo §§ 4-4 og 5-1 annet ledd.

Obligatorisk oppmøte kan benyttes for å sikre at studentene er til stede og lærer noe i fag som anses viktige i studiet, og kan således være et alternativ til kontroll av kunnskap og innsikt gjennom eksamen i en eller annen form. Obligatorisk oppmøte kan også være et poeng i seg selv, ved at studentene må innrette sin hverdag etter krav og forventninger fra andre, slik det er i det arbeidslivet de utdannes for.

Evaluering gjennom obligatoriske innleveringer eller presentasjoner vil inngå i en fruktbar vekselvirkning med læring.

2.2.14 Praksis

Praksis som evalueringsform kan anta mange ulike former og gjennomføres på mange forskjellige måter. Fakultetet har i dag et eget valgemenue, JUS5010 Praksisordning, der studentene er på utplassering hos offentlige og private arbeidsgivere rundt omkring i landet. Emnet er tredelt med en kort praksisforberedende undervisning, en utplasseringsperiode og en

avsluttende rapport. Alle elementene må være godkjente for at emnet skal være bestått. Emnet vurderes til bestått/ikke bestått.

Arbeidsgruppen ser at praksis som evalueringsform kan ha gode grunner for seg, men går ikke nærmere inn på dette i denne rapporten.

2.2.15 Gruppeevaluering – individuell evaluering

Flere av de evalueringsformene som er gjennomgått foran, kan gjennomføres på gruppebasis. Dette gjelder bl. a. hjemmeeksamen, semesteroppgaver og presentasjoner. Gruppeevaluering i egentlig forstand innebærer at alle deltakerne i gruppen får samme karakter på innleveringen eller presentasjonen. Dette kan fremme samarbeid, og det kan antas å bidra til dempet konkurranse mellom studentene. På den annen side kan det kanskje hevdes at gruppeevaluering som dette kan gi den enkelte studenten en urimelig mulighet for å dra nytte av medstudenters arbeid, dyktighet og anstrengelser.

Gruppeinnlevering av hjemmeeksamen og semesteroppgave kan suppleres med muntlig prøve som kontroll på den enkelte studentens bidrag og som middel til fastsettelse av endelig karakter for den enkelte studenten. I så fall kan deltakerne i gruppen ende opp med ulike karakter for samlet prestasjon.

2.2.16 Andre idéer til ettertanke

I gjennomgåelsen av materiale fra forskjellige innen- og utenlandske læresteder har vi funnet noen innspill som vi har notert oss til ettertanke og eventuell senere utvikling hos oss:

Kontrollprøver av forskjellig art kan arrangeres med god spredning av spørsmålene, og med krav om at ingen spørsmål kan ha blankt eller klart uriktig svar. Dette kan sikre mot at studenter lar være å sette seg inn i deler av emnets temaer.

Det kan etableres selvtester for studentene i løpet av semesteret. Testene kan vise studentenes nivå og om de er klare for avsluttende evaluering. Testen kan gjøres digital, og kan gjennomføres på PC, nettbrett eller mobiltelefon.

Ved skriftlig skoleeksamen i form av case eller praktikum kan kandidatene få oppgaven på forhånd, med en viss tid (timer eller dager) til forberedelse. Studentene gjøres kjent med at oppgaven på eksamensdagen vil avvike noe fra forhåndsoppgaven. Kandidatene må derfor skrive en selvstendig besvarelse på eksamensdagen, og de må vise at de behersker temaet og metoden. Denne prøvingsformen tester studentene i å se problemstillinger og å finne kildemateriale innenfor et tema som de vet om på forhånd, samt å se relevansen av forskjeller i faktum, partenes ønsker og krav osv.

En test kan gå ut på å utarbeide en kort sammenfatning av det vesentlige i en dom, en artikkel eller annen juridisk tekst.

V ARBEIDSGRUPPENS FORSLAG

1. Innledning

Som nevnt foran under IV.2.1, har arbeidsgruppen samlet seg om tre hovedforslag om nye evalueringsformer. Det er (1) semesteroppgave og muntlig eksamen på JUS2211, (2) hjemmeeksamen i rettshistorie på JUS3211 og (3) et innslag av multiple choice på JUS4211. Siden forslaget på JUS2211 inneholder både semesteroppgave og muntlig prøve, foreslås det i realiteten en utvidelse av bredden i evalueringsformer med fire nye¹¹ former. Forslagene beskrives og begrunnes nærmere nedenfor under 2–4..

Masterstudiet i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet i Oslo består av i alt åtte obligatoriske emner, i tillegg til masteroppgaven, ex phil og ex fac, og av to (fra høsten 2015 tre) semiobligatoriske emner. Ved innføringen av større bredde i evalueringsformer har arbeidsgruppen valgt å holde første studieår utenfor. Vi er kommet til at ingen av de foreslåtte nye evalueringsformene passer godt helt i begynnelsen av studiet. Vi ser det også som en fordel at evalueringen på første år følger det velprøvde mønsteret en tid fremover, og at første år inntil videre skjermes for forsøk med nye evalueringsformer. Ingen av forslagene gjelder etter dette første studieår. Dermed gjenstår seks obligatoriske emner som kan være aktuelle for nye evalueringsformer, to på hvert av de følgende andre, tredje og fjerde år. Det har for arbeidsgruppen vært naturlig å arbeide mot en målsetting om at nye evalueringsformer spres over studiet. Det bør innføres nye evalueringsformer på alle de tre nevnte studieårene, men ikke på hvert enkelt emne. Vi har i lys av dette blitt stående ved et forslag om nye evalueringsformer som skissert ovenfor, og som nærmere begrunnet og beskrevet nedenfor under punkt 2-4.

Vi forutsetter at alle forslagene, unntatt muntlig eksamen, kan gjennomføres digitalt, med de gevinster dette medfører sammenlignet med bruk av papir. Vi har ikke forsøkt å gi nærmere beskrivelser av den digitale gjennomføringen, og heller ikke av de fordeler og eventuelle ulemper som kan ligge i dette.

Forslagene er slik at de kan gjennomføres innenfor rammen av gjeldende studieordning, men med en liten tilpasningen i JUS3211, se nedenfor under 3.

¹¹ Med «nye» menes ikke annet enn at disse formene bare benyttes i meget begrenset omfang i obligatoriske emner i dag. Alle forslagene gjelder ellers gamle, velkjente og velprøvde evalueringsformer.

Når det gjelder valgemner, ser vi det slik at fastsetting av evalueringsform i stor utstrekning bør overlates til den eller de som er faglig ansvarlig for emnet. Det er redegjort nærmere for dette nedenfor under 5.

Arbeidsgruppen skal ifølge mandatet vurdere om andre vurderingsformer enn skoleeksamen kan ses i sammenheng med de obligatoriske elementene i studiet. Vi fremmer ingen nye forslag om slike koblinger. Det er i dag få obligatoriske aktiviteter innenfor de obligatoriske emnene i masterstudiet i rettsvitenskap. Vi foreslår ingen nye obligatoriske aktiviteter ut over det som følger av forslagene om nye evalueringsformer.

2. Semesteroppgave og muntlig eksamen – JUS2211

2.1 Innledning

Arbeidsgruppen foreslår at evalueringen på JUS2211 foretas ved en semesteroppgave tilsvarende 10 sp og en muntlig eksamen tilsvarende 20 sp. Forslaget går ut på at JUS2211 fortsatt skal være ett emne med en enkelt emnekode, men med to karakterer med ulik vektning på vitnemålet. Vektingen av semesteroppgaven gir et utgangspunkt for fastsetting av passende omfang på denne. For øvrig vil ikke vektingen ha annen betydning enn at den vil gi uttrykk for fakultetets syn på den innbyrdes viktigheten av de to elementene i den samlede evalueringen på emnet.

Forslaget om en kombinasjon av semesteroppgave og muntlig eksamen og plasseringen på JUS2211 begrunnes nedenfor. Vi nevner allerede innledningsvis at kombinasjonen av muntlig og skriftlig evaluering er i godt samsvar med emnebeskrivelsen for JUS2211, hvor det angis at «[s]tudenten skal etter endt emne kunne bruke reglene i offentligrettslige fag på faglig forsvarlig vis ved å kunne føre muntlige og skriftlige juridiske resonnmener basert på anerkjent juridisk metode», se <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS2211/>

2.2 Semesteroppgave (metodeorientert fordypningsoppgave)

Arbeidsgruppen foreslår at en av de nye evalueringsformene skal være en semesteroppgave (fordypningsoppgave). Med dette menes en oppgave hvor studentene selv velger et tema i en emnebank, og skriver en individuell oppgave tilsvarende om lag 10 studiepoeng. Evalueringsformen representerer noe nytt, i tråd med arbeidsgruppens mandat. Vi foreslår at semesteroppgaven legges til fjerde semester (JUS2211), se begrunnelsen nedenfor. Til dette semesteret hører alminnelig forvaltningsrett, samt velferdsrett og miljørett.

Med utgangspunkt i en vektning tilsvarende 10 sp mener vi at omfanget på semesteroppgaven passende kan settes til 6.000 – 8.000 ord. Det må tas stilling til en del enkeltheter som går på om innholdsfortegnelse, noter, litteraturliste osv. skal regnes med.

Hovedbegrunnelsen for vårt forslag om innføring av en semesteroppgave som beskrevet er at en slik oppgave anses egnet til å evaluere studentenes evne til å foreta selvstendige juridiske

analyser (se foran under IV.2.2.5). Dette gjelder to ulike egenskaper. For det første kan en semesteroppgave gi grunnlag for å evaluere kandidatenes *kunnskaps- og innsiktsnivå*, både innenfor det valgte emnet og dets sammenhenger med andre fag. For det andre kan en semesteroppgave gi grunnlag for å evaluere *ferdigheter*, nærmere bestemt evnen til å anvende – ikke bare omtale – juridisk metodelære, herunder evnen til å identifisere, strukturere, analysere, drøfte og formidle rettslige problemstillinger. Sml. den generelle ferdighetsbeskrivelsen for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo, <http://www.uio.no/studier/program/jus/hva-lerer-du/>

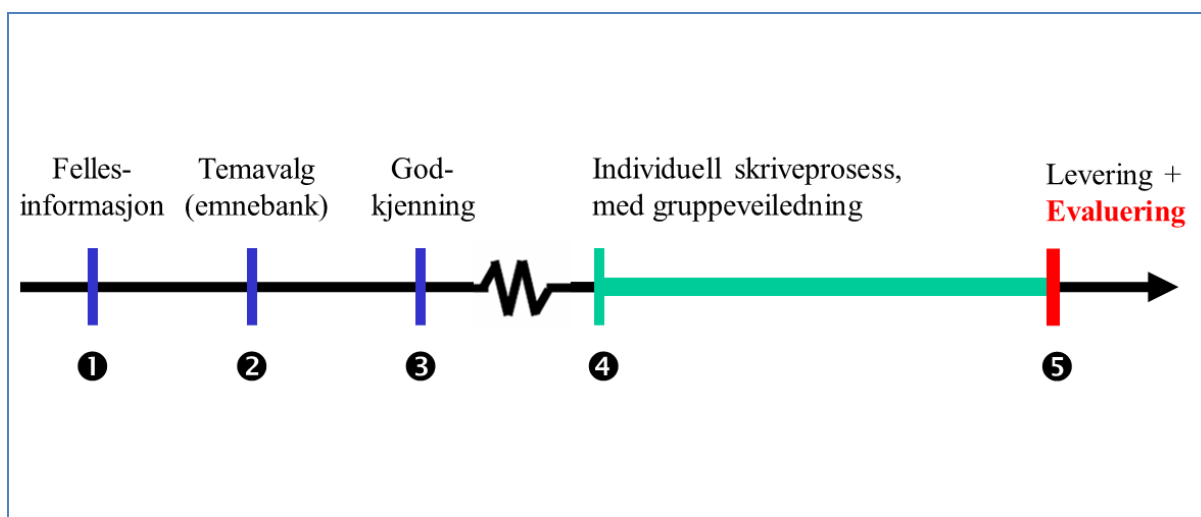
Det er flere mulige plasseringer av en semesteroppgave som denne i masterstudiet i rettsvitenskap. Vi foreslår JUS2211, ut fra en sammensatt begrunnelse:

Fagkretsen her – med generell og spesiell forvaltningsrett – er mangefasettert og gir grunnlag for å utarbeide en *variert og mangfoldig emnebank*, slik at man unngår at oppgavetemaene over tid blir «ut-terpet». For eksempel favner den alminnelige forvaltningsretten vidt, og fagene velferdsrett og miljørett rommer en rekke, ulikeartede delemner med mange forbindelseslinjer. Det vises her til fakultetets emnebeskrivelse. Den fanger også inn JUS2211-fagkretsens europeiske og internasjonale dimensjon, sml. poengteringen av at «forvaltningsrett [har] flere forbindelser til emnet statsforfatningsrett og internasjonal rett» og at «[f]orvaltningsretten må også ses i sammenheng med folkeretten, inkludert internasjonale menneskerettigheter og EØS-rett», <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS2211/>.

I tillegg har vi lagt vekt på at det er viktige *sammenhenger mellom evalueringsformer og undervisningsformer* – som igjen har en side mot studentenes «læringsstrategier». Ved å plassere semesteroppgaven relativt tidlig i rettsstudiet, kan få en *tidlig bevisstgjøring* av den juridiske metoden. Semesteroppgaven kan ses som en naturlig videreføring av det første studentene møter på studiet, kurset «Rettskilder til fots» på JUS1111 (satsingsområde siden 2004), se <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS1111/index.html> Det selvstendige arbeidet med å utforme en juridisk tekst av et visst omfang kan bidra til at studentene får et mer bevisst forhold til rettskildebruk og argumentasjonsmåte i andre rettslige tekster (herunder pensumbøker).

Arbeidsgruppen har vurdert *gjennomførbarheten* av forslaget om en semesteroppgave. I kartleggingen av dette har det vært nødvendig å plassere denne evalueringsformen inn i et mer helhetlig perspektiv, hvor også organisatoriske, administrative og ressursmessige sider belyses. Vi har funnet det hensiktsmessig å knytte noen bemerkninger til de ulike hovedtrinnene i prosessen frem mot en leverings- og bedømmingsklar oppgave. Det skal gjøres med støtte i figuren, som viser hovedtrinnene i semesteroppgavens kronologi.

Figur 1. Semesteroppgavens kronologi – plassering av evalueringstrinnet

Beskrivelsen av de fem hovedtrinnene knytter an mot JUS2211, men flere av synspunktene antas å ha et mer generelt nedslagsfelt.

❶ **Fellesinformasjon:** Studentene antas å ha behov for en innføring i prosessen med å skrive en semesteroppgave. Dette underbygges av erfaringer fra blant annet JUR5030 (masteroppgave), sammenholdt med at studenter på JUS2211 befinner seg langt tidligere i studieforløpet. En plenumsgjennomgang vil ha karakter av å være en introduksjonsforelesning, og bør gi en oversikt over hovedtrinnene i prosessen, hvilket undervisning- og veiledningstilbud som gis fra fakultetet mv. Oppstarten bør være omtrent tre uker etter semesterstart. Introduksjonsforelesningen i starten av semesteret bør også omfatte noe informasjon om de juridiske emnene som inngår i faget for å gjøre temavalg enklere for studentene.

❷ **Temavalg:** På bakgrunn av fellesinformasjonen har studentene et fundament for å velge tema. Det må velges fra en emnebank, som utarbeides og oppdateres av faglærerne (her fra JUS2211). Innen rammen av temaene i emnebanken står studentene fritt til individuelt å utforme sitt eget prosjekt.

❸ **Godkjenning:** Arbeidsgruppen har vurdert om studentene må lage en tradisjonell projektskisse, men besvart dette med nei. Utarbeidelse av en vanlig projektskisse fremstår som uforholdsmessig ressurskrevende, i lys av at semestersoppgaven foreslås å utgjøre 10 studiepoeng. Vi går inn for at prosjektet må *godkjennes*, og forslår i denne sammenhengen at studentene må skissere hovedtrekkene i sitt prosjekt. Et slikt *neddempet projektnotat* kan for eksempel gjennomføres ved at studentene fyller inn et nettskjema med faste punkter (oppgavetittel, problemstillinger og perspektiv, avgrensninger og hoveddeler), og som sendes inn elektronisk for godkjenning. Godkjenningen kan foretas av eksempelvis faglærere eller kursledere.

④ **Individuell skriveprosess, med gruppeveiledning:** Forutsatt at temaet godkjennes, går prosjektet over i en fase der studenten arbeider mer selvstendig med utformingen av oppgaven. Her bør det tilbys veiledning, og da som gruppeveiledning ut fra prosjektets begrensede omfang. Gruppeveiledningen kan for eksempel bestå av en generell del og en «spørsmål & svar»-del (det siste for å dekke behov for svar på individuelle spørsmål, men uten at man tilbyr veiledning i målestokken 1:1 = uforholdsmessig ressurskrevende per i dag).

⑤ **Evalueringsprosess:** Prosjektet avsluttes og sendes inn elektronisk til evaluering (bedømmelse). Karakteren fastsettes med A–F. Sensuren bør av kvalitetssikringshensyn foretas av to sensorer. Sensorer bør også sensurere oppgaver med tilstørende temaer.

For plagiatkontroll kan eksisterende systemer benyttes.

2.3 Muntlig eksamen

Arbeidsgruppens forslag går ut på at det i tillegg til evaluering gjennom semesteroppgaven skal foretas enda en evaluering gjennom en avsluttende muntlig eksamen på JUS2211. Det er flere begrunnelser for dette. En semesteroppgave tidlig i studiet kan ikke ha et slikt omfang at den kan utgjøre eneste evaluering i et emne som JUS2211. Det ligger i sakens natur at semesteroppgaven ikke skal konkurrere med masteroppgaven senere i studiet. Dermed er det behov for en tilleggsevaluering i emnet. Muntlig eksamen peker seg ut som et naturlig valg i denne sammenhengen. Dette er en tradisjonell og velprøvd evalueringsform som tester evne til muntlig resonnement og formidling, og som også har andre positive sider som evalueringsform, se foran under IV.2.2.2. Vi ser det også slik at fagene på JUS2211 er godt egnet for muntlig eksamen som evalueringsform.

Som nevnt foran under 2.2, ser vi for oss at semesteroppgaven skal tilsvare 10 sp og muntlig eksamen 20 sp. Vårt forslag er at det gis separate karakterer på semesteroppgaven og på muntlig eksamen, begge etter gradert skala A-F. Vi kan ikke foreslå at den enkelte kandidatens semesteroppgave skal følges opp ved den muntlige prøven, verken temamessig gjennom spørsmål eller diskusjon knyttet til oppgavens innhold, eller ved kontroll av at oppgaven virkelig er et selvstendig arbeid fra kandidatens side. Minst en av sensorene ved muntlig eksamen måtte i så fall også ha sensurert eller satt seg godt inn i kandidatens semesteroppgave. Slik sammenkobling mellom semesteroppgaven og muntlig eksamen ville kreve ressurser og logistikk i et omfang som vi ikke kan gå inn for i denne omgang.

Sensuren på semesteroppgaven bør foreligge før muntlig eksamen avvikles. Sensurfristen er ifølge uhl. § 3-9 fjerde ledd tre uker fra innleveringen av oppgaven. Det må tas hensyn til dette når arbeidsperioden og innleveringsfristen for semesteroppgaven, samt tidsperioden for muntlig eksamen, bestemmes.

Muntlig eksamen kan legges opp på forskjellige måter. Den tradisjonelle måten på Det juridiske fakultet har vært at sensorene står fritt til å velge spørsmål og temaer innenfor læringskravene, og at kandidaten ikke får noen holdepunkter om dette før selve prøven holdes.

Mer moderne varianter er at kandidaten får en viss tid til å forberede et tema eller en oppgave (case), se overfor under IV.2.2.2. Forberedelse av en oppgave (case) vil i praksis forutsette at flere kandidater forbereder samme oppgave ved en og samme eksamen. Det ville ikke være praktisk mulig å lage separate oppgaver for alle kandidatene. Vi foreslår en eksamensordning hvor kandidaten får opplyst et tema en viss tid (for eksempel en time) før prøven holdes. Spørsmålene for den enkelte kandidaten holdes innenfor dette temaet. Det bør utarbeides spørsmålsbanker for forskjellige temaer for å sikre mest mulig lik behandling av kandidatene, og det bør av samme grunn holdes sensormøte for samtlige sensorer forut for avviklingen av den muntlige eksamen. En ordning som dette gjør at eksamen bør kunne avvikles over en viss tid uten at det er nødvendig med sofistikerte tiltak for å begrense studentenes mulighet for kommunikasjon seg imellom i eksamensperioden.

Ut fra emnets totale omfang og størrelsen på semesteroppgaven ser arbeidsgruppen for seg at en normal muntlig eksamen bør være ca 45 minutter, eventuelt at rammen settes til minst 30 og høyst 60 minutter. Kandidatene bør meddeles karakteren etter hvert som de er ferdige med prøven.

Det er to sensorer på muntlig eksamen, se forskrift om studier og eksamener ved UiO § 6-2 annet ledd. Det er ingen klagerett over karakterfastsettelsen.

Sensorene bør ikke ha kjennskap til karakteren på semesteroppgaven når de gjennomfører og setter karakter på muntlig eksamen. De bør ha kjennskap til tittelen på den enkelte kandidatens semesteroppgave slik at de kan ta hensyn til dette ved valg av tema og spørsmål for den muntlige prøven.

2.4 Gjentak, stryk og klage

Fakultetet kan ifølge forskrift om studier og eksamener ved UiO § 5-6 tredje ledd bestemme at semesteroppgave som er gitt bestått karakter, ikke kan leveres på nytt i bearbeidet form. Det er ingen regel som begrenser gjentak av emnet med levering av helt ny semesteroppgave. Det er heller ingen regel som gir adgang til å begrense gjentak av emner med muntlig eksamen som evalueringsform. Arbeidsgruppen forstår dette slik at det ikke kan innføres begrensning på gjentak av emnet JUS2211. Det må tas standpunkt til om gjentak i tilfelle må omfatte både ny semesteroppgave og ny muntlig eksamen. Det samme gjelder når kandidaten har fått strykkarakter på en av de to evalueringene.

Karakteren på semesteroppgaven kan påklages, men ikke karakteren på muntlig eksamen.

3. Hjemmeeksamen – JUS3211 – rettshistorie

Arbeidsgruppen har samlet seg om et forslag om hjemmeeksamen som evalueringsform i rettshistorie på JUS3211. Rettshistorie har i dag 8 sp av totalt 20 sp på JUS3211. De øvrige fagene på JUS3211 er dynamisk tingsrett og selskapsrett, hver med 6 sp.

Arbeidsgruppens begrunnelse for forslaget er todelt. For det første må bruken av hjemmeeksamen begrunnes. Dernest må valget av rettshistorie som velegnet for hjemmeeksamen begrunnes.

En alminnelig redegjørelse for hjemmeeksamen og fordeler og ulemper ved denne eksamensformen er gitt foran under IV.2.2.4. Hjemmeeksamen er en velprøvd eksamensform som brukes i stort omfang på forskjellige studier ved UiO og andre steder. Når bredden i evalueringsformer skal utvides, er det etter arbeidsgruppens syn ikke mulig å unngå å trekke inn hjemmeeksamen i en eller annen form.

Arbeidsgruppens begrunnelse for å plassere denne eksamensformen på rettshistorie henger sammen med fagets egenart og med den samlede fagsammensetningen på JUS3211. Det er vanskelig (men ikke umulig) å integrere rettshistorie i oppgaver sammen med dynamisk tingsrett og selskapsrett på en enkelt 6 timers eksamen. Dette skaper en viss risiko for at rettshistorie faller utenfor eksamensoppgavene oftere enn det som er ønskelig. En egen eksamen i faget rettshistorie kan bøte på dette, og fremheve fagets store betydning i en fullverdig utdanning i rettsvitenskap. En deling av JUS3211 i to eksamener kan da passende gjøres slik at den ene prøven – den som gjelder rettshistorie – gjennomføres som hjemmeeksamen.

Som det fremgår ovenfor under del II 2.2.4, er det mange valg som må gjøres ved utformingen av en ordning med hjemmeeksamen. Tre viktige spørsmål gjelder eksamenstiden, omfanget på besvarelsen og karaktersystemet. Med utgangspunkt i at faget er på 8 sp, kan omfanget på besvarelsen passende settes til 5-7.000 ord. Det må tas stilling til en del enkeltheter som går på om innholdsfortegnelse, noter, litteraturliste osv. skal regnes med. Fristen for levering kan passende settes til en uke etter kunngjøringen av oppgaven. Sensur gjennomføres med to sensorer. Eksamen i rettshistorie får egen karakter på vitnemålet etter gradert skala A-F. Karakterfastsettelsen er gjenstand for klage på vanlig måte.

Det er hensiktsmessig at hjemmeeksamen i rettshistorie arrangeres forut for den skriftlige eksamen i JUS3211 og i det valgemnet som kandidaten tar i samme semester. Det ville være en klar fordel om undervisning og eksamen i rettshistorie kan plasseres så tidlig i semesteret at studentene får tid og anledning til å konsentrere seg om arbeidet med dette faget minst mulig forstyrret av eksamenslesing i de øvrige fagene, samt at de får god tid til å forberede eksamen i de øvrige fagene inkludert valgemnet etter at de er ferdige med rettshistorie.

Arbeidsgruppens forslag om separat hjemmeeksamen i rettshistorie kan gjennomføres enten ved deling av JUS3211 i to emner med hver sin kode, hvor rettshistorie er det ene og dynamisk tingsrett og selskapsrett det andre. Slik oppdeling vil kunne gi grunnlag for separate

gjentak og for at strykkarakter vil få begrenset betydning. En løsning med to karakterer i samme emne (som foreslås for JUS2211, se ovenfor) vil medføre at begge eksamener må tas på ny ved gjentak og stryk. Valg av løsning har ingen betydning for klageretten. Klage kan uansett begrenses til en eksamen.

Et problem med to emner kan være at ingen av emnene vil få et antall studiepoeng som er delelig med fem, slik det «ordinært» skal være ifølge forskrift om studier og eksamener ved UiO § 3-1 annet ledd. Vi anser det ikke aktuelt å gå inn på en omfordeling av studiepoeng mellom retts historie på den siden og dynamisk tingsrett og selskapsrett på den andre. Regelen om antall studiepoeng delelig med fem er ikke et absolutt krav. Det følger av § 3-1 annet ledd siste punktum at regelen kan fravikes i studieprogram for femårige grader.

Arbeidsgruppen foreslår at JUS3211 deles i to emner med hver sin emnekode og med henholdsvis 8 og 12 sp.

For plagiatskontroll kan eksisterende systemer benyttes

Arbeidsgruppens leder Trygve Bergsåker har følgende særmerknad om hjemmeeksamen: Jeg er enig i arbeidsgruppens forslag om hjemmeeksamen som prøvingsform i retts historie. Etter mitt syn er tiden moden for innføring av hjemmeeksamen også i andre emner, f. eks. i JUS 2111, JUS 3111 eller for den saks skyld i de øvrige fagene i JUS3211. Det brukes gjerne som argument mot hjemmeeksamen at vurderingsformen er urettferdig ved at noen studenter kan få hjelp til besvarelsen som andre ikke har like lett for å få, slik at noen får bedre karakter enn de egentlig fortjener. Slik hjelp kan man få fra familie og venner, eller fra medstudenter f. eks. i en god kollokviegruppe. Etter mitt syn må slik bistand fra andre aksepteres, også når den fører til bedre karakter enn studentens eget, individuelle faglige nivå (hva nå det måtte bety) skulle tilsi. Diskusjoner med og innhenting av innspill og synspunkter fra andre er naturlige og viktige ledd i god juridisk metode i den virkelige verden. Det må kunne forutsettes og forventes at hver enkelt student respekterer et krav om at prestasjonen skal være et selvstendig arbeid fra hans eller hennes side, dvs. at den er fremkommet som et resultat av studentens eget arbeid med oppgaven, og at den ikke helt eller delvis er skrevet eller diktert av andre. Studenten bør ved innleveringen bekrefte at oppgaven i sin helhet er resultat av et selvstendig arbeid. Kanskje kan det også finnes måter å avsløre oppgaver som ikke er tilstrekkelig selvstendige fra studentens side, generelt eller på stikkprøvebasis. Uansett vil det være slik at det vil fremkomme av vitnemålet at en karakter er satt etter hjemmeeksamen. Et vitnemål med en enslig A på hjemmeeksamen vil kunne vise at dette er en kandidat som drar nytte av mulighet for bruk av skriftlige og muntlig kilder, uten at han eller hun gjør det like godt i arbeid uten slik mulighet. Det er for øvrig også mulig at hjemmeeksamen med anledning til bruk av kilder som vedkommende ikke har i hodet, kan bidra til oppmyking av karakterpress og konkurranse, og bidra til et bedre studie- og læringsmiljø med større innslag av samarbeid mellom studentene.

Jeg er enig med arbeidsgruppens øvrige medlemmer i at retts historie vil være godt egnet for hjemmeeksamen. Samtidig finner jeg det noe defensivt å begrense bruken av hjemmeeksamen til dette faget. Det samme ville for øvrige gjelde hvis man skulle velge ett eller flere av de

semiobligatoriske fagene rettsøkonomi, rettssosiologi eller rettsfilosofi som arena for hjemmeeksamen. Alle disse fagene skiller seg fra de vanlige juridiske fagene med hensyn til analyse, metode og kildebruk. Hjemmeeksamen gir anledning til en mer realistisk test av juridisk metode og kildebruk osv. Jeg mener at det bør være plass for hjemmeeksamen også innenfor ett eller flere av de vanlige juridiske fagene.

4. Multiple choice – JUS4211

Arbeidsgruppen foreslår et innslag av multiple choice i eksamen på JUS4211. Forslaget går ut på at en del av eksamen er en multiple choice-prøve, mens resten er tradisjonell skriftlig skoleeksamen. Vi foreslår en multiple choice-test av en times varighet, og deretter tradisjonell eksamen på fem timer, slik at eksamensdagen blir på til sammen seks timer som nå. Vi ser for oss at denne tidsfordelingen er bindende, slik at multiple choice-delen må avsluttes og leveres inn før resten av eksamen starter.

Også dette forslaget trenger en todelt begrunnelse. For det første må bruk av multiple choice som prøvingsform begrunnes. Dernest må plasseringen på JUS4211 begrunnes.

Når det gjelder det første, vil arbeidsgruppen minne om ønsket om flere og mer varierte prøvingsformer. Multiple choice peker seg ut som en velegnet ny prøvingsform ved utvidelsen av spekteret av prøvingsformer. Vi viser til redegjørelsen ovenfor under IV.2.2.8, og gjentar her at multiple choice synes å være enkel og rimelig i administrasjon og bruk, at den er godt egnet til å teste bredde i kunnskaper, og at den må antas å gi godt grunnlag for rettferdig karaktersetting ut fra de kunnskaper og ferdigheter som den er egnet til å måle. Den viktigste betenkeligheten synes å være at multiple choice er mindre godt egnet til å teste analytisk evne og metodebruk. Vi peker på at dette vil kunne testes i resten av eksamen på JUS4211.

Arbeidsgruppen finner at det lille innslaget av multiple choice som foreslås, vil passe godt på JUS4211. Emnet består av tre likeverdige fag, og det kan være vanskelig å lage en tradisjonell eksamen med slik bredde som er ønskelig ved evalueringen av studentene. Med en multiple choice-prøve i tillegg til skriftlig skoleeksamen kan evalueringen fange opp større deler av fagene, noe som kan sikre kontroll av kandidatenes kunnskaper og andre ferdigheter både i bredden og i dybden. Når det i tillegg er ønskelig at nye evalueringsformer spres over studiet fra annet til fjerde år, peker JUS4211 seg ut som et naturlig sted for en liten multiple choice-test.

Testen vurderes sammen med resten av eksamen til en felles karakter etter gradert skala A-F.

Studentrepresentant fra JSU ønsker å bemerke at eksamen i JUS4211 allerede er omfattende, og at en multiple choice prøve i tillegg til denne ikke er ønskelig.

5. Valgemner

Arbeidsgruppen ser det slik at evalueringen innenfor valgemnene i utgangspunktet bør kunne bestemmes av den eller de som er faglig ansvarlig for det enkelte faget, med godkjenning av studieårsansvarlig, studiedekan eller PMR. Dette gjelder valgemner på både BA-nivå og MA-nivå. Evalueringsformen kan bestemmes ut fra antall studenter og fagets egenart. Valgemnene er ulike i karakter og i størrelse, målt ved antall studenter. Gruppen antar at også undervisningen er lagt opp på forskjellige måter, og vil minne om sammenhengen mellom undervisning og evaluering. Evalueringen kan knyttes tett opp mot undervisningen, både temamessig og på andre måter. Som det fremgår av redegjørelsen ovenfor, er det noen evalueringsformer som egner seg godt for mindre studentgrupper, men som passer dårlig for større grupper. Det gjelder bl. a. mappeevaluering og evaluering på grunnlag av aktivitet og deltakelse i timene. Slike former for evaluering forutsetter stort sett bruk av bare en sensor (læreren). Evaluering som dette med bare en sensor kan etter omstendighetene suppleres med en tilleggsevaluering med to sensorer. Det kan være en skriftlig skoleeksamen, muntlig eksamen, hjemmeeksamen, flervalgsprøve. Arbeidsgruppens forslag er etter dette at evaluering i valgemnene bestemmes fra fag til fag. Utgangspunkt bør tas i de formene som er beskrevet foran, men gruppen vil ikke utelukke at det også kan benyttes andre evalueringsformer, herunder varianter av de kjente formene, etter godkjenning av PMR. Det bør tilstrebes enn viss spredning i evalueringsformer mellom valgemner innenfor en og samme valgemneprofil, slik at en student som velger flere emner innenfor samme profil, får målt sine samlede kunnskaper og ferdigheter på forskjellige måter.

VI ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Sensurkostnader ved eksamen (Grovt overslag, tallene er ikke endelige)

Kostnadsoverslag alternative vurderingsformer

(antall kandidater er hentet fra budsjettet for 2015, se tabell nederst i dokumentet)

Eksamensform	Klokketimer	Antall kandidater	Total kostnad	Pris per student
Muntlig eksamen	13,5 (for 8 kand)	425	453,262	1066,50
Hjemmeeksamen	2,6	425	698 360	1643
Semesteroppgave (20studiepoeng) 2 sensorer	6,6	425	1 772 760	4171,20
Semesteroppgave (10 studiepoeng) 2 sensorer	3,3	425	884977,5	2082,3
Semesteroppgave (10 studiepoeng) 1 sensor	3,3	425	442488,75	1041,15

Kostnadsoverslag muntlig eksamen:

(med utgangspunkt i tall fra IKRS)

Overslaget tar utgangspunkt i at hver kommisjon består av to sensorer, hver kommisjon sensurerer 8 kandidater per dag og samme uttelling i timer som ved IKRS. Avhengig av lengden vi foreslår på den muntlige prøvingen vil flere eller færre kandidater avlegge eksamen per dag, og påvirke dette utgangspunktet. Det er tatt utgangspunkt i antallet budsjetterte kandidater på JUS2211 for 2015, og regnestykket gjelder for hele studieåret. Overslaget gjelder kun sensur, i tillegg kommer utgifter til eksamensvakter og utforming av oppgave og sensorveiledning.

Muntlig eksamen med inntil 8 kandidater per sensor per dag gir fradrag for 13,5 klokketimer. Med timesats på 316 blir dette en sensurkostnad på **1066,50** per kandidat. (13.5 timer*316 kr= 4266kr, 4266kr/8 kandidater = 533,25kr for en sensur på en kandidat* 2 sensorer)

I 2015 er det budsjettert med 425 kandidater, og den totale summen blir da: 453,262 kroner.

Kostnadsoverslag semesteroppgave

Kostnadene ved semesteroppgave for JUS2211 avhenger for det første av hvor stort omfang oppgaven skal ha. Ved IKRS gir en fordypningsoppgave på 20 studiepoeng 6,6 timer for sensur. Om vi begrenser oppgaven til 10 studiepoeng vil det være naturlig å redusere dette med 50% og gi uttelling for 3,3 timer. Videre vil sensur kostnadene avhenge av om vi foreslår en eller to sensorer på oppgaven.

Ved IKRS har de en fordypningsoppgave/forskningsprosjekt på 2 studieår. Denne utgjør 20 studiepoeng, og skal være mellom 20-30 sider. Sensur av oppgaven gir fradrag på 6,6 timer. Om vi ser for oss en tilsvarende oppgave (i omfang og lengde) vil sensurkostnadene ligge tett opp mot dette.

Kostnadsoverslag hjemmeeksamen:

Det er igjen tatt utgangspunkt i i antall budsjetterte kandidater på JUS3211 for 2015. Overslaget har også tatt utgangspunkt i sensurkostnadene for stor hjemmeeksamen på KRIM, som gir timefradrag på 2,6 timer. Det er også gjort under forutsetning av at vi har to sensorer. Totalkostnaden per kandidat blir da 1643 kroner. For hele studieåret blir det en total utgift på 698,360

Kostnader per sensur 4 og 3 timers eksamen:

Ved skoleeksamen over 3 og 4 timer får hver sensor godskrevet 1 time. Timesatsen for 2014 er 315,50,-. Ved sensur benyttes to sensorer og den totale kostnaden ved sensur per student blir da:

631 kr.

Kostnader per sensur 5 og 6 timers eksamen:

Ved skoleeksamen over 5 og 6 timer får sensorer godskrevet 1,4 timer. Ved sensurering benyttes to sensorer, og den totale kostnaden blir da:

894 kr

Budsjetterte kostnader og kandidater vår og høst 2015:

Emne	Antall kandidater	Kostnad sensur per kandidat	Total kostnad
JUS1111	570	894	509580
JUS1211	520	894	564880
JUS2111	450	894	402300
JUS2211	425	894	379950
JUS3111	475	894	424650
JUS3211	425	894	379950
JUS4111	425	894	268175

JUS4211	475	894	424650
JUS4121 og JUS4122	390	894	348660
JUR5030	550	5048	2776400
JUR5060	45	9465	425925
Valgemner BA	2000	631	1262000
Valgmener MA	1900	631	1198900

Utdrag fra Regler for godskriving og uttak av undervisnings og eksamensbanken:

IKRS

Eksamensformer	Fradrag i klokketimer	Klagebehandling
Essay 5-6 sider	1,7 t pr. essay	4,4 t pr. klage
Essays 10 sider	2,6 t pr. essay	4,4 t pr. klage
Heldags skoleeksamen (8 t)	1,7 t pr. oppgave	4,4 t pr. klage
Skoleeksamen (6 t)	1,25 t pr. oppgave	4,4 t pr. klage
Kortere skoleeksamen (4 t)	0,9 t pr. oppgave	2,2 t pr. klage
Prosjektbeskrivelse 5 sider	0,9 t pr. oppgave	2,2 t pr. klage
Fordypnings/prosjektoppgave 20-30 sider	6,6 t pr. kandidat	8,8 t pr. klage
Masteroppgave (maks 130 sider)	17,7 t pr. oppgave	
Presentasjon av oppgitt tema MA	2,2 t pr. presentasjon	
Muntlig eksamen pr dag (inntil 8 kand.)	13,5 t	
Muntlig tilbakemelding etter skriftlig eksamen	4,4 t pr. student (skal vurderes nærmere)	

Master i rettsvitenskap

Sensur 1.- 4. studieår/avdeling, valgmemner, ex.fac og emneleveranser	Fradrag i klokketimer	Kommentar
Sensur av 5- og 6-timers eksamen	1,27 t pr besvarelse	Gjelder også klager og utsatt prøve
Sensur av 4-timers eksamen	0,9 t pr besvarelse	Gjelder også klager og utsatt prøve

Hjemmeeksamen (tall fra KRIM)

Ved KRIM har de to forskjellige størrelser på hjemmeeksamen; 2400 ord (ca 6 sider) og 4000 ord (ca 10 sider).

Ved hjemmeksamen på 2400 ord får intern sensor:

Ekstern sensor: 1,5 (6) timer

Intern: 1,7 timer

Hjemmeksamen 4000 ord:

Ekstern: 2,5 timer

Intern: 2,6 timer

VII SIGNATURER

Leder, professor dr. juris Trygve Bergsåker

Professor dr. juris Ulf Stridbeck

Professor dr. juris Morten Kjelland

Elisabeth Reien, seniorkonsulent

Ulrike Graf Rugtveit, JSU

VIII VEDLEGG

1. Oversikt over evalueringsformer ved Det juridiske fakultet UiO
2. Eksamensoversikt 1-4 studieår
3. Oversikt over vurderingsformer ved UiT og UiB
4. Notat om fordypningsoppgave, Andres Lie JSU
5. Praktisk gjennomføring av muntlig eksamen
6. Eksempler på prøving i rettshistorie

Til PMR

Dato: 6.11.2015

Forslag til nye vurderingsformer for JUS2211 og JUS3211

JUS2211:

Etter anmodning fra PMR har eksamensseksjonen, studieseksjonen, studieårsansvarlig og en studentrepresentant diskutert ulike alternativer for konkretisering av forslaget fra arbeidsgruppen for alternative vurderingsformer, og kommet frem til følgende vedtaksforslag for JUS2211:

Forslag til endret evaluering av JUS2211:

- En semesteroppgave på max 6000 ord
- En skoleeksamen, 4 timer
- En muntlig eksamen, ca. 20 min. En presentasjon av den innleverte semesteroppgaven, som forsvarer og utdyper oppgaven.

Det gis én karakter for hver vurdering, men en samlet karakter på emner/med én samlet karakter for JUS2211.

Det fremlagte forslaget innebærer at:

- Dagens obligatoriske 24 timers hjemmeoppgave erstattes av semesteroppgaven.
- En av dagens fakultetsoppgaver erstattes av et tilbud om å levere en prosjektbeskrivelse.
- Innføring av muntlig eksamen

Endringen for JUS2211 foreslås innført fra og med vår 2017.

JUS3211:

På bakgrunn av rapporten fra arbeidsgruppen for alternative vurderingsformer og tilbakemeldinger fra PMR har studieårsansvarlig, de fagansvarlige for faget retts historie, representant fra studieseksjon og eksamensseksjonen foretatt en nærmere konkretisering av forslaget.

Forslag til vedtak:

- Retts historie skilles ut som et eget emne på 8 studiepoeng

Eksamensseksjonen

Postadr.: Postboks 6706 St. Olavs plass,
0130 Oslo
Kontoradr.: Urbygningen, Karl Johans gate
47, 0162 Oslo

Telefon: 22 85 95 00
Telefaks: 22 85 96 58
postmottak@jus.uio.no
www.jus.uio.no
Org.nr.: 971 035 854

- Emnet evalueres med hjemmeksamen som går over 4 dager med ordgrense på 4000 ord.
- Skoleeksamen for JUS3211 foreslås videreført som en 6 timers skoleeksamen.

Endringene medfører at undervisningen i rettshistorie vil bli konsentrert til de første ukene av semesteret og avsluttes med en hjemmeksamen. Undervisningen i JUS3211 starter etter at hjemmeksamen i rettshistorie er levert.

Endringen for JUS3211 foreslås innført fra høsten 2016. Dette innebærer økte sensurkostnader for høsten 2016 med ca. 200.000 kroner

PMR bes ta stilling til om det er ønskelig å gå videre med en nærmere redegjørelse for multiple choice på JUS4211

Vedlagt følger notat fra arbeidsgruppene med nærmere redegjørelse, begrunnelse og kostnadsoversikt.

Med hilsen

Marius Stene Fuglum
Eksamensseksjonen

Til: PMR

Dato: 5.11.2015

Forslag til nye evalueringsformer for JUS2211

Kort om bakgrunn og formål

I innstillingen fra arbeidsgruppen for alternative evalueringsformer ble det foreslått nye evalueringsformer for emnet JUS2211. Etter diskusjon av arbeidsgruppens forslag i fagmiljøet på 2. studieår viser det seg at de fleste faglærere er positive til alternative evalueringsformer, såfremt alternativene ikke fortrenger en skriftlig skoleeksamen. På det grunnlag har mange faglærere støttet nye evalueringsformer etter følgende hovedlinjer (i): dagens 24 timers obligatorisk hjemmeoppgave i alminnelig forvaltningsrett bygges ut til en semesteroppgave som gjelder alle fagene på JUS2211 samt obligatoriske og anbefalte forkunnskaper med en utvidet ordgrense, (ii) dagens 6 timers skriftlig digital skoleeksamen reduseres til en 4 timers skriftlig digital skoleeksamen, og (iii) det innføres en justerende muntlig eksamen.

Etter anmodning fra PMR har eksamensseksjonen, studieseksjonen, studieårsansvarlig og en studentrepresentant diskutert ulike alternativer for konkretisering av forslaget, og kommet frem til følgende skisse som konkretiserer hvordan nye evalueringsformer kan innføres på JUS221 langs de hovedlinjer som har støtte i fagmiljøet:

Semesteroppgave:

Studentene gis valget mellom i alt seks oppgaver innen rettsområdene som inngår i JUS2211. Oppgavene kan gis tidlig i semesteret slik at de kan jobbe med oppgaven gjennom hele semesteret. Oppgaveteksten bør være så generell at studentene selv må foreta selvstendige avgrensinger. Innlevering foreslås til ca 1 uke etter at undervisningen er avsluttet. Det har vært diskutert ulike grenser for max lengde på semesteroppgaven, fra 4000 til 8000 ord. Fagmiljøets innspill er at ca 6000 ord kan være en hensiktsmessig max lengde.

Semesteroppgaven vil kunne erstatte den nåværende obligatoriske oppgaven i alminnelige forvaltningsrett.

For å sikre studentene mulighet for å få en viss veiledning underveis kan studentene i stedet for tilbud om å levere en fakultetsoppgave, få tilbud om å levere en prosjektbeskrivelse, som det da vil bli gitt tilbakemelding på. Omfanget av prosjektbeskrivelsen bør ikke overgå 500 ord. Innledningsvis i semesteret bør det også være en form for oppgavekurs om hvordan man bruker kilder osv. Studentene kan også i løpet av semesteret få mulighetene til en veiledning, for eksempel i form av en felles forelesning for hver enkelt oppgave. Prosjektbeskrivelsen må kommenteres av godkjente sensorer på masteroppgave eller personer med erfaring fra skriving av større selvstendige oppgaver.

Innleveringsfrist for semesteroppgaven bør settes til en dato etter at kursundervisning er ferdig, men minst én uke før skoleeksamen.

Det foretas plagiatkontroll i eksisterende systemer av semesteroppgaven.

Muntlig eksamen:

For å sikre at muntlig eksamen gjennomføres samme semester som skoleeksamen og semesteroppgaven, er det mest hensiktsmessig at den muntlige prøven består i en presentasjon og et kort forsvar av semesteroppgaven. En slik prøve vil også gi anledning til å evaluere studentenes evne til å presentere problemstillinger de bør ha inngående kjennskap til, samtidig som sensorene kan foreta en viss kontroll med at studentene selv har skrevet de oppgavene de leverer. Det bør derfor være samme sensorer på semesteroppgaven og den muntlige presentasjonen. Den muntlige prøvingen kan gjøres på ca. 20 minutter, og bør gjennomføres så snart som mulig etter sensur på oppgaven.

Skoleeksamen:

Digital skoleeksamen gjennomføres som tidligere, men reduseres til 4 timers eksamen.

Vekting av de ulike delene: Fordeling av studiepoeng mellom semesteroppgave, muntlig eksamen og skoleeksamen:

Den endelige karakteren på emnet JUS2211 bør være én samlet gjennomsnittskarakter basert på semesteroppgaven, muntlig eksamen og skoleeksamen. I tillegg bør også delkarakterene fremgå. For beregning av gjennomsnittet kan semesteroppgave tilsvare 30% (9 studiepoeng), muntlig 10% (3 studiepoeng) og skoleeksamen 60% av karakteren (18 studiepoeng). Tre eksempler kan illustrere hvordan en slik vekting vil slå ut i praksis:

1. D på skriftlig skoleeksamen, A på semesteroppgave og B på muntlig
- Samlet resultat beregnes til C.
2. A på skriftlig skoleeksamen, B på semesteroppgave og C på muntlig
- Samlet resultat beregnes til A.
3. A på skriftlig skoleeksamen, C på semesteroppgave og C på muntlig
- Samlet resultat beregnes til B.

Timeplan/frister

Tentativ tidsplan for innlevering/eksamen for de ulike delene:

Evalueringsform	Høstsemesteret	Vårsemesteret
Valg av oppgave	Uke 35/36	Uke/6
Innlevering av prosjektbeskrivelse	Uke 40	Uke 9
Innlevering av semesteroppgave	Uke 46	Uke 16 (konf. Påske)
Skoleeksamen	Uke 48	Uke 18
Sensur av semesteroppgave	Uke 49	Uke 19
Muntlig eksamen	Uke 50 (+ evt 51)	Uke 20 (+ evt 21)

Undervisning:

Forslaget omfatter ikke endringer i undervisningsopplegget, slik at også den obligatoriske undervisningen i alminnelig forvaltningsrett vil bli videreført. Det bør likevel diskuteres om enkelte deler av undervisningen bør justeres for å legge best mulig til rette for de nye evalueringsformene.

Gjentak, utsatt prøve og innleveringsfrister:

Innleveringsfristen på semesteroppgaven er absolutt, og det er ikke anledning til å søke om utsatt innlevering.

Ved gjentak er det ikke anledning til kun å gjenta et element; gjentas eksamen i emnet, må alle deler gjentas. En student som får «ikke bestått» må ta alle elementer på nytt, uavhengig av hvilken del studenten strøk på.

For studenter med gyldig forfall til skoleeksamen eller muntlig eksamen bør det vurderes å avholde utsatt prøve.

Klageadgang:

Ved klage på bestått/ikke bestått karakter, slik som på JUR4000P, med flere delkarakterer er det i dag ikke anledning til kun å klage på én av delene. Klager man på karakteren blir det ny sensur på begge eksamensdagene.

For JUS2211 med tre ulike karakterer må det være anledning til å klage på de ulike delene, med unntak av muntlig der det ikke er klageadgang. Studenter kan altså påklage sensuren på eksempelvis kun skoleeksamen.

Iverksettelse

Endring av evalueringsformer foreslås iverksatt fra vår 2017, uten overgangsordning. Grunnen til at det foreslås innført uten overgangsordning er at det kun er eksamensformen som endres, ikke faginnholdet. I tillegg til dette har studentene tilstrekkelig tid til å innrette seg i forhold til endringen. I forhold til eventuelt gjentak av eksamen, ser vi det ikke som problematisk at man eventuelt gjentar i en annen eksamen.

Oppsummering:

Det fremlagte forslaget innebærer at:

- Dagens obligatoriske 24 timers hjemmeoppgave erstattes av semesteroppgaven.
- En av dagens fakultetsoppgaver erstattes av et tilbud om å levere en prosjektbeskrivelse.
- Innføring av muntlig eksamen

Forslag til endret evaluering av JUS2211:

- En semesteroppgave på max 6000 ord
- En skoleeksamen, 4 timer
- En muntlig eksamen, ca 20 min. En presentasjon av den innleverte semesteroppgaven, som forsvarer og utdyper oppgaven.

Det gis én karakter for hver vurdering, men en samlet karakter på emnet.

Endringen foreslås innført fra og med vår 2017.

Forslag til endringer i vurderingsformer for JUS3211

I arbeidsgruppen for alternative vurderingsformer sin rapport har det blitt foreslått å skille ut Rettshistorie fra JUS3211 som et eget emne, med hjemmeeksamen. Forslaget har fått støtte i fagmiljøet.

På bakgrunn av rapporten og tilbakemeldinger fra PMR har studieårsansvarlig, de fagansvarlige for faget rettshistorie, representant fra studieseksjon og eksamensseksjonen foretatt en nærmere konkretisering av forslaget

Gjennomføringen av hjemmeeksamen og undervisning i rettshistorie foreslås som følger:

- Emnet er normert til 8 studiepoeng, som tidligere.
- Oppstart tidlig i semesteret, helst i løpet av første uken, med to uker med forelesninger.
- Deretter 1 uke med kursundervisning.
- Oppgaven publiseres påfølgende tirsdag kl. 12 med innlevering fredag kl. 12.

Emnet rettshistorie vil dermed være avsluttet tidlig i september i høstsemesteret og tidlig i februar i vårsemesteret. Studentene vil dermed ha fullført emnet før de begynner med undervisningen i JUS3211. De vil da kunne ta med seg kunnskap og erfaring fra rettshistorien inn i arbeidet med de neste emnene.

Det foreslås at studentene har 4 dager på eksamen. Ordgrensen settes til 4000 ord. Innlevering og plagiatskontroll vil foregå i fakultetets eksisterende systemer.

Innføringen av hjemmeeksamen medfører ikke at gjentakskvoten burde økes.

Skoleeksamen for JUS3211 foreslås videreført som en 6 timers skoleeksamen.

Endringene foreslås innført fra og med høsten 2016.

Vennlig hilsen

Marius

Kostnadsoversikt

Sensoronorar bygger på en sats på kr 316,- pr time pr sensor pr 01.05.2015, utgangspunkt i lt 64.
Alle kostnader legger til grunn at det er 2 sensorer pr besvarelse

JUS2211 – dagens evalueringsformer

Eksamensform	Klokketimer	Timesats	Kostnad pr kandidat (2 sensorer)	Antall kandidater	Total kostnad
Skoleeksamen 6 timer	1,42	316	898	425	Kr 381 650.-
Sum kostnader					Kr 381 650.-

JUS2221 – med forslag til nye evalueringsformer

Eksamensform	Klokketimer	Timesats	Kostnad pr kandidat (2 sensorer)	Antall kandidater	Total kostnad
Skoleeksamen 4 timer	1,0	316	632 kr	425	Kr 268 600.-
Muntlig eksamen, 20 min.	1,0	316	632 kr	425	Kr 268 600.-
Semesteroppgave, Max 6000 ord	2,5	316	1580 kr	425	Kr 671 500.-
Sum kostnader					1 208 700.-

Differansen mellom dagens kostnader og forslag til ny JUS2211 på årsbasis, tatt utgangspunkt i prognose på 425 kandidater pr år.

kr 827 050.- (ca 850 000 kr) (med 2,5 timer pr semesteroppgave)

JUS3211 – dagens evalueringsformer

Eksamensform	Klokketimer	Timesats	Kostnad pr kandidat (2 sensorer)	Antall kandidater	Total kostnad
Skoleeksamen 6 timer	1,42	316	898	425	Kr 381 650.-
Sum kostnader					Kr 381 650.-

JUS3221 – med forslag til nye evalueringsformer

Eksamensform	Klokketimer	Timesats	Kostnad pr kandidat (2 sensorer)	Antall kandidater	Total kostnad
Skoleeksamen 6 timer	1,42	316	898 kr	425	Kr 381 650.-
Hjemmeeksamen, Max 4000 ord (4 dager)	1,5	316	948 kr	425	Kr 402 900.-
Sum kostnader					Kr 784 550.-

Differansen mellom dagens kostnader og forslag til ny JUS3211 på årsbasis, tatt utgangspunkt i prognose på 425 kandidater pr år.

kr 402 900 (med 1,5 timer pr semesteroppgave), dvs en differanse på ca kr 400 000.-.

Oppsummering:

Totalt økte kostnader på eksamensbudsjettet på årsbasis, under forutsetning av at fakultetet

JUS2211: ca kr 850 000.-.

JUS3211: ca kr 400 000.-.

Total økning pr år i underkant av 1,3 mill.

Vedlegg: Sammenlignbare honorarsatser:

Masteroppgaven 30 sp – eget fakultet: Masteroppgaven utgjør max 18 000 ord, og honoreres med 8 timer á kr 316= kr 2528 kr.

Honorargrunnlag, Det juridiske fakultet, Bergen:

Utdrag fra mail fra Johanne Sjelkavik:

Vi har ingen "semesteroppgave" i nåværende studieordning. Vi har én hjemmeeksamen, det er i JUS134 Rettshistorie og komparativ rett.

Ordgrensen er 5000 ord, skrives på fire dager. Emnet er på 10 studiepoeng. For hjemmeeksamen inntil en uke er det 1,5 timer pr besvarelse til sensuren. <http://www.uib.no/emne/JUS134>

Vi har inne en søknad om en hjemmeeksamen til, det gjelder JUS121 Norske og internasjonale rettslige institusjoner.

Alle våre emner (unntatt masteroppgaven) har én sensor i ordinær sensur (to i klageomgangen, slik loven sier at vi skal).

(For hjemmeeksamen 2 uker eller mer har vi 3 timer til sensuren, men vi har ingen sånne eksamener nå. Jeg ser at vi ikke har noen sats for hjemmeeksamen mellom 1 og 2 uker - det er sikkert fordi vi aldri har hatt det.)

Så godt som alle kursene hos oss har en obligatorisk oppgave, i tillegg til en rekke mindre obligatoriske innleveringer. **Kommentering og vurdering (godkjent/ikke godkjent) på obligatorisk oppgave honoreres med 1 time.** Studentene skriver fire eller fem dager. Antallet ord varierer:

- JUS111 Forvaltningsrett I hadde 2500 ord (10 studiepoeng)
- JUS112 Arve- og familierett hadde 2500 ord (10 studiepoeng)
- JUS113 Kontraktsrett I hadde 3000 ord (12 studiepoeng)
- JUS121 Norske og internasjonale rettslige institusjoner hadde 2500 ord (17 studiepoeng)
- JUS122 Erstatningsrett i høst hadde 3000 ord (13 studiepoeng)
- JUS123 Forvaltningsrett II hadde 2500 ord (17 studiepoeng)
- JUS124 Tingsrett hadde 3000 ord (13 studiepoeng)
- JUS131 Kontraktsrett II hadde 3000 ord (15 studiepoeng)
- JUS132 Pengekravsrett hadde 3000 ord (10 studiepoeng)
- JUS133 Rettskilde- og metodelære hadde 3000 ord (10 studiepoeng)
- JUS135 Rettsstat og menneskerettigheter hadde 3000 ord (15 studiepoeng)
- JUS241 Strafferett har 4000 ord (20 studiepoeng)
- JUS242 Rettergang har 4000 ord 820 studiepoeng)
- JUS243 Alminnelig formuerett har 3000 ord (20 studiepoeng)

JUS114 Juridisk metode er et metodekurs på 8 studiepoeng, det har ikke obligatorisk kursoppgave. JUS134 Rettshistorie og komparativ rett har hjemmeeksamen og ingen kursoppgave.

Som du ser varierer antall ord, og ikke helt etter antall studiepoeng. Det er emneansvarlig som setter ordgrensen hver gang, og han/hun gjør nok det ut fra oppgavens form og innhold, vil jeg tro. Det er mulig grensen også varierer fra år til år i samme kurs, men det er nok innenfor de grensene vi ser her. Vi er veldig streng med hensyn til ordgrensen og det er svært sjelden studentene overskrider den. Når det skjer, blir oppgaven underkjent - dessverre - og de må ta kurset om igjen neste år.

Hei, jeg har snakket med Morten Kjelland vedr. erstatningsrettslæreboken hans. Jeg forstår at dere har avtalt at denne kan behandles på kommende PMR-møte som alternativ hovedlitteratur i erstatningsrett. I den forbindelse forstod jeg på Morten at det var ønskelig med en anbefaling el.l. fra meg. Jeg mottok et manus forrige uke, og nok et i går, og har nødvendigvis ikke lest gjennom dette. Boken fremstår som en systematisk innføring med varierende grad av problematisering, men dekker læringskravene emnemessig. Den har imidlertid i mindre utstrekning enn Hagstrøm/Stenvik integrert et internasjonalt rettskildemateriale (bortsett fra bilansvaret, der EØS-direktivene er selvsagte) løpende i fremstillingen (I begge fremstillinger er et eget kapittel viet til internasjonale aspekter). Metodisk fremstår boken som litt annerledes enn det som er vanlig i pensum, først og fremst ved at teksten gjennomgående består av gjennomgang av rettspraksis med forklaring/systematisering. Min vurdering er at boken dekker læringskravene i erstatningsrett på første studieår, men at den representerer en enklere fremstilling enn Hagstrøm/Stenvik (men også dermed mer forenklet).

Hilsen Erling

Endringsforslag i litteratur, hjelpemidler og læringsutbytte.

I dette skjemaet fyller du inn eventuelle endringer du ønsker å foreslå, med virkning fra og med **HØSTEN 2016**. Husk at totalt antall sider i hovedlitteraturen må være innenfor sidetallsnormen: maksimalt 400 sider for emner 1.-3. studieår og 600 sider for emner på 4.-5. studieår.

Forslag som overstiger sidetallsnormen utover det rimelige vil ikke bli vedtatt av PMR.

For at studieårsansvarlig skal innstille forslag til endringer må antall sidetall i hovedlitteraturen påføres skjemaet.

Skjemaet må returneres til Christine Skogrand Havgar innen **30. OKTOBER 2015** på e-post: c.s.havgar@jus.uio.no (skjemaet kan også leveres direkte til Infosenteret, via post eller internpost)

Emnekode: JUS1111	Fagområde: Erstatningsrett
Navn på ansvarlig faglærer: Erling Hjelmeng	
Forslag til endring i hjelpemidler:	
Forslag til endring i litteratur (både hovedlitteratur, støttelitteratur og tilleggslitteratur. Merk at det kun er hovedlitteratur som omfattes av sidetallsnormen. Vennligst angi antall sidetall nederst i dette skjemaet): Forslag til endring i litteratur (både hovedlitteratur, støttelitteratur og tilleggslitteratur. Merk at det kun er hovedlitteratur som omfattes av sidetallsnormen. Vennligst angi antall sidetall nederst i dette skjemaet): «Erstatningsrett – en lærebok» av professor Morten Kjelland (UiO) bes vurdert som <i>alternativ hovedlitteratur</i> i erstatningsrett, det vil si som et alternativ til gjeldende pensumbok av Hagstrøm og Stenvik. Fremstillingen i «Erstatningsrett – en lærebok» er <i>tilpasset læringskravene på JUS1111</i>, både med tanke på hvilke temaer som behandles og omfanget av boken. Den er skrevet som en rendyrket lærebok, uten bruk av fotnoter og petit/kompress. Det skal derfor ikke være nødvendig å unnta bestemte deler av boken. Det er lagt arbeid i å gi boken en pedagogisk innretning ved hjelp av figurer, tabeller og integrerte domsanalyser. Et siktemål med domsanalysene er å tydeliggjøre hva som er det primære rettsgrunnlaget for utvikling av erstatningsrettens regler og prinsipper. Underveis i skriveprosessen har jeg vært i kontakt med ansvarlig faglærer Erling Hjelmeng og studieårsansvarlig på 1. avdeling, John Asland. Begge har fått fremlagt et delmanus, i tillegg til det ferdigstilte bokmanuset som er vedlagt her. Hjelmeng opplyste at han skal avgi en uttalelse som sendes direkte til Eline Therese Storhaug Sørensen. Det vedlagte heftet har et høyere antall sider enn det blir i bokversjonen. Forlaget har gjort konkrete beregninger for å angi antall boksider etter trykking, for å sikre at fremstillingen er innenfor	

sidetallsbegrensningen. Det ferdigstilte manuset går inn i forlagsprosess hos Universitetsforlaget, der det er satt av tid til produksjon av boken som vil være ferdig trykket i april 2016. Jeg viser til vedlegg fra redaktør Emil Hamre.

Forslag til internasjonale rettskilder og/eller fremmedspråklig litteratur:

Forslag til endring i fagbeskrivelse:

Forslag til endring i læringsutbytte (må beskrives i kategoriene: kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse):

Totalt antall sider hovedlitteratur:

360

Til Universitetet i Oslo
Juridisk fakultet ved PMR

Oslo, 26.10.2016

Vedrørende Morten Kjellands kommende verk «Lærebok i erstatningsrett»

Universitetsforlaget gir ut læremidler til universitet og høyskoler, med særlig fokus på utvikling av pensumlitteratur. Morten Kjellands prosjekt faller således innenfor vår kjernevirksomhet og er et prosjekt som har vakt begeistring i redaksjonen. Formålet med verket er å gi studentene en pensumtilpasset lærebok der hele verket er tenkt å dekke pensum, men ikke gå utover læringskravene. Verket kommer derfor til å skille seg fra annen juridisk litteratur, som ofte har et delt formål som lærebok og praktikerbok i ett. Kjellands verk er lagt opp med fokus på det pedagogiske ved at de pensumelementene som erfaringsmessig er vanskelig å nå er behandlet mer inngående enn det som faller studentene lettere. Det er også bruk av firefargers skjema og figurer samt domanalyser i tospaltet tabell med domstekst til høyre og Kjellands analyse til høyre i tabellen. Det vil også bli utviklet en gratis nettressurs som er komplementær til verket, med oppdateringer, flervalgsprøver, fordypingsstoff osv.

Læringskravene angir 360 sider tekst som maksimum, unntatt bilder, figurer ol. Vi har arbeidet med Kjelland for å tilpasse teksten til det tilgjengelige sidetall. Vi har avholdt møte i forlaget med redaktør, manuskordinator og vår produksjonssjef for å drøfte dette og gi Kjelland retningslinjer for hvilket tekstomfang som er tilgjengelig innenfor 360 sider. Kjelland har tilpasset teksten til dette og vi arbeider for at boken skal holde seg innenfor denne rammen.

Jeg har mottatt et komplett manus som er til redaksjonell gjennomgang. Ferdig bok vil foreligge april 2016.

Med vennlig hilsen for Universitetsforlaget AS

Emil Hamre
forlagsredaktør, juss

Til: PMR

Dato: 24.09.2015

Saksbehandler: Christine S. Havgar

Forslag til endringer i litteratur, hjelpemidler, læringsutbytte og fagbeskrivelser for våren 2016.

Det er innkommet forslag til endringer i litteratur og læringsutbytte fra studieårsansvarlige og ansvarlige faglærere. Endringsforslagene presenteres i dette notatet, sortert etter studieår i kronologisk rekkefølge. Vedtatte endringer vil normalt ikke tre i kraft før påfølgende semester.

INNHOLDSLISTE

Side: 2-6.....**FJERDE STUDIEÅR**

1. JUS4211- Sivilprosess
2. JUS4211 – Sivilprosess
3. JUS4123 - Rettsfilosofi

Side: 7-18.....**NORSKE VALGEMNER**

1. JUR1120/ JUS5120 – Utlendingsrett
2. JUR1512/ JUS5512 – Arbeidsrett, den kollektive del
3. JUS1820/ JUR5820 – Patent- og varemerkerett
4. JUR1960/ JUS5960 – Trygderett
5. JUS5980 - Skatterett

Side: 18-24.....**ENGELSKE VALGEMNER**

1. JUS5870 – International and Comparative Labour Law

2. JUS5930 – Comparative Public Law

Side: 24-26.....EMNELEVERANSER TIL ANDRE STUDIEPROGRAM

1. HUMR4504- Human Rights in Practice

2. HUMR5191 - Human Rights Methodology: Research, Analysis and Thesis

FJERDE STUDIEÅR: JUS4211, JUS4123

1. JUS4211- Sivilprosess.

Ansvarlig faglærer: Anne Robberstad.

Forslag fremmet av: Anne Robberstad.

Forslag til endring i hovedlitteratur:

Anne Robberstad: Sivilprosess (2.utg., 2013) **går ut og erstattes av:**

Anne Robberstad: Sivilprosess (3.utgave 2015). Hele boken inklusive petitavsnitt hører med til lærestoffet, unntatt notene. (Innebærer økning på 17 sider.)

Felles for begge alternativer (Hov og Robberstad):

Jørgen Aall: Rettsstat og menneskerettigheter (3. utg. 2011) kap. 17.1-17.2 og 17.5.1, 17.5.2 og 17.5.5, og kap 18 **går ut og erstattes av:**

Jørgen Aall: Rettsstat og menneskerettigheter (4. utgave 2015) kap. 17.1-17.2 og 17.5.1, 17.5.2 og 17.5.5 og kap 18. Petitavsnitt inngår ikke. (Innebærer økning på 6 sider.)

(Møse står som før.)

Totalt antall sider hovedlitteratur: Den lille økningen på 23 sider innebærer at faget fortsatt ligger godt innenfor normen på 5-600 sider.

2. IUS4122 – Sivilprosess.

Ansvarlig faglærer: Anne Robberstad.

Forslag fremmet av: Inge Lorange Backer.

Forslag til ny alternativ hovedlitteratur:

Inge Lorange Backer: Norsk sivilprosess (Universitetsforlaget, Oslo 2015).

Manuskriptet er innlevert til forlaget i dag og vil etter planen foreligge før jul.

Manuskriptet følger vedlagt til orientering. Det kan bli gjort enkelte mindre endringer under korrekturarbeidet. Jeg gjør for ordens skyld oppmerksom på at margtitler ikke er konsekvent innarbeidet.

Bokens omfang vil bli i overkant av 450 trykksider. En del avsnitt er satt i petit, først og fremst mange referater av rettsavgjørelser og enkelte drøftinger av spesielle spørsmål eller detaljer. Det er mulig å vedta at «det ikke kreves at studentene har detaljerte kunnskaper om stoff satt i petit».

Med dette oppdaterte alternativet kan det overveies å la den noe eldre fremstillingen til Jo Hov – Innføring i prosess (2010) utgå når det gjelder sivilprosessen, idet den i begrenset grad har kunne fange opp rettspraksis etter tvisteloven.

Totalt antall sider hovedlitteratur: Bokens omfang: Ca. 450 s. Rammen for faget: 600 s.

Vennligst se vedlagt uttalelse fra ansvarlig faglærer Anne Robberstad.

3. IUS4123 – Rettsfilosofi.

Ansvarlig faglærer: Svein Eng.

Forslag fremmet av: Svein Eng.

Forslag til endringer:

TIL EMNEMALENS S. 6, UNDER "HOVEDLITTERATUR", I BEGYNNELSEN. ENDRINGENE ER MARKERT MED DOBBELT UNDERSTREKNING.

Hovedlitteratur

Svein Eng: *Rettsfilosofi (RF)*. Oslo, Universitetsforlaget. 2007.

Svein Eng: *Rettspositivismedebatt (RD)*. Fås i Akademika bokhandel, sentrum. Kompendietrykk. 2015.

Feministisk retsteori. Trykket i O. Hammerslev og H: Palmer Olsen, *Rettsfilosofi*, ss. 665-710. København, Hans Reitzels forlag. 2011.

Støttelitteratur

Det kreves ikke at man leser noe av litteraturen nedenfor. Listen består i arbeider diskutert i hovedlitteraturen og er på denne bakgrunn ment dels som utgangspunkt for dem som ønsker å gå videre på egen hånd, dels som grunnlag for lesing og diskusjon som ledd i kursundervisning.

Dworkin, Ronald. *Taking Rights Seriously*, ss. 14–80 ('The Model of Rules', I—II), ss. 81–130 ('Hard Cases'). Duckworth. London 1977.

Dworkin, Ronald. *Justice in Robes*, ss. 1–35 ('Introduction: Law and Morals'), ss. 198–211 (kritikk av Raz). Belknap. Cambridge, Mass. 2006.

Eckhoff, Torstein/ Sundby, Nils Kristian. *Rettsystemer*, 2. utg. Tano. Oslo 1991.

Eng, Svein. *U/enighetsanalyse – med særlig sikte på jus og allmenn rettsteori*. Universitetsforlaget. Oslo 1998.

Eng, Svein. 'Lost in the System or Lost in Translation? The Exchanges between Hart and Ross' (2011) 24 *Ratio Juris*, ss. 194–246.

Hart, Herbert. *The Concept of Law*. Særlig kap. V–VI, IX og 'Postscript'. Clarendon. Oxford 1994 el. senere utgaver.

Kant, Immanuel. *Toward Perpetual Peace* (1795) [Zum ewigen Frieden]. Overs. M. J. Gregor. *The Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant, Practical Philosophy*, ss. 315–51. Cambridge University Press. Cambridge 1996. (Norsk utg. Overs. Ø Skar. Aschehoug. Oslo 2002.)

Kant, Immanuel. *The Metaphysics of Morals* (1797) [Metaphysik der Sitten]. Overs. M. J. Gregor. Cambridge University Press. Cambridge 1996 eller senere utgaver. Særlig ss. 3–6 (Preface [Vorrede]); ss. 9–22 (Introduction to the Metaphysics of Morals [Einleitung in die Metaphysik der Sitten]); ss. 23–34 (Introduction to the Doctrine of Right [Einleitung in die Rechtslehre]); ss. 37–52 (fram til innrykket) og ss. 84–86 (Private right [das Privatrecht] §§

1–15 og §§ 41–42); ss. 89–98 og ss. 114–20 (Public right [das Öffentliche Recht] §§ 43–49A og §§53–61).

Kelsen, Hans. 'Natural Law Doctrine and Legal Positivism' (1928) [Die philosophischen Grundlagen der Naturrechtslehre und des Rechtspositivismus]. Overs. A. Wedberg. *General Theory of Law and State*, ss. 391–446 (Appendix). Harvard University Press. Cambridge, Mass. 1945.

Kelsen, Hans. 'What is the Pure Theory of Law?'. (1960) 34 *Tulane Law Review*, ss. 269–76.

Lacey, Nicola. 'Feminist Legal Theory and the Rights of Women'. K. Knoph (ed.), *Gender and Human Rights*, ss. 13–55. Oxford University Press. Oxford 2004.

Olivecrona, Karl. *Law as Fact*. 1. utg. Munksgaard–Milford. København–London 1939. 2. utg. Stevens and Sons. London 1971.

Raz, Joseph. 'Legal Positivism and the Sources of Law'. *The Authority of Law*, ss. 37–52. Clarendon. Oxford 1979.

Raz, Joseph. 'The Justification of Authority'. *The Morality of Freedom*, ss. 38–69. Clarendon. Oxford 1986.

Raz, Joseph. 'Authority, Law, and Morality'. *Ethics in the Public Domain*, ss. 194–221, herunder ss. 206–10 (kritikk av Dworkin). Clarendon. Oxford 1994.

Ross, Alf. *Om ret og retfærdighet*. Nyt Nordisk Forlag. København 1953. Særlig kap. I–VI, XII, XIV–XV.

Ross, Alf. 'Validity and the Conflict between Legal Positivism and Natural Law' (1961). S. L. Paulson and B. Litschewski Paulson (eds.), *Normativity and Norms*, ss. 147–63. Clarendon. Oxford 1998. Vesentlige deler av dette arbeidet inngår også i artikkelen 'Naturret contra retspositivisme', (1963) 76 *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, ss. 497–525.

Forslag til endring i fagbeskrivelse:

TIL EMNEMALENS S. 5, TIL SLUTT UNDER PUNKTET "KUNNSKAP". ENDRINGENE ER MARKERT MED DOBBELT UNDERSTREKNING.

Rettsfilosofisk refleksjon og anvendelse

- Studenten skal ha god forståelse av de grunnleggende utsagnstyper (definisjoner, karakteristikk; deskriptive utsagn, normative utsagn).
- Studenten skal ha kjennskap til begrunnelsesperspektivets betydning, i den forstand at studenten gjennom eksempler fra drøftelser av emnene ovenfor kan vise (i)

begrunnelsesproblemer, (ii) betydningen av å reflektere over begrunnelsesmåter, (iii) noen hovedformer for begrunnelse.

- Studenten skal ha kjennskap til noen nyere diskusjoner i feministisk rettsteori.

TIL EMNEMALENS S. 7, TIL SLUTT UNDER "HOVEDLITTERATUR". ENDRINGENE ER MARKERT MED DOBBELT UNDERSTREKNING.

Rettsfilosofisk refleksjon og anvendelse

RF del I.

Begrunnelsesperspektivet som et aspekt av drøftelsene av mange av problemstillingene ovenfor.

Feministisk rettsteori: O. Hammerslev og H. Palmer Olsen, *Retsfilosofi*, ss. 665-710.

Totalt antall sider hovedlitteratur:

S. Eng, Rettsfilosofi

Sideantall = 381

Grunnlag:

Totalt antall ord: 190.460;

Mal på 4. studieår: 60 sider á 500 ord pr. studiepoeng;

$190.460 : 500 = 381$

Rettspositivismedebatt

Sideantall = 86

Grunnlag:

Totalt antall ord: 43.000;

Mal på 4. studieår: 60 sider á 500 ord pr. studiepoeng;

$43.000 : 500 = 86$

Feministisk rettsteori

Sideantall = 45

Totalt antall ord: Ukjent

NORSKE VALGEMNER

1. JUR1120/ JUS5120 - Utlendingsrett.

Ansvarlig faglærer: Kjetil Mujezinovic Larsen.

Forslag fremmet av: Kjetil Mujezinovic Larsen.

JUS5120:

Forslag til endring:

Nåværende litteratur: **Øyen, Øyvind Dybvik:** Lærebok i utlendingsrett, Universitetsforlaget 2013, 1. utgave, kap.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16

Kap. 16 er foreldet, og tas ut. Til erstatning kommer et kapittel i den elektroniske kommentarutgaven til utlendingsloven. **Ny litteraturliste** blir da slik:

Øyen, Øyvind Dybvik: Lærebok i utlendingsrett, Universitetsforlaget 2013, 1. utgave, kap.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 (421 s.)

Vevstad, Vigdis: Kommentarer til utlendingsloven § 32, i Vigdis Vevstad (red.), 'Utlendingsloven, kommentarutgave', elektronisk utgave:
<http://dxp.kommentarutgaver.no/dxp/content/utlendingsloven/10/5/?id=> (19 s.)

JUR1120:

Forslag til endring:

Nåværende litteratur: **Øyen, Øyvind Dybvik:** Lærebok i utlendingsrett, Universitetsforlaget 2013, 1. utgave, kap.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14.

Det er uheldig at disse studentene ikke leser om europeisk samarbeid. Jeg foreslår derfor å legge til kap. 15 samt det samme kapitlet fra kommentarutgaven. **Ny litteraturliste** blir da slik:

Øyen, Øyvind Dybvik: Lærebok i utlendingsrett, Universitetsforlaget 2013, 1. utgave, kap.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,15 (402 s.)

Vevstad, Vigdis: Kommentarer til utlendingsloven § 32, i Vigdis Vevstad (red.), 'Utlendingsloven, kommentarutgave', elektronisk utgave:
<http://dxp.kommentarutgaver.no/dxp/content/utlendingsloven/10/5/?id=> (19 s.)

Totalt antall sider hovedlitteratur:

JUS5120: 440 sider.

JUR1120: 421 sider. Kommentar fra ansvarlig faglærer: Jeg håper dette godkjennes som rimelig overskridelse av sidetallsnormen. Ti sider er blanke på grunn av bokens inndeling i fem deler.

2. JUR1512/ JUS5512- Arbeidsrett, den kollektive del.

Ansvarlig faglærer: Stein Evju.

Forslag fremmet av: Stein Evju.

JUR1512:

Forslag til endring i støtte- og tilleggslitteratur:

Støtte- og tilleggslitteratur:

Barnard, Catherine: «Posting Matters», *Arbeidsrett* 2014, s. 1–28

Bellace, Janice R.: «The ILO and the right to strike», 153 *International Labour Review* (2014), s. 29–70

Evju, Stein, *Arbeidsrett : Utvalgte artikler 2001-2010*. Universitetsforlaget 2010.

Følgende artikler/kapitler:

«Voldgift og domstol i kollektivarbeidsrettslige tvister: Et komparativt blikk på genesen i Danmark og Norge», s. 52–65

«Prosessmonopolet. Grunnlag og grenser», s. 104–128

«Gjenvisitt til streikebrytere», s. 129–137

«Arbeidskamp og skip – verneting og rettsvalg», s. 208–234

«Sjelløse tariffavtaler», s. 539–552

Annotasjoner til ARD 1992 s. 1, ARD 1994 s. 182, og ARD 1995 s. 129; s. 640-662

Evju, Stein: «Fundamental Social Rights vs. Fundamental Freedoms», *Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht* 2013, s. 312–323

Ewing, Keith, and John Hendy: «The Dramatic Implications of *Demir and Baykara*», (2010) 39 *Industrial Law Journal*, s. 2–51

Hansteen, Christopher, m.fl.: *Interesstvist og arbeidskamp*. Gyldendal Juridisk, 2015.

Prop. 134 L (2010–2011) *Lov om arbeidstvister (arbeidstvistloven) og lov om lønnsnemnd i arbeidstvister (lønnsnemndloven) m.m.*

Kommentarutgaver til arbeidstvistloven

Henning Jakhelln m.fl., på Arbeidsrett.no [og papirutgave, 2012]

Erik C. Aagaard (red.), *Arbeidstvistloven med kommentarer*. Gyldendal 2013

Rettsdata.no

IUS5512:

Forslag til endring i støtte- og tillegglitteratur:

Støtte- og tillegglitteratur:

Barnard, Catherine: «Posting Matters», *Arbeidsrett* 2014, s. 1–28

Bellace, Janice R.: «The ILO and the right to strike», 153 *International Labour Review* (2014), s. 29–70

Evju, Stein: «Voldgift og domstol i kollektivarbeidsrettslige tvister: Et komparativt blikk på genesen i Danmark og Norge». I: Evju, *Arbeidsrett : Utvalgte artikler 2001-2010* (ovenfor), s. 52–65

Evju, Stein: «Fundamental Social Rights vs. Fundamental Freedoms», *Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht* 2013, s. 312–323

Ewing, Keith, and John Hendy: «The Dramatic Implications of *Demir and Baykara*», (2010) 39 *Industrial Law Journal*, s. 2–51

Hansteen, Christopher, m.fl.: *Interesstvist og arbeidskamp*. Gyldendal Juridisk, 2015.

Prop. 134 L (2010–2011) *Lov om arbeidstvister (arbeidstvistloven) og lov om lønnsnemnd i arbeidstvister (lønnsnemndloven) m.m.*

Kommentarutgaver til arbeidstvistloven

Henning Jakhelln m.fl., på Arbeidsrett.no [og papirutgave, 2012]

Erik C. Aagaard (red.), *Arbeidstvistloven med kommentarer*. Gyldendal 2013

Rettsdata.no

3. JUR1820/JUS5820 – Patent- og varemerkerett.

Ansvarlig faglærer: Inger Berg Ørstavik.

Forslag fremmet av: Inger Berg Ørstavik.

Forslag til endring i hjelpemidler:

Tillatt hjelpemiddel i dag er: Hefte: Hjelpemidler i Patent- og varemerkerett

Foreslås endret til: JSU Materialsamling i Patent- og varemerkerett

Begrunnelse: Hjelpemiddelsamlingen har tidligere blitt kopiert opp til studentene gratis fra Advokatfirmaet Bahr. Fom våsemesteret 2016 må studentene selv betale heftet. JSU har tilbudt å trykke opp en materialsamling i faget. Samlingen vil bli utarbeidet av faglærer og trykket av JSU og solgt gjennom JSU. Sideomfang max 200 sider, i tillegg til traktater og lovtekster fra EU i hjelpemiddelheftet i dag, vil sentrale dommer fra norske domstoler og EU-domstolen bli inkludert.

Ingen endring for litteraturen i JUS5820.

For JUR1820 foreslås følgende endring i hovedlitteraturen:

Lassen, Birger Stuevold og Are Stenvik: Kjennetegnsrett, 3.utg. Oslo 2011 s.17-35, 54-100, 107-119,177-182, 204-223, 238-25, 279-300, 310-329, 340-428, 459-479, med unntak av alt petitstoff.

Stenvik, Are: Patentrett,3.utg.,Oslo 2013 s.53-60, 61-74, 120-145,169-8,192-226, 280-290, 338-368.

Begrunnelse:

Fordelingen mellom sideantall bør være likere fordelt mellom patentrett og varemerkerett.

Totalt antall sider hovedlitteratur:

JUR1820 = 402 sider.

JUS5820 = ingen endringer

4. JUS1960/ JUR5960 – Trygderett.

Ansvarlig faglærer: Ingunn Ikdahl.

Forslag fremmet av: Ingunn Ikdahl.

JUR1960:

Forslag til endringer:

Innføringslitteratur:

Kjønstad, Asbjørn og Aslak Syse: *Velferdsrett I*, Gyldendal Akademisk 2012 (5.utg.), kap. 6 og 7, s. 261-354.

Narvland, Runar: *Trygderett i et nøtteskall*, Gyldendal Juridisk 2015.

Bay, Ann-Helén, Aksel Hatland, Tale Hellevik og Charlotte Koren (red): *De norske trygdene. Framvekst, forvaltning og fordeling*, Gyldendal Akademisk, 2010 (2. utg.), kapitlene 1 («Trygd og velferd», A-H Bay, A Hatland og AW Pedersen) og 2 («Historiske utviklingslinjer», A Hatland).

Hovedlitteratur (totalt 407 sider)

Kjønstad, Asbjørn: *Innføring i trygderett*, Universitetsforlaget, 2009 (4.utg). Følgende kapitler er hovedlitteratur (totalt 173 sider):

- 1. Innledning, s. 19-37 (18 s)
- 2. Rettskildene i trygderetten, s. 38-57 (19 s)
- 3. Rettssikkerhet, s. 58-70 (22 s)
- 4. Trygderettens korttidsytelser, s. 73-101 (28 s)
- 5. Folketrygdytelser i omstillingsperioder, s. 102-136 (34 s)
- 6.3. Etterlattepensjon, s. 183-189 (6 s)
- 7. Samordning av pensjoner, s. 193-204 (11 s)
- 9. Folketrygdens særpreg og plass i samfunnet, s. 226-261 (35 s)

Bay, Ann-Helén, Aksel Hatland, Tale Hellevik og Charlotte Koren (red): *De norske trygdene. Framvekst, forvaltning og fordeling*, Gyldendal Akademisk, 2010 (2. utg.). Følgende kapitler er hovedlitteratur (totalt 134 sider):

- 4. Et globalt perspektiv på trygder, E Øverbye, s. 75-89 (14 s)
- 10. Medlemskap og migrasjon, A Hatland, s. 183-192 (9 s)
- 11.inntektssikring i alderdommen, C Koren, s. 197-219 (22 s)
- 12. Sykdom og sykefravær, M Blekesaune og H Dale-Olsen, s. 221-247 (26 s)
- 13. Uførhet, M Blekesaune, T Hellevik og A W Pedersen, s. 251-269 (18 s)
- 14. Arbeidsledighet, I Hardoy, C Hyggen og P Schøne, s. 273-294 (21 s)
- 15. Barn og barnefamilier, A S Grødem, s. 297-308 (11 s)
- 16. Enslige forsørgere, enker og enkemenn, A S Grødem, s. 311-324 (13 s)

Kjønstad, Asbjørn: «Ny og mer komplisert alderspensjon», *Nordisk Socialrättslig Tidsskrift* nr 7-8, 2013, s. 9-40 (31 s)

Prop. 130 L (2010-2011): *Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre)*. Kap 1: «Hovedinnholdet i proposisjonen», s. 7-16 (9 s)

Ketscher, Kirsten: *Socialret: Principper, Rettigheter, Værdier*, Karnov Forlag, 2014 (4.utg.). Kap. 2: «Velfærdsstatens retlige formater og indlejringer», s. 41-58 (17 s)

Ikdahl, Ingunn: «De grensekryssende familier: Familieytelser og EØS» i Biørn Bogstad (red.), *Trygd og pensjon i EØS*, Gyldendal Juridisk, 2015, kap. 6, s. 85-100 (15 s)

Ketscher, Kirsten: «Ejendomsret til sociale ydelser: Retrospektivt gensyn med Borthen og Thunheim i lyset af EMK Tp 1 art. 1 med inddragelse af Lindheim (Tomtefestesagen)», I: K Ketscher, K Lilleholt, E Smith og A Syse (red.), *Velferd og rettferd: Festskrift til Asbjørn Kjønstad 70 år*. Gyldendal Juridisk, 2013, s. 315 – 330 (15 s.)

Strand, Vibeke Blaker og Kjetil Mujezinovic Larsen: *Menneskerettigheter i et nøtteskall*, Gyldendal Juridisk 2015. Følgende punkter er hovedlitteratur: Pkt. 1.6 (Statsforpliktelsens innhold), 4.15 (Retten til tilfredsstillende levestandard: bolig, mat, vann), 4.17 (Retten til sosial trygghet) (13 s)

Forslag til endring i fagbeskrivelse:

Trygderetten inneholder regler som skal gi økonomisk trygghet ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall.

Faget skal gi studentene solide kunnskaper og grundig forståelse når det gjelder sentrale problemstillinger, grunnbegreper og hovedprinsipper i folketrygdsystemet. For å gi studentene nødvendig kompetanse på et rettsområde der et detaljert regelverk stadig justeres, legges det vekt på å kombinere kunnskap om dagens regelverk med forståelse av de formål og avveininger som ligger til grunn for dette.

Faget legger også vekt på å introdusere studentene for sammenhengen mellom den trygderettslige lovgivningen og relevante regler i Grunnloven, internasjonale menneskerettigheter og EØS-retten.

Forslag til endring i læringsutbytte:**Kunnskap**

Studenten skal ha:

- God forståelse av hovedprinsippene og grunnbegrepene i trygderetten
- God forståelse av folketrygdens regler om ytelser ved egen sykdom, redusert arbeidsevne, og alderdom: Sykepenger, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd og alderspensjon
- God forståelse av folketrygdens regler om dagpenger ved arbeidsløshet
- God forståelse av regler om ytelser knyttet til familiesituasjon: Stønader til dem som har aleneomsorg for barn, foreldrepenger ved fødsel og adopsjon, omsorgspenger og etterlatteytelser, samt kontantstøtte og barnetrygd
- Kjennskap til betydningen av andre normsystemer for folketrygdens ytelser: Menneskerettigheter, Grunnloven og EØS-rett
- Kjennskap til trygderetten i et kjønnsperspektiv

Ferdigheter

Studenten skal kunne:

- Analysere og tolke sentrale bestemmelser i folketrygdloven ved hjelp av juridisk metode

- Finne relevant rettskildemateriale, henviser til dette og framstille det slik at det er forståelig for andre
- Avgjøre og begrunne konkrete saker om trygdeytelser
- Diskutere trygderettslige spørsmål, herunder i lys av spørsmål om kjønnsdimensjoner og samsvar med menneskerettigheter, grunnlovsbestemmelser og EØS-rett

Generell kompetanse

Studenten skal:

- Kunne arbeide med trygderettslige problemstillinger i ulike yrkessituasjoner (NAV, advokatvirksomhet, forsikringsselskap eller andre som arbeider med trygderett)
- Kunne oppdatere sine kunnskaper på trygderettens område

Totalt antall sider hovedlitteratur: 407 sider.

IUS5960:

Forslag til endringer:

Innføringslitteratur:

Kjønstad, Asbjørn og Aslak Syse: *Velferdsrett I*, Gyldendal Akademisk 2012 (5.utg.), kap. 6 og 7, s. 261-354.

Narvland, Runar: *Trygderett i et nøtteskall*, Gyldendal Juridisk 2015.

Bay, Ann-Helén, Aksel Hatland, Tale Hellevik og Charlotte Koren (red): *De norske trygdene. Framvekst, forvaltning og fordeling*, Gyldendal Akademisk, 2010 (2. utg.), kapitlene 1 («Trygd og velferd», A-H Bay, A Hatland og AW Pedersen) og 2 («Historiske utviklingslinjer», A Hatland).

Hovedlitteratur: (totalt 590 sider)

Kjønstad, Asbjørn: *Innføring i trygderett*, Universitetsforlaget, 2009 (4.utg). Følgende kapitler er hovedlitteratur (totalt 173 sider):

- 1. Innledning, s. 19-37 (18 s)
- 2. Rettskildene i trygderetten, s. 38-57 (19 s)
- 3. Rettssikkerhet, s. 58-70 (22 s)

- 4. Trygderettens korttidssytelser, s. 73-101 (28 s)
- 5. Folketrygdtytelser i omstillingsperioder, s. 102-136 (34 s)
- 6.3. Etterlattepensjon, s. 183-189 (6 s)
- 7. Samordning av pensjoner, s. 193-204 (11 s)
- 9. Folketrygdens særpreg og plass i samfunnet, s. 226-261 (35 s)

Bay, Ann-Helén, Aksel Hatland, Tale Hellevik og Charlotte Koren (red): *De norske trygdene. Framvekst, forvaltning og fordeling*, Gyldendal Akademisk, 2010 (2. utg.). Følgende kapitler er hovedlitteratur (totalt 214 sider):

- 4. Et globalt perspektiv på trygder, E Øverbye, s. 75-89 (14 s)
- 7. Forvaltningens organisering, T Hellevik og J T Jessen, s. 127-143 (16 s)
- 8. Forvaltningen og brukerne, J T Jessen, s. 145-159 (14 s)
- 9. Profesjoner, kjønn og rettigheter, A Hatland og L I Terum, s. 163-180 (17 s.)
- 10. Medlemskap og migrasjon, A Hatland, s. 183-192 (9 s)
- 11. Inntektssikring i alderdommen, C Koren, s. 197-219 (22 s)
- 12. Sykdom og sykefravær, M Blekesaune og H Dale-Olsen, s. 221-247 (26 s)
- 13. Uførhet, M Blekesaune, T Hellevik og A W Pedersen, s. 251-269 (18 s)
- 14. Arbeidsledighet, I Hardoy, C Hyggen og P Schøne, s. 273-294 (21 s)
- 15. Barn og barnefamilier, A S Grødem, s. 297-308 (11 s)
- 16. Enslige forsørgere, enker og enkemenn, A S Grødem, s. 311-324 (13 s)
- 17. Utgifter og finansiering, A Hatland, s. 327-339 (12 s)
- 18. Trygd og inntektsfordeling, A W Pedersen, s. 341-362 (21 s)

Kjønstad, Asbjørn: «Ny og mer komplisert alderspensjon», *Nordisk Socialrättslig Tidsskrift* nr 7-8, 2013, s. 9-40 (31 s)

Prop. 130 L (2010-2011): *Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til utføre)*. Kap 1: «Hovedinnholdet i proposisjonen», s. 7-16 (9 s)

Ketscher, Kirsten: *Socialret: Principper, Rettigheder, Værdier*, Karnov Forlag, 2014 (4. utg.). Kap. 2: «Velfærdsstatens retlige formater og indlejring», s. 41-58 (17 s)

Ikdahl, Ingunn: «De grensekryssende familier: Familieytelser og EØS» i Biørn Bogstad (red.), *Trygd og pensjon i EØS*, Gyldendal Juridisk, 2015, kap. 6, s. 85-100 (15 s)

Ketscher, Kirsten: «Ejendomsret til sociale ydelser: Retrospektivt gensyn med Borthen og Thunheim i lyset af EMK Tp 1 art. 1 med inddragelse af Lindheim (Tomtefestesagen)», I: K

Ketscher, K Lilleholt, E Smith og A Syse (red.), *Velferd og rettferd: Festskrift til Asbjørn Kjønsdal 70 år*. Gyldendal Juridisk, 2013, s. 315 – 330 (15 s.)

Strand, Vibeke Blaker og Kjetil Mujezinovic Larsen: *Menneskerettigheter i et nøtteskall*, Gyldendal Juridisk 2015. Følgende punkter er hovedlitteratur: Pkt. 1.6 (Statsforpliktelsens innhold), 4.15 (Retten til tilfredsstillende levestandard: bolig, mat, vann), 4.17 (Retten til sosial trygghet) (13 s)

«**Brochmann-utvalget**»: NOU 2011:7 *Velferd og migrasjon*. Kap. 1 «Perspektiv og sammendrag», s. 9-31 (22 s)

Refsdal, Endre S.: «Vedtaksorgana i trygderettsprosessen med særlig fokus på NAV», *Tidsskrift for Erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett* 2010, s. 121-146 (25 s)

Lamarche, Lucie: “The right to social security in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights” i A Chapman og S Russell (red.), *Core obligations: Building a framework for economic, social and cultural rights*, Intersentia 2002, s. 87-114 (28 s)

Brækhus, Hege: «Folketrygdens ytelser til enslig mor eller far», *Jussens Venner* 2009 s.181-209 (28 s)

Forslag til endring i fagbeskrivelse:

Trygderetten inneholder regler som skal gi økonomisk trygghet ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall.

Faget skal gi studentene solide kunnskaper og grundig forståelse når det gjelder sentrale problemstillinger, grunnbegreper og hovedprinsipper i folketrygdsystemet. For å gi studentene nødvendig kompetanse på et rettsområde der et detaljert regelverk stadig justeres, legges det vekt på å kombinere kunnskap om dagens regelverk med forståelse av de formål og avveininger som ligger til grunn for dette.

Faget legger også vekt på å introdusere studentene for sammenhengen mellom den trygderettslige lovgivningen og relevante regler i Grunnloven, internasjonale menneskerettigheter og EØS-retten.

Forslag til endring i læringsutbytte:**Kunnskap**

Studenten skal ha:

- God forståelse av hovedprinsippene og grunnbegrepene i trygderetten
- God forståelse av folketrygdens regler om ytelser ved egen sykdom, redusert arbeidsevne, og alderdom: Sykepenger, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd og alderspensjon
- God forståelse av folketrygdens regler om dagpenger ved arbeidsløshet
- God forståelse av regler om ytelser knyttet til familiesituasjon: Stønader til dem som har aleneomsorg for barn, foreldrepenger ved fødsel og adopsjon, omsorgspenger og etterlatteytelser, samt kontantstøtte og barnetrygd
- Kjennskap til betydningen av andre normsystemer for folketrygdens ytelser: Menneskerettigheter, Grunnloven og EØS-rett
- Kjennskap til trygderetten i et kjønnsperspektiv
- Kjennskap til hovedsynspunkter og grunnleggende prinsipper og debatter i norsk trygdepolitikk
- Kjennskap til hovedtrekk ved organiseringen av Trygdeforvaltningen og dens forhold til brukerne

Ferdigheter

Studenten skal kunne:

- Analysere og tolke sentrale bestemmelser i folketrygdloven ved hjelp av juridisk metode
- Finne relevant rettskildemateriale, henviser til dette og framstille det slik at det er forståelig for andre
- Avgjøre og begrunne konkrete saker om trygdeytelser
- Diskutere trygderettslige spørsmål, herunder i lys av spørsmål om kjønnsdimensjoner og samsvar med menneskerettigheter, grunnlovsbestemmelser og EØS-rett

Generell kompetanse

Studenten skal:

- Kunne arbeide med trygderettslige problemstillinger i ulike yrkessituasjoner (NAV, advokatvirksomhet, forsikringselskap eller andre som arbeider med trygderett)
- Kunne oppdatere sine kunnskaper på trygderettens område

Totalt antall sider hovedlitteratur: 590 sider

5. JUS5980 – Skatterett.

Ansvarlig faglærer: Frederik Zimmer.

Forslag fremmet av: Frederik Zimmer.

Forslag til endring i støttelitteratur:

Gjems-Onstad, Ole: Norsk bedriftsskatterett, 8. utg. 2012 ...

endres til

Gjems-Onstad, Ole m.fl.: Norsk bedriftsskatterett, 9. utg. 2015 ... (videre tekst uendret)

ENGELSKE VALGEMNER

1. JUS5870- International and Comparative Labour Law.

Ansvarlig faglærer: Stein Evju.

Forslag fremmet av: Stein Evju.

Forslag til endringer:

Innføringslitteratur:

Simon Deakin, Priya Lele, and Mathias Siems, «The evolution of labour law: Calibrating and comparing regulatory regimes», 146 *International Labour Review* (2007), p. 133–162

Johannes Schregle, «Comparative industrial relations: pitfalls and potential», 120 *International Labour Review* (1981), p. 15–30

Catherine Barnard, «Internal Market v. Labour Market: A Brief History», i Marc De Vos (ed.), *European Union Internal Market and Labour Law: Friends or Foes?* (Intersentia 2009), p. 19–43

Claire Kilpatrick, «On the Rule of Law and Economic Emergency: The Degradation of Basic Legal Values in Europe's Bailouts», (2015) 35 *Oxford Journal of Legal Studies* p.325–353

Hovedlitteratur:

International:

Jean-Michel Servais, *International Labour Law*. 4th Ed. Kluwer 2014, p. 19–96
[finnes også tilgjengelig gjennom Oria]

Arturo Bronstein, *International and Comparative Labour Law : Current Challenges*. Palgrave Macmillan 2009, pp. 1–29, 69–123

Keith Ewing and John Hendy, «The Dramatic Implications of *Demir and Baykara*», (2010) 39 *Industrial Law Journal* p. 2–51

Comparative and European

Giuditta Cordero Moss, *Lectures on Comparative Law of Contracts*. Institutt for privatrett. Stensilserie A. Nr. 166 – 2004, p. 11–58

A.C:L. Davies, *EU Labour Law*. Elgar 2012, pp. 3–74, 90–197, 217–264

Catherine Barnard, «Posting Matters», *Arbeidsrett* 2014, p. 1–28

Stein Evju, «Fundamental Social Rights vs. Fundamental Freedoms», *Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht* 2013, p. 312–323

Private International Law

Michael Bogdan, *Concise Introduction to EU Private International Law*. Second Edition. Europa Law Publishing 2012, pp. 3–16, 31–79, 117–141, 148–150.

Støttelitteratur:

Catherine Barnard, «The Financial Crisis and the Euro Plus Pact: A Labour Lawyer's Perspective», (2012) 41 *Industrial Law Review*, p. 98–114

Janice R. Bellace, «The ILO and the right to strike», 153 *International Labour Review* (2014), p. 29–70

Simon Deakin, *The Comparative Evolution of the Employment Relationship*. Centre for Business Research, University of Cambridge, Working Paper No. 37 (2005)

Otto Kahn-Freund, «On Uses and Misuses of Comparative Law», (1974) 37 *The Modern Law Review* p. 1–27

Stein Evju (ed.), *Regulating Transnational Labour in Europe: The quandaries of multilevel governance*. Institutt for privatrett, Skriftserie nr. 196, 2014.

Niklas Bruun/Klaus Lörcher/Isabelle Schömann (eds.), *The Lisbon Treaty and Social Europe*. Hart Publishing 2012

Filip Dorssemont/Klaus Lörcher/Isabelle Schömann (eds.), *The European Convention on Human Rights and the Employment Relation*. Hart Publishing 2013

Totalt antall sider hovedlitteratur: 598 sider. [Det er tatt ut 33 + 8 sider, fra Servais 2005 til 2014-utgaven + et særskilt dokument; satt inn 28 sider C. Barnard 2014]

2. IUS5930 – Comparative Public Law.

Ansvarlig faglærer: Malcolm Langford.

Forslag fremmet av: Malcolm Langford.

Forslag til endringer:

Hovedlitteratur: (579 pages)

- Rosenfeld, Michele & Sajo, Andras, *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law* (Oxford University Press, 2012) pp. 1-25; pp. 169-185; pp. 1328-1347; pp. 98-132; pp. 547-575; chapter 29 or 30; pp. 501-528; pp. 689-717; any two chapters in Part IV and Part V; one chapter (either 16, 33, 34, 35 or 36; chapters 27 or 28; pp. 1165-1208; pp. 816-830; pp. 1231-1253 **(378)**)

- Rose-Ackerman, Susan & Lindseth, Peter, *Comparative Administrative Law* (Edward Elgar Publishing Limited, 2010) ('Rose-Ackerman & Lindseth'), pp. 1-20, 117-127, 63-77, 185-204, 225-245, 389-425 **(127)**.
- Ginsburg, Tom, 'The Virtues of Evolution in an Age of Revolution: Norway's Enduring Constitution in Comparative Perspective', *Nytt Norsk Tidsskrift*, No. 3 (2014), 225-237 - available in *Fronter* in English and Norwegian **(12)**.
- José Antonio Cheibub, Zachary Elkins and Tom Ginsburg, 'Beyond Presidentialism and Parliamentarism', *British Journal of Political Science*, 44(3) 82014), pp. 1-30 **(30)**.
- Mark Tushnet "Constitution-Making: An Introduction." *Texas Law Review*. 91 (2013), pp. 1983-2015 **(32)**.
- Jon Elster: "Clearing and Strengthening the Channels of Constitution-making" in Tom Ginsburg (ed) *Comparative Constitutional Design*. Cambridge University Press 2002, pp. 15-30 - available in *Fronter* **(15)**.

Tilleggs litteratur:

- [Marbury v. Madison](#) 5 U.S. 137 (1803) (US Supreme Court)
- Read two [foreign constitutions](#)
- [Certification of the Constitution of the Republic of South Africa](#), 1996 (CCT 23/96) [1996] ZACC 26; 1996 (6 Sept 1996) (Constitutional Court of South Africa) – Read selected extracts.
- [Perry v Schwarznegger](#), 704 F. Supp. 2d 921 (ND Cal. 2010) (US District Court). – Read selected extracts.
- [Commonwealth v Tasmania](#) (1983) 158 CLR 1, High Court of Australia. – Read selected extracts.
- [Odinga v Independent Electoral and Boundaries Commission](#), [2013] eKLR, Supreme Court of Kenya.
- BVerfGE 73, 339 2 BvR 197/83 [Solange II-decision](#) (Federal Constitutional Court of Germany)
- [Case 92-312 DC](#), Conseil Constitutionnel of France. – Read selected extracts.
- [Judgment T-760/08](#) July 31, 2008 (Second Review Chamber of the Colombian Constitutional Court).
- [Bandhua Mukti Morcha v Union of India](#) (1984) 3 S.C.C. 161, Supreme Court of India, – Read selected extracts.
- *Life Imprisonment Case* (1977), 45 BVerfGE 187 (Federal Constitutional Court of Germany). Available in *Fronter*.
- [Anisminic Ltd v. Foreign Compensation Commission](#) [1969]2 AC 147, United Kingdom. – Read selected extracts.
- [Opinion 2/13](#) of the European Court of Justice, 18 December 2014: On Accession of the EU to the European Convention of Human Rights. – Read selected extracts.

Støttelitteratur:

- Alter, Karen (2014), *The New Terrain of International Law: Courts, Politics, Rights*, Princeton University Press, 2014.
- Bermann, G.A. et al. 'Comparative Law: Problems and Prospects', *American University Law Review*, 26 (2010-2011), 935.
- David, René and John Brierley, *Major Legal Systems in the World Today: An Introduction to the Comparative Study of Law* (Stevens, 1985).
- De Cruz, Peter, *Comparative Law in a Changing World*, 3rd edn (Routledge-Cavendish, 2007).
- Eriksen, Christoffer Conrad, *The European Constitution, Welfare States and Democracy: The four freedoms vs national administrative discretion* (Routledge, 2012).
- Eriksen, Christoffer Conrad, 'Constraining Administrative Discretion to Facilitate Renewable Energy: Wind Farms as a Challenge for EU Law and the European Commission', *Journal of Energy and Natural Resources Law*, 32(3) (2014), pp. 273- 295.
- Ginsburg, Tom & Dixon, Rosalind, *Comparative Constitutional Law* (Edward Elgar, 2011).
- Siri Gloppen, B. Wilson, R Gargarella, E Skaar M. Kinander *Law and Power in Latin America and Africa* (Palgrave, 2010).
- Graver, Hans Petter: 'Mission Impossible: Supranationality and National Legal Autonomy in the EEA Agreement', *7 European Foreign Affairs Review*, 2002 pp. 73-90
- Grendstad, G., W. R. Shaffer, & E. N. Waltenburg, "'The Super Legislators" Supreme Court Justices as the Guardians of the Constitution,' *Policymaking in Independent Judiciary: The Norwegian Supreme Court* (ECPR Press, 2015).
- Harlow, Carol, "Global Administrative Law: The Quest for Principles and Values." *European Journal of International Law*, 17(1) (2006), pp. 187-214.
- Hillebrecht, C., *Domestic Politics and International Human Rights Tribunals: The Problem of Compliance* (Cambridge University Press, 2014).
- Ran Hirschl, 'The Nordic counternarrative: Democracy, human development, and judicial review', *International Journal of Constitutional Law*, 9(2) (2011), pp. 449-469.
- Jackson, Vicky, 'Constitutions as "Living Trees": Comparative Constitutional Law and Interpretative Metaphors', *Fordham Law Review*, 75 (2006), pp. 921-960.
- Jackson, Vicky C. & Tushnet, Mark, ed. *Defining the Field of Comparative Constitutional Law* (Praeger, 2002).
- Jackson, Vicky C. & Tushnet, Mark, *Comparative Constitutional Law* (Foundation Press, 2006).

- Jayawickrama, N., *The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002).
- Robert Kagan, 'American and European Ways of Law: Six Entrenched Differences', in Volkmar Gessner and David Nelken, eds., *European Ways of Law: Toward a European Sociology of Law* (Hart Publishing, 2007), pp. 41-70.
- Kingsbury, Benedict, Nico Krisch, and Richard B. Stewart, 'The Emergence of Global Administrative Law', *Law and Contemporary Problems* 68, (005) pp. 15-61.
- Mattias Kumm "Why Europeans will not embrace constitutional patriotism" *Int J Constitutional Law* 6(1) (2008), pp. 117-136.
- Legrand, Pierre, 'European Legal Systems Are Not Converging', *International and Comparative Law Quarterly*, 45 (1996), pp. 52-81.
- Langford, Malcolm (ed.), *Social Rights Jurisprudence: Emerging Trends in International and Comparative Law* (Cambridge University Press, 2008).
- Langford, M., Cousins, B., Dugard, J., and Madlingozi, T. (eds.), *Socio-Economic Rights in South Africa: Symbols or Substance?* (Cambridge University Press, 2014).
- Legrand, Pierre, 'The Same and the Different' in Legrand, Pierre and Munday, Roderick (eds.) *Comparative Legal Studies: Traditions and Transitions* (Cambridge University Press, 2003).
- Reimann, Mathias and Zimmermann, Reinhard, *The Oxford Handbook of Comparative Law* (Oxford University Press, 2008).
- Max Rheinstein, 'Comparative Law - Its Functions, Methods and Usages', *Arkansas Law Review* 22 (1968), 415.
- Ruffert, Matthias (ed.), *The Transformation of Administrative Law in Europe / La mutation du droit administratif en Europe* (European Law Publishers, 2007).
- Slaughter, Anne-Marie, 'A Global Community of Courts', *Harvard International Law Journal*, 44 (2003), 191.
- Slagstad, Rune, 'The Breakthrough of Judicial Review in the Norwegian System', in Eivind Smith (ed.), *Constitutional Justice Under Old Constitutions* (The Hague: Kluwer Law International, 1995), pp. 81-112.
- Smith, Eivind, *Constitutional Justice under Old Constitutions* (Kluwer, 1995).
- Smith, Eivind, 'A Lawyer's Disease? Customary Change of Constitutions', in *Festskrift til Johan Hirschfeldt* (IUSTUS Forlag, 2008), pp. 493-506.
- Tushnet, Mark, 'The Possibilities of Comparative Constitutional Law', *The Yale Law Journal*, 108(6) (1999), pp. 1225-1309.
- Van Hoecke and Warrington, 'Legal Cultures, Legal Paradigms and Legal Doctrine: Towards a New Model for Comparative Law', *International & Comparative Law Quarterly* 47 (1998), 495.

- Alan Watson, "Comparative Law and Legal Change" *Cambridge Law Journal* 37 (1978), 313.
- Joseph Weiler, 'Journey to an Unknown Destination: A Retrospective and Prospective of the European Court of Justice in the Arena of Political Integration', *Journal of Common Market Studies* 31 (1993), 417.

Zweigart, Konrad, Kötz, Hein & Weir, Tony, *An Introduction to Comparative Law* (1998).

Totalt antall sider hovedlitteratur: 579 sider.

EMNELEVERANSER TIL ANDRE STUDIEPROGRAM

1. HUMR4504 – Human Rights in Practice.

Ansvarlig faglærer: Kjetil Mujezinovic Larsen.

Forslag fremmet av: Kjetil Mujezinovic Larsen.

Forslag til endringer:

Følgende artikkel tas ut: A Osanloo, 'The Measure of Mercy: Islamic Justice, Sovereign Power, and Human Rights in Iran', *Cultural Anthropology*, Vol. 21, Issue 4, pp. 570–602 (32 pp.)

Følgende artikler tas inn:

- Beth A. Simmons, 'The Future of the Human Rights Movement', *Ethics & International Affairs*, Vol. 28, 2014, pp 183-196 (14 pp.)
- Julie Mertus, 'Evaluating NHRIs: Considering Structure, Mandate, and Impact', in R. Goodman/T. Pegram, 'Human rights, state compliance, and social change : assessing national human rights institutions', Cambridge University Press, 2012, pp. 74-90 (17 pp.)

Forslag til endring i fagbeskrivelse:

Nåværende beskrivelse: Human rights have developed as a distinct practice within movements and NGOs and across many professions and institutions. Many graduates from the course will seek to work in the human rights field while those seeking to continue an academic career often require exposure to the daily mechanics of 'human rights work'. Such exposure should also help students develop a research question and material for their thesis. This course will begin with four lectures and seminars by NCHR staff on the theme, which will

include an introduction to human rights practice, ethics and challenges, a guest lecture from a NGO worker and discussion by students of their proposed internship or essay. Students will then be expected to submit an essay on the topic or undertake a 6-8 week internship with an approved institution and submit a report of the internship. Internships will be offered by the NCHR International Programmes (approximately 8 internships), Norwegian NGOS (approximately 2-3) and Advocacy Net in different countries (5). Students can also arrange an internship and have it approved by the Course Coordinator.

Endres til: Human rights have developed as a distinct practice within movements and NGOs and across many professions and institutions. Many graduates from the course will seek to work in the human rights field while those seeking to continue an academic career often require exposure to the daily mechanics of 'human rights work'. Such exposure should also help students develop a research question and material for their thesis. This course will begin with a seminar day that introduces important elements relating to human rights practice, ethics and challenges. Students will then be expected to submit an essay on a topic relating to human rights in practice or undertake a 6-8 week internship with an approved institution and submit a report of the internship. A limited number of internships will be offered by the NCHR and its partners. Students can also arrange an internship and have it approved by the Course Coordinator.

Totalt antall sider hovedlitteratur: 318 sider. Sidetallet er lavere enn normalt fordi hoveddelen av dette kurset består i et praksisopphold.

2. HUMR 5191 - Human Rights Methodology: Research, Analysis and Thesis.

Ansvarlig faglærer: Stener Ekern.

Forslag fremmet av: Stener Ekern.

Forslag til endringer:

Følgende går ut:

Waldron, Jeremy (2006), "The Core of the Case Against Judicial Review", in The Yale Law Journal, Vol. 115, pp 1346-1406. (60 pp)

Langford, Malcolm and Khulekani Moyo (2010), "Right, Remedy or Rhetoric? Land Restitution in International Law", in Nordic Journal of Human Rights, Vol. 28, No. 2, pp 143-176 (23 pp)

Practice: Human Rights Watch, Rain of Fire. Israel's Unlawful Use of White Phosphorus in Gaza, 25 March 2009, pp 1-66.

Følgende kommer inn:

Langford, Malcolm: Why Judicial Review?, Oslo Law Review 2015, pp. 36-85 (available at <http://dx.doi.org/10.5617/oslaw2351>);

Report of the Independent Commission of Inquiry on the 2014 Gaza Conflict - A/HRC/29/52, 24 June 2015, (available at: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/CoIGazaConflict/Pages/ReportCoIGaza.aspx>)

Totalt antall sider hovedlitteratur: 823 sider.

Til PMR

30.10.2015

Ad hovedlitteratur i sivilprosess for våren 2016

Saken ble utsatt i PMRs møte den 13.10. og skal opp igjen den 10.11.

Jeg minner om mitt skjema som inngikk i samlesaken, her foreslås det to oppdateringer av hovedlitteraturen (til 2015-utgaver av Robberstad Sivilprosess og Aall Rettsstat og menneskerettigheter).

I foreløpig protokoll fra møtet 13.10. blir jeg som ansvarlig faglærer bedt om å uttale meg om Backers manuskript som alternativ hovedlitteratur i faget. Etter anmodning fra studiedekanen vil jeg også kommentere manuskriptets grad av ferdigstilling:

Jeg viser til min uttalelse av 24.9.15 som henviser til PMR sin praksis med bare å vedta ferdige bøker som pensum. Dette er en praksis lærebokforfattere og forlag har vært kjent med og har innrettet seg etter i mange år. Det er intet ved situasjonen i faget sivilprosess som tilsier at en bør fravike denne praksisen.

Det manuskriptet jeg fikk oversendt med Backers mail av 21.9.15, er uferdig. Backer har ikke senere sendt meg noen ny versjon, så det er bare denne versjonen jeg har sett. Det mangler registre, og selve teksten har også et uferdig preg. Det forekommer rene stikkord, se s 312 og 350 (i fete typer). Det er henvisninger av typen (kap 12 s 159 note 210):

«Den tilsvarende bestemmelsen i SP art. 14 nr. 1 sikrer ikke retten til domstolstilgang, men stiller krav til domstolsbehandlings kvaliteten i saker som blir bragt inn. **Sjekk**»

En rekke steder er uferdige partier markert med «xx» e l. Manuskriptet er ikke forlagsmessig bearbeidet. Sidene er ikke satt opp som boksider, så det er vanskelig å vite hvor mange sider den ferdige boken vil få. Hvis boken får de anslåtte ca 450 sider (med eller uten registre?) vil den sammen med Aall/Møse (64 s) ikke overstige taket på 600 sider.

Backer har i sitt forslag (på skjema) ikke angitt om de mange petitavsnittene skal være pensum eller ikke. Manuskriptets detaljeringsgrad er flere steder i største laget for en lærebok, dette kan tale for å holde petitavsnittene utenfor. På den annen side vil studentene da miste en del illustrerende rettsavgjørelser som ikke er integrert i hovedteksten. For eksempel er fremstillingen av økonomisk kontra ideell verdi, s 62-63 og 145-146, lagt opp slik at rettsavgjørelsene bare finnes i petit. Jeg mener at petitavsnittene bør inngå i pensum.

Manuskriptet dekker læringskravene i faget sivilprosess og har et høyt nok faglig nivå til å være alternativ hovedlitteratur i sivilprosess i 4. studieår. Det inneholder ikke mye nytt, men er mer utførlig om enkelte emner enn det min og Hovs bøker er. Andre steder er behandlingen mer overflattisk, f eks i fremstillingen av beviskrav og bevisbyrde (14.10). Manuskriptet har ikke noe nytt pedagogisk grep. Mange steder synes fremstillingen inspirert av min lærebok, uten at dette fremkommer ved referanse. Manuskriptet har få henvisninger til kilder, slik at den ulærde leser får inntrykk av at det meste er forfatterens originale tanker. Med tanke på at studentene må oppøve kildebevissthet før de året etter skal skrive sin masteroppgave, kan dette være uheldig.

Backer mener det «kan overveies» å la Hovs bøker utgå av pensum. Det er på nåværende tidspunkt ikke grunn til å la Jo Hovs *Innføring i prosess* (2010) 1 og 2 utgå. Den har ikke med ny rettspraksis, men studentene vil bli oppdatert på praksis gjennom undervisningen. Enhver lærebok foreldes på praksis i det øyeblikk den leveres fra forfatter til forlag. (Til sammenligning er Andenæs v/Myhrer *Norsk Straffeprosess* fra 2009, og det vil neppe komme noen ny bok før ny straffeprosesslov.)

Anne Robberstad

Mal for opprettelse av nye emner ved Det juridiske fakultet

For saksforberedning og fremlegg til programråd/vedtaksorgan

Emnenavn:

Behov, økonomi og ressurser.

Begrunnelse for opprettelse av emnet	
Tekst adresseres til PMR	
Kriminologi var i mange år et populært valgfag for jus-studenter. For noen år tilbake ble valgfaget slått sammen med det engelskspråklige Criminology, som da var et populært emne for innreisende erasmus-studenter. Siden den gang har det blitt utviklet en rekke engelskspråklige emner, både på IKRS og ellers på fakultetet. Dette har ført til at erasmus-studentene ikke lenger velger Criminology. Vår 2015 var det kun 1 erasmus-student av de 23 som tok eksamen. Resten var jus-studenter. Av disse grunnene er det ønskelig at emnet igjen tilbys på norsk, og at det engelske emnet legges ned. Den viktigste grunnen til å foreslå at kriminologi igjen tilbys på norsk, er at jus-studenter primært trenger kunnskap om kriminalitet, kontroll og straff i en norsk kontekst. Her finnes det primært norskspråklig relevant litteratur.	
Kostnadsberegning	
PMR sekretær fyller ut dette	
Ressurser	
- Finansiering av emnet	
- Institutttilknytning	IKRS
- Faglig ansvarlig	Heidi Mork Lomell
- Faglærere	Heidi Mork Lomell samt andre ansatte ved IKRS
- Administrativt ansvarlig	
- Programtilknytning	

Emnets innhold

Innhold Beskriv emnets faglige innhold, en kort presentasjon av innhold i emnet med fokus på faglige temaer. Teksten inngår på emnesiden og skal være statisk informasjon, dvs. ikke gjenstand for jevnlig revisjon.	
Emnet gir en innføring i kriminologi, med hovedvekt på kriminalitetsbildet i Norge; lovbrudd, lovbrutere, ofre og straffereaksjoner. Emnet gir en oversikt over kriminologiens historie og kunnskapskilder, ulike teorier om årsaker til kriminalitet, ulike syn på straff og straffens virkninger, samt tendenser i dagens kriminalpolitikk.	
Hva lærer du? Skriv 1-2 setninger (spisset i forhold til læringsutbyttet). Det skal i forhold til forrige punkt; "Innhold", være fokus på sluttprodukt, kompetansemål/ konkrete ferdigheter. Eks: «Emnet skal gi studentene en grunnleggende forståelse av begreper, problemstillinger og arbeidsmetoder innen[...]. Etter emnet skal studenten[...]» Teksten inngår på emnesiden og skal være statisk informasjon, dvs. ikke gjenstand for jevnlig revisjon.	
Emnet gir studentene en grunnleggende forståelse av begreper, problemstillinger og arbeidsmetoder i kriminologien. Etter emnet skal studenten ha oversikt over kriminologiens historie og kunnskapskilder, kriminalitetsbildet i Norge, ulike teorier om årsaker til kriminalitet, ulike syn på straff og straffens virkninger samt tendenser i dagens kriminalpolitikk.	
Læringskrav Læringskravene fremgår på emnets semesterside og har klar sammenheng med litteraturlisten. Læringskravene skal deles inn i kvalifikasjonsrammeverkets tre kategorier. For å beskrive kunnskaper kan man for eksempel bruke formuleringer som 'kjenne til..', 'forstå.'. For å beskrive ferdighetsmål kan man for eksempel bruke formuleringer som 'anvende', 'analysere', mm.: Generell kompetanse kan for eksempel være ikke-fagspesifikke kunnskaper, ikke-fagspesifikke (overførbare) ferdigheter, eller holdninger. Læringskravene bør ellers være korte og konsise, og bør settes opp som en punktliste.	
<i>Kunnskap</i>	• kjenne til sentrale kunnskapskilder i kriminologien • kjenne til hovedtendensene i det registrerte kriminalitetsbildet • ha oversikt over sentrale teorier i kriminologien • kunne redegjøre for ulike begrunnelser for straff og syn på straffens virkninger • Kjenne til politiets rolle i kriminalitetsbekjempelsen • Kjenne til nyere tendenser i kriminalpolitikken
<i>Ferdigheter</i>	• Anvende kriminalstatistikken for å beskrive det registrerte kriminalitetsbildet • Vise hvordan kriminalitet kan forklares på ulike nivåer • Vise hvordan kriminalitetskontrollen har flere og andre virkninger enn på kriminalitetsnivået
<i>Generell kompetanse</i>	• ha utviklet forståelse og respekt for vitenskapelig tenkemåte • kunne formidle fagkunnskap muntlig og skriftlig • forstå bakgrunn for og betydningen av ulike tilnærminger og perspektiver i faget
Litteraturliste For emner som inngår i MiR programmet er sidetallsnormen 40 s. pr stp ved ba-nivå, 50-60 s. pr stp ved ma-nivå. For samfunnsvitenskapelige emner som f.eks HUMR-emner gjelder maks 80 s. pr stp.	
<i>Innføringslitteratur</i>	

Hovedlitteratur

- Christie, Nils (1977): «Konflikt som eiendom» I: *Tidsskrift for rettsvitenskap*, vol. 90. 20 s.
- Fekjær, Silje (2015): *Hvordan forstå statistikk? Politi og kriminalitet*. Oslo: Gyldendal akademisk. 88 s.
- Flaatten, Sverre (2014): «[Linedanserne: Straffens strateger og det legale herredømme](#)» I: *Jussens Venner*, nr. 1/2014. 37 s.
- Franko, Katja og Sigmund Book-Mohn (2015): «[Utvisning som straff?: Om grensesnittet mellom strafferett og utlendingskontroll](#)» I *Tidsskrift for Strafferett*, nr. 2/2015. 23 s.
- Gundhus, Helene O. I. (2014): «Forebyggende politiarbeid – i spennet mellom kriminalitetskontroll og trygghet.» I: *Innføring i politivitenskap*. Red. Paul Larsson, Helene O. I. Gundhus og Rolf Granér. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 178-204. 26 s.
- Gundhus, Helene O. I. og Paul Larsson (2014): «Fremtidens politi?» I: *Innføring i politivitenskap*. Red. Paul Larsson, Helene O. I. Gundhus og Rolf Granér. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 273-302. 29 s.
- Hauge, Ragnar (2001): *Kriminalitetens årsaker*. Oslo: Universitetsforlaget. 179 s.
- Holmberg, Lars (2014): «Hva gjør politiet?» I: *Innføring i politivitenskap*. Red. Paul Larsson, Helene O. I. Gundhus og Rolf Granér. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 153-177. 25 s.
- Houge, Anette Bringedal, Kjersti Lohne og May-Len Skilbrei (2015): «[Gender and crime revisited: criminological gender research on international and transnational crime and crime control](#)» I: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, s. 1-16. 16 s.
- Kinander, Morten (2013): «[Straffens begrep og begrunnelse i norsk rett – en kritikk](#)» I *Jussens Venner*, nr. 3/2013. 37 s.
- Lappi-Seppälä, Tapio and Michael Tonry (2011): «[Crime, Criminal Justice, and Criminology in the Nordic Countries](#)» I: *Crime and Justice in Scandinavia*. vol. 40, no 1. Chicago: University of Chicago Press. 31 s.
- Lomell, Heidi Mork (2010): «[The Politics of Numbers: Crime Statistics as a Source of Knowledge and a Tool of Governance](#)» I: *International Handbook of Criminology*. Red. Shlomo G. Shoham, Paul Knepper og Martin Kett. New York: Taylor & Francis group, s.

	117-152, 35 s. Lomell, Heidi Mork (2014): «Polisiær virksomhet utenfor politiet» I: <i>Innføring i politivitenskap</i>. Red. Paul Larsson, Helene O. I. Gundhus og Rolf Granér. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 255-272. 17 s. Shammas, Victor Lund; Sandberg, Sveinung & Pedersen, Willy (2014): «Trajectories to mid- and higher-level drug crimes: Penal misrepresentations of drug dealers in Norway» In: <i>British Journal of Criminology</i>. 54(4), pp 592- 612, 20 p. Simon, Jonathan (2012): «Mass incarceration: from social policy to social problem» I: <i>The Oxford Handbook of Sentencing and Corrections</i>. Red K. Reitz og J. Petersilia. New York: Oxford University Press. 30 s. Skilbrei, May-Len (2012): «A Marriage of Convenience between Pragmatism and Principles: The Development of Norwegian Prostitution Policies» I: <i>Sexuality Research and Social Policy</i> (9)2: 244-257, 14 s. Sollund, Ragnhild (2013): «Animal trafficking and trade: Abuse and species injustice» I: <i>Emerging issues in green criminology: Exploring power, justice and harm</i>. Red. av Reece Walters, Diane Westerhuis og Tanya Wyatt. Basingstoke: Palgrave. s. 72-92, 20 s. Ugelvik, Thomas (2014): Prevensjon eller gjengjeldelse? En kommentar til Morten Kinander. I: <i>Jussens Venner</i>, nr. 1/2014. 10 s. Ugelvik, Thomas (2016): "Prisons as Welfare Institutions? Punishment and the Nordic Model" In: <i>Handbook on Prisons</i>. Red. av Y Jewkes, B Crewe og J Bennett. London: Routledge. 20 s White, Rob (2007): "Green criminology and the pursuit of social and ecological justice" In: <i>Issues in Green criminology</i>. Red Piers Beirne og Nigel South. Cullompton: Willan Publishing, s. 32-55, 23 s. Zedner, Lucia (2009): "Introduction" og "Security, crime, and criminal justice" (kap 4) I: Security. London: Routledge, ss. 1-8 og 67-89. 30 p.
Tillegglitteratur	<i>Kriminalstatistikk</i>. Statistisk sentralbyrå. Studentene må gjøre seg kjent med kriminalstatistikken som finnes under emnet Kriminalitet og rettsvesen på Statistisk sentralbyrås (SSB) nettsider. Under de fire statistikkområdene Anmeldte lovbrudd, Etterforskede lovbrudd, Straffereaksjoner og Fengslinger finner

	man tekst, figurer og tabeller som beskriver den registrerte kriminaliteten i Norge. Studentene skal få et overblikk over det norske kriminalitets- og reaksjonsbildet, lære å bruke tabellene, forstå hva de uttrykker og hvordan de er blitt til, samt deres muligheter og begrensninger som kilder. Som støttelitteratur (ikke pensum) anbefales å lese Kriminalitet og rettsvesen 2009 av Lotte Rustad Thorsen, Stian Lid og Reid. J. Stene ved Statistisk Sentralbyrå (SSB).
Tillatte hjelpemidler til eksamen	

Om emnet

Generelle fakta om emnet		
Emnekode i FS (fylles inn etter eventuelt vedtak om opprettelse)		
Emnenavn – bokmål	Kriminologi	
Emnenavn – nynorsk		
Emnenavn – engelsk		
Antall studiepoeng	10	
Eksamenssemester (sett kryss)	Høstsemesteret	☐
	Vårsemesteret	☒
Undervisningssemester (sett kryss)	Høstsemesteret	☐
	Vårsemesteret	☒
Studienivå (sett kryss)	BA (Bachelor)	☐
	MA (Master)	☒
Hvis emnet inngår i en profil/emnegruppe, oppgi hvilken.		
Opptak og adgang		
Hvordan oppnås studierett til emnet? Studieprogram, evt andre opptak.	Studenter må fylle ett av disse kravene: - Bestått 1. - 3. studieår i masterstudiet i rettsvitenskap (eller eksamener som kvalifiserer for fritak for disse) eller - Fullført masterstudium i rettsvitenskap ved UiO (profesjonsstudium) eller tilsvarende Du er unntatt fra forkunnskapskravene hvis du går på et annet masterprogram ved UiO.	
Har emnet obligatorisk undervisning?	Nei	
Forkunnskaper		
Obligatoriske		
Anbefalte		
Faglig overlapp med andre emner		
List opp emner og angi overlapp i studiepoeng <2/3 overlapp = fullt overlapp Mellom 2/3 og 1/3 overlapp = halvt overlapp >1/3 overlapp = ingen overlapp	Emne	Studiepoeng
	JUS5101 Criminology	2/3

Undervisning			
Undervisningsformer	Sett kryss	Antall timer	
- Forelesninger	☒	20	
- Kurs/Seminar	☐		
- Frivillige kurs-/fak.oppgaver	☒		
- PBL-undervisning	☐		
- Basisgrupper	☐		
-Veiledning	☐		
Beskriv eventuelle obligatoriske arbeidskrav eller undervisning			
Eksamen			
Eksamensform	Skriftlig eksamen		
Eksamenstid	4 timer		
Karakterregel (sett kryss)	A-F (bokstavkarakter)	☒	
	Bestått/Ikke bestått	☐	
Gis det utsatt eksamen? (sett kryss)	Ja	☐	
	Nei	☐	
Inngår emnet i kvoteordning for gjentak av bestått eksamen? Gjelder emner som kan inngå i graden Master i rettsvitenskap			
Språk i undervisning, litteratur og eksamen			
	Norsk	Engelsk	
- Undervisning	☒	☐	
- Litteratur (pensum)	☒	☒	
- Eksamensoppgave	☒	☐	
- Eksamensbesvarelse	☒	☐	

UiO : **Det juridiske fakultet**
Universitetet i Oslo

Til: PMR

Fra: Elisabeth Ulleberg

Dato:

24.09.15

Evalueringresultater periodiske emneevalueringer våren 2015

12 emner ble periodisk emneevaluert våren 2015. Ansvarlig faglærer utarbeider rapporten som tar utgangspunkt i en spørreundersøkelse som er sendt til studentene via Questback i tillegg til gjennomføringsfakta for emnet (FS), tidligere emnerapporter, samt andre relevante tilbakemeldinger fra administrasjonen, underveisevaluering av undervisning og fra faglærergruppen.

Fakultetets rutiner for periodiske emneevalueringer er beskrevet i kvalitetssystemet: <http://www.jus.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/kvalitetssystem/kvalitetssystem-studier/emner/rettsvitenskap.html#periodisk-emneeva-rettsvitenskap>

Rapporter

I de vedlagte rapportene fra faglærerne har de beskrevet ulike mulige tiltak. De fleste tiltakene er av en slik art at ansvarlig faglærer selv allerede har gjort eller planlegger å gjennomføre konkrete forbedringer. Det er opprettet et eget vedlegg med der tiltakene i emnerapportene er samlet.

Det foreligger 7 rapporter fra fagansvarlige per 24.09.15.

Det er gitt utsatt frist for innlevering av rapport for emnene JUS2111 og JUS2211 grunnet studieårsansvarliges ønske om å avvente rapport fra tilsynssensor som foreligger i november 2015. Det er videre innvilget utsatt frist til rapport for emnet JUS5650 - Enforcement and Dispute Resolution in a Digital Context, grunnet forsinkelse i utsendelse av resultater fra studentundersøkelsen fra administrasjonen.

I henhold til rutiner i kvalitetssystemet fremlegges Questback-rapporten for emner der det ikke er skrevet rapport innen fristen og der det ikke er inngått noen form for avtale om utsettelse.

Vedlegg:	Emne:	Fagansvarlig:	Merknader:	Svarprosent (stud.):
1	Samlet oversikt over tiltak			
2	JUS5411 - Petroleum Law	Ivar Alvik	Mottatt rapport	17 %
3	JUR1440/JUS5440 - EU Substantive Law	Alla Pozdnacova	Mottatt rapport	12 %
4	MARL5120 - Maritime Law in Practice: Mock Trial	Trond Solvang	Mottatt rapport	32 %
5	JUR1560/JUS 5560 - International Constitutional Law and Democracy	Inger Johanne Sand	Mottatt rapport	10 %
6	ENGSEMJ - Semesteremne i engelsk for jurister	Andrew Hutter	Mottatt rapport	73 %
7	JUR1630/ JUS5630 - Privacy and Data Protection	Lee Bygrave	Mottatt rapport	24 %
8	JUR1530/ JUS5530 Refugee and Asylum Law	Cecilia Bailliet	Mottatt rapport	23 %
9	JUS5570 - International Criminal Law	Jo Stigen	Ikke mottatt rapport, Questback-versjon vedlagt	38 %
10	HUMR5508 - Human Rights and Diversity - Leading Cases and Core Dilemmas	Maria Lundberg	Ikke mottatt rapport, Questback-versjon vedlagt	14 %

Videre oppfølging

De ansvarlige faglærere får en tilbakemelding på sin rapport i etterkant av PMR-møtet, slik at det videre arbeidet med tiltakene synliggjøres og ansvaret tydeliggjøres. Rapportene og tiltakene bør også gjøres kjent for øvrige faglærere som er tilknyttet emnet og andre studieprogram som hvor emnet inngår. Det er i følge rutinen studieårsansvarlig og ansvarlig faglærer som er ansvarlig for dette. Studentene vil få en kort oppsummering av evalueringen på nettsiden: <http://www.jus.uio.no/studier/om/studiekvalitet/evalueringer/index.html>

Administrasjonen jobber med tiltak for å få opp svarprosenten blant på undersøkelsen og følger opp ansvarlige faglærere som ikke har levert rapport innen fristen.

Vedlegg 1:

Oversikt over foreslåtte tiltak - Periodisk emneevaluering våren 2015

Emne	Tiltak/beskrivelse fra faglærer	Ansv. gjennomføring	Oppgitt frist
JUS5411 Petroleum Law	Ingen nye tiltak. Det ble gjort omfattende endringer før inneværende semester, særlig er det trukket inn mer internasjonalt kunnskapsstoff og materiale i emnet, samt mer bruk av interne lærere.		
JUR1440/ JUS5440 - EU Substantive Law	Gruppearbeidet og kommunikasjon mellom studentene kan forbedres ved enkelte organisatoriske tiltak, for eksempel, mer tilpasset undervisningslokale eventuelt med å ta noen praktiske grep ved starten av forelesningen (oppfordre studentene sitte nærmere hverandre, la dem introdusere seg og i den grad det lar seg gjøre), legge til rette for mer effektivt gruppearbeid.	• Ansvarlig faglærer • Undervisningsplanlegger (rombooking)	
MARL5120 - Maritime Law in Practice: Mock Trial	Sikre en bredere plass til den enkelte aktør på hvert lag er under løpende vurdering for egnede, mindre justeringer.	Ansvarlig faglærer	
	Vurdere om det kan forhåndsopplyses i hvilken retning vitneprovene vil gå slik at forberedelse av, og selve utspørringen oppleves mer reell. Løsningen kan koordineres med forhåndsinformasjon til dommerne slik at deres rolle ikke forvanskes.	Ansvarlig faglærer	
	Bidra til at gruppemedlemmer ikke unndrar seg oppgaver ved tydeligere instruks under oppstartssesjonen (og med ris bak speilet om at oppgaveunndragelse kan medføre ikke-bestått), og dels gjennom oppfølging underveis for å sikre informasjon om, og inngripen mot slike tilløp.	Ansvarlig faglærer	

JUR1560/ JUS 5560 - International Constitutional Law and Democracy	Legge mer arbeid i hvilke gruppeoppgaver vi gir til studentene for framleggelse i plenum. Oppgavene bør være mer avgrensede, som for eks framleggelse av dommer eller andre avgjørelser.	Ansvarlig faglærer	
	Få med flere norske studenter, og å få til mer kontakt mellom de norske og de utenlandske studentene.	Ansvarlig faglærer	
ENGSEMJ Semesteremne i engelsk for jurister	Some students have expressed a desire to do more written work and we are looking at ways to implement that.	Ansvarlig faglærer	
JUR1630/ JUS5630 - Privacy and Data Protection	There will be some changes made to the pensum and teaching methods for the course next semester	Ansvarlig faglærer	
JUR1530/ JUS5530 Refugee and Asylum Law	Add more cases from different jurisdictions.	Ansvarlig faglærer	

Vedlegg 2:

Emnerapport JUS 5411 Petroleum Law Våren 2015

Denne emnerapporten er utarbeidet av Ivar Alvik som fagansvarlig i emnet. Rapporten er basert på eksamensstatistikk for de siste to semestrene og studentevaluering vår 2015. Det gjøres oppmerksom på at emnet ble betydelig revidert og omlagt både med hensyn til pensum og kursopplegg før dette semesteret, som dermed var det første med nytt opplegg.

1. Pensum, undervisning, eksamen

Pensum er basert på et kompendium sammensatt av ulike artikler og utdrag fra fremstillinger om norsk og internasjonal petroleumsrett, siden det ikke finnes noen godt egnet lærebok som dekker alle sider av faget. Etter mitt syn er pensum samlet sett godt egnet for å skaffe seg innsikt i faget, noe som støttes av studentenes evaluering. Kritiske kommentarer fra studentene dreier seg hovedsakelig om at pensum og materialsamling ble tilgjengelig for sent i semesteret.

Undervisningen er i det vesentlige basert på forelesninger. Tidligere var det mange eksterne forelesere, men med det nye kursopplegg bruker vi bare interne krefter, noe jeg har inntrykk av at studentene setter pris på. Et problem inneværende semester var som nevnt at pensum og materialsamling ikke ble gjort tilgjengelig for studentene før midt i semesteret på grunn av forsinkelser i publiseringsprosessen, noe som gjorde det utfordrende for studentene å forberede seg til undervisningen. Dette vil ikke være noe problem for senere.

Evaluering av studentene skjer gjennom skoleeksamen basert på en blanding av praktiske og teoretiske oppgaver. Mitt inntrykk er at eksamensformen er godt egnet for å prøve studentenes kunnskaper og forståelse

2. Læringsutbytteformuleringene i emnebeskrivelsen

Denne var ny før inneværende semester, og gir etter min mening en dekkende beskrivelse av hva studenten skal kunne etter avlagt eksamen.

3. Emnebeskrivelsen

Som over.

4. Endringer siden forrige periodiske evaluering

Det er som nevnt gjort omfattende endringer før inneværende semester, særlig er det trukket inn mer internasjonalt kunnskapsstoff og materiale i emnet.

5. Forslag til forbedringer

Studentenes evalueringer av undervisning og læremidler er gjennomgående positive, selv om studentene er kritiske til at pensum og materialsamling ikke var tilgjengelig før et stykke ut i semesteret.

6. Oppsummering

Emnet ble helt omlagt før inneværende semester, som var det første med nytt kursopplegg og pensum. Faglærers inntrykk basert på erfaringer fra egen undervisning i faget og studentevalueringer er at emnet fungerer godt etter omleggingen.

Oslo 18.9.2015 Ivar Alvik

Vedlegg 3:

Periodisk emnerapport – JUS1440/5440 EU Substantive Law

Emnet JUS5440 inngår i profil Marked, innovasjon og konkurranse og tilbys som valgemne til studenter ved fakultetet, utvekslingsstudenter og andre som oppfyller krav til forkunnskap. JUS1440 er et bacheloremne og har felles undervisning med JUS5440.

Grunnlagsmaterialet for den periodiske emnerapporten

- Emnebeskrivelse (nettsiden);
- Statistikk over karakterer, frafall, klager FS 754.001
- Sluttevaluering Våren 2015;
- Underveisevaluering;
- Tilbakemelding fra faglæreren.

Pensum

Bachelor og master pensum er basert på den samme hovedbok (Barnard, 2013). Masterstudentene skal i tillegg lese noen artikler. Både master- og bachelorstudenter anbefales å lese tilleggslitteratur (artikler). Alt i alt, er pensum en tilstrekkelig kunnskapskilde om emne. Studentundersøkelser viser at alle respondenter anser litteraturen som dekkende ift emnets læringsmål.

Det er foreløpig ikke behov for endringer i pensum men på sikt vil det oppdateres for å ta hensyn til endringer i regler, ny rettspraksis og nyere litteratur.

Undervisning

Undervisning er felles til master og bachelor emner og består av 11 seminarer, inkludert et seminar med eksamensforberedelse, til sammen 22 timer. Seminarene er interaktive og er en blanding av forelesning, diskusjoner og gruppearbeid. Det forutsettes en viss mengde eget arbeid.

Studentundersøkelser viser at de fleste er veldig fornøyd med læreren og undervisningen generelt. Læreren er tydelig og studenter vet hva som er forventet. Det er bra oppmøte på forelesninger/seminarer. Respondentene møtte opp på «alt», «veldig mye» og «ganske mye» av kurset. I tillegg blir forelesningene podcastet.

Studenters tilbakemeldinger er noe mindre positive når det gjelder læringsmiljø og samarbeid mellom dem. Over halvparten av respondentene er fornøyd eventuelt litt fornøyd med psykologisk og sosialt læringsmiljø, men noen er også litt misfornøyd (14.3%) eller vet ikke (14.3%). Dette går de ikke nærmere inn på i undersøkelsen. Antakeligvis kan dette ha sammenheng med fysisk læringsmiljø, dvs. altfor stort undervisningsrom (se også nedenfor under Ressurser og infrastruktur) samt at gruppearbeid ikke alltid fungerer optimalt. Noen opplever at det er vanskelig å kommunisere i gruppen fordi deltakerne som kjenner hverandre fra før ikke inkluderer andre. Samtidig er det uttrykt et ønske om mer gruppearbeid for å forbedre kommunikasjon mellom studentene.

Den mesteparten av respondentene mener at det er en fordel å ha både norske og internasjonale studenter i gruppen (62.5%), men noen vet ikke eller uenige (hht 12.5%) i dette. Det er mulig at utvekslingsstudenter og studenter fra andre fakulteter trenger mer støtte når det gjelder kommunikasjon med andre i gruppen.

Underveisevalueringen også viser at studentene ønsker mer spredning av seminarer over semesteret. Dette kan på sikt vurderes men det er usikkert på om mer spredt undervisning vil gi bedre læringsresultater for studenter. Det kan være mer effektivt med korte og intensive læringsøkter som samtidig frigjør tid til mer selvstendig arbeid med pensum mellom øktene.

Ressurser og infrastruktur

I utgangspunktet er tilgang til ressurser og infrastruktur som tilstrekkelig. Undervisningen foregår i DA Auditorium 6 som ifølge studentundersøkelse ikke er helt optimal for gruppearbeid og samspill mellom studentene. Det er for stort til gruppen og gjør det vanskelig å kommunisere. Det kan eventuelt vurderes om noen seminarer kan flyttes til et annet egnet rom.

Eksamen

Det er 4 timers skriftlig eksamen i slutten av semesteret. Studenters tilbakemelding viser at de er stort sett fornøyd med denne eksamensform (62.5%) mens noen er veldig fornøyd (12.5%) eller litt fornøyd (25%). Det har vært relativt få klager på eksamensresultat: 2 klager våren 2015 (JUS1440) og 2 klager våren 2014 (JUS5440).

Tilbakemeldingen gitt av studenter i sluttevalueringen er at 4 timer ikke er nok for å svare på de tre eksamensspørsmål. Samtidig mener en annen respondent at seminarer ga en god forberedelse til eksamen. Studenter tilbys mock exam med tilbakemelding i slutten av undervisningen.

Etter min vurdering, er 4 timer tilstrekkelig til å svare på eksamensspørsmål. Strengere krav til masterstudenter gjenspeiles i flere eksamensspørsmål som de må svare samt at de må vise avansert faglig forståelse. Eksterne sensorer bør gjøres oppmerksomme på de ulike krav som stilles til master- og bachelorstudenter: hht «advanced» og «broad» kunnskap.

Foreløpig er kravet til dypere, mer avansert kunnskap på masternivå oppnådd ved å stille mer omfattende krav til hovedlitteratur (flere sider å lese) samt kreve et mer avansert svar på eksamensoppgave. Det kan vurderes om det kan være alternativer til skriftlig eksamen som kan gi bedre resultater på masternivå, for eksempel, innføre i tillegg en mid-term research paper for masterstudenter som vil gi 25% av total karakter.

Emnebeskrivelse og læringsmål

Nedenfor vil jeg gi min vurdering av emnebeskrivelsen og redegjøre for spørsmålet om den fungerer tilfredsstillende. Det står følgende om emnet på nettsiden (utdrag):

This course is designed to provide students with a broad introduction to some of the key substantive policy areas of the European internal market. An understanding of the EU Internal Market will be

developed by studying the evolution from a common market to an internal market and by focusing on two of its key components: the free movement of goods and the free movement of persons. (...)

Emnet tilbyr fordypning i EU reglene om fri bevegelighet for varer og personer i EU, samt etableringsfrihet og frihet til å yte tjenester. EU statsborgerskap er også viet spesiell oppmerksomhet.

JUS5440 er et semi-obligatorisk emne i profil Marked, innovasjon og konkurranse, og fungerer utmerket i den sammenheng fordi det gir generell kompetanse i EU-rett om indre marked, som andre emner i profilen bygger i stor grad på.

Emnebeskrivelsen og kunnskapskrav gjengitt nedenfor gir en lakonisk og klar beskrivelse av hva studentene skal kunne etter avlagt eksamen. Det kreves «avansert» kunnskap på masternivå og «bredt» kunnskap på bachelornivå.

The students are expected to have **advanced (eventuelt broad –A.P.) knowledge** of the following topics:

- The free movement of goods rules (Arts 28-36 TFEU)
- The free movement of workers rules (Arts 45. et seq)
- EU Citizenship
- The right of establishment rules (Arts 49 et seq)
- The rules on cross-border services (Art 56 et seq)
- External aspects of the internal market (Arts 131-135 TFEU)

Skills

- Practical skills in finding legal sources relevant to substantive EU law
- Ability to understand and analyse the core rules of the EU internal market
- Ability to read and interpret the case law of the Court of Justice of the European Union
- Ability to apply basic EU legal method to new cases and problems

General competence

- Advanced (broad) understanding of the core rules of the EU internal market
- Advanced (broad) understanding of the legal method of substantive EU law)

Tilbakemeldinger fra studenter viser at de er stort sett fornøyd med informasjonen de får om emnet og læringsmål. All undervisningsmateriale blir lagt ut på emnets nettside og forelesningene blir podcastet.

Statistikken over deltakere på kurset, karakter, oppmøte og frafall viser at jus-studenter og LLM studenter på Public International Law klarer seg best både når det gjelder snittkarakter og oppmøte på eksamen (0% frafall i 2015 og 2014). Innreisende utvekslingsstudenter har noe frafall (mellom 4.8% og 20 %) men holder relativt god standard på sluttresultatet (karakter C-B).

Gruppen som har størst frafall er studenter med studierett fra andre fakulteter ved UiO. Snittkarakter for dem som deltok på eksamen JUS1440 våren 2015 (4 av 16 av eksamenspåmeldte) er C, mens våren 2014 – B (6 av 14 eksamenspåmeldte), ingen stryk.

Resultatet er svakere for JUS5440 – 100% frafall våren 2014 og snittkarakter D våren 2015 (63% frafall).

Studentundersøkelser viser at respondenter er stort sett fornøyd med informasjon om og forberedelse til eksamen. Læreren er tilgjengelig og åpen til tilbakemelding. Spørsmålet er hvorfor studentene fra andre fakulteter har dårligere oppmøte på eksamen.

Studentundersøkelser viser at høyere frafall blant utvekslingsstudenter kan i hvert fall delvis forklares med at studenter ikke klarer å møte de kravene som stilles ift pensum eventuelt med at sosialt miljø ikke fungerer som det skal og de ikke får støtte når de mest trenger det.

Spørsmålet også er om emnet er riktig plassert med hensyn til nivå/anbefalt semester og om emnet er riktig definert med hensyn til anbefalte/påkrevde forkunnskaper. Etter min vurdering, er både master- og bacheloremner riktig plassert og forventede forkunnskaper er klart definert. I tillegg tilbys det mulighet til å skrive mock eksamen og få tilbakemelding på det. Eventuelle tiltak kan rettes mot å gi studenter mer organisatorisk støtte så langt det lar seg gjøre i undervisningssituasjon.

Det også tilbys en introduksjonsforelesning for alle bachelor studenter hvor læreren introduserer juridisk metode og gjør noen enkle oppgaver som belyser juridisk metode til studenter uten jus-bakgrunn. Det tilbys en tilsvarende forelesning på engelsk til utvekslingsstudenter og jus-studenter som tar et engelskspråklig valgemne. Dette tilbudet gjelder alle emner, ikke bare JUS1440 og 5440.

Forslag til forbedringer

Det kan konkluderes med at emner fungerer tilfredsstillende og tiltak kan gjøres uten store inngrep i emnebeskrivelse, pensum og timeplanen. Gruppearbeidet og kommunikasjon mellom studentene kan forbedres ved enkelte organisatoriske tiltak, for eksempel, mer tilpasset undervisningslokale eventuelt med å ta noen praktiske grep ved starten av forelesningen (oppfordre studentene sitte nærmere hverandre, la dem introdusere seg ol i den grad det lar seg gjøre), legge til rette for mer effektivt gruppearbeid.

Gi en kort oppsummering av denne rapporten som skal publiseres på nettsidene til studentene.

Periodic evaluation of JUS1440/1540 EU Substantive Law has largely been positive, although there were few respondents (12%). Students are generally very satisfied with the academic contents of the course and teaching. We shall take measures to facilitate the group work and communication between the students taking the course, for example, by helping students organize teamwork, to the extent this is practically possible. We also encourage students to work more on a self-standing basis, especially when it comes to the assigned reading for the course.

Alla Pozdnakova

Vedlegg 4:

Periodisk emneevaluering for MARL 5120 – Rapport fra fagansvarlig

Nedenfor følger min rapport som utbedt, innrettet etter de oppgitte malpunkter.

1. Pensum m.v.

Pensum styres av den praktikumsoppgave, varierende fra år til år, som danner grunnlag for prosedyrekonkurransen. Som oppgavegiver har jeg derfor kontroll på pensumsiden som ledd i utforming av oppgaven. Det kan tenkes at prosedyrearbeidet innebærer at kandidatene til tider går langt dypere i den rettslige materie enn hva som forventes av pensum for LLM-programmet generelt, men det er i såfall utslag av selve undervisningsformen (prosedyrekonkurranse), hvori inngår kandidatenes egenansvar for hvor dypt de skal/bør gå i materien, utfra kriterier som hvilken tid de har til rådighet under hovedforhandlingen, hvordan de mest mulig effektivt skal få formidlet sitt rettslige budskap til dommerne osv.

Undervisningsformen er det etter mitt skjønn liten grunn å kommentere i detalj. I hovedsak gir den seg selv ved at kandidatene deles inn i to prosedyrelag og har som gruppe ansvar for å drive fram arbeidet i form av bla. strategitenking, rettslige analyser/kildesøk, utarbeidelse av prosesskrift, forberedelse av muntlig prosedyre, effektiv gjennomføring av slik prosedyre – alt dette under veiledning av eksterne advokater (coacher) og etter instruksjon og oppfølging fra meg/oss, bla gjennom møter med gruppelederne for å sikre at gruppearbeidene forløper som forventet (at det ikke oppstår personlige motsetninger internt, osv).

Ressurser og infrastruktur: Dette skjer i enkle former ved at gruppene tildeles møterom for sitt arbeid, og gis nødvendig informasjon om bibliotekstjenester m.v. Enkelte gruppemøter finner også sted i de eksterne coachers advokatlokaler. Sentralt er videre selve rettslokalet til bruk under hovedforhandlingen. Dette har tildels vært rettslokalet ved Gamle Festsal og dels Kjerka. Lokalene har fungert godt for formålet.

Eksamen består av bestått/ikke-bestått etter hovedforhandlingen, hvor kravet er at alle skal i ilden i en eller annen form (gjennom innledningsforedrag, utspørring av vitner, prosedyre, osv.). Såfremt de fullfører sin oppgave vil de for alle praktiske formål gis bestått (en nærmere gradering av innsats ville være ganske ugjørlig utfra behov for objektiviserte bedømmelseskriterier m.v.). Utover slik bestått/ikke-bestått gis enkelte karakteristikk fra dommerpanelet rundt panelets inntrykk av lagenes prestasjoner, av og til også med begrunnet framhevelse av enkeltprestasjoner. I tillegg holder jeg/vi et evalueringsmøte med kandidatene noen dager etter hovedforhandling, med gjengivelse av mitt inntrykk av prestasjonene, kommentering av de rettslige sider ved saken (evt supplerende merknader til domsavsigelsen) og med invitasjon til studentenes deling av sine tanker/erfaringer.

2. Læringsutbytteformulering

Jeg mener formuleringen i emnebeskrivelsen gir en grei beskrivelse. Der framheves den praktiske side ved å oppleve hva en prosederende advokatrolle innebærer, noe som opplagt er treffende. I tillegg kan det vurderes å si noe kort om forventning av læring av konstruktivt lagarbeid rettet mot

felles måloppnåelse, samt å framheve det materielt-juridiske læringsutbyttet innenfor prosedyreoppgavens ramme.

3. Emnebeskrivelsen og dens oppfølging

Emnebeskrivelsen fungerer etter mitt skjønn tilfredsstillende, innen rammen av en prosedyrekonkurranses særpreg. Enkelte nærmere kommentarer: Jeg føler emneplasseringen treffer godt tidsmessig innenfor LLM-studentenes 15 mndrs program, dvs. prosedyrekonkurransen kommer som en tidsmessig komprimert undervisningsform som oppstart av annet semester, etter at det felles-obligatorisk materielt rettstoff er gjennomgått i første semester, og før de tar fatt på valgemner (det resterende av annet semester), og skriving av masteroppgave (tredje semester). Dette sikrer at de har nødvendig forkunnskap, samtidig som dybdearbeid rundt oppgavetemaet trolig gir en modningseffekt til det resterende av LLM-programmet. Nivåmessig tror jeg også emnet treffer godt, i den forstand at de tvinges til å jobbe intensivt, og i dybden, med pensumrelevant tema, og hvor denne praktisk rettede læringsform erfaringsmessig gir god uttelling.

Disse ting henger igjen sammen med forberedelse og oppfølging fra min/vår side: Utvelgelse av oppgavetekst hvor faktabeskrivelse er god (lettfattelig men samtidig ikke banal eller virkelighetsfjern) og hvor de rettslige temaer gir noenlunde balanse utfra sannsynlig domsutfall (at ikke ett lag får en «håpløst dårlig sak») og forventet omfang, er sentralt for motivasjon og læringsutbytte. Se også neste punkt.

4 og 5. Endringer innført og forslag til forbedringer

Jeg overtok dette programmet med virkning fra vårsemesteret 2012, og fortsatte for såvidt med den mal som allerede var etablert. Enkelte justeringer er likevel gjort. Disse, samt noen refleksjoner rundt forbedringspotensiale, nevnes i det følgende.

Jeg opplevde at det psykososiale læringsmiljø var i risikosonen ved at lagenes konkurranseinstinkt kunne gi seg uheldige utslag i tildels fiendtlighet og friksjon, dels mellom enkeltpersoner og dels mellom lagene. Riktignok avhenger slikt av personlig kjemi og gruppedynamikk, og tilløpene har variert fra år til år, men tiltak har her vært satt i verk, dels ved å understreke betydningen av konstruktivt samarbeid og vennskap ved oppstartssesjonen for kurset, dels ved oppfølging gjennom møter med lagenes valgte leder/koordinator underveis, dels ved sjekk overfor de eksterne coacher underveis, og dels ved tilbakemeldinger ved slutt-evalueringsmøtet (jf foran). Ida er forøvrig sentral ved denne form for studentkontakt. Parallelt med dette er endring skjedd ved at jeg som programansvarlig ikke samtidig har rollen som dommer (slik min forgjenger hadde, en kort periode), utfra tanken om at en slik dobbelttrole kan svekke den overordnede tilsynsfunksjon. Videre er det skjedd endring av dommerpanelets sammensetning, noe som har tvunget seg fram gjennom aldersavgang m.v. Vi har imidlertid lykkes med å videreføre en høy standard på panelet (to høyesterettsadvokater og en tidligere høyesterettsdommer), noe som er avgjørende for tillits- og kvalitetsfølelse blant studentene.

Det har altså vært gjennomført evaluering fra studentene, gjennom spørreundersøkelse, utover den evaluering vi løpende foretar (jf over). Gjennomgående er det her spilt inn: 1) forslag om endring av laginndeling slik at det blir 4 kontra 2 lag, og dermed færre på hvert lag med større spillerom pr deltaker. Innspillet har gode grunner for seg og er forståelig; med 8-10 personer pr lag blir

prosedyreoppdragene oppsplittet; noen får marginale roller, og effektiv prosedering kan bli vanskeliggjort ved å måtte deles på flere, osv. Slike forhold ville blitt forbedret om antall personer ble halvert. Når vi likevel foreløpig ikke har gjort slik endring skyldes det at selve formatet da måtte endres med 4 lag i ilden knyttet til en og samme tvist, noe som ville medføre at hvert lag mister den helheten i selve tvisten som anses som sentral, også fra et emne-læringssynspunkt. En tanke kunne selvsagt være å utvide selve formatet, feks til til det dobbelte av avsatt tid for hovedforhandling. En slik utvidelse er likevel ikke seriøst vurdert; alt i alt fortøner hovedforhandlingen seg som tidsmessig omfattende nok (ikke minst for dommerpanelet) slik det nå er. Dette temaet – å sikre en bredere plass til den enkelte aktør på hvert lag – er imidlertid under løpende vurdering for egnede, mindre justeringer.

Et annet innspill gjelder vitnenes rolle. Slik vi praktiserer det oppgis på forhånd hvilke vitner som møter, deres fagbakgrunn og rolle i saken. Utover det får aktørene ikke vite om hva, eller i hvilken retning, vitnene kan forventes å uttale seg. Tanken vår er å oppnå trening i vitneutspørring, mens vitnenes svar ikke er tenkt å gi noe fra eller til i saken, også utfra dommernes behov for å forbedrede domsutfall (domsavsigelse skjer samme dag) allerede utfra hva som kjennes gjennom de skriftlige partsinnlegg. Likevel tror jeg dette punkt kan justeres noe for å imøtekomme innspill; trolig kan det forhåndsopplyses i hvilken retning vitneprovene vil gå slik at forberedelse av, og selve utspørringen oppleves mer reell. Løsningen kan koordineres med forhåndsinformasjon til dommerne slik at deres rolle ikke forvanskes.

Et tredje type innspill gjelder gruppesamarbeidet, dvs at enkeltpersoner av og til unndrar seg de fellesskapsforventninger som stilles under lagenes forberedelse, og som særlig kan oppleves som belastning for de valgte laglederne med ansvar for delegering av arbeidsoppgaver m.v. Denne type ting vil vi fange opp, dels med tydeligere instruks under oppstartssesjonen (og med ris bak speilet om at oppgaveunndragelse kan medføre ikke-bestått), og dels gjennom oppfølging underveis for å sikre informasjon om, og inngripen mot slike tilløp.

6 Summary

MARL 5120 has been the subject of periodical evaluation in terms of i.a. survey among students which in turn has been presented to, and commented on by the professor in charge of the course, who comment: There are no dramatic changes suggested to the course but there is an ongoing evaluation of matters capable of being improved and as part of that process the present extensive survey has proved particularly fruitful, e.g. by pointing to possible shortcomings related to the role of witnesses during the mock trial. This point will be looked into and probably changed to provide a more realistic experience of interviewing of witnesses. Moreover, helpful input is received which will lead to endeavors to improve the intended dynamics of group work in the preparatory stage of the trial.

Vedlegg 5:

Inger-Johanne Sand

Fagansvarlig for International Constitutional Law and Democracy

Periodisk emnerapport for International Constitutional Law and Democracy (JUR 1560, JUS 5560)

Innledning

Faget har eksistert siden 2002 og har vært gitt annet hvert semester. De siste årene har ca.25-30 tatt eksamen hvert år, flere har vært oppmeldt, men ca det samme antall har jevnlig fullt undervisningen. Jeg forsøker hele tiden å ha en god og åpen kontakt til studentene om undervisningsopplegget og ber om tilbakemeldinger på pensum, opplegg og undervisning. Jeg har også brukt midtveis-evalueringer, og noen ganger slutt-evalueringer.

Grunnlagsmateriale for den periodiske emnerapporten

- **Emnebeskrivelse:**
- The increasing Europeanization and internationalization of law have resulted in increasingly international processes of legislation. This is also occurring on areas which previously have been considered to be primarily of internal interest for the nation states and their legislative institutions. Several and very comprehensive treaties have been made into national legislation or have given supranational organizations the competence to legislate with direct internal effect. Parts of the EC/EU treaties are supranational in character. Several treaties have also established courts or other conflict-resolution mechanisms which have contributed significantly to the increased efficiency of the implementation of international law. The meaning of the concepts of sovereignty and democracy relating to the constitutions of the nation-states are thus distinctly influenced. The same would be true for the status of the democratic legitimacy of law.
- Questions are thus raised and discussed about the relations between the nation-states and the various international and European treaties and conflict-resolving mechanisms within a constitutional framework and regarding the demands for a democratic legitimacy of law. It is suggested in international constitutional theory that instead of a dichotomy between national and international law we are now increasingly seeing forms of combination, overlapping and interdependence between several constitutional levels of law.
- This course seeks to present and to discuss these questions. Particular emphasis is put on a presentation and discussion of the constitutional character of the EU/EC treaties. The EEA treaty will also be presented. This is partly because these treaties presently are the most comprehensive international treaties seen from the point of view of the nation-states and their regulatory traditions, but also partly because there is a rich legal literature here. There will also be contributions discussing how the evolution of an increasing europeanization and internationalization has influenced the legal concepts of sovereignty, democracy and nation-state, and more comprehensively the concepts and the discourse of constitutions and constitutionality.
- The concept of citizenship will be discussed within the new and more international constitutional framework. The evolution of a more international and European orientation of the European nation-states will be put into a historical perspective in one contribution. There will also be articles discussing normative aspects of this evolution and how it should be described legally, institutionally and normatively. The course will thus have its profile within a law-in-context tradition attempting to describe the evolution of new legal processes and structures in the constitutional area in a combined legal, institutional and normative way.
- **Learning outcome**
- The course is designed to give the students a deeper insight into the current changes of international and European law in the direction of forming more comprehensive regimes, applying supranational legal forms, applying international courts and thus also of attaining the qualities of constitutional legal

systems. The course will also give an introduction to the theories of democracy which are relevant to the new constitutional levels.

-
- **Statistikk over karakterer, frafall, klager** (for eksempel FS-rapport 754.001).
- **(fylles ut av admin?)**
- Tidligere periodiske emnerapporter for emnet.
- Tilsynssensorrapporter.
-
- **Studenttilbakemeldinger/underveisevaluering av emnet:**

Jeg ber alltid studentene om løpende tilbakemeldinger på opplegget og undervisningen mens vi har kurset, og jeg har brukt midtveis- og slutt-evalueringer. Det er en krevende gruppe å kommunisere med fordi de kommer fra ulike land, universitet og undervisningstradisjoner. De er derfor vant til ulike undervisningstradisjoner og ulike måter å kommunisere direkte med lærer på, men de er klart positive til den norske mer åpne formen for kommunikasjon. Noen av utenlandsstudentene reiser også en del. De tilbakemeldingene vi har fått muntlig og skriftlig har gjennomgående vært positive. Pensum er interessant, men også krevende. Opplegget og undervisningen har gjennomgående fått gode tilbakemeldinger. Formene for involvering av studentene er det imidlertid ulike meninger om, og noe ulike erfaringer med fra semester til semester. I det semesteret som ble evaluert var nok studentenes framleggelsene noe svakere enn de har vært i flere andre semestre. For to år siden hadde vi flere svært gode studentframleggelsene, etter mitt syn.

Den emneansvarliges vurderinger og kommentarer basert på grunnlagsmaterialet:

1.

Pensum (innhold, omfang): Dette er et teoretisk krevende fag. Faget analyserer en utvikling av internasjonal og europeisk rett i retning av at den inneholder også konstitusjonelle elementer. Dette er et tema som er mye omtalt og diskutert i internasjonal rettsvitenskapelig og rettsteoretisk litteratur. Det er derfor mange gode artikler og bøker internasjonalt om emnet. Studentene ser generelt sett ut til å verdsette et fag som følger utviklingen av internasjonal rett på et spennende område, og med nye og teoretisk overgripende artikler. Vi bruker nå særlig to antologier («Ruling the World», CUP, og «Twilight of Constitutionalism», OUP), med svært kjente forfattere, og en del av JHH Weilers monografi «The Constitution of Europe», og flere artikler. Hele pensum er nå digitalt tilgjengelig så vi slipper å lage kompendier. Det er høy kvalitet på pensum, men det er krevende fordi det er mange forfattere representerte. Det hjelper at mye er i tre bøker. Studentene har gjennomgående satt pris på å få lese gode artikler som er i forskningsfronten på et viktig område i internasjonal rett. De har satt pris på at det lages et fag på et rettsområde som er i utvikling, og der det kan diskuteres rettsdogmatiske, rettspolitiske og rettsteoretiske utfordringer. Pensum har løpende vært oppdatert.

Undervisning (undervisningsformer, timeantall, spredning over semesteret, obligatoriske aktiviteter, kvalifiseringsoppgaver): Vi har ett kurs på 22 timer inkludert en oppgavegjennomgang. Vi har vært to, noen ganger tre lærere. Etter tilbakemeldinger bruker vi nå 2-3 lærer for ikke å spre opplegget på for mange ulike tilganger til stoffet. Det ser ut til å fungere bra. Kurset går nå en gang i uken over en stor del av semesteret, tidligere har det gått to ganger i uken, mer konsentrert. Begge former er OK. De får en skriftlig kursoppgave. I tillegg forsøker vi hver gang å lage grupper/kollokvier, og vi gir gruppe-oppgaver med framleggelsene for klassen. Framleggelsene har nok en svært varierende kvalitet. Pedagogisk er det viktig å involvere studentene, men ved evalueringen denne gangen er det flere negative tilbakemeldinger på dette. Stoffet er krevende, og det kan være vanskelig å få gode nok framleggelsene. Min vurdering er at ved tidligere semestre har vi hatt noen virkelig gode

student-framleggelse, men jeg ser at vi nå må tenke nøyer igjennom hva slags gruppeoppgaver vi gir. Studentene vil gjerne involveres, men vil helst ikke høre på de andre. Det er et dilemma. En mulig løsning er å gi klart avgrensede gruppeoppgaver som framleggelse av dommer.

Ressurser og infrastruktur (undervisningsrom, audiovisuelle hjelpemidler, bibliotekressurser m.m.): - Undervisningsrommen har variert. Denne gangen hadde vi Aud.5 i DA som er etter mitt syn er bra til slike kurs, kanskje noe av det bedre vi har. Fint om vi kan fortsette å få det. Tekniske hjelpemidler har blitt bedre.

Eksamen (eksamensordning, vurderingsform): Vi bruker vanlig 4-timers skole-eksamen og har ikke hatt mye diskusjoner om å endre det, men jeg ser at noen studenter ønsker en form for hjemme-eksamen. Jeg vurderer skole-eksamen som relativt greit for dette faget, men vi bør begynne å vurdere alternativer.

2. Gir læringsutbytteformuleringene i emnebeskrivelsen en god beskrivelse av hva studentene skal kunne etter avlagt eksamen? Det mener jeg den gjør.

3. Fungerer emnebeskrivelsen tilfredsstillende? :

Det har ikke vært klager fra studentene på dette. Det viktigste er at det er en god sammenheng i pensum, og at undervisningen gir studentene den nødvendige oversikten over faget og formidler mellom de ulike delene. Dette faget har et krevende pensum. Det er veldig avhengig av at undervisningen er god nok i forhold til pensum. Tilbakemeldingene de senere årene har vært at den stort sett er det, særlig i forhold til det pensum vi har nå.

Problemet er som nevnt ovenfor å finne gode nok former for å involvere studentene når pensum er krevende.

Vi har mange Erasmus-studenter og mange på Bachelor-nivå. Vi kunne nok ønske en større andel på master-nivå, både av norske master-studenter og PIL-studenter. Dessverre ble ikke dette faget tatt med i noen av kjernegruppene for de profilene av engelsk-språklige valgfag som ble laget. Det har nok bidratt til at vi får få PIL-studenter.

Det er krevende med både master og bachelor-studenter, men det går.

4. Har du gjort noen endringer siden forrige periodiske evaluering? Hvilke?

Vi har gjort løpende oppdateringer og kvalitetsforbedringer av pensum. Jeg har jobbet med forelesningene for å gjøre de mer pedagogiske i form. Det tror jeg har fungert.

Opplegget ellers er ganske likt. Omfanget av involveringen av studentene har variert. For noen år siden klaget de over at det var for lite involvering. Deretter la jeg større vekt på det- Evalueringen nå viser at vi bør tenke nøyer igjennom hvilke oppgaver vi gir studentene, og at vi lager tydeligere rammer for presentasjonene og blir bedre på å kommenterer framleggelsene.

5. Forslag til forbedringer.

Det viktigste vil være å legge mer arbeid i hvilke gruppeoppgaver vi gir til studentene for framleggelse i plenum. Oppgavene bør være mer avgrensede, som for eks framleggelse av dommer eller andre avgjørelser. Det er også hele tiden en utfordring å få med flere norske studenter, og å få til mer kontakt mellom de norske og de utenlandske studentene.

6. Gi en kort oppsummering av denne rapporten som skal publiseres på nettsidene til studentene.

The periodic evaluation showed clearly positive, but also variable evaluations of the course. Participation in the evaluation was however low. Additionally I continuously try to talk to the

students who take the course and try to get an impression of how it works. My impression is that it is a demanding course, but with high quality curriculum, international, interesting and relevant themes which the students appreciate. A core challenge is to help the students groups of the course to function better, and to give them exercises to present in class which are more clearly defined and delimited. Student involvement is important, but it is difficult to find the best forms of prepared student involvement in class. Another challenge is to improve interaction between Norwegian and foreign students.

Vedlegg 6:

Periodisk Emnerapport - Engelsk for Jurister

1. Vurdering av:

- **Pensum (innhold, omfang).**
- **Undervisning (undervisningsformer, timeantall, spredning over semesteret, obligatoriske aktiviteter, kvalifiseringsoppgaver).**
- **Ressurser og infrastruktur (undervisningsrom, audiovisuelle hjelpemidler, bibliotekressurser m.m.).**
- **Eksamen (eksamensordning, vurderingsform).**

Pensum:

An Introduction To American Law, Unlocking the English Legal System and *British Civilization An Introduction* are the three central textbooks. The compendiums for the course contain practical exercises, translation assignments, articles for discussion and background reading. A full description of the pensum is found at:

<http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/ENGSEMJ/h15/pensumliste/index.html>

Undervisningen:

Teaching is 5 hours a week, with 12 weeks in the fall semester and 11 weeks in the spring semester. Students must attend at least 50% of the classes in order to take the exam.

The classroom teaching methods vary and the class often functions more like a seminar than a lecture, with student participation being central to many classes.

Classroom participation takes the following forms:

- In the legal translation portion, students' translations are reviewed in class and used as a starting point to discuss legal terminology, differences between Anglo-American law and Norwegian law as well as correct common grammatical and translation errors.
- All the students give a 10-15 minute obligatory oral presentation related to the course materials.
- Judicious use of the Socratic Method when reviewing assigned cases.
- Group work for mock trials, debates and discussions
- Practical grammar exercises
- Classroom blog where students are encouraged to comment on topics being covered.

In order to take the exam, students must complete the following assignments:

- An essay of ca. 1000 words.
- A mock written memo or letter to a client explaining an aspect of Norwegian law in English.
- Two legal translations
- A 10-15 lecture given in class, with a written summary of the lecture
- A summary/report of an in class debate or discussion.

Undervisningsrom:

Teaching for the 2014/5 academic year was in DN, which we found to be substandard when it came to ventilation, cleanliness and equipment.

Classes for the fall 2015 semester have been moved to O23, which seems to be a considerable improvement over DN.

Eksamen:

The exam consists of a 6-hour written and oral exam, weighted 2:1. For the written exam, students have to do a legal translation from Norwegian to English, write two essay questions and answer reading comprehension questions from an excerpt from a case they haven't seen before.

The oral exam consists of two parts. In the first part, students answer questions from a text they haven't seen before. In the second part, they answer questions and express opinions related to the curriculum.

When grading the students, a heavy weight is given to a student's ability to communicate in English subject matter that was covered in the course.

2. Gir læringsutbytteformuleringene i emnebeskrivelsen en god beskrivelse av hva studentene skal kunne etter avlagt eksamen?

Ja

3. Fungerer emnebeskrivelsen tilfredsstillende? Sjekk følgende:

- **Statistikk over karakterer, frafall og klager.**
- **Tilbakemeldinger til lærere og administrasjon.**
- **Tilbakemeldinger på informasjonen/veiledningen studentene får om emnet.**
- **Hvordan emnet fungerer i emnegruppene det inngår i.**
- **Om emnet er riktig plassert med hensyn til nivå/anbefalt semester.**
- **Om emnet er riktig definert med hensyn til anbefalte/påkrevde forkunnskaper.**

Statistikk over karakterer, frafall og klager.

The average grade was a B, with all students passing the exam. As is usually the case, a few students dropped out of the course after attending classes regularly. A heavy workload and a conflict with other courses or a job are the explanations usually given by these students.

Tilbakemeldinger til lærere og administrasjon.

In addition to the periodic evaluation, we hand out an evaluation form each semester. The response has been mostly positive.

Some students have complained about the heavy work load, a complaint that we don't think is justified considering that the course gives 30 "studiepoeng".

A couple of students have commented that they would like more law on the British side and less emphasis on aspects of Britain that are not directly related to law. Others students have mentioned that they like including broader social issues in the course

Tilbakemeldinger på informasjonen/veiledningen studentene får om emnet

Some students have commented that they would like better information as to when they need to register for the exam.

Om emnet er riktig plassert med hensyn til nivå/anbefalt semester.

In recent years, we've gotten a majority of students in their first years at law school causing some minor adjustments due to the students' lower level of knowledge in some areas or Norwegian law.

Om emnet er riktig definert med hensyn til anbefalte/påkrevde forkunnskaper.

Yes

4. Har du gjort noen endringer siden forrige periodiske evaluering? Hvilke?

Yes, we made major changes for the 2014/5 academic year. We've placed a major emphasis on reading case law. Students now read about 35 cases instead of 1 or 2 in previous years. The US portion now focuses almost entirely on legal issues, with societal issues limited to their impact on the law. The British portion of the course has included more legal subject matter, but still includes non legal issues.

5. Forslag til forbedringer.

Some students have expressed a desire to do more written work and we are looking at ways to implement that.

6. Gi en kort oppsummering av denne rapporten som skal publiseres på nettsidene til studentene.

The report was based on answers from 8 students which was 73% of those who attended. The feedback from the students was mostly positive and the consensus was that it was a useful course.

Some students complained about the heavy workload, a complaint that we don't think is justified considering that the course gives 30 "studiepoeng". This issue is related to the fact that many students take a full course load in addition to taking Engelsk for jurister.

A couple of students have commented that they would like more law on the British side and less emphasis on aspects of British society that are not directly related to law. Others students have mentioned that they like including broader social issues in

the course. We are aware of the split of opinion on this point and will try to find the right balance.

A few students have expressed a desire to do more written work. We are looking at ways to implement that.

Vedlegg 7:

PERIODISK EMNERAPPORT: JUR1630/JUS5630 **2015**

The questionnaire responses from students who took the course in the spring of 2015 indicate reasonably strong satisfaction with the course generally. One student goes so far as to state: “one of the best academic subjects that I have ever had”. Another states: “Great course overall; very informative and enlightening”. Yet another comments: “The course content is very important and professor Lee Bygrave teaches very well”. However, it is not possible to claim that these or the other responses are representative for the entire class of students as responses were received from just over twenty students only.

Some problems are identified with aspects of the course.

Pensum: While this is basically satisfactory, several students would like to have it supplemented by a compendium of important court decisions. Such a compendium will be provided next semester.

Teaching form: Again, while this is generally satisfactory, several students would like to have the lectures supplemented by group exercises in which there is inter-student discussion. This will be done next semester. I shall also consider having students present court decisions to the rest of the class.

Teaching facilities: Quite a few students complain about the rooms in DA, stating that they are not particularly conducive to learning. I agree but there is little we can do about this, apart from moving the lectures to another building with more modern facilities.

Assessment: Some students claim that the current assessment (based exclusively on a four-hour exam) is old-fashioned. I agree. I shall consider changing the assessment for next semester, although right now I am not certain exactly what changes I’ll propose.

One student comments that the exam question ought to be a theoretical one requiring an essay-style answer. Since 2007, the questions have been predominantly scenario-based rather than theoretical. It is my impression (based on informal oral feedback from many of the students) that this move has been generally welcomed by students over the last six to seven years. And it helps to make more obvious the practical relevance of the lectures and course content (by focusing on everyday situations in which privacy/data protection issues arise). However, I will consider how a theoretical element may fruitfully be added to the assessment system.

****

As for the other criteria listed in the emnerapport template, these are all adequately accounted for.

****

Kort oppsummering av denne rapporten som skal publiseres på nettsidene til studentene.

The course is generally well-liked. However, there will be some changes made to the pensum and teaching methods for the course next semester.

Lee A. Bygrave
23.09.2015

Vedlegg 8:

Report on JUR1530/JUS5530 - Refugee Law 2015

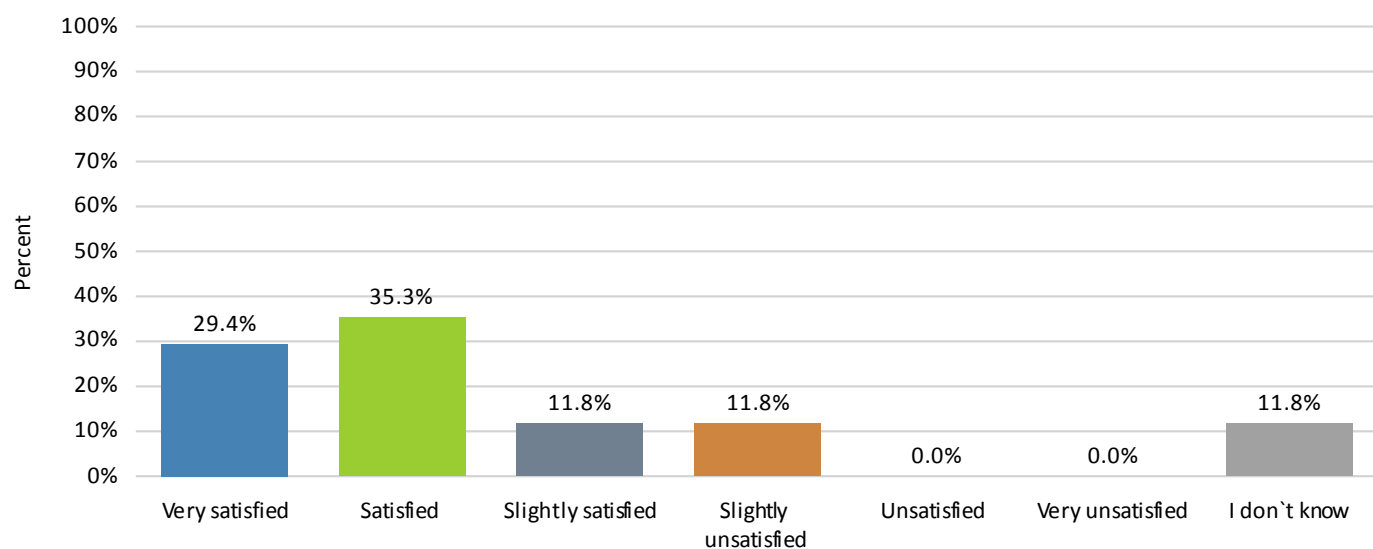
1. The textbook is Goodwin-Gill and McAdam, *The Refugee in International Law* (Oxford). In addition, students read cases and articles made available on the website. Students also choose to read UNHCR guidelines on international protection which may be more accessible. The students make case presentations and there is a debate on Refugees arriving by Sea in which the students assess legal cases from Australia, EU, US, and the Inter-American System. The students take one exam at the end of the semester.
2. The students attain sufficient knowledge to be able to apply for jobs in national or international institutions working with refugee law.
3. The majority of students are satisfied or very satisfied about the start up of the course, the availability of information, the quality of information, and the academic content of the course.
4. Students are expected to read cases and materials before coming to class, this may be challenging for students who expect the professor to explain the readings to them during the lecture.
5. This year I tried to use more group work. Some students do not want to participate in group work, others enjoyed it. The students do not seem to like the auditorium.
6. I will try to add more cases from different jurisdictions.

Vedlegg 9:

Evaluation JUS5570 - International Criminal Law spring 2015

1. What do you think about the start-up/initial phase of the course?

A) The start-up/initial phase of the course:

Name	Percent
Very satisfied	29.4%
Satisfied	35.3%
Slightly satisfied	11.8%
Slightly unsatisfied	11.8%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	11.8%
N	17

2. Please comment on your answer:

The lectures with Jo Stigen were really good!

Im very happy with the course. If I had something to point at, it would be that I would like some more use of the treaty texts relevant for the exam during the lectures.

I really appreciated the first lecture, it touched important topics, and gave me a good foundation for future understanding.

Course outline was not provided until well in the course, a reading list was never provided.

Jeg ville foretrukket om første forelesning ga et enda bredere innblikk i hva faget handlet om. Type mer konkret "dette er det dere skal lære på dette kurset". Og litt mer om pensum. Ettersom jeg selv fant pensumboka svært tung å lese og forstå, så hadde det vært fint å gi tips om andre steder å starte. Selv fant jeg enormt mange gode kilder på nett som ga meg et overblikk og forståelse for hele systemet med ICL og ICC før jeg dukket ned i detaljene. ICC sine egne hjemmesider blant annet. I tillegg lånte jeg en 2014-bok på biblioteket som het noe sånn som "moderne international criminal law" eller noe og den var mye mer lettfattelig å få grep om. Spesielt for oss om omtrent ikke har lest engelsk pensum siden videregående.

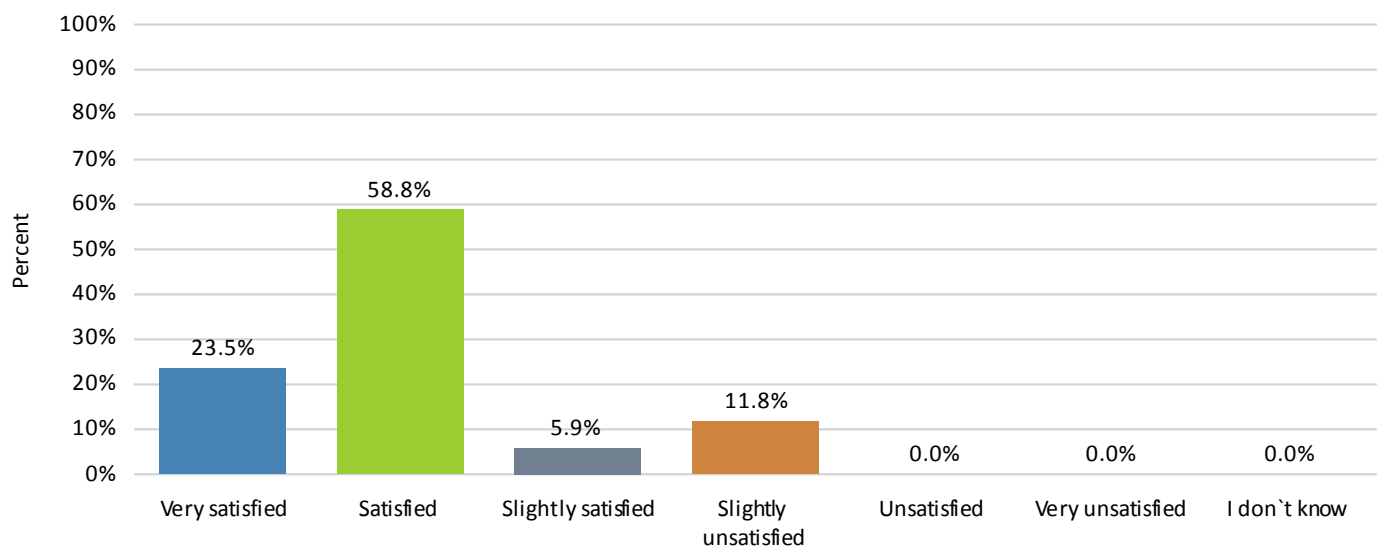
Very enjoyable and informative lecture

It took a long time before the podcasts where published.

The delay with publishing the final version of the Course Outline on-line created a lot of inconvenience, since it deprives students their ability to plan their studies

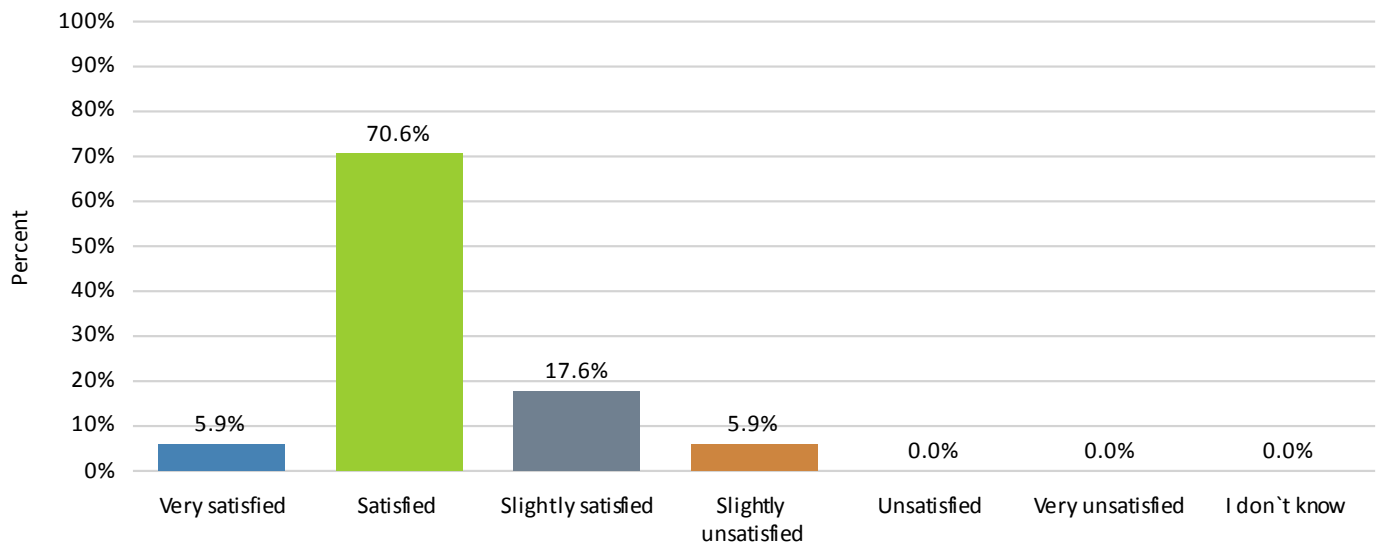
3. What do you think about the availability of the course information?

B) Information about the course:

Name	Percent
Very satisfied	23.5%
Satisfied	58.8%
Slightly satisfied	5.9%
Slightly unsatisfied	11.8%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	0.0%
N	17

4. What do you think about the quality of the course information?

Name	Percent
Very satisfied	5.9%
Satisfied	70.6%
Slightly satisfied	17.6%
Slightly unsatisfied	5.9%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	0.0%
N	17

5. Please comment on your answer:

One of the articles was really difficult to find. The reference in the literature list was wrong, and even the woman who teaches the course in finding these articles had trouble with it. Also it could have been a notice that there has come a new edition of regional treaties, and a better list of what is allowed to bring to the exam.

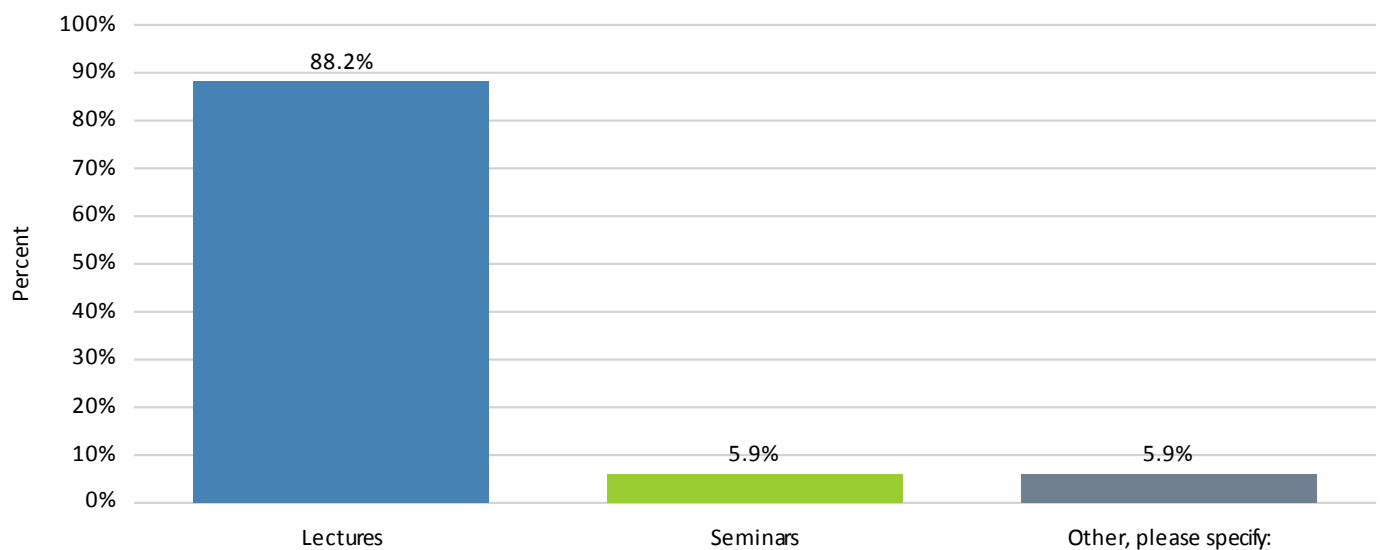
Slides were provided, although it is inconvenient to upload them in different places

Ikke noe problem å finne fram til info. Likte at Sofie sendte epost til oss i forkant for å informere mer om forestående forelesning slik at man fikk mulighet til å forberede seg helt konkret.

It would be nice to have some references about which chapter(s) to read for each lecture.

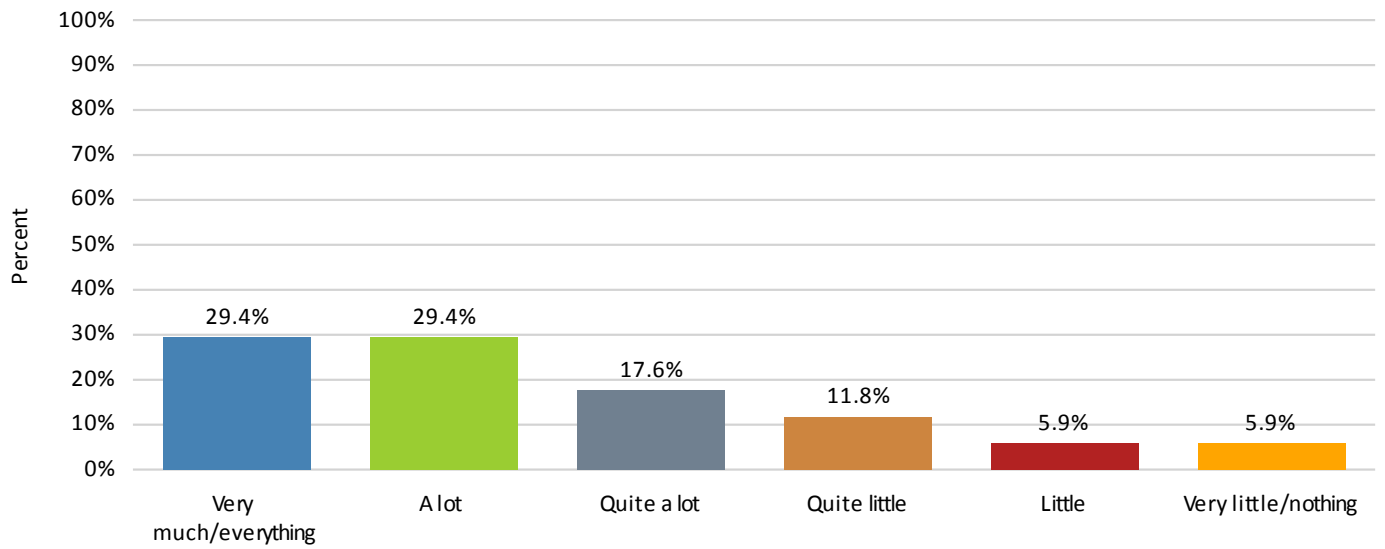
6. What kind of course activities did you attend?

C) Teaching and teaching activities:

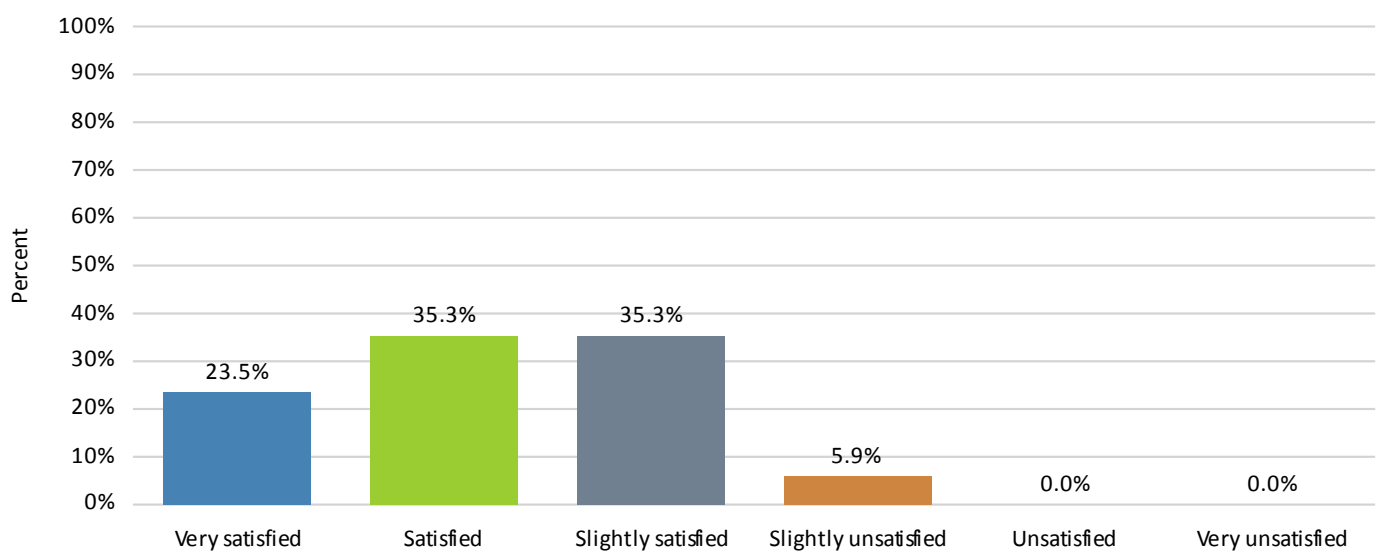
Name	Percent
Lectures	88.2%
Seminars	5.9%
Other, please specify:	5.9%
N	17

7. How much of the teaching in the course did you attend?

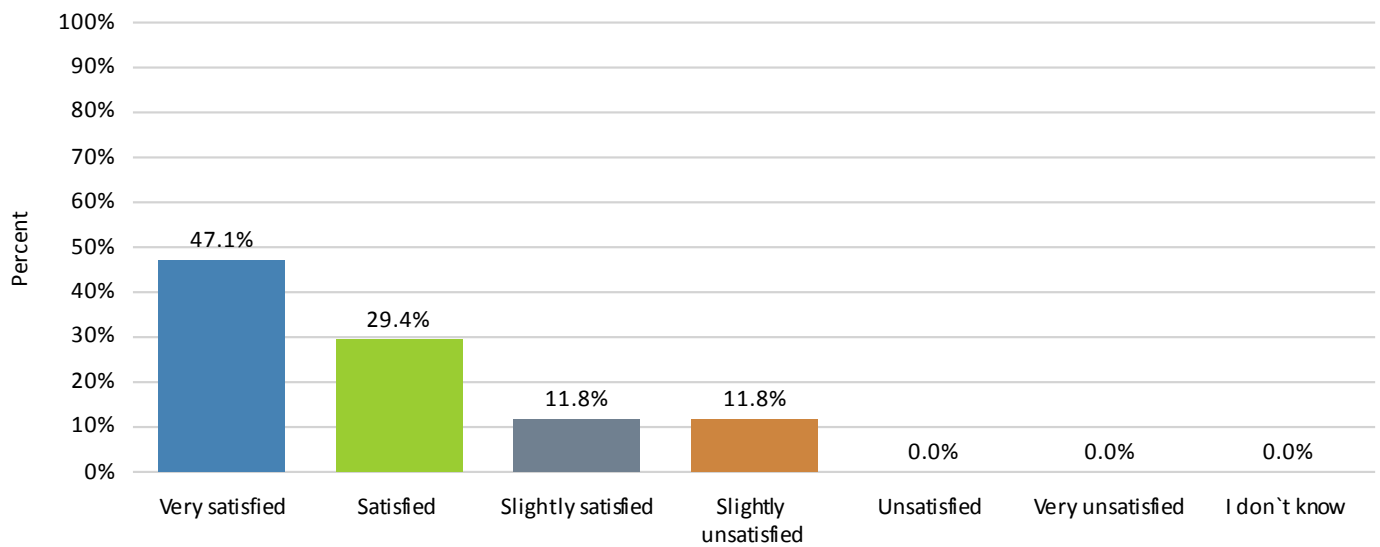
Name	Percent
Very much/everything	29.4%
A lot	29.4%
Quite a lot	17.6%
Quite little	11.8%
Little	5.9%
Very little/nothing	5.9%
N	17

8. What do you think about your own study effort of this course?

Name	Percent
Very satisfied	23.5%
Satisfied	35.3%
Slightly satisfied	35.3%
Slightly unsatisfied	5.9%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
N	17

9. What do you think about the academic content of this course?

Name	Percent
Very satisfied	47.1%
Satisfied	29.4%
Slightly satisfied	11.8%
Slightly unsatisfied	11.8%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	0.0%
N	17

10. Please comment on your answer:

The course included a lot of problems which are relevant today. The teacher was really good at including good examples, and explain in a way that made it easy to understand.

Relevant Topics were covered neatly, although there could have been more Focus on the relevant cases than on the Substantive law, as the latter is much easier to understand alone.

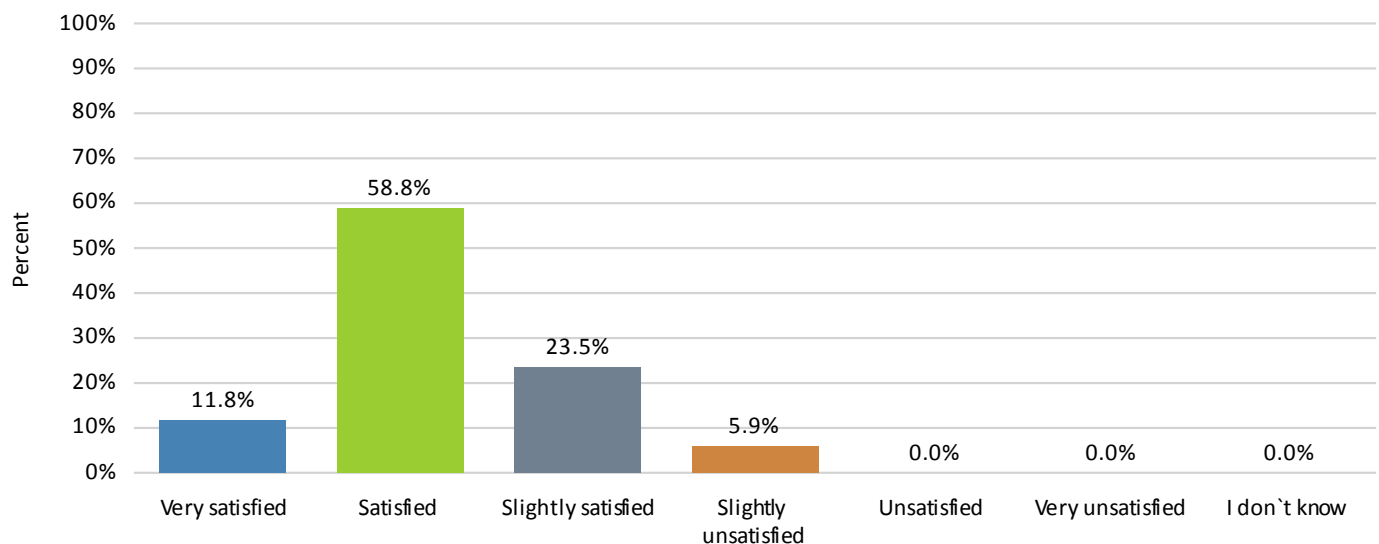
Jeg var dessverre ikke på mange forelesninger, men hørte på alle podcastene som ble lagt ut. Jeg synes alle forelesere jeg var borti var gode og svært kunnskapsrike. powerpointene var utfyllende noe som jeg liker godt, da det fungerer bra som oppsummering og repetisjon.

Somme of the suggested reading (articles) where somewhat old and outdated. There is also newer jurisprudence from the ICC that the students where not made aware of, pertaining directly to some of the difficult issues in the course.

I believe that some of the important topics (ex. terrorism and torture in the context of IHL) were missed out on lectures. At some lectures the preference was given to the historical and philosophical background of an issue over reviewing more nuanced and complicated issues

Very complete. Even if we did not have the time to study the terrorism and some intern rules to the ICC, it is still possible to study and understand them by ourself. The main important rules have been explained.

11. What do you think about the teaching methods of this course?

Name	Percent
Very satisfied	11.8%
Satisfied	58.8%
Slightly satisfied	23.5%
Slightly unsatisfied	5.9%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	0.0%
N	17

12. Please comment on your answer:

I think seminars would be a good idea. The lectures are very theoretical, but the exam is a "praktikum".

I think everybody should be given feedback on their mock exam paper, regardless of whether they wrote alone or with someone else. The real exam is individual, and I lost a lot of motivation to do the mock exam when i read it was not certain I would get any feedback on my work.

Switching lecturers might provide unique viewpoints, however those lecturers should have been informed about what was already covered before and what was not.

Jo Stigen did a great Job at teaching, and it is only his participation that saved this part from a "very" unsatisfied Review.

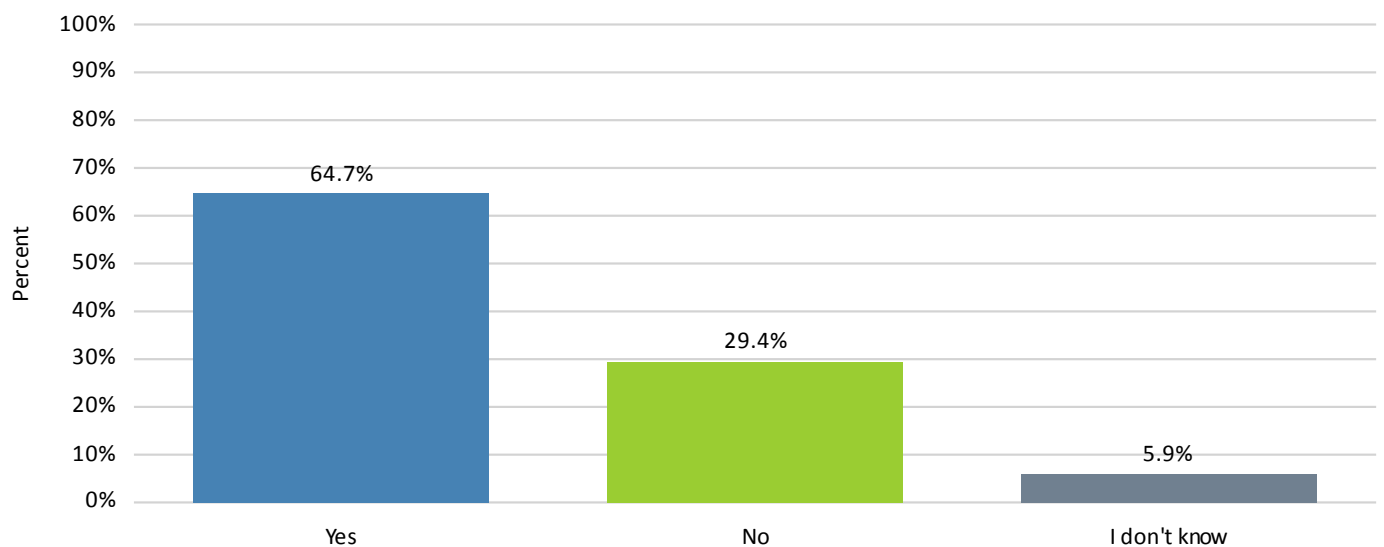
The other lecturers either only read their content from a sheet (command responsibility!) or were so entranced in showing us the superiority of their understanding of things like JCE, which in truth is a rather simple concept, that they wasted times with childish demonstrations while failing to outline Topics more relevant to a lecture, like controversial viewpoints or yet undecided matters. The rest was just plain boring presentation of rules one could learn from the book alone, so I saw Little reason to attend those lectures (except Mr. Stiegen again).

Jeg synes det var helt ok med bare forelesninger. Selv har jeg litt "kurs-skrekk", og i et engelsk fag spesielt ville jeg neppe deltatt på kurs. Likte at det var forelesere som hadde sitt spesialfelt og dermed kunne mye. som tidligere nevnt er jeg glad for det gode powerpointene.

Det er et fag som egner seg for forelesninger. Dog er det et omfattende fag, så det er klart at man rekker jo ikke å få gjennomgått alt på så kort tid.

Synes det er dumt at det var et kriterium om å være tre stykker for å få fakultetsoppgaven rettet. Dette gjorde at jeg ikke leverte.

13. Do you think the material on the reading list is adequate for reaching the learning goals of the course?

Name	Percent
Yes	64.7%
No	29.4%
I don't know	5.9%
N	17

14. Please comment on your answer:

But it is sometimes hard to understand when cassese is being political in hos book, and not neutral. I. e. On functional immunities as customary IL. this could be clairified in Class.

Jeg følte at det var mye pensum og at mye av dette var unødvendig å kunne for eksamen.

There was never a reading list provided. The book (Cassese) however neatly covers the topics and they are rather easy to find once one knows how it is structured.

Cassesses bok er nok i toppklasse for faget, men dårlig egnet for studenter som er helt nye i international law. Grunnlaget fra folkeretten på tredje semester av studiet er ikke svært godt, og ikke spesielt mye å bygge et så omfattende fag som dette er.

Jeg repeterer litt av det jeg skrev tidligere nå, men det får være.

Hvis jeg snakker med folk som har dette faget til neste år, så kommer jeg til å anbefale å vente med boken. Finn gode ressurser på nett først og få oversikt over faget. Jeg fant et sett med mange læringsmoduler som er lagt ut tilpasset undervisning i ICL. Det hjalp meg mye! Og ICC har selv lagt ut mange hjelpemidler som ga meg et godt grunnlag.

Tips studentene om dette til neste år! Vurder også å bytte pensumbok til den som kom i fjor (Modern international law eller noe het den), evt oppgi som alternativ/supplerende litteratur.

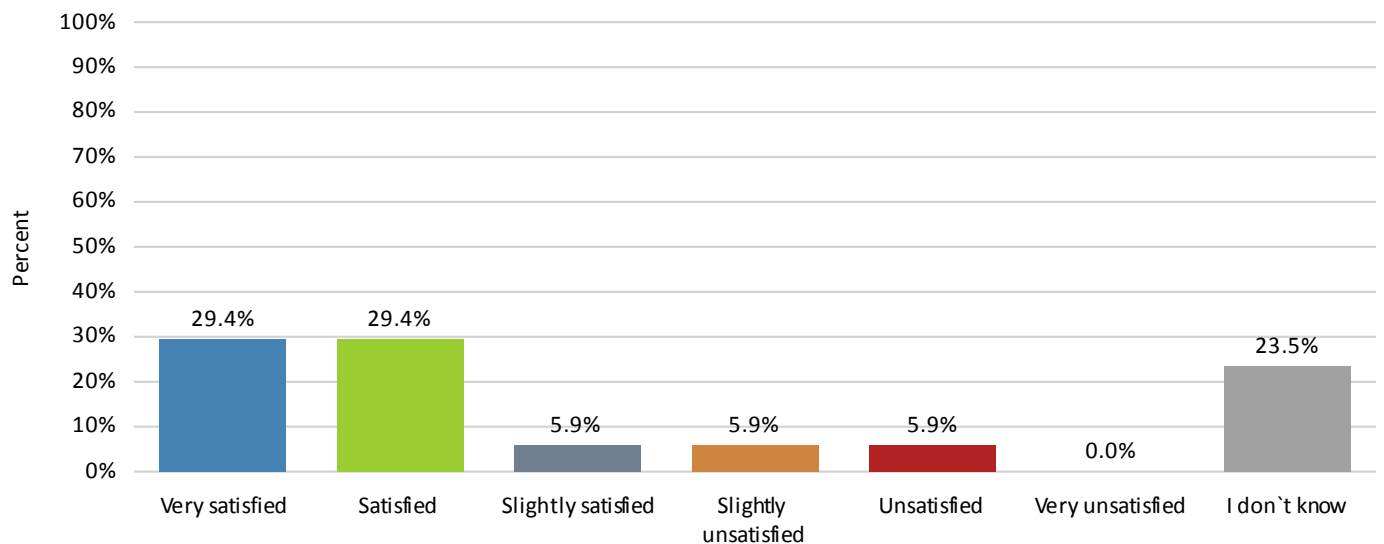
Ta i betraktning at mange ikke er vant til å lese jus på engelsk og at vi som tilhørere UiO (dessverre) har lite generell kunnskap om international law fra studiet.

Læreboka har definitivt alt som trengs for å nå læringsmålene, men den er som sagt litt tung å starte med.

There is a clear discrepancy between the learning requirements and what the exams focus on. Most of the exams include issues of jurisdiction and immunity, while it is stated that only "knowledge" of these themes is required. To reflect reality, it should say "good understanding". At the same time, almost none of the exam questions pertain to the material crimes, although "good understanding" of those categories of crimes is required. This should be changed.

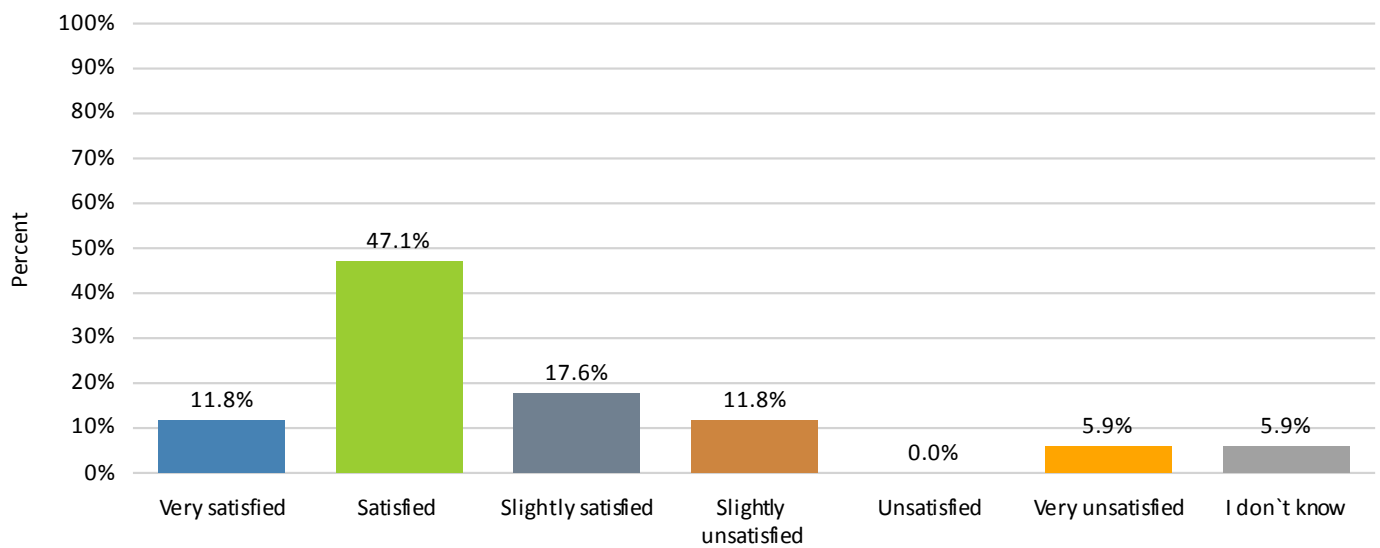
15. What do you think about psychological and social learning environment of this course?

D) Learning environment:

Name	Percent
Very satisfied	29.4%
Satisfied	29.4%
Slightly satisfied	5.9%
Slightly unsatisfied	5.9%
Unsatisfied	5.9%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	23.5%
N	17

16. What do you think about the physical learning environment of this course?

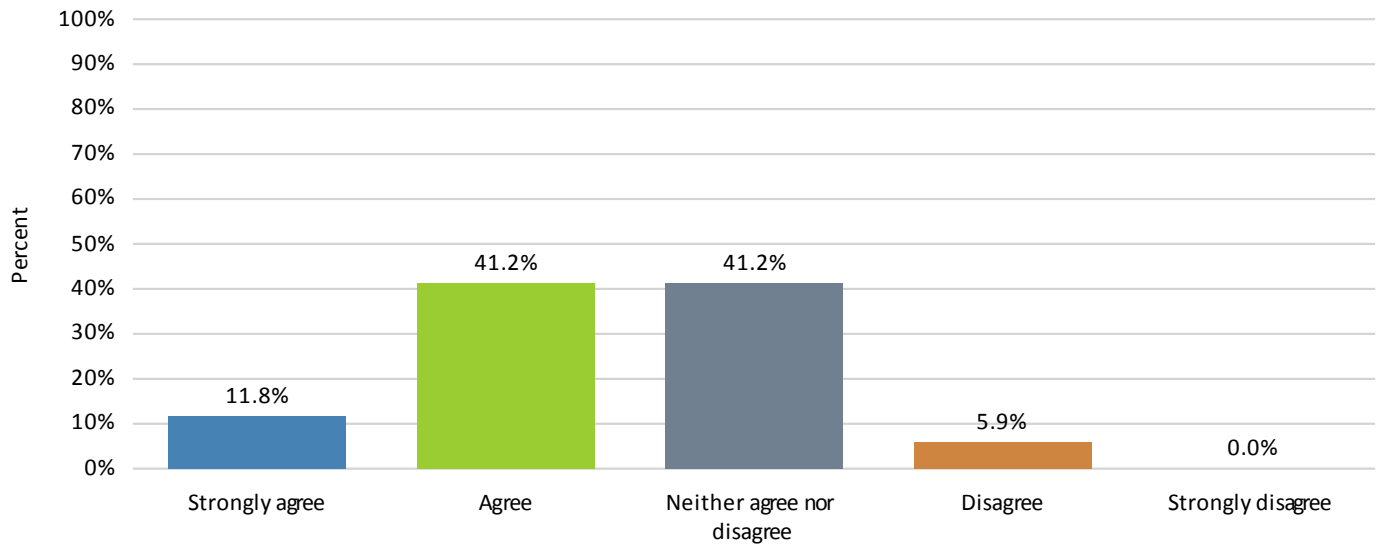
Name	Percent
Very satisfied	11.8%
Satisfied	47.1%
Slightly satisfied	17.6%
Slightly unsatisfied	11.8%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	5.9%
I don't know	5.9%
N	17

17. Please comment on your answer:

Lecturers should refrain from using overloaded power-Point slides and simply use that text to create a handout.

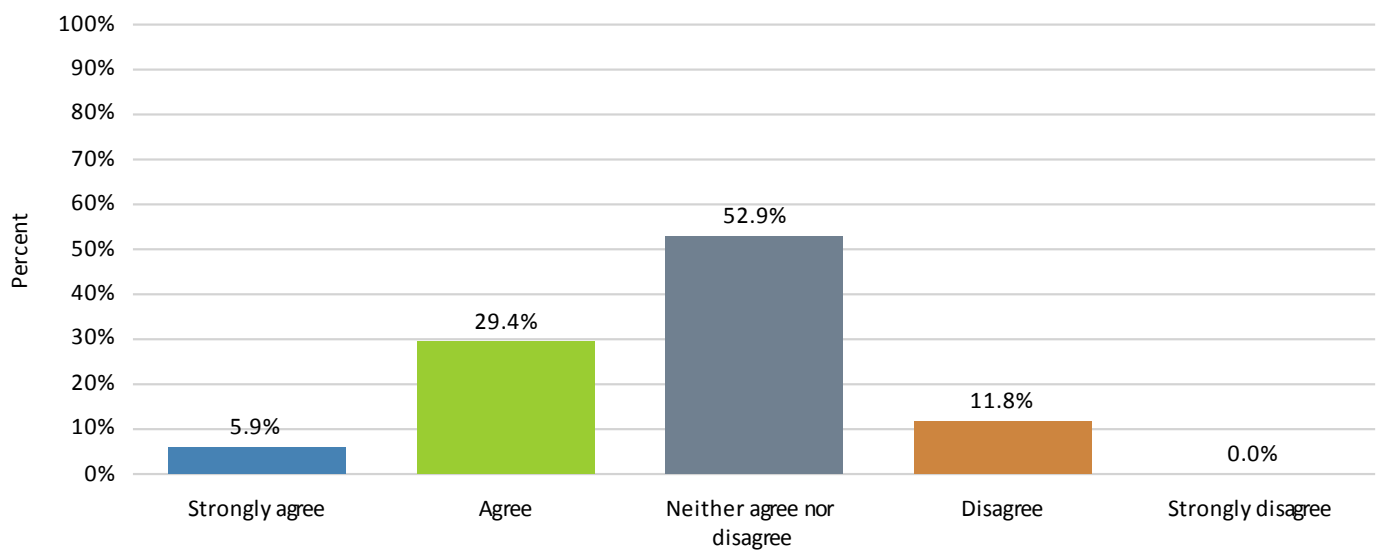
The guest lecturers should also record their lectures as podcasts!

18. My personal learning has been enriched by the presence of both international and Norwegian students in the class room

Name	Percent
Strongly agree	11.8%
Agree	41.2%
Neither agree nor disagree	41.2%
Disagree	5.9%
Strongly disagree	0.0%
N	17

19. I interact with both international and Norwegian students in this course

Name	Percent
Strongly agree	5.9%
Agree	29.4%
Neither agree nor disagree	52.9%
Disagree	11.8%
Strongly disagree	0.0%
N	17

20. In Your opinion; what could be done to improve the interaction between international and Norwegian students in the class room?

Enforce some study group

Its always easier to get to know each other in seminars that in lectures. Group work i.e.

Nothing. I think it is up to the student themselves to interact if they want to. By making for example mandatory group work, there will be a risk, that some of the students that do not want to work in groups, won't participate in the course.

Interaction was not encouraged or necessary for this course

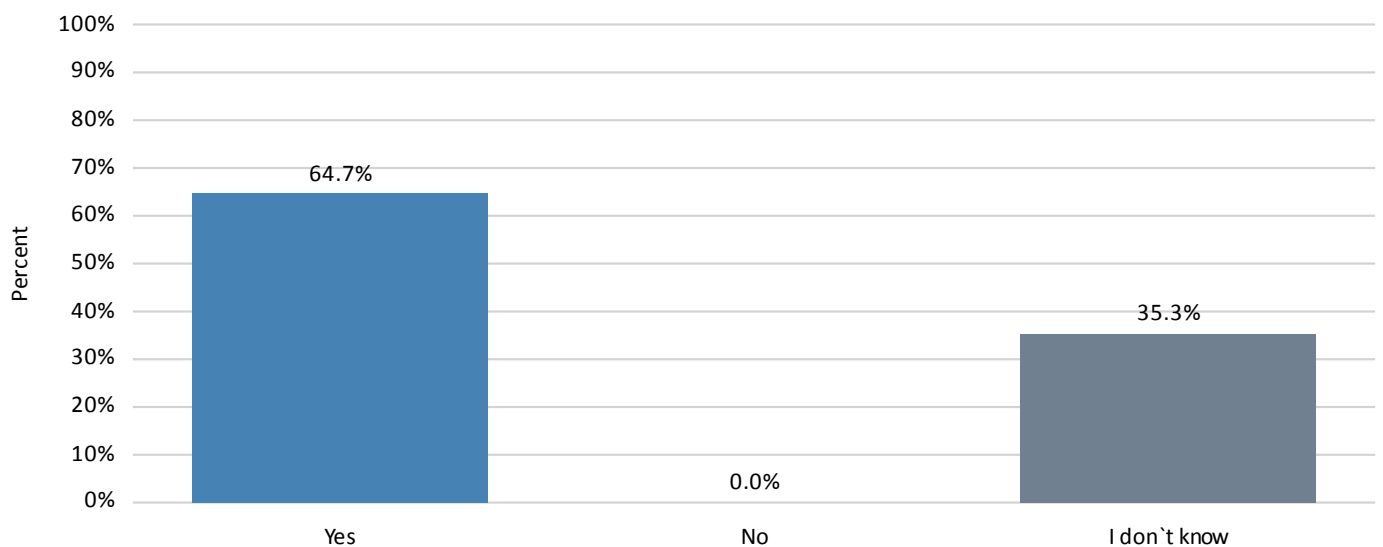
Den er vanskelig, ettersom vi bare har forelesninger og ikke kurs.

Maybe mandatory group work and presentations together

The course may also be more interactive, e.g. it could include presentations of the most important cases prepared by students

21. Has the teacher during the course made it possible for the students to make comments on the course and the teaching activities of the course?

E) Continuous course evaluation:

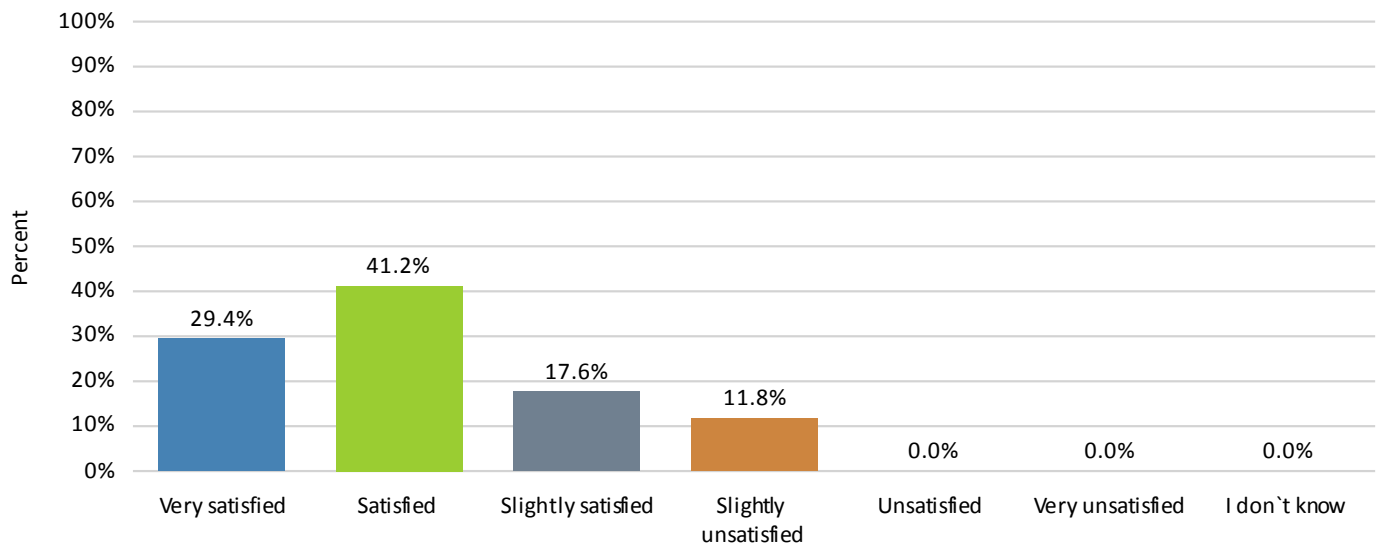

Name	Percent
Yes	64.7%
No	0.0%
I don't know	35.3%
N	17

22. Please comment on your answer:

23. What do you think about the course exam as a form of assessment?

F) Forms of assessment:

Name	Percent
Very satisfied	29.4%
Satisfied	41.2%
Slightly satisfied	17.6%
Slightly unsatisfied	11.8%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	0.0%
N	17

24. Please comment on your answer:

I think this would be a good course for home exam paper

Although the exam questions were not within the "decided" Body of law, with an abundance of case law to cite, the questions were rather foreseeable and fair.

Jeg synes eksamensformen generelt og måten eksamensoppgaven spesielt er lagt opp er helt topp. Oppgavene gir mulighet til å vise hva man kan.

Det jeg virkelig skulle ønske var om det ble lagt ut sensorveiledninger til tidligere eksamener. Jeg har forstått at dette ikke er vanlig praksis på valgemner ved fakultetet. Det er bare det at spesielt ettersom det er et valgemne så er det så vanskelig å vite hva som kreves. Både hvor dypt man skal gå i oppgaver, hva man bør ha med og også disposisjon.

Jeg savner dette veldig! Spesielt fordi vi ikke har kurs og det dermed blir lite snakk om oppgaveløsning.

I like that the questions are practical and not so much theoretical.

---

25. If you have any other comments on this course you can write them down here:

Excellent teachers:-)

All of the teachers should podcast their lectures. I have trouble following normal lectures, because everything goes so fast. With the podcast I could pause, take notes, and rewind if I didnt catch something.

It would be adequate if the professor would make course outline, that not only shows the subject of the lecture, but also refers to the pages in the book that has to be read. I ask him a lot of times about exactly that, and one time he could not even show me, what pages that was required for the lecture - so it is not easy to find out and especially not when you are completely unknown to the course.

This course would highly profit from less people involved, especially the phd-candidates, although posing the most motivated, failed to cover important elements and focused on simple legal constructs easily understandable with previous preparation.

A focus on controversial or debatable material rather than basic constructs and provisions would greatly enhance the lectures.

It is of utmost importance that all the lectures are available online for those of us who cannot attend the lectures!

Vil bare si at dette er et utrolig interessant fag, faktisk et av mine favorittfag hittil på studiet. Jeg ble svært inspirert av å ha forelesere som faktisk har jobbet direkte med faget i det virkelige liv. Det har inspirert meg, og både ICL og International law er blitt et av mine store interessefelt.

Drømmen er å få en praktikantplass i ICC etter fullførte studier :)

Takk for bra kurs!

Ps. Podcast er GULL verdt! Jeg er av typen som lærer veldig mye bedre av å høre på podcast enn å gå på forelesninger. Så jeg vil si TUSEN TAKK for at to av foreleserne var villige til å gjøre dette. Selv om det var noen uker med kluss før de ble lagt ut. Aldri slutt med podcast, vi er mange som anser det som en av de beste ressursene i læringsprosessen.

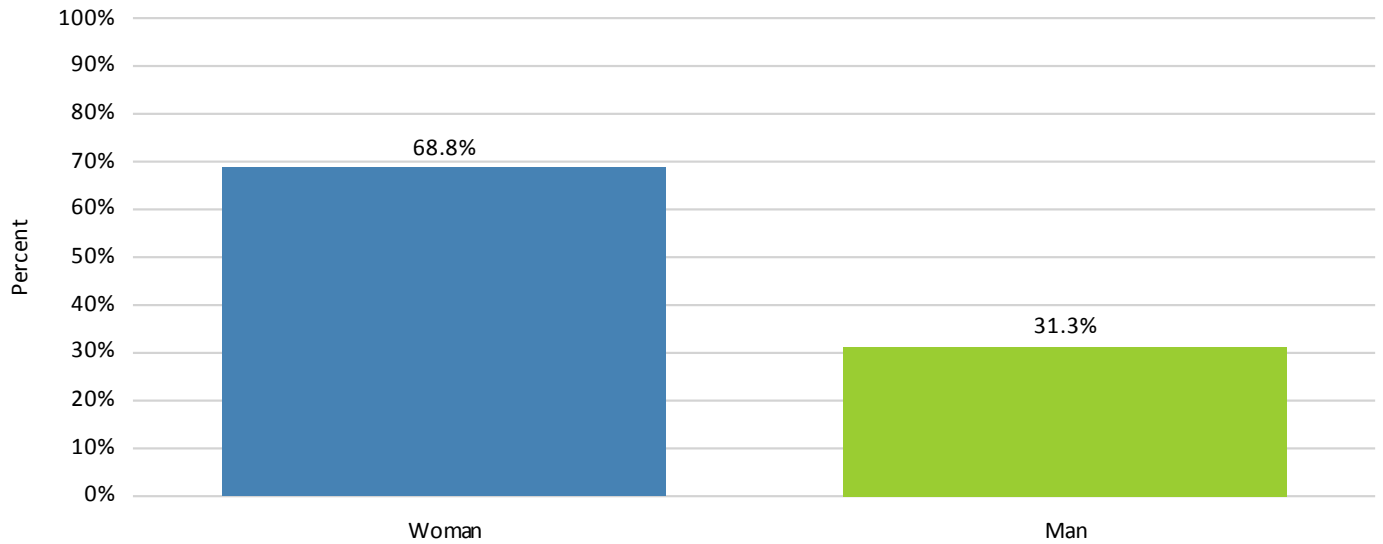
Three of the lecturers never replied to my e-mails with questions regarding the course. That is just unacceptable.

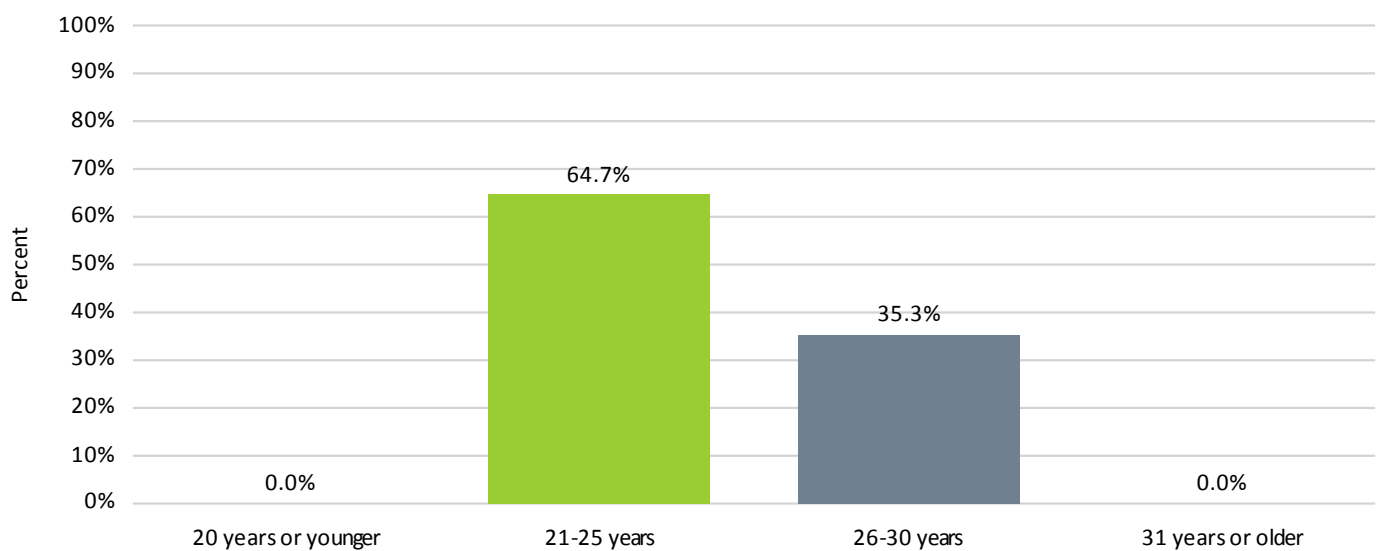
26. Gender?

H) Background variables:

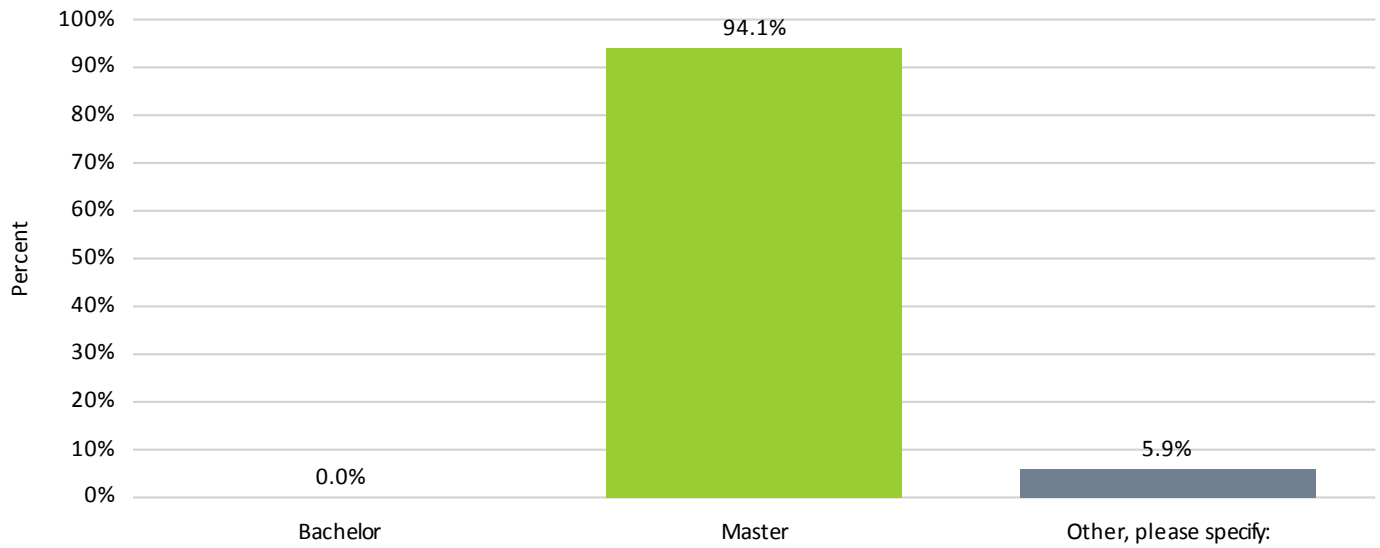
Name	Percent
Woman	68.8%
Man	31.3%
N	16

27. Age?

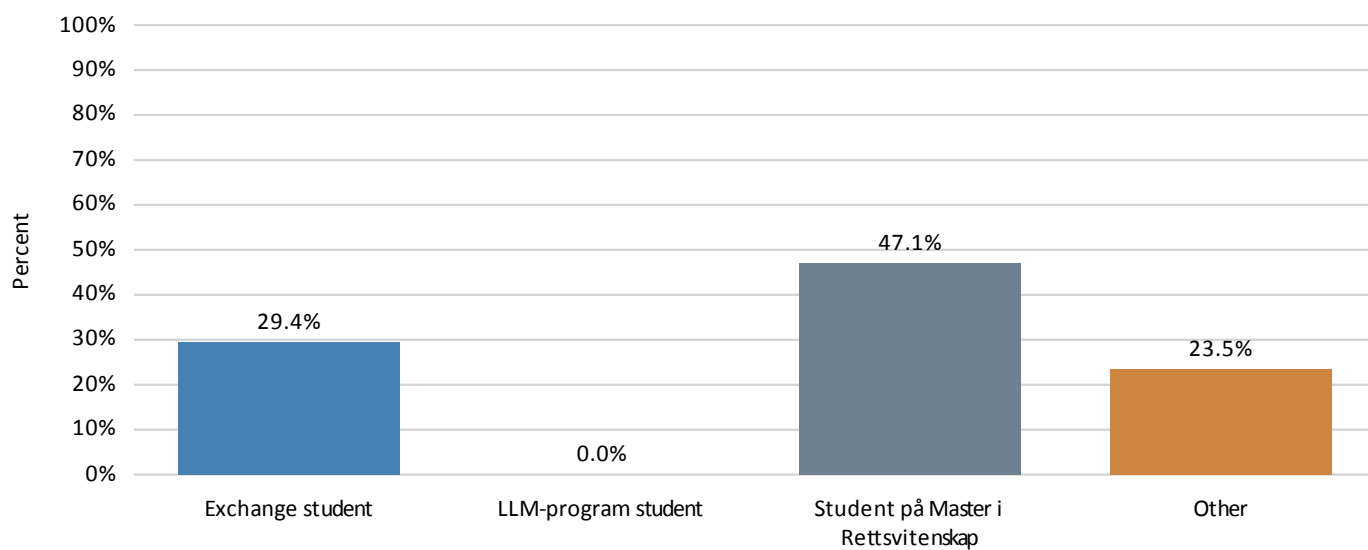

Name	Percent
20 years or younger	0.0%
21-25 years	64.7%
26-30 years	35.3%
31 years or older	0.0%
N	17

28. Level?

Name	Percent
Bachelor	0.0%
Master	94.1%
Other, please specify:	5.9%
N	17

29. Please fill in your student status:

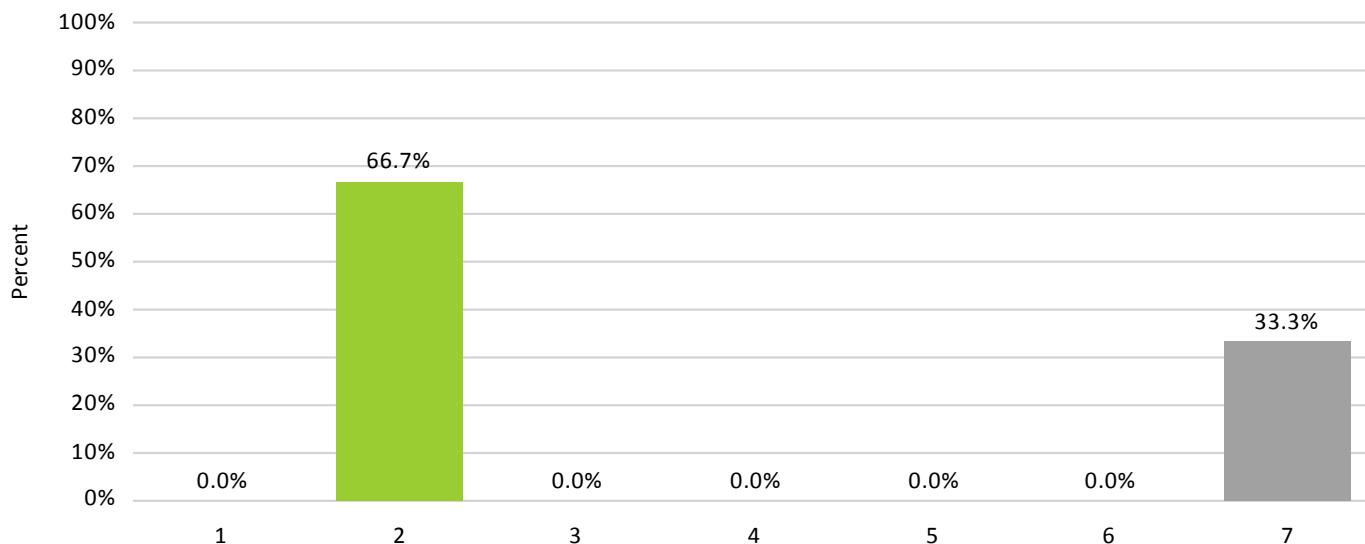
Name	Percent
Exchange student	29.4%
LLM-program student	0.0%
Student på Master i Rettsvitenskap	47.1%
Other	23.5%
N	17

Vedlegg 10:

Evaluation HUMR5508 - Human Rights and Diversity - Leading Cases and Core Dilemmas spring 2015

1. What do you think about the start-up/initial phase of the course?

A) The start-up/initial phase of the course:

	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don't know

Name	Percent
Very satisfied	0.0%
Satisfied	66.7%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	33.3%
N	3

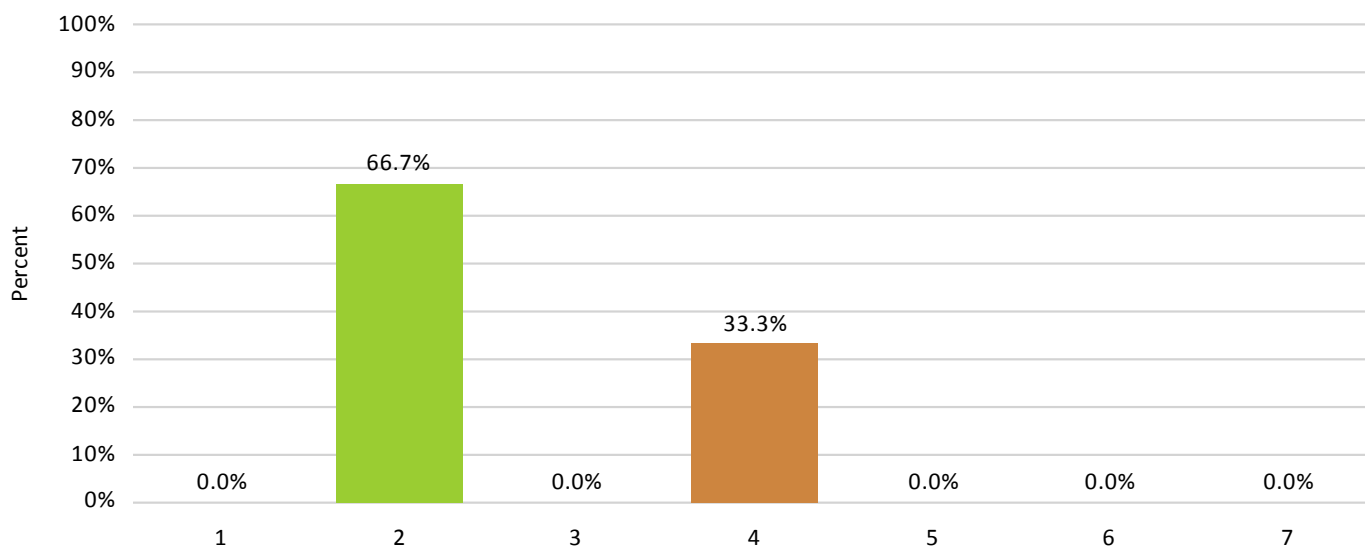
2. Please comment on your answer:

It was nice to have a say in the topics we would discuss.

I missed the first lecture.

3. What do you think about the availability of the course information?

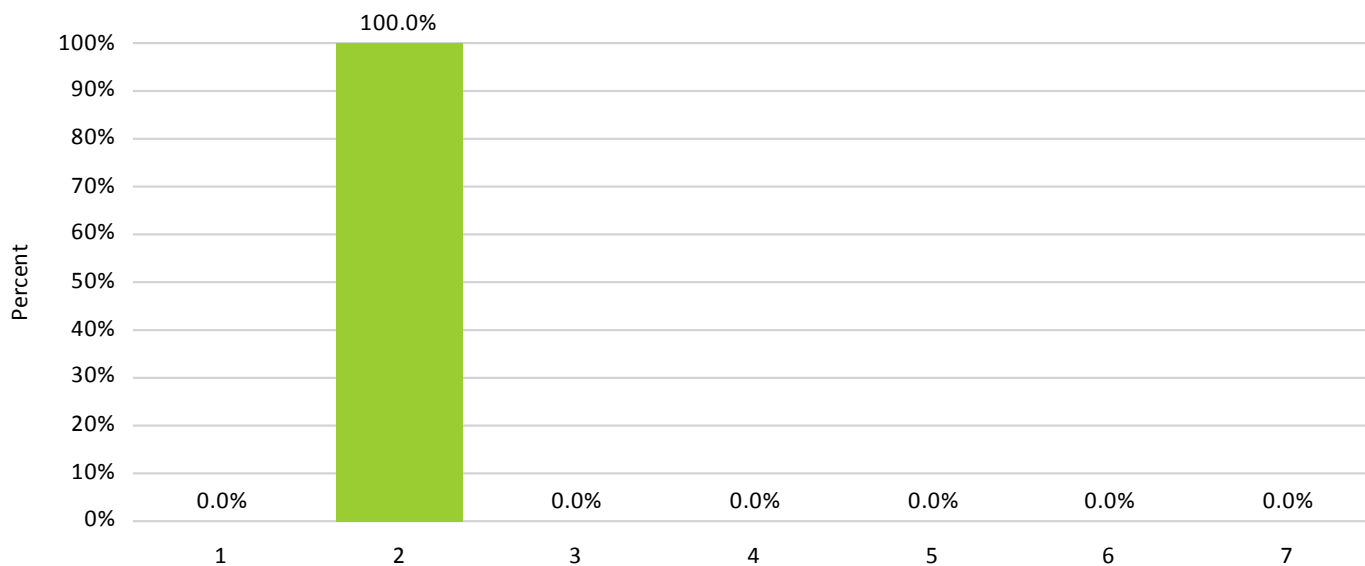
B) Information about the course:

	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don't know

Name	Percent
Very satisfied	0.0%
Satisfied	66.7%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	33.3%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	0.0%
N	3

4. What do you think about the quality of the course information?

	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don` t know

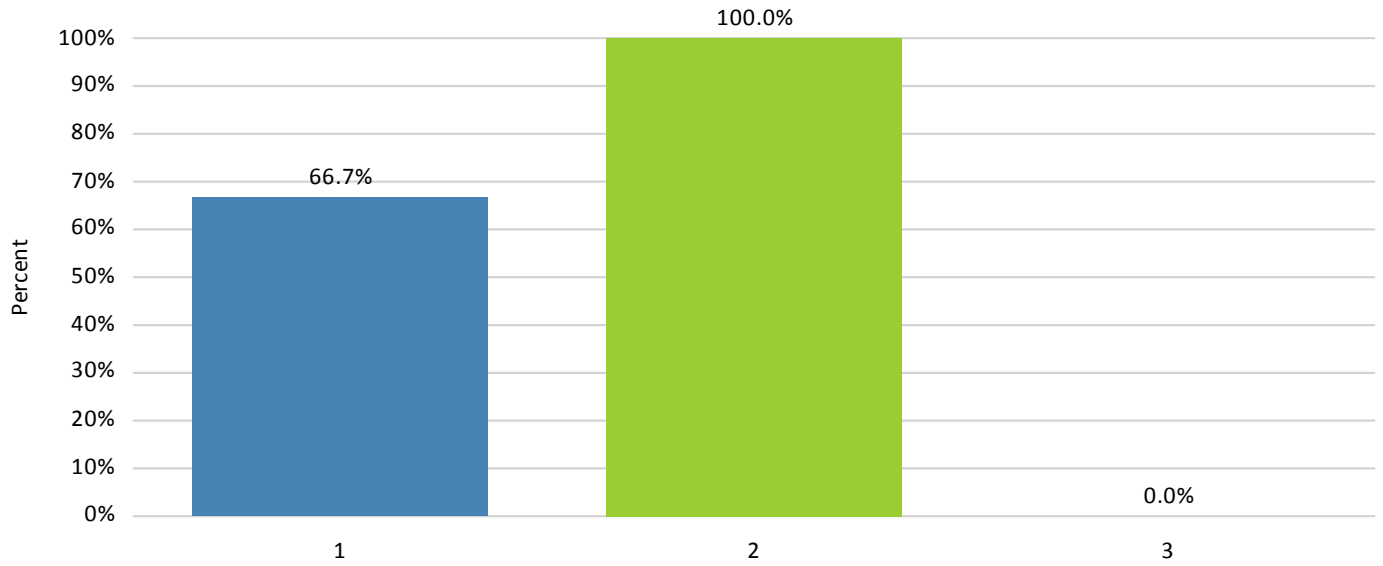
Name	Percent
Very satisfied	0.0%
Satisfied	100.0%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don` t know	0.0%
N	3

5. Please comment on your answer:

It was a bit difficult to keep up with all the changes. The communication was not always clear.

6. What kind of course activities did you attend?

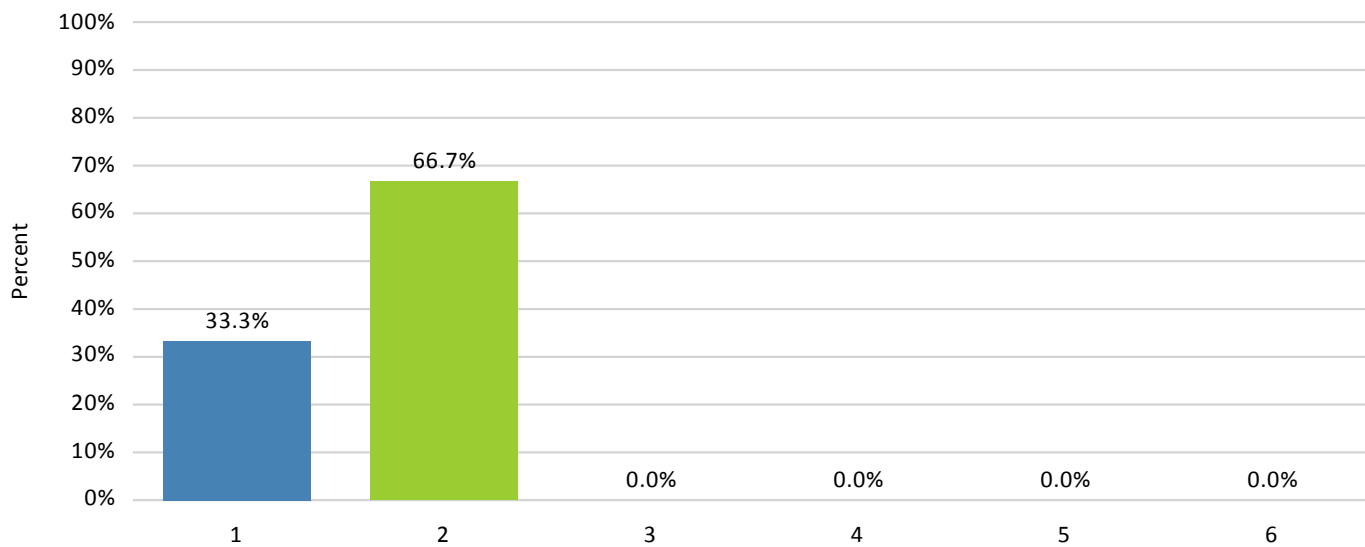
C) Teaching and teaching activities:

Name	
1	Lectures
2	Seminars
3	Other, please specify:

Name	Percent
Lectures	66.7%
Seminars	100.0%
Other, please specify:	0.0%
N	3

7. How much of the teaching in the course did you attend?

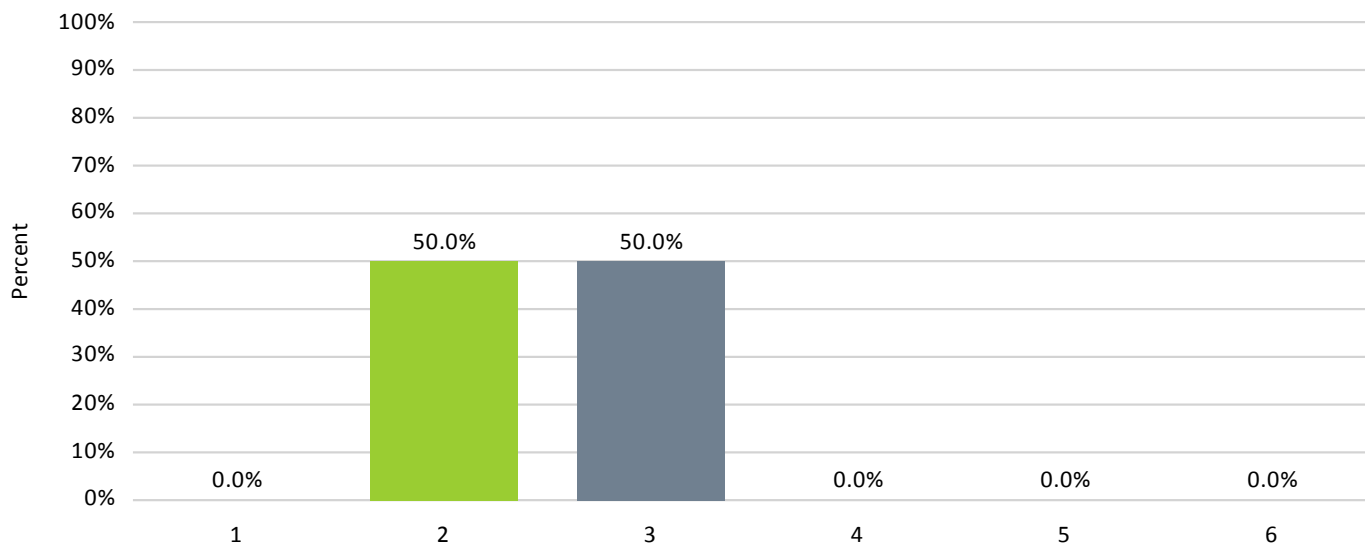
Name	
1	Very much/everything
2	A lot
3	Quite a lot
4	Quite little
5	Little
6	Very little/nothing

Name	Percent
Very much/everything	33.3%
A lot	66.7%
Quite a lot	0.0%
Quite little	0.0%
Little	0.0%
Very little/nothing	0.0%
N	3

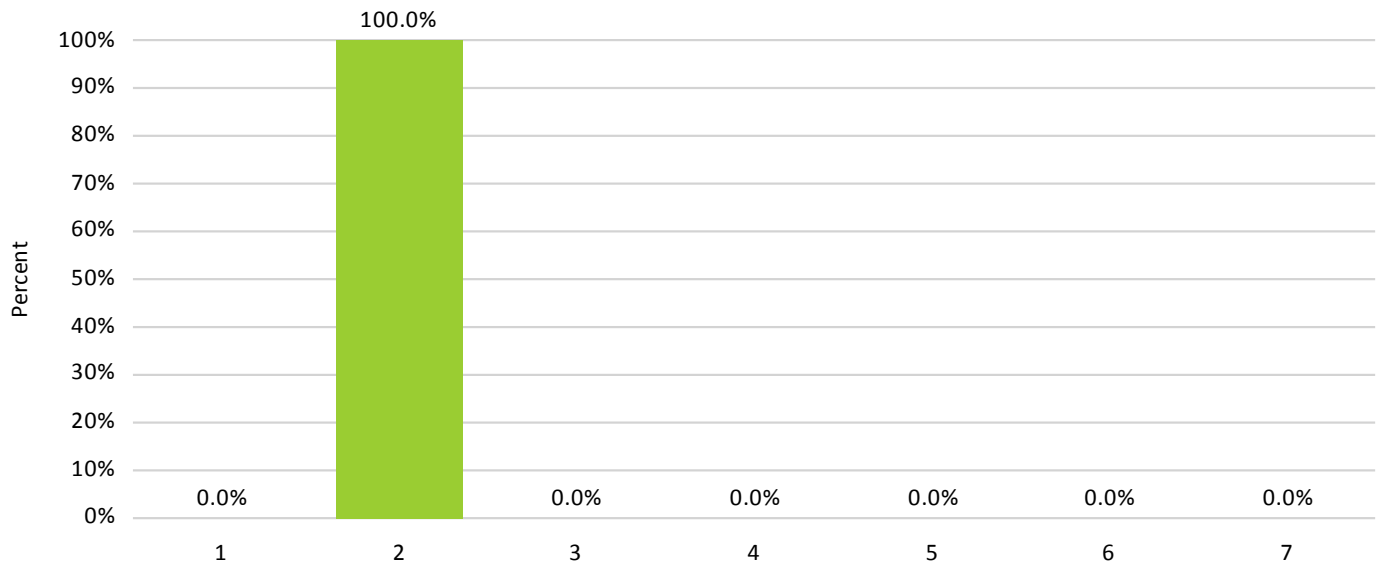
8. What do you think about your own study effort of this course?

	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied

Name	Percent
Very satisfied	0.0%
Satisfied	50.0%
Slightly satisfied	50.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
N	2

9. What do you think about the academic content of this course?

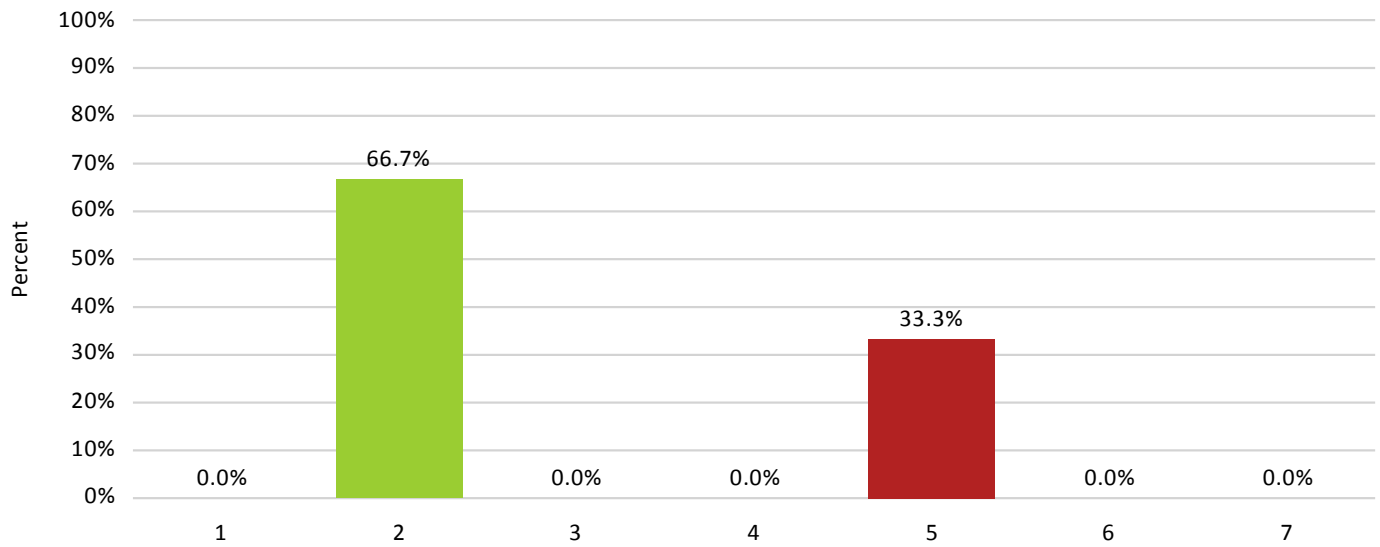
	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don` t know

Name	Percent
Very satisfied	0.0%
Satisfied	100.0%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don` t know	0.0%
N	3

10. Please comment on your answer:

It would have been good to discuss the other literature more in depth and to connect it more to the cases. All else was very good.

11. What do you think about the teaching methods of this course?

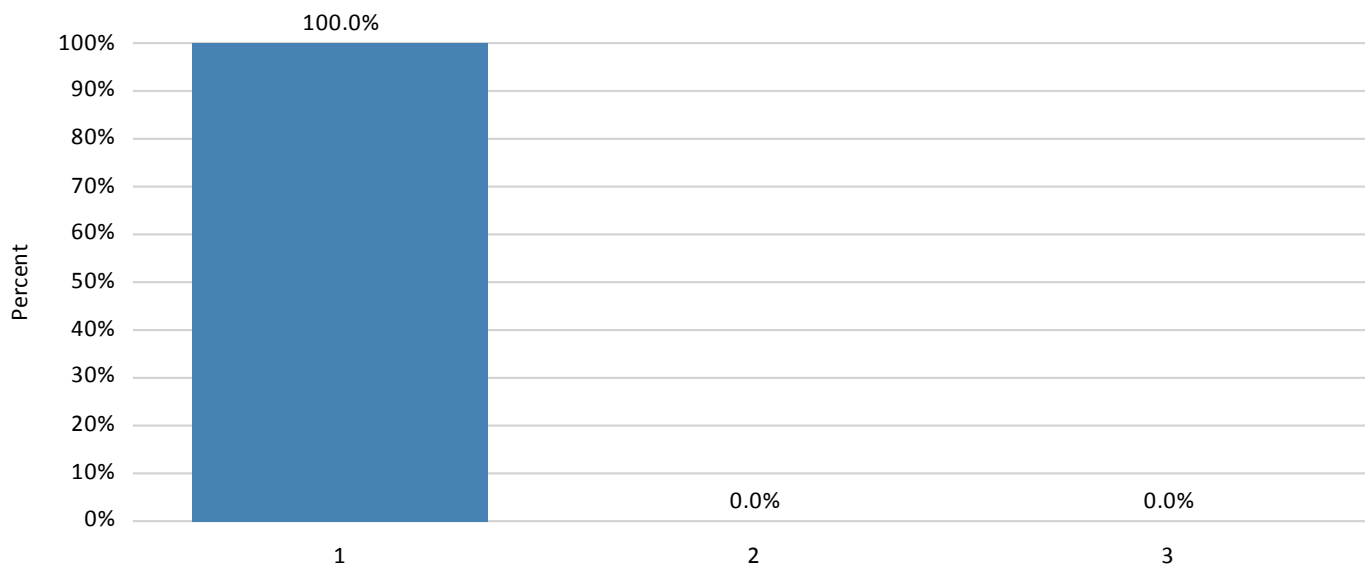
	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don't know

Name	Percent
Very satisfied	0.0%
Satisfied	66.7%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	33.3%
Very unsatisfied	0.0%
I don't know	0.0%
N	3

12. Please comment on your answer:

There was very little room for discussion and the spontaneous lectures were not very structured. It was often unclear to me what is expected.

13. Do you think the material on the reading list is adequate for reaching the learning goals of the course?

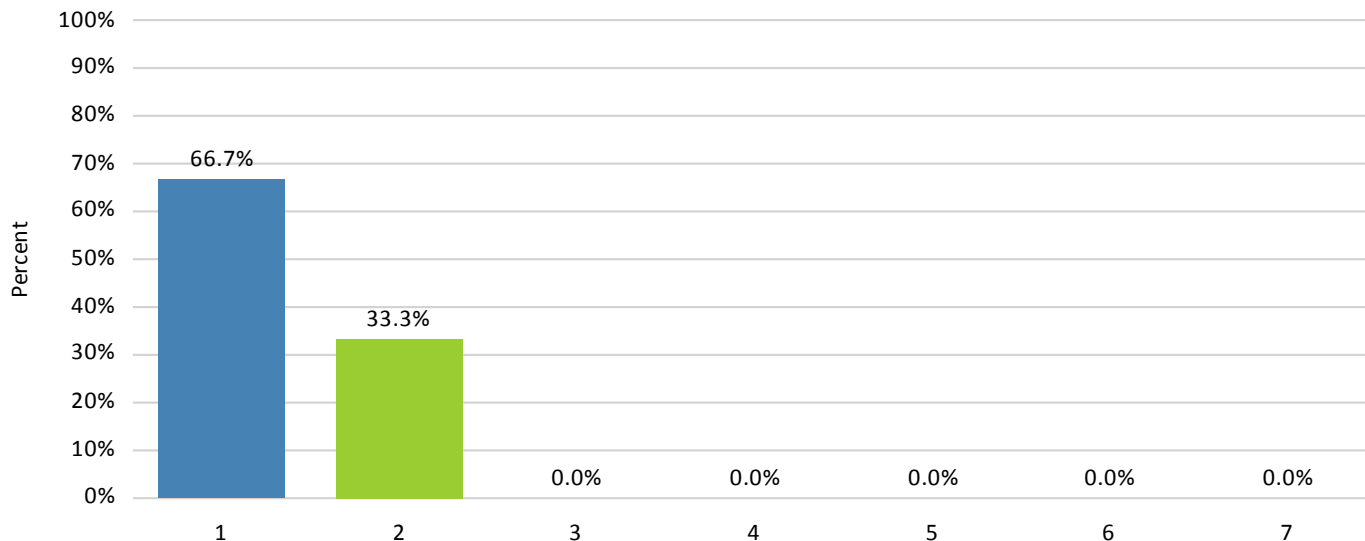
	Name
1	Yes
2	No
3	I don't know

Name	Percent
Yes	100.0%
No	0.0%
I don't know	0.0%
N	3

14. Please comment on your answer:

15. What do you think about psychological and social learning environment of this course?

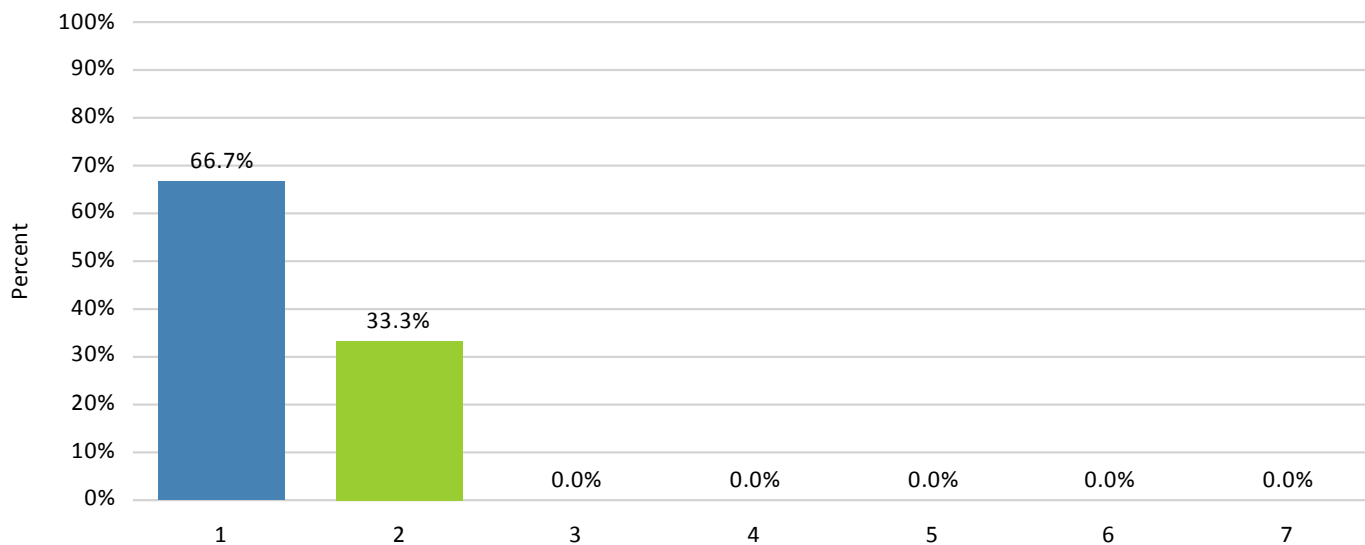
D) Learning environment:

	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don` t know

Name	Percent
Very satisfied	66.7%
Satisfied	33.3%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don` t know	0.0%
N	3

16. What do you think about the physical learning environment of this course?

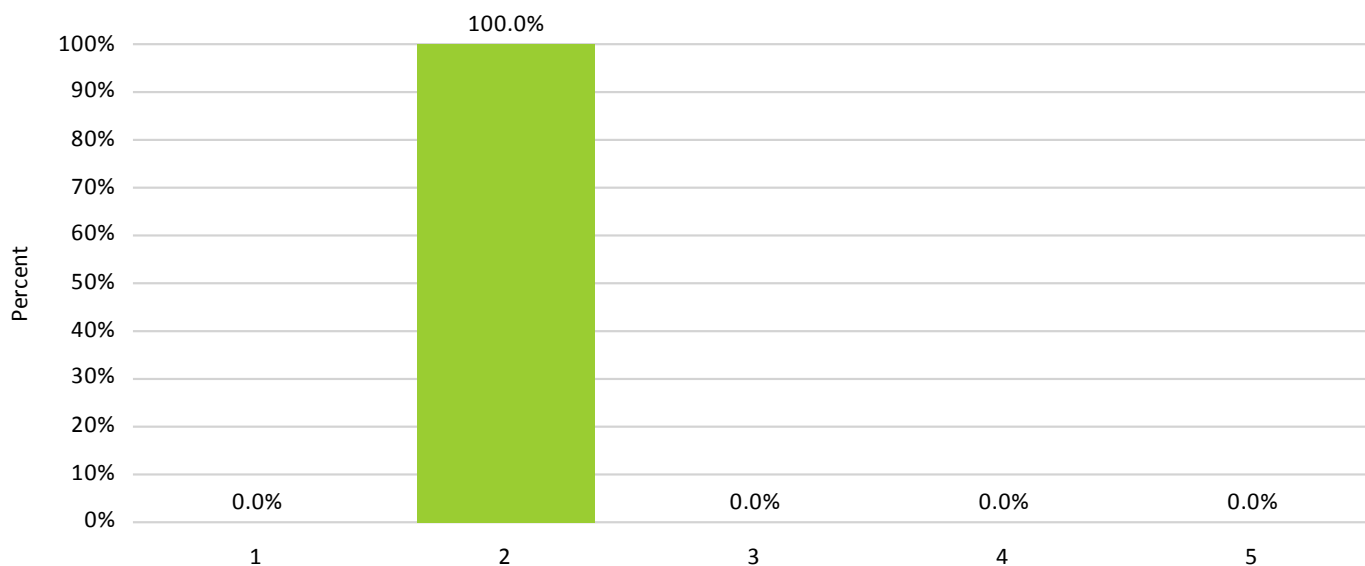

	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don` t know

Name	Percent
Very satisfied	66.7%
Satisfied	33.3%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don` t know	0.0%
N	3

17. Please comment on your answer:

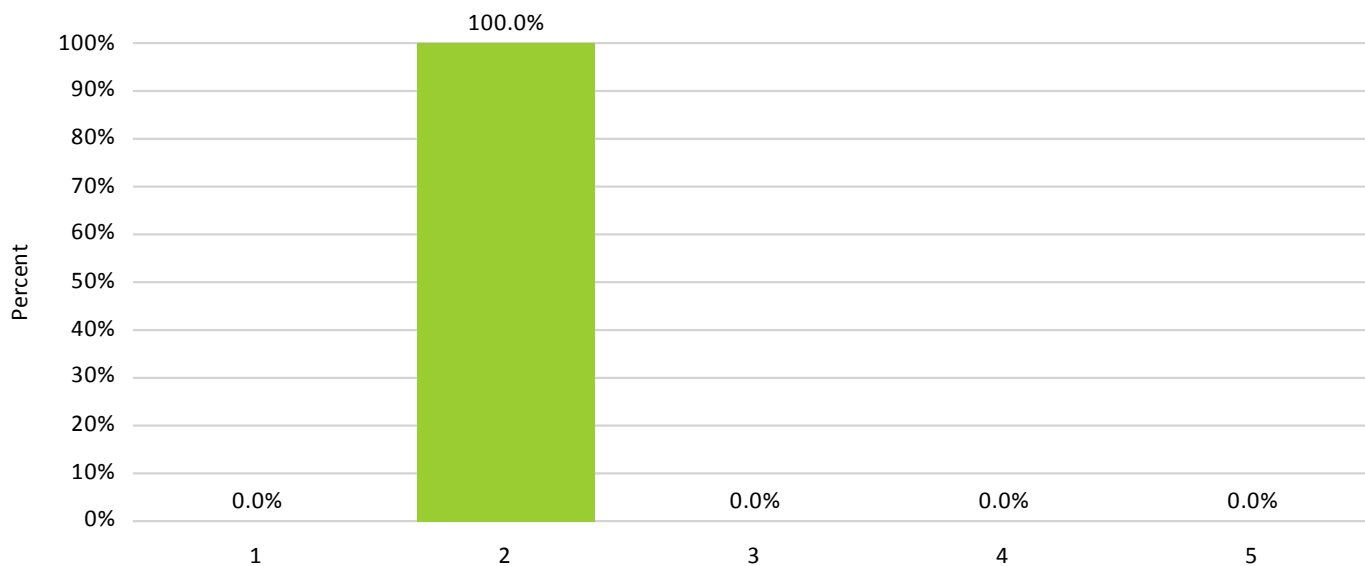
18. My personal learning has been enriched by the presence of both international and Norwegian students in the class room

	Name
1	Strongly agree
2	Agree
3	Neither agree nor disagree
4	Disagree
5	Strongly disagree

Name	Percent
Strongly agree	0.0%
Agree	100.0%
Neither agree nor disagree	0.0%
Disagree	0.0%
Strongly disagree	0.0%
N	3

19. I interact with both international and Norwegian students in this course

Name	
1	Strongly agree
2	Agree
3	Neither agree nor disagree
4	Disagree
5	Strongly disagree

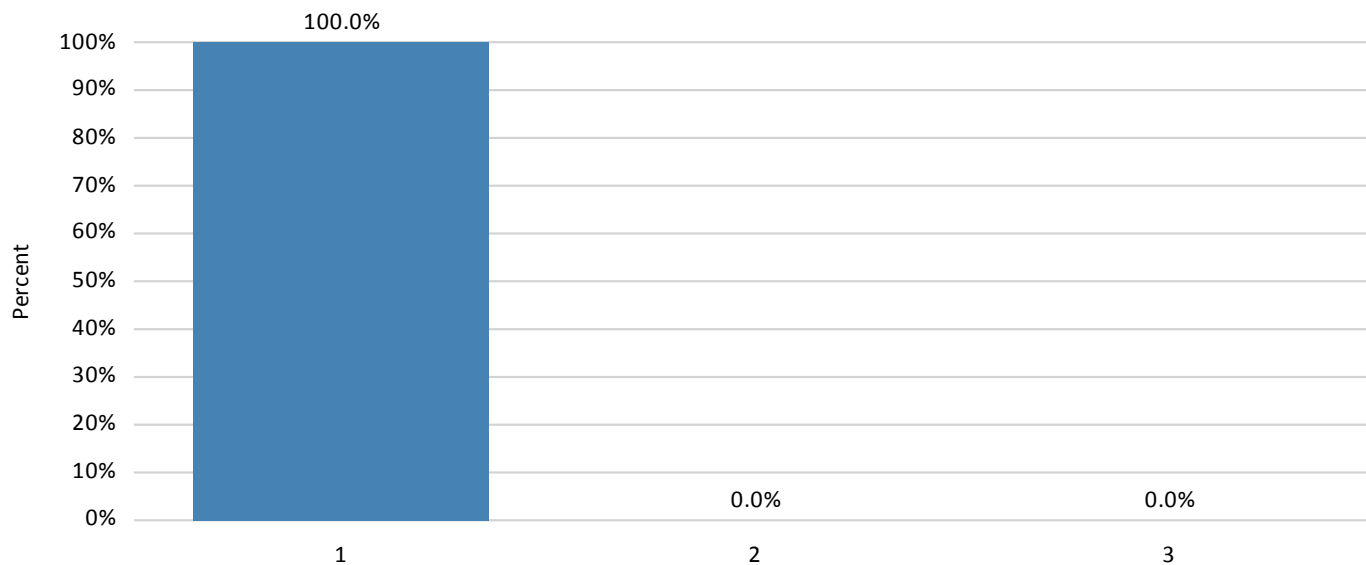
Name	Percent
Strongly agree	0.0%
Agree	100.0%
Neither agree nor disagree	0.0%
Disagree	0.0%
Strongly disagree	0.0%
N	3

20. In Your opinion; what could be done to improve the interaction between international and Norwegian students in the class room?

21. Has the teacher during the course made it possible for the students to make comments on the course and the teaching activities of the course?

E) Continuous course evaluation:

	Name
1	Yes
2	No
3	I don't know

Name	Percent
Yes	100.0%
No	0.0%
I don't know	0.0%
N	3

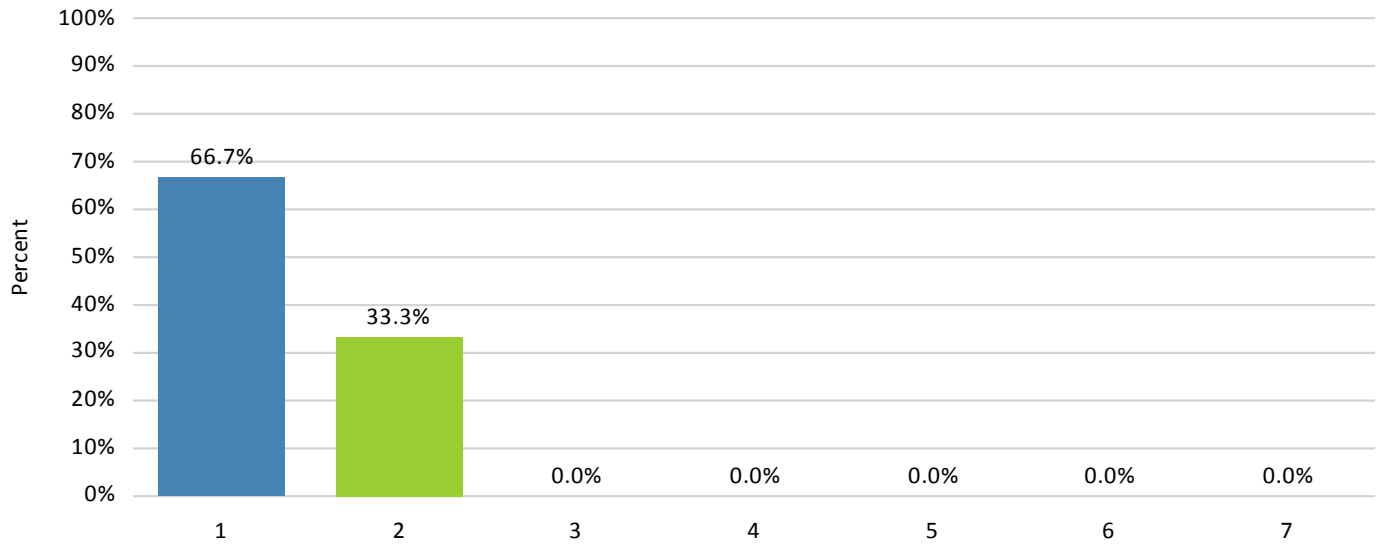
22. Please comment on your answer:

But much time was wasted discussing dates and organisation. It would have been good to keep that to a minimum.

---

23. What do you think about the course exam as a form of assessment?

F) Forms of assessment:

	Name
1	Very satisfied
2	Satisfied
3	Slightly satisfied
4	Slightly unsatisfied
5	Unsatisfied
6	Very unsatisfied
7	I don` t know

Name	Percent
Very satisfied	66.7%
Satisfied	33.3%
Slightly satisfied	0.0%
Slightly unsatisfied	0.0%
Unsatisfied	0.0%
Very unsatisfied	0.0%
I don` t know	0.0%
N	3

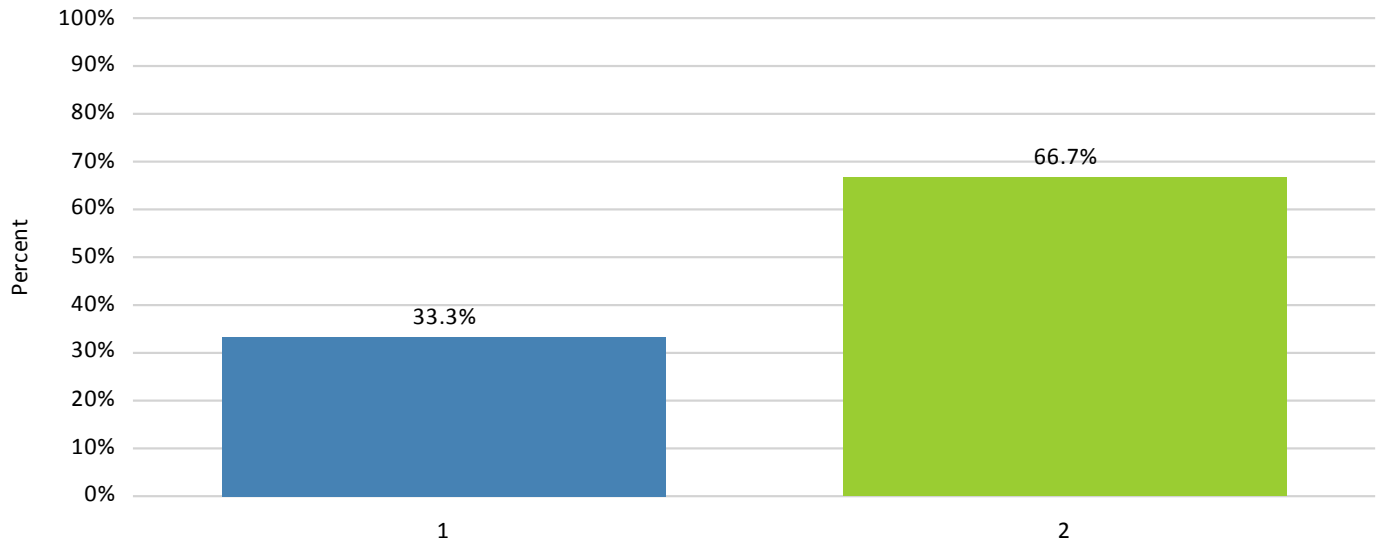
24. Please comment on your answer:

25. If you have any other comments on this course you can write them down here:

It was one of the best seminars, lectures I have ever had. But it was sometimes not very easy for me to understand everything.

26. Gender?

H) Background variables:

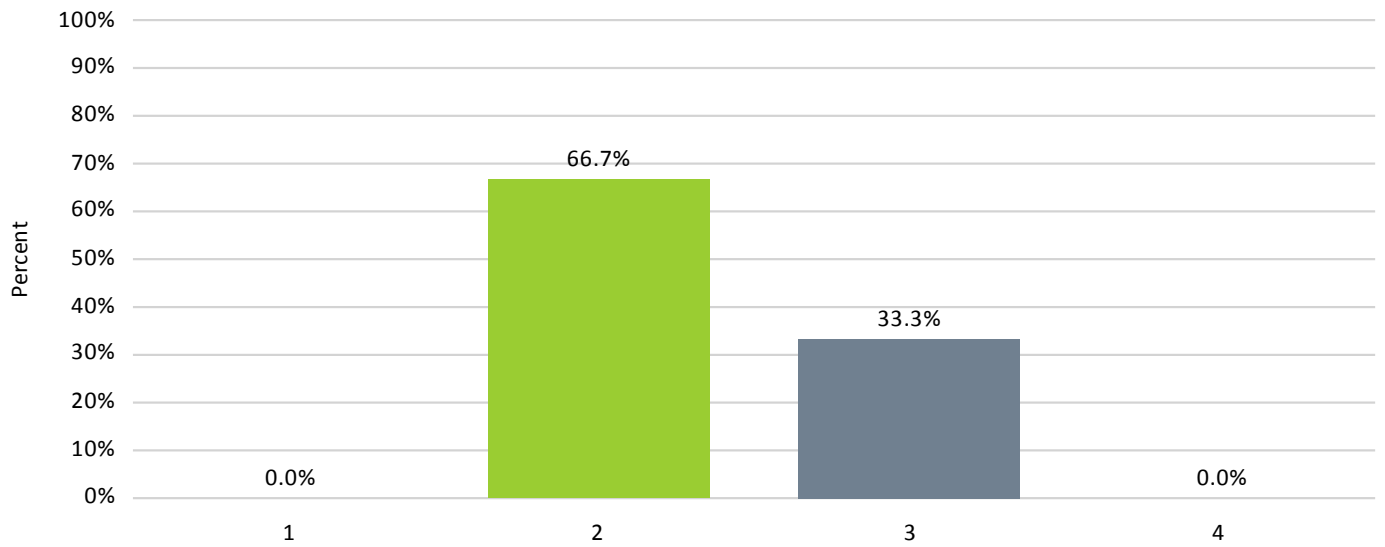

Name	
1	Woman
2	Man

Name	Percent
Woman	33.3%
Man	66.7%
N	3

27. Age?

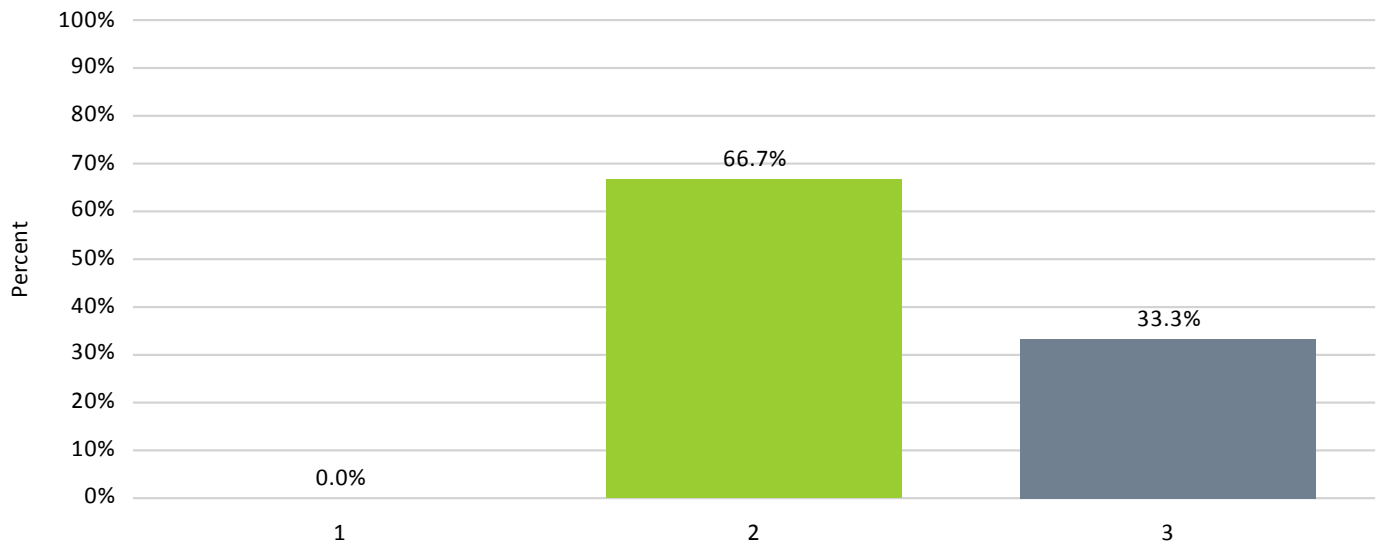

Name	
1	20 years or younger
2	21-25 years
3	26-30 years
4	31 years or older

Name	Percent
20 years or younger	0.0%
21-25 years	66.7%
26-30 years	33.3%
31 years or older	0.0%
N	3

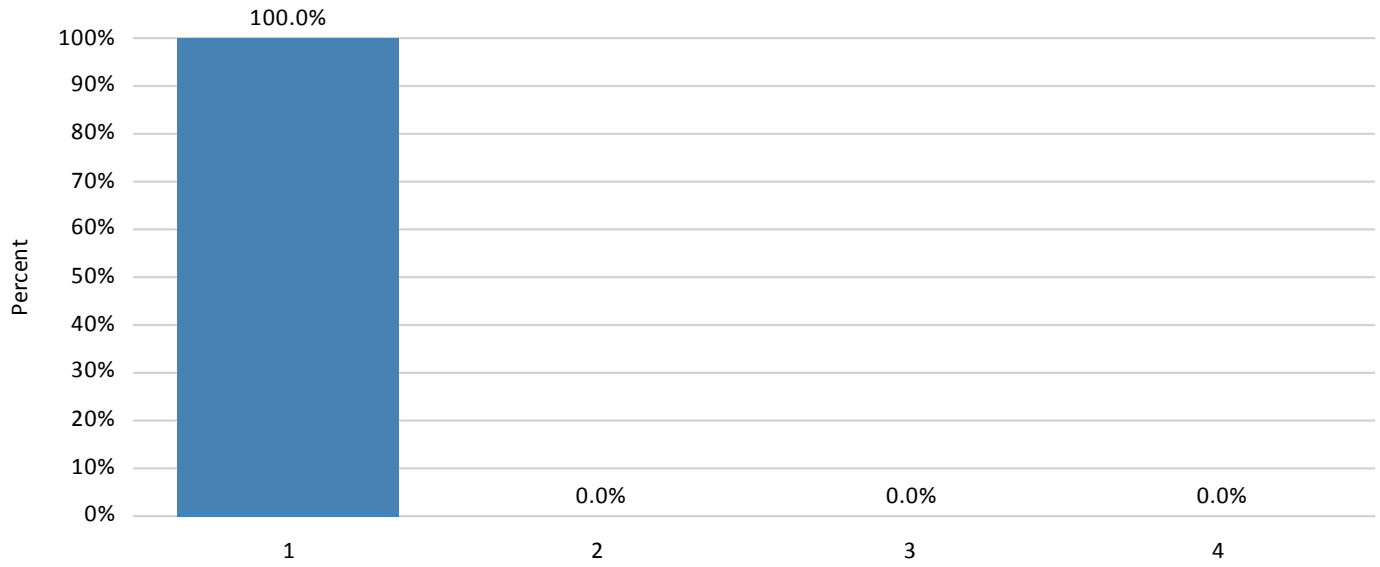
28. Level?

	Name
1	Bachelor
2	Master
3	Other, please specify:

Name	Percent
Bachelor	0.0%
Master	66.7%
Other, please specify:	33.3%
N	3

29. Please fill in your student status:

Name

1	Exchange student
2	LLM-program student
3	Student på Master i Rettsvitenskap
4	Other

Name

Percent

Exchange student	100.0%
LLM-program student	0.0%
Student på Master i Rettsvitenskap	0.0%
Other	0.0%
N	3

Avdelingsdirektør Fredrik Bøckman Finstad

Justis- og beredskapsdepartementet, Lovavdelingen

Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Universitetet i Oslo

Det juridiske fakultet

Postboks 6706 St. Olavs plass

0130 Oslo

Oslo, 6. november 2015

Tilsynssensors rapport for 2. studieår master i rettsvitenskap 2014/2015

1. Tilsynssensuren 2014/2015 – oppdraget

Det vises til møte 23. februar 2015 med studiedekan Trygve Bergsåker, studieansvarlig lærer for 2. studieår Christoffer Eriksen og rådgiver Eline Sørensen, samt til senere kontakt med Sørensen.

I ovennevnte møte ble det fastlagt at følgende forhold skulle vurderes ved tilsynet av 2. studieår master i rettsvitenskap 2014/2015, jf. brev vedlagt e-post 9. mars 2015 fra Sørensen:

- **Blind annengangssensur:** Blind klagesensur er innført. Erfaringen fra første semester med blind klagesensur er at det er langt større avvik mellom ordinær sensur og annengangssensur. Tilsynssensor går gjennom fem besvarelser som har vært gjennom annengangssensur, og vurderer informasjonen som sendes til sensorene fra fakultetet vedrørende blind klagesensur.
- **Innføring av digital eksamen**
- **Eksamensoppgavene og sensorveiledninger**
- **Fagkombinasjonen:** Vurdering av endring på annet studieår sammenlignet med annen avdeling, for eksempel ny fagkombinasjon uten menneskerettigheter.

- **Obligatorisk undervisning i forvaltningsrett**
- **Internasjonalisering og pensumdekning**
- **Læringsinformasjon på nettet**
- **Sensorkorpsets sammensetning og undervisningsaktivitet ved fakultetet**
- **Formelle feil ved eksamen**

Rapporten her er i hovedsak søkt bygget opp på samme måte som rapporten for 2013/2014. Jeg behandler læringsinformasjon på nettet under punktene om administrativ gjennomføring og om digital eksamen.

2. Oppsummering og anbefalinger

- **Hovedinntrykk:** Eksamen på annet studieår prøver og vurderer studentenes ferdigheter på en upartisk og faglig betryggende måte. Fakultetets klare oppfordring til sensorene om å delta på sensormøter, bør opprettholdes og understrekes.
- **Blind annengangssensur:** Ordningen er lite rettssikker og uheldig. Fakultetet bør gå inn for gjeninnføring av en reell og åpen klagebehandling.
- **Digital eksamen:** Ordningen virker nå å fungere godt og effektivt for kandidatene og sensorkorpset.
- **Eksamensoppgavene:** I hovedsak er det gitt eksamensoppgaver som prøver sentralt stoff. Enkelte deloppgaver er uklart utformet og krever dels betydelig refleksjon, modenhet og forståelse for forholdet mellom jus og politikk. Slike oppgaver bør unngås på tredje semester (JUS2111).
- **Sensorveiledningene:** Sensorveiledningene bør i større grad gi veiledning ved bedømmelsen av besvarelsene.
- **Fagsammensetningen:** Internasjonale menneskeretter bør flyttes fra 1. studieår til 2. studieår.
- **Obligatorisk kurs i forvaltningsrett** virker pedagogisk og faglig godt oppbygget. Bedømmelsesmåten bør endres.
- **Læringsinformasjon på nettet:** Fakultetets nettinformasjon er profesjonell, brukervennlig, innbydende og dekkende. Faginformatjonen fremstår som en betydelig pedagogisk ressurs og bygger fakultets omdømme.
- **Sensorkorpsets sammensetning:** Fakultetet bruker i stor grad eksterne sensorer. Fakultetet bør vurdere om faglig eksamensleder skal ha plikt til å delta ved sensuren.

3. Oversikt over tilsynsensors oppgaver i universitetets og fakultetets kvalitetssystem

Etter universitets- og høyskoleloven § 3-9 nr. 1 skal universiteter og høyskoler sørge for at kandidatenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en upartisk og faglig betryggende måte. Vurderingen skal også sikre det faglige nivået ved vedkommende studium. Det fastsettes endelig at det skal foretas en ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene.

I tråd med dette har Universitetet i Oslo vedtatt et kvalitetssystem som skal sikre jevnlig vurderinger av kvalitet og påpeke forbedringstiltak. Gjeldende utgave av kvalitetssystemet ble vedtatt av Universitetsstyret 10. mars 2015. I kvalitetssystemets kapittel 10 om ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene, fremgår følgende:

«Mellom de periodiske programevalueringene skal det foretas ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene etter en frekvens fastsatt av fakultetet. Formålet med evalueringen er å bidra til at studentenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en faglig betryggende måte.

Sentrale tema for evalueringen er vurderingsformer, vurderingsprosesser og standarden på vurderingsresultatene i forhold til faglig innhold, undervisningsopplegg og forventet læringsutbytte.

Evalueringen kan organiseres med bruk av eksterne bedømmersensorer, tilsynssensorer, programrådgivere eller på andre måter som er hensiktsmessig for fakultetet. Fakultetet fastsetter om evalueringen gjennomføres for emner, emnegrupper, fagområder eller studieprogram.

Resultatene fra evalueringen skal dokumenteres slik at de kan være en del av grunnlaget for den periodiske programevalueringen.»

Det fremgår av kvalitetssystemets kapittel 2 om ansvar og medvirkning at fakultetene kan tilpasse ansvarsfordelingen eller legge til ytterligere arbeidsoppgaver i samsvar med egne satsningsområder, tiltak og organisatorisk struktur. Det fremkommer videre at ordningen med tilsynssensur er én av flere måter å evaluere vurderingsordningene på. Juridisk fakultet har valgt å videreføre ordningen med tilsynssensur av blant annet eksamen. Tilsynsensors rolle og funksjon er beskrevet slik i fakultetets studiekvalitetssystem pkt. 3.2:

«Tilsynsensors arbeidsoppgave skal minimum være: Å føre tilsyn med vurderingsformer innen rammen av emnegruppe, et studieprogram, gjennomførte vurderinger og vurderingsprosesser, standarden på resultatene, undervisningsopplegg og forventet læringsutbytte.

Tilsynssensor skal rapportere om tilsynet og gi råd om videre utvikling av vurderingsopplegg og om gjennomføring av vurderingsopplegg. Fakultetet kan også tillegge tilsynssensor andre arbeidsoppgaver.

Tilsynssensor skal få tilsendt alt relevant materiale om det eller de studiene sensoren skal jobbe innenfor.»

Om rapporten fra tilsynssensor heter det i pkt. 3.3:

«Tilsynssensor skal minst hvert annet år gi rapport om sitt arbeid til fakultetet. Tilsynssensor står fritt til å komme med kommentarer om forhold ved undervisningsopplegg, struktur og innhold i det eller de studier sensor er oppnevnt for. Fakultetet skal sende kopi av rapporten til berørte programledere, instituttledere og ansvarlig faglærere. [...]»

På denne bakgrunn og sett hen til beskrivelsen av oppdraget, tillater jeg meg i underveis i rapporten å knytte noen kommentarer til forhold som går utover selve eksamensavviklingen.

4. Tilsendt materiale

På bakgrunn av de spørsmål som ønskes belyst, jf. pkt. 1 ovenfor, er følgende materiale mottatt fra fakultetet:

- Eksamensoppgaver og sensorveiledninger for JUS2111 og JUS2211 fra høst 2014 og vår 2015.
- Lenker til studieinformasjon på nettet.
- Kopi av sensurkommisjonenes protokoller fra høst 2014 og vår 2015.
- Oversikt over klageomgangene høst 2014 og vår 2015.
- Karakterstatistikk før og etter innføring av digital eksamen høst 2013.
- Fem besvarelser underlagt annengangssensur høst 2014.
- Fem besvarelser underlagt annengangssensur vår 2015.
- Beskrivelse av obligatorisk kurs i forvaltningsrett.
- Obligatorisk prøve i forvaltningsrett høst 2014.
- Administrativ informasjon sendt sensorer og klagesensorer høst 2014 og vår 2015.
- Det er ikke mottatt klager på formelle feil ved eksamensavviklingen.

5. Administrativ gjennomføring og nettinformasjon

Som ved tidligere års tilsynssensur er det klare inntrykket at fakultetets forberedelse og gjennomføring av eksamen fremstår som *upartisk, profesjonell, gjennomtenkt og effektiv*. Gjennomføringen av digital eksamen omtales i pkt. 6 nedenfor.

Eksamensinformasjonen til studentene er god og dekkende på fakultetets hjemmesider på nettet. Det gis fylldig og lett tilgjengelig informasjon om tid og sted for eksamen, tilrettelegging, sykdom og trekk, gjennomføring av eksamen, sensur, begrunnelse for sensuren og klage.

Jeg vil særlig berømme Universitetet og fakultetet for også å ha lagt inn en godt synlig peker om *eksamensforberedelser*. Her vises det til Studentsamskipnadens ressurser blant annet om motivasjon, stressmestring og søvn. Dette kan være viktige ressurser å trekke på for studentene våre på jus, hvor det er vel kjent at mange er under et betydelig press under hele studiet, og særlig i eksamensperioden. Presset skal selvsagt være der, men jeg er ikke i tvil om at for mange eksamenskandidater underpresterer grunnet et for høyt opplevet prestasjonspress. Jeg tillater meg i denne forbindelse å oppfordre fakultetet til å gjøre Studentsamskipnadens tilbud kjent på egnet måte for studentene under forelesninger, kurs og manuduksjoner, og gjerne også at kursledere mv. er åpne for å samtale med studentene om slike spørsmål.

Sensorbrevet til sensorene gir klar informasjon til sensorene om den forestående eksamenen. Sensorbrevet mottas nå digitalt med egne hyperlenker til instruks for eksamen og sensur, læringskrav og litteraturliste. Det opplyses også om tidspunkt for sensormøtet. Viktigheten av å *delta i sensormøtet* understrekes i invitasjonen til å delta ved semesterets sensur. Etter tilsynsensors oppfatning bør fakultetet også i selve *sensorbrevet* gi klart uttrykk for at det å være sensor ved Juridisk fakultet i Oslo, også innebærer å *delta i sensormøtet*. Enten møter man fysisk opp i Videokonferanserommet, eller så benytter man seg av telefonkonferansefasilitetene der. Et samlet sensorkorps bør bidra til en felles forståelse av hvilke kriterier som skal legges til grunn ved sensuren, og at disse innarbeides i sensorveiledningene. Dette er desto viktigere etter innføringen av en annengangssensur uten innsyn hverken i hva det klages over eller i det opprinnelige sensurvedtaket. Sensorer som ikke kan avse tid til å delta i sensormøtet, bør vurderes utelukket fra en fortsatt sensorgjerning ved fakultetet.

Tilsynsensor støtter at sensorbrevet klart utpeker hvem av sensorene som skal gi begrunnelse til kandidatene, og at det understrekes at begrunnelsesplikten er fastsatt i universitets- og høyskoleloven § 5-3. Som i forrige tilsynsrapport støtter jeg også at det eksplisitt uttales at fakultetet legger stor vekt på at det settes av tilstrekkelig tid til god sensorbegrunnelse, og at det settes minstemål for når man skal være tilgjengelig for å gi begrunnelse. En god begrunnelse gir kandidaten en bedre forståelse for besvarelsens styrker og svakheter, og kan således fungere som en god og personlig tilbakemelding på den faglige prestasjonen under eksamen. God begrunnelse for resultatet er også meget viktig for kandidatens vurdering av

om det skal bes om ny sensur. Det er nå langt flere tilfeller av både opp- og nedjustering enn før. Det sier seg selv at en ordentlig tilbakemelding kan bety mye for kandidatens vurdering av om det skal bes om ny sensur.

Om annengangssensuren understreker jeg at det er vesentlig at de som foretar denne, også har *deltatt i den opprinnelige sensuren*. Det foreligger etter min oppfatning for mange avvik fra den opprinnelige sensuren til at det er akseptabelt å la andre sensorer enn det opprinnelige korpset delta ved annengangssensuren. Det er derfor prisverdig at det understrekes i sensorbrevet på side 2 at sensorer til ordinær eksamen er *forpliktet* til å delta ved klagesensuren, og at det i denne sammenheng vises til fakultetets instruks for eksamen og sensur § 3-2 nr. 1.

I informasjonen som sendes sensorene i forbindelse med klagebehandlingen, gis det klar beskjed om at det skal foretas en helt ny sensur uten innsyn i tidligere karakter eller i hvorfor det ønskes ny sensur. Det opplyses altså hverken om tidligere karakter eller klagegrunnlag. Fakultetet følger således lojalt opp lovendringen om såkalt «blind klagesensur». Jeg kommer nærmere tilbake til en vurdering av selve ordningen i pkt. 8 nedenfor.

Fakultetets *faginformasjon på nettet* til studentene er for øvrig på et meget høyt nivå, jf. også omtalen i forrige tilsynsrapport. Jeg forstår det slik at fakultetet legger store ressurser i utviklingen av nettinformatjonen, og det gir resultater. Relevant informasjon er nå i enda større grad enn tidligere samlet på ett sted, dette gjelder blant annet for opplysninger om eksamen, se over. *Emnesidene* er lett tilgjengelige, og de inneholder oversiktlig og oppdatert informasjon med beskrivelse av emnet, pekere til timeplan, pensum og eksamensdato, ferdighets- og kompetansemål mv.

Semestersiden for emnet gir konkret informasjon blant annet om undervisningsmateriale. Det legges ut forelesningsdisposisjoner, kursoppgaver og spørsmål og svar. I tillegg foreligger det en god del pedagogisk tilleggsmateriale, jf. for eksempel professor Kjellands webside om velferdsrett som inneholder emnesortert supplerende undervisningsmateriale. Jeg vil også berømme fakultetet for å legge ut forelesninger som *podcasts*. For JUS2211 ligger det således podcastede forelesninger i forvaltningsrett, velferdsrett og miljørett.

Fakultetes nettinformatjon er profesjonell, brukervennlig, innbydende og dekkende. Faginformasjonen fremstår som en betydelig pedagogisk ressurs, og den tjener til å bygge fakultetets omdømme.

6. Digital eksamen

Fakultetet innførte digital eksamen på 2. studieår høsten 2013. Jeg knytter noen generelle merknader til innføringen av ordningen, før jeg ser på karakterstatistikken før og etter innføringen av digital eksamen.

I forbindelse med innføring av digital eksamen er det avgjørende å sørge for forutberegnelighet og trygghet for alle involverte vedrørende den digitale eksamensformen. Dette er viktig, selv om nok brorparten av studentene er vel kjent med digital eksamen fra videregående skole mv. I gjennomføringsmenyen på fakultets nettside om eksamen er det lagt inn god og dekkende informasjon om hva digital eksamen innebærer i praksis, nærmere om hva som møter studentene på eksamensdagen, om brukernavn og passord, om besvarelsesmalen og lagring, innlevering og egen kopi, og nærmere om retningslinjer for digital eksamen.

Selv om man har hatt noen uheldige episoder grunnet tekniske problemer i oppstartsfasen, synes fakultetets system utviklet for digital eksamen i hovedsak nå å fungere godt. Jeg er kjent med at systemet for digital eksamen utviklet ved fakultetet omtales positivt ved andre læresteder.

For sensorenes del synes også ordningen med digital eksamen i all hovedsak å fungere godt og effektivt. Det er en stor fordel å få tilgang til alle oppgaver raskt gjennom sensorportalen etter at eksamen er gjennomført. Videre er det en betydelig lettelse å slippe til stadighet å måtte tyde vanskelig tilgjengelig håndskrift – særlig på gjennomslagskopien. For mange av sensorene er det også en fordel å kunne utføre selve sensurarbeidet digitalt.

Karakterstatistikken etter innføring av digital eksamen synes ikke å gi grunnlag for å påvise noen vesentlig karaktermessig forskyvning. Antall stryk synes å ha falt noe. Antall avbrudd var lavt før innføringen av digital eksamen, og synes enda lavere etter innføringen av digital eksamen.

7. Eksamensoppgavene og sensorveiledningene

JUS2111 – statsforfatningsrett og internasjonal rett: Høsten 2014 ble det gitt et oppgavesett som i spørsmål 1 og 2 gjaldt tolkning av folkerett, EU-rett og norsk statsforfatningsrett. Spørsmålene må anses godt dekket i hovedlitteraturen, selv om de dels er overlappende og legger opp til en repetitiv besvarelse.

Videre ble det gitt et spørsmål 3 som lyder slik:

«Hva slags plass er det igjen i tolkningsmetoden i folkeretten og EU-retten til begreper som nasjonal skjønnsmargin og nasjonalt handlingsrom, og hva slags plass gir tolkningsmetoden i norsk statsforfatningsrett for lovgivers handlingsrom?»

Noen studenter vil kanskje nokså raskt se hva spørsmålet skal prøve. Etter min mening er imidlertid spørsmålet meget omfattende, og det er uklart formulert. En god besvarelse forutsetter betydelig faglig modenhet og innsikt i dels kontroversielle rettspolitiske spørsmål. Dette preger neppe flertallet av tredjesemesterstudentene. Spørsmålet egner seg derfor i mindre grad enn de øvrige spørsmålene som en prøve på studentenes kunnskap ut fra læringskravene. I stedet for å formulere et ytterligere teoretisk og vanskelig tilgjengelig spørsmål i tillegg til teorispørsmål 1 og 2, bør man kanskje la seg inspirere av oppgavesettet gitt våren 2013. Det tok opp lignende tolkningsspørsmål som høst 2014, men det inneholdt i stedet en kortfattet praktikumoppgave som avsluttende spørsmål 3. Det semesteret ble altså også studentens evne til å løse konkrete rettsspørsmål prøvet.

Sensorveiledningen til JUS2211 høsten 2014: Det er bra at veiledningen på s. 1, 2 og 10 reflekterer erfaringer fra sensormøtet. Dette kan imidlertid gjøres i enda større grad og konkretiseres. Veiledningen bærer videre i for stor grad preg av å være en ren *faglig* orientering om stoff mange sensorer vil være rimelig vel kjent med.

Etter min oppfatning bør veiledningene i større grad rette seg *konkret mot bedømmelsen*. En felles forståelse av bedømmelsesstandarder bør vektlegges i enda større grad etter innføringen av såkalt «blind klagesensur». Vendinger som «kandidater som klarer å få sagt noe interessant om art. 31(2)-(3), må belønnes for dettc, men her kan det neppe forventes mye» (s. 3), gir i liten grad veiledning for sensorene. Veiledningene bør altså gi tydeligere anvisninger om bedømmelsesnormen.

Våren 2015 ble det til JUS2111 gitt en blanding av en teoretisk og praktisk oppgave om Grunnloven § 92 som erstattet den tidligere § 110 c om menneskerettigheter. Forholdet mellom grunnlovsvern og vern etter konvensjoner som er gjort til norsk rett er dekket av læringskravene, selv om den aktuelle grunnlovsendringen ikke var dekket av pensumlitteraturen høsten 2014. Oppgaven viser at det vil være en fordel om kandidatene leser statsforfatningsrett og internasjonale menneskeretter i sammenheng, jf. pkt. 9 om fagsammensetningen nedenfor. Videre ble det gitt en oppgave om ansvarsfrihetsgrunnene i folkeretten. Oppgavens tema er dekket i hovedlitteraturen og i undervisningen. Oppgavesettet reiser dels vanskelige spørsmål, men må samlet sett ansees å ligge på riktig nivå og omfang, også med hensyn til at det dreier seg om en sekstimers eksamen.

Sensorveiledningen er kortfattet, men instruktiv. Den understreker fortjenstfullt innledningsvis at den er «en veiledning til sensorene til hjelp for deres sensurarbeid, som ikke er det samme som en redegjørelse for hva kandidatene forventes å prestere på eksamen». Læringskrav og relevant hovedlitteratur refereres ryddig og greit, og det gis løpende gode og instruktive direktiver om bedømmelsen. Det er i denne sammenheng bra at det vises hvilke emner som er dekket i undervisningen, hvilke emner som er kortfattet dekket og vanskelig tilgjengelig i litteraturen, og også hvilke hjelpemidler som er tillatt på eksamen (herunder ILCs utkast til regler om statsansvar).

JUS2211 – forvaltningsrett: Høsten 2014 ble det gitt et klassisk praktisk oppgavesett i forvaltningsrett og miljørett. Oppgavene ligger i kjernen av læringskravene og er godt dekket av hovedlitteraturen i forvaltningsrett og miljørett.

Sensorveiledningen inneholder tendenser til direktiver om hvordan besvarelsene skal vurderes, men bærer i hovedsak preg av å være et forslag til hvordan oppgaven kan løses. Deler av veiledningen til del II synes videre å utgjøre en slags kritikk av en dom som oppgaven er inspirert av. Samlet gir veiledningen en faglig orientering om oppgavens spørsmål, men utover det gir den forholdsvis lite veiledning om vurderingen av kandidatens prestasjoner.

Våren 2015 ble det i del I gitt en sentral oppgave i velferdsrett om rettssikkerhetsutfordringer ved bruk av tvang. Del II var en praktisk oppgave i forvaltningsrett. Begge oppgaver er godt dekket av hovedlitteraturen, og omfanget er lagt på riktig nivå med hensyn til læringskrav og en sekstimers eksamen.

Sensorveiledningen gir gode føringer for sensuren; det gis klare eksempler på hva som bør forventes, og det vises til hvordan spørsmålene er behandlet i litteratur og i undervisning. Det ville vært en fordel om veiledningen kunne ha gitt uttrykk for om dommene det vises til, er tatt inn i domsamlingen som er lovlig hjelpemiddel til eksamen.

Oppsummeringsvis prøver oppgavene læringskravene på en god måte innenfor en sekstimers prøve. Oppgavene er gjennomgående godt dekket av hovedlitteratur og undervisning. Sensorveiledningene er faglig solide, og gir et godt faglig grunnlag for å vurdere studentenes prestasjoner. For å gi *et så likt vurderingsgrunnlag som mulig*, er det også av betydning at veiledningene gir klare anvisninger på hvordan selve *bedømmelsen* skal foretas, og at diskusjonen under sensormøtet reflekteres i veiledningene, der dette er naturlig.

8. Blind klagesensur

Universitets- og høyskoleloven § 5-3 gir regler om klage over karakterfastsetting og rett til begrunnelse. Tidligere var ett hovedalternativ for klagebehandlingen såkalt «åpen klagebehandling», det vil si at kandidatens begrunnelse for klagen og det opprinnelige sensurvedtaket ble lagt frem for en klagekommisjon, som behandlet klagen ut fra en full opplysning av det opprinnelige sensurvedtaket i tråd med vanlige forvaltningsrettslige prinsipper. Slik ble da også klagesystemet praktisert ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo.

Norsk studentorganisasjon ba i brev 17. juni 2013 Kunnskapsdepartementet om å endre regelverket, slik at all klagesensur skal gjennomføres uten at sensorene har informasjon om det første karaktervedtaket, se nærmere Prop. 59 L (2013-2014) pkt. 5.3.1. Et slikt forslag ble sendt på høring. Forslaget møtte motbør under høringen, blant annet fra Universitetet i Oslo. På tross av dette valgte departementet å gå inn for en endring som foreslått. Universitets- og høyskoleloven § 5-3 fjerde ledd lyder etter lovendringen slik:

«En kandidat kan klage skriftlig over karakteren for sine egne prestasjoner innen tre uker etter at eksamensresultat er kunngjort. Ny sensurering skal da foretas. Ved ny sensurering skal sensorene ikke få opprinnelig karakter, sensors begrunnelse for denne eller studentens begrunnelse for klagen. Er krav om begrunnelse for karakterfastsetting eller klage over formelle feil ved oppgavegiving, eksamensavvikling eller gjennomføring av vurderingen fremsatt, løper klagefristen etter denne paragraf fra kandidaten har fått begrunnelsen eller endelig avgjørelse av klagen foreligger. Ved bruk av løpende vurdering kan institusjonen bestemme om kandidaten skal fremsette klage etter vurdering av separat prøve, oppgave eller annen vurdering, eller om klage skal fremsettes når resultatet fra fag, emne eller emnegruppe er kunngjort.»

Fakultetet har etter dette fra høstsemesteret 2014 gjennomført såkalt «blind klagesensur». I og med at det i realiteten ikke foretas noen reell klagebehandling, men en ny vurdering helt uten innsyn i hvorfor det klages eller hva det opprinnelige sensurvedtaket var, omtaler jeg sensuromgang nr. 2 som «annengangssensur».

Fakultetet orienterte i brev 21. september 2015 sensorkorpset om erfaringene med innføringen av annengangssensur. Fakultetet viste til at ved flere emner får over halvparten av kandidatene som har klaget endret karakter ved annengangssensuren. En god del kandidater får endret karakteren to karakterer, samtidig som langt flere kandidater går ned enn det som var tilfellet tidligere. Disse tendensene gjelder generelt innenfor emnene på studieårene og for masteroppgavene.

Ser vi nærmere på emnene ved 2. studieår, har innføringen av annengangssensur gitt følgende utslag:

Ved eksamen i JUS2111 vår 2013, høst 2013 og vår 2014 lå klageprosenten mellom 7,84 % og 11,7 %. V13 ble 1 klage tatt til følge (gunst), H13 ble 3 klager tatt til følge (gunst) og 1 satt ned, V14 ble 4 satt opp.

Etter innføringen av annengangssensur høsten 2014 var resultatene som følger ved JUS2111: Klageprosenten var 19,5 % (45 klager). Av disse ble 18 satt opp, mens 10 ble satt ned. Vår 2015: klageprosent: 17,9 % (41 klager). Av disse ble 22 satt opp, 4 ned.

Ved JUS2211 var tallene slik: Klageprosenten lå i de tre semestrene før lovendringen på mellom 8,38 % og 14,6 %. V13 ble 4 satt opp, H13 ble 3 satt opp og 1 ned, mens V14 ble 8 satt opp og 1 ned.

Etter innføringen av annengangssensur høsten 2014, var klageprosenten ved JUS2211 H14 på 12 % (30 klager). Av disse ble 7 satt opp, mens 3 ble satt ned. V15 var klageprosenten på 23,5 % (55 klager). 31 ble satt opp, 2 ble satt ned.

Dette bekrefter innholdet i fakultetets brev 21. september 2015. Tendensen er klar med hensyn til at klageantallet øker, og langt flere opprinnelige sensurvedtak endres. En del av endringene går også over to karakterer: JUS2111: H14: 3, V15: 8. JUS2211: H14: 1, V15: 4.

Fakultetet har på denne bakgrunn bedt meg se på besvarelser underlagt ny sensur. Vekten er lagt på besvarelser med sprik på to karakterer mellom opprinnelig sensurvedtak og ny sensur. Etter å ha gått gjennom fem besvarelser på JUS2111 høst 2014, ba jeg om å få oversendt ytterligere fem besvarelser fra vår 2015. Mitt hovedinntrykk er følgende:

Jeg har vurdert 8 besvarelser med sprik på to karakterer. I ett tilfelle (C til A) er jeg enig i resultatet ved ny sensur. Ved de øvrige 7 besvarelsene burde det opprinnelige sensurvedtaket enten ha blitt stående eller kanskje bli satt opp én karakter. Ved besvarelsene med sprik på én karakter, var min vurdering at ny sensur som medførte justering ned fra C til D nok var korrekt. Det samme gjelder for besvarelsen som ble satt fra B til C. Her lå besvarelsen mellom C og B, men det kan nok tenkes at denne kandidaten ville beholdt B-en ved en åpen klage.

Hovedsiktemålet med all sensurvirksomhet må være å foreta en så objektiv vurdering som mulig av den faglige prestasjonen ut fra de vurderingskriteriene som er satt, og ut fra en rimelig ressursbruk ved sensuren. En ny vurdering av besvarelsen må ha som målsetning å *rette opp* en eventuell feilvurdering. En første

kilde til ulik vurdering er at sensurvirkosomhet på jus aldri kan bli helt eksakt – det vil alltid foreligge et skjønnelement som kan gi seg utslag i en viss forskjell i karakterfastsettelsen. Det sentrale spørsmålet er imidlertid om det er grunn til å anta at ny og «blind» sensur uten innsikt i hva det klages over eller hvilken karakter som ble satt først, leder til et *riktigere resultat* for klageren.

Min gjennomgåelse (*third opinion*) av besvarelser som har vært underlagt ny sensur, viser at besvarelsene som har oppnådd karakterene E og D, og som er justert opp to karakterer, gjennomgående synes å være for mildt bedømt ved annengangssensuren. Min vurdering av disse besvarelsene basert på sensorveiledningene og 15 års erfaring som sensor, derunder på 2. avdeling og 2. studieår – og med forbehold for at jeg ikke har deltatt som sensor ved de aktuelle eksamener denne gangen – er som nevnt at noen av dem kanskje kan justeres opp én karakter. Det generelle inntrykket fra besvarelsene jeg har sett på og som ble oppjustert fra svake karakterer, er at det kan virke som om klagekommissjonen bevisst eller ubevisst kan legge inn en sikkerhetsmargin i klagerens favør. Kommissjonen vet hvilke konsekvenser det kan bety for klager dersom man settes ned, og kan da vurdere besvarelsen mer positivt enn det er grunnlag for.

Jeg vil også peke på at klageprosenten har økt dels betydelig, og den lå for JUS2211 våren 2015 på 23,5 %. Av disse ble 31 satt opp – det er 56,3 % av klagen og 13,2 % av det samlede antall kandidater som møtte til eksamen. Når så mange av klagen gis medhold, må spørsmålet stilles om rettssikkerheten til de *øvrige kandidatene som ikke klager* kan ansees tilstrekkelig ivaretatt. Dras logikken ved «blind klagesensur» helt ut til det samlede antallet kandidater, kan det hevdes at samtlige kandidater bør underlegges ny sensur. Spørsmålet som da melder seg er, som nevnt over, om det er grunn til å anta at sensuromgang nr. 2 er riktigere enn sensuromgang nr. 1. Min gjennomgåelse kan tyde på at det ikke foreligger noe sikkert grunnlag for å si at sensuromgang nr. 2 medfører et riktig resultat. Det må selvsagt tas forbehold om at min *third opinion* av besvarelsene gjelder et forholdsvis begrenset antall.

Klagesystemet bør ta særlig hensyn til de kandidatene som kan oppnå et svakere resultat etter klagen. Ved den tidligere ordning ble klagerens innsigelser til det opprinnelige sensurvedtaket vurdert. Klagesensuren tok også hensyn til den opprinnelige karakteren, slik at tvil ved vurderingen om kandidaten skulle settes ned, vanligvis falt ut i kandidatens favør. Ved klageomgangen høsten 2014 for JUS2111 ble 10 av 45 klager satt ned. Ut fra vanskelighetene ved å fastslå om ny sensur medfører et riktig resultat, er det når man ser på antallet som *settes ned*, enda større grunn til å revurdere den gjeldende klageordningen.

Basert på ovenstående er det vesentlig å sørge for en så god forståelse for bedømmelseskriteriene som mulig i sensorcorpset. Gode føringer for bedømmelsen i sensorveiledningene, deltagelse på sensormøtene og streng praktisering av plikten til å delta i klageomgangen for det opprinnelige sensorcorpset, er derfor viktig. Ordningen med «blind klagesensur» lider uansett av vesentlige svakheter. Jeg anbefaler derfor fakultetet å gå inn for gjeninnføring av en åpen klageordning.

9. Fagsammensetning og pensumdekning

Fagsammensetning: Under punktet her behandles forslag til endringer i fagkombinasjonen, spørsmål om forutsatt kunnskap, og om hovedlitteraturen reflekterer internasjonalisering av fagene.

Emnet JUS2111 - Statsforfatningsrett og internasjonal rett består av fagområdene statsforfatningsrett (10 studiepoeng), EØS-rett (5 studiepoeng) og folkerett (5 studiepoeng). På tredje semester er det i oppbyggingen av studiet lagt opp til at examen facultatum kommer i tillegg. Emnet JUS2211 – Forvaltningsrett består av fagområdene alminnelig forvaltningsrett (15 studiepoeng), velferdsrett (8 studiepoeng) og miljørett (7 studiepoeng).

Jeg har ingen merknader til plasseringen av de forskjellige fagene i hvert sitt emne. Fagene har en rekke forbindelser til hverandre innad og seg imellom, også til examen facultatum. Disse sammenhengene beskrives godt på emnesidene på nettet.

Etter min mening kan det imidlertid reises spørsmål om faget internasjonale menneskeretter bør flyttes fra annet studiesemester (JUS 1211 - Privatrett II) til JUS 2111 – Statsforfatningsrett og internasjonal rett. Faget lå tidligere på 2. avdeling som del av internasjonal rett sammen med folkerett og EØS-rett, jf. omtalen i tilsynsrapporten for 2013/2014 på s. 7. Jeg peker igjen på at det for så vidt er prisverdig at de internasjonale elementene av jusen kommer klart frem helt i begynnelsen av studiet. På den annen side hører faget bedre hjemme i fagkretsen på 2. studieår. Faget har en naturlig tilknytning til den alminnelige folkeretten. I tillegg kommer at grunnlovsrevisjonen i 2014 gav menneskerettene utvidet konstitusjonell betydning. Dette ble satt på spissen til eksamen i JUS2111 høst 2014, hvor Grunnloven § 92 dannet utgangspunkt for spørsmålene. Fagene statsforfatningsrett og menneskeretter har så nær sammenheng, at man kan miste en vesentlig faglig og prinsipiell dimensjon ved ikke å studere disse fagene i sammenheng.

De internasjonale aspektene ved de juridiske fag bør kunne dekkes i det innledende metodekurset på første studieår, eventuelt ved en noe bredere omtale i hovedlitteraturen til de enkelte fagområder på første studieår.

På denne bakgrunn bør fakultetet vurdere å flytte internasjonale menneskeretter fra JUS1211 til JUS2111.

Pensumdekningen: Jeg er bedt om å vurdere om hovedlitteraturen i fagene miljørett og velferdsrett i tilstrekkelig grad tar opp i seg internasjonaliseringen av fagene.

Ser vi på hovedlitteraturen i miljørett, så er det første alternativet Bugge, *Lærebok i miljøforvaltningsrett*, 4. utgave fra 2015. Boken vier et eget kapittel til innføring i internasjonal miljørett (kap. 3), mens hele kap. 4 er viet til miljøvern under EØS-avtalen. Det andre alternativet er Backer, *Innføring i naturressurs- og miljørett*, 5. utgave fra 2012. Etter min oppfatning reflekterer bokens innretning fagets internasjonale dimensjoner, jf. for eksempel kap. 2.2 flg. om blant annet globale, regionale og lokale miljøproblemer, og årsakene til og virkningene av miljøproblemer. I boken for øvrig tas det løpende hensyn til fagets internasjonale aspekter gjennom EØS-avtalen, EMK, CITES, Rio-erklæringen, Kyotoprotokollen mv. Jeg nevner for ordens skyld at støttelitteraturen også omhandler internasjonale aspekter.

Hovedlitteratur i velferdsrett er Kjønsstad og Syse, *Velferdsrett I*, 5. utgave fra 2012. På s. 87 flg. redegjøres det for internasjonale kilder i velferdsretten, og da i første rekke menneskerettene (EMK, SP og ØSK) og EU/EØS-retten. I boken ellers tas blant annet forholdet til EMK opp, se for eksempel kap. 3.2 om retten til opplæring og kapittel 10.5 om menneskeretter som beskytter den personlige integritet. EØS-retten berøres flere steder i boken, men det synes som den betydelige utviklingen som har skjedd på feltet, ikke er reflektert i utstrakt grad. Jeg peker for ordens skyld også her på at internasjonale aspekter er behandlet i støttelitteraturen, se for eksempel bind II av *Velferdsrett* pkt. 1.11 om internasjonal rett og Karl Harald Søvigs artikkel *Europeisering av sosialretten*.

Sammenfatningsvis synes hovedlitteraturen i faget *miljørett* å reflektere de internasjonale aspektene ved faget. Hovedlitteraturen i *velferdsrett* synes imidlertid å kunne bygges ut med hensyn til internasjonale aspekter, særlig gjelder det forholdet til *EØS-retten*. EØS-rettslige aspekter ved velferdsretten behandles i Sejersted m.fl., *EØS rett*, 3. utgave fra 2011, kap. 18 om fri bevegelighet for personer, men dette kapitlet er verken hovedlitteratur eller støttelitteratur på JUS2111. Disse temaene bør derfor dekkes bedre i faget velferdsrett på JUS2211.

Anbefalte forkunnskaper: Jeg er endelig bedt om å vurdere om det er tilstrekkelig at JUS2111 er *anbefalt* forkunnskap for JUS2211. Jeg tolker spørsmålet slik at det dreier seg om sammenhengen mellom fagene er så sterk at det bør gjøres til et

obligatorisk krav for å ta eksamen i JUS2211 at JUS2111 er bestått. Som det vises til på studieårets nettside, er det en rekke sammenhenger og linjer mellom fagene:

«Det er en nær forbindelse mellom dette emnet og JUS2211 - Forvaltningsrett, som tilbys i påfølgende semester av jusstudiet. Kjennskap til og forståelse for reglene som behandles i statsforfatningsretten, er på mange måter *en forutsetning for å sette rettsreglene i (særlig) den alminnelige forvaltningsrett inn i sin rette faglige kontekst*. Samtidig setter folkerett og spesielt EØS-rett på enkelte punkter rammer for alminnelig forvaltningsrett, skjønt først og fremst for spesiell forvaltningsrett, som miljørett og velferdsrett.» (min utheving)

Dette reflekteres også dels i eksamensoppgavene, der det eksempelvis i eksamensoppgaven til JUS2211 høst 2014 var forutsatt kunnskap om statsrådets rolle i regjeringen og i et departement.

Selv om sammenhengene er åpenbare, kan jeg imidlertid ikke se at avhengigheten i utgangspunktet er så stor at bestått JUS2111 bør stilles som et krav om obligatoriske forkunnskaper ved JUS2211. Studenter og sensorer bør imidlertid gis klar beskjed om at forståelse av de nevnte sammenhenger er en forutsetning for å kunne prestere godt faglig på eksamen. Dette bør således behandles eksplisitt i sensorveiledningene i større grad enn det som har vært tilfellet så langt.

10. Obligatorisk arbeidskrav i forvaltningsrett

På 2. studieår er det innført obligatoriske arbeidskrav i form av kurs i kildesøk (JUS2111), og kurs i forvaltningsrett (JUS2211). Her skal det knyttes noen merknader til kurset i forvaltningsrett.

Kurset i forvaltningsrett går ifølge fakultetets semesterside (høst 2015) for JUS2211 over åtte dobbeltimer, hvorav de tre siste dobbeltimene er obligatoriske. Det skal innleveres en oppgave med en ordgrense på 2000 ord. Oppgaven gis som en hjemmeoppgave som skal løses innen 24 timer. For å bestå kurset skal man ha deltatt i den obligatoriske delen av kurset, man skal «ha deltatt aktivt» i gruppearbeid, og man skal bestå hjemmeoppgaven.

Oppgaven som ble gitt høst 2014 reiser sentrale spørsmål om ugyldighet, mens oppgaven vår 2015 reiser like sentrale spørsmål om legalitetsprinsippet. I begge oppgaver vektlegges forståelsen av reglenes bakgrunn – det spørres om *hvilke hensyn* som ligger bak reglene.

Kursets *innhold* synes godt egnet for å gi en god pedagogisk effekt. De obligatoriske *kursoppgavene* vektlegger en grunnleggende rettspolitisk forståelse for reglene, noe som kan være verdifullt ved tilegnelsen av rettsstoffet i forvaltningsrettsfagene for øvrig. Det kan også ha stor verdi å få arbeide selvstendig

i 24 timer med et sett rettslige spørsmål, og med alle tilgjengelige kilder. Dette trener studentene i en måte å løse spørsmål på som kan sammenlignes med det «virkelige» rettsliv.

Det kan imidlertid stilles spørsmål om *bedømmelsesmåten* for om kurset er bestått eller ikke, er hensiktsmessig. Kurslærer skal gjøre en «samlet vurdering» av arbeidskravets tre elementer: oppmøte, aktiv deltagelse i gruppe og individuell besvarelse. Etter min oppfatning er det vurderingen av den individuelle besvarelsen som er mest relevant. Kontroll av obligatorisk oppmøte og en vurdering av om deltagelse i gruppearbeid har vært «aktiv», synes ikke rimelig i et fag som vektlegger evnen til selvstendig tenkning og forståelse av sentrale rettsstatsverdier.

I stedet for kurslærers vurdering av de tre arbeidskravene, kan fakultetet vurdere om oppgaven kan bygges om til en tellende *hjemmeeksamen* som bedømmes etter den ordinære karakterskalaen. Bygges kurset opp mot en slik tellende hjemmeoppgave, antar jeg også at behovet for å måle aktiv deltagelse og oppmøte vil bortfalle.

11. Sensorkorpsets sammensetning og forhold til fakultetet

Jeg er bedt om å undersøke sensorkorpsets forhold til fakultetet, nærmere bestemt om hvordan sensorkorpset fordeler seg på interne og eksterne sensorer. Videre skal jeg se på om sensorene deltar i undervisningsvirksomhet i fagene på studieåret. Jeg antar at bakgrunnen for spørsmålene er et ønske om å undersøke om de eksterne sensorene har et aktivt forhold til fakultetet også utenom sensuren. Dette kan øke den felles forståelsen av fagområdene og læringskravene, og man kommer bedre inn i hva som vektlegges i undervisningen. Det kan antas at dette kan berede grunnen for en mer helhetlig sensur.

Høsten 2014 var sensorkorpset satt sammen som følger:

- JUS2111: 4 interne, 4 eksterne.
- JUS 2211: 1 intern, 6 eksterne.

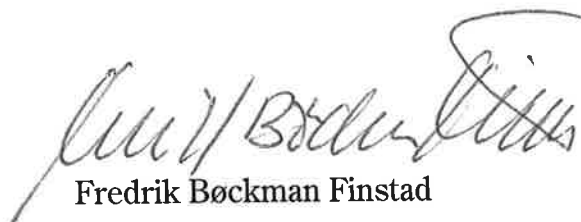
Våren 2015 var sammensetningen slik:

- JUS 2111: 1 intern, 8 eksterne.
- JUS 2211: 0 interne, 7 eksterne.

Det kan på denne bakgrunn konstateres at fakultetet i vid utstrekning benytter seg av eksterne sensorer på 2. studieår.

Deltagelse i undervisning: Våren 2015 deltok fem av femten eksterne sensorer i undervisningsvirksomhet på 2. studieår ved fakultet. Den interne sensoren deltok også i undervisningsvirksomhet på 2. studieår.

Jeg vil anta at det kan være ønskelig at *faglig eksamensleder*, som også leder sensormøtet og oppgaveutvalget, deltar i selve sensurarbeidet, selv om vedkommende ikke synes forpliktet til dette etter instruks for eksamen og sensur § 1-2 nr. 2 bokstav g. Så vidt jeg kan se, deltok ikke faglig eksamensleder som sensor hverken høsten 2014 eller våren 2015. Etter instruks § 1-2 nr. 2 bokstav g nr. iv skal imidlertid faglig eksamensleder delta ved *klagesensuren*. Jeg vil imidlertid frarå at faglig eksamensleder deltar ved annengangssensuren uten å ha deltatt som ordinær sensor. Vedkommende vil da i for liten grad kjenne nivået fra den opprinnelige sensuren, og dette er nødvendig ut fra den ordningen med annengangssensur som nå praktiseres. Jeg vil videre anbefale at instruks justeres i henhold til de endringer som er foretatt i klagereglene. Etter min mening bør som nevnt faglig eksamensleder vurderes å være pliktig til å delta ved ordinær sensur, i hvert fall dersom vedkommende skal delta i annengangssensuren.

Fredrik Bøckman Finstad